

ve
051
d

Torn

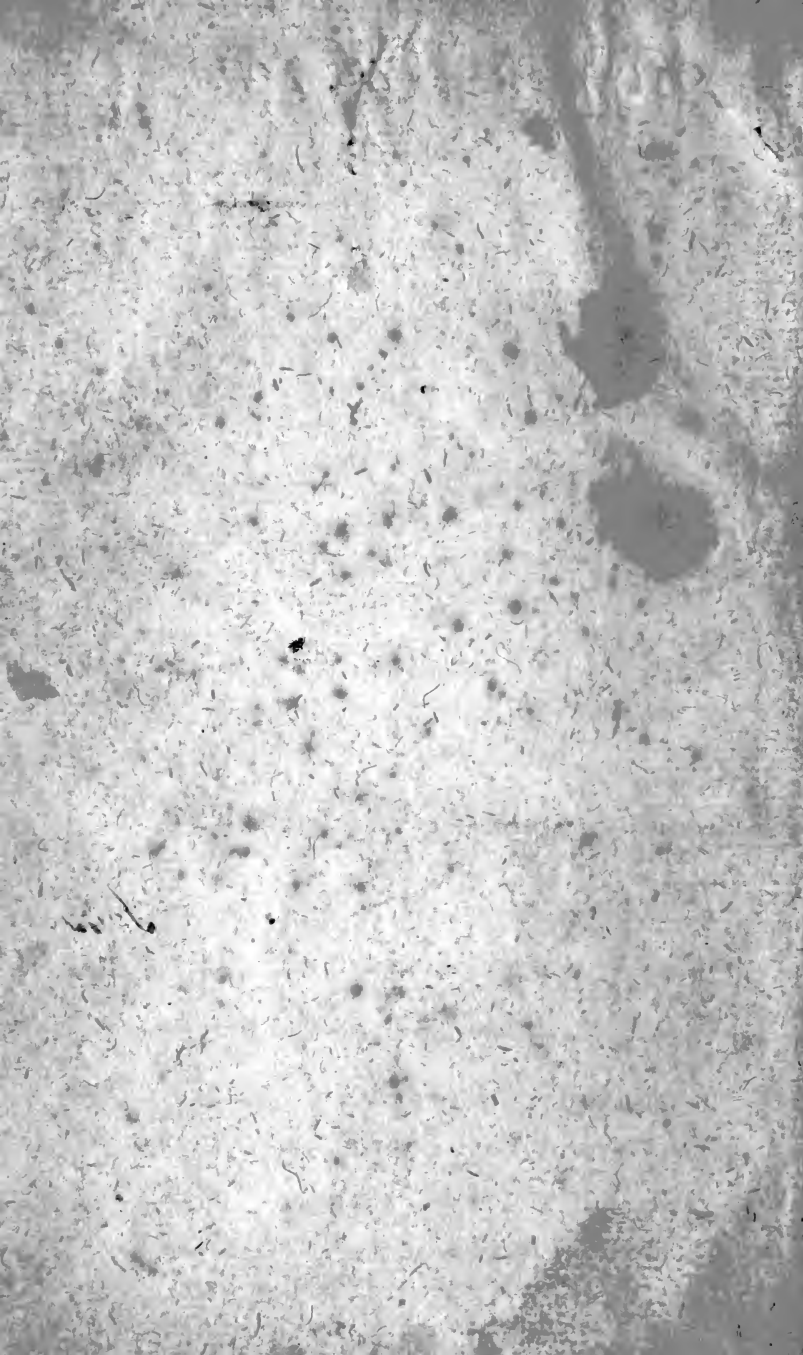
Arnold Arboretum Library

THE GIFT OF
FRANCIS SKINNER
OF DEDHAM
IN MEMORY OF
FRANCIS SKINNER
(H. C. 1862)

Received Jan. 1909.

~~C. G. Pinos~~

Dagbok

Sfver en

S t i n d i s k

R e s a

Åren 1750. 1751. 1752.

Med

Anmärkingar

Uti

Naturkunnigheten, främmande
Folkslags Språk, Seder,
Hushållning, m. m.

På Fieras åstundan

Utgifwen

Af

PEHR OSBECK.

Kongl. Sw. Wetenskaps SOCIETETENS Ledamot,

Jämte 12 TABELLER

Och

Afledne Skepps, Predikanten TORÉNS Bref.

Stockholm,

Tryckt hos LOR. LUDV. GREFING, KÖNIGL. BOKHÅLLNINGS-ÄMBETETS

på dess egen bekostnad, 1757.

AMERICAN
HARVARD

✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻
✻ Imprimatur ✻
✻ N. VON OELREICH. ✻
✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

Stormäktigste Allranädigste K O N U N G.

Igenom belöningar underhållas Wet-
tenskaper; men igenom de Hög-
stas Exempel rotas de til landets
heder och nytta.

Belöning är dellyckligas och måst förtjän-
tas hugnad, men Exempel stå öpne til allas
upmuntran.

Eders Kongl. Maj:ts utvalda Naturalie-Samlingar och Nåd för deras älskare äro tydelige bewis, at intetdera sparas för den ringaste undersäte.

Eders Kongl. Maj:t har benådat mine widtsamlade Naturalier med Sitt Egit Höga Gynnande.

En liten bok, som jämte annat framter deras namn och egenskaper, såsom owanligt i Chinesiska Rese-beskrifningar, anhåller nu i djupaste underdånighet om samma oskattbara Hugnad, och Eders Kongl. Maj:ts nådigsta Utänka för des författare,

Eders Kongl. Maj:ts

Min Allranådigste

T o n u n g s

Allraunderdånigste och troplictigste
Undersäte och förebedjare
Pehr Osbeck.

* * * * *

Gunstige Läsare,

Ar 1750 blef jag af Swenska Ostindiska Compagniet kallad til Skepps-Predikant, at förrätta de på et Ostindiskt Skepp wanliga Präste-syflor, som är, utom bön morgon och afton, at skrifa och communicera, hålla Catechismi förhör, besöka de sjuka, begrafwa de döda samt predika Sön-och Hög-tids dagar. Resan war så beswärlig som lång, och fordrade något nöje, som bytte om med Sunbets-Syflorna. Hwar och en utwalde sitt ämne. Jag fann intet oskyldigare än Natural-Historien, hwarmed jag kunde roa mig under resan och mina Wänner wid hemkomsten. Emot Herr Archiatern och Riddaren LINNÆUS, som i Upsala gagnat mig med sina underwisande Föreläsningar, fann jag mig skyldig at wisa någon tacksamhet. Wid hemkomsten ägde jag inga penningar (jag hade behöft långt flera til min förnödenhet och lofliga nygirighet på resan) men jag wiste at nya Naturalier kunde snarare afbörda min skuld hos en så witter Man. Jag hade under resan hållit en Dagbok öfwer allt hwad jag samlat för egen ro; Där af öfwersändes några beskrifningar på nya Orter, som blefwit upsökta så i Spanien, som i China och amorstådes, hwilka straxt blefwo införde uti den Botaniska Hufwudboken, som skul- le tryckas under namn af Species Plantarum, hwar- med mina Ortenamn instämna. Bemålte Her- re påyrkade jämwäl uti flera Bref år efter år, at jag borde gifwa ut min Rese-Beskrifning på tryc-

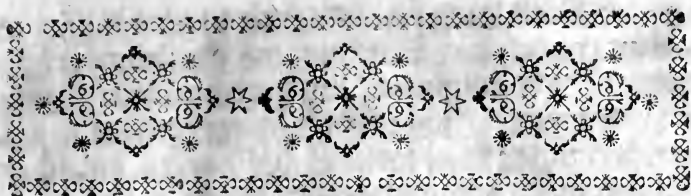
ket. Jag stråfwade här emot det allralångsta, emedan sådana Beskrifningar ej torde smaka för andra än dem, som åga insiçt eller åtminstone kärlek för Natural-Historien. Men flera lärda Mäns tillstyrkande, i synnerhet en Hög Herres Befallning, hwars Namn jag icke med nog wördnad kan nämna, har betagit mig alla inkast. Här är då hwad jag ämnat til enskild ro. Jag har utsett Latitudo loci, sådan som den blifwit observerad eller räknad om middagarna, at derigenom wisa huru ofta en Ostindiesfarare får ombyta Climater. På hafwet har jag beskrifwit en hop Fiskar och Foglar, at de nu kunna igenkännas af den, som aldrig sedt dem tilförne. En del, som jag allenast sedt långt ifrån, har jag nämt efter de för Sjöfolket kunnoga namntils widare, at deras inhämta högden, hwarpå de hålla sig wisa tider eller hela året igenom. Jag har äfwen upteknat Swalor och andra bekanta foglar, som kommit til skeppet, at igenom flera sådana anmärkningar en gång få redo på deras Flyttnings-Historia. Under wistandet i China och flera främmande Orter har jag anmärckt folkets allmänna utseende, Klädebonad, Seder, Religion, Handel, Föda, m. m. men i synnerhet landets Lynne, Jordmån, Djur, Amphibier, Fiskar, Foglar, Insecter, Plantager, så wäl som wildtwäxande Trån, Orter, frön, m. m. som jag til en stor del hemfört. Jag har beskrefwit nya örter och andra Naturalier måst på Latin, at Utlänningar äfwen må kunna betjäna sig där af; men en del på Swenska til deras tjänst, som deruti finna mer tycke. Örternas naturliga rum, antingen de wäxa på Slätter eller i Skugga, på hög-eller sidländt jordmån, o. s. w. har jag nämt, såsom en nödwändig Wetenskap

tenskap för Trågårdsmästare och andra, som plantera främmande växter i sina Trågårdar, och utom hwilken all möda och omkostnad ofta såfångt användes. Jag har wisat, huru andre Nationer, i synnerhet Chineserne, leswa måst af fructer, rötter och grönsaker, huru de äfwen använda de sumpigaste orter til plantager, utwålsjande sådana saker, som ej triswas på andra ställen; hwartil wi äfwen hos oss kunde hafwa förråd ibland våra wildtwärande örter. Det första Chinesen lärer sina barn, näst en wanwettig och hednist Gudsdyrkan, är Sedoläran och Hushållningen, särdeles åkerbruk och Trågårdsskötsel. En inrättning, som har en betydande påföljd! På några ställen har jag upteknat äfwen sådant, som hos oss är allmänt, men är vart derföre, at det finnes på så aflågsne orter, där annars måstadelen är främmande. Det torde åtminstone ge anledning til andra anmärkningar. Wi fråge så mycket efter: Hwartil en ting är nyttigt? Wi täncke ofta (jag menar när wi förhaste oss) at ingen ting är nyttigt, mer än det, som kan bidra til läkedom, kläder och föda; liksom ögat förlorat sin rätt, och något woro intet ibland det nyttiga. Meubler och klädedrägter, som komma ifrån aflågsne orter, bestådas med förundran, gömas med acksambhet. Skulle då de verk, som komma öfverde från Skaparens hand, förtjäna mindre upmärksamhet? Mina anmärkningar äro korte och okrusade, sådana som de bleswit på olika, dock merendels oroliga, ställen upteknade, at jämwäl af skrifarten må kunna ses, huru trögt pennan flyter i en mörk och hwålsiwande hytta eller på Chinesisk mark, där jag ofta måst skrifwa med handen i sic kan på plånboken, at folk ej skulle mistanfar.

far. Tillämpning kan hwar och en göra själf, när
 han ser Historien. Tryckningens skyndsambet har
 hindrat Orthographiens jämhhet och några påtänks-
 ta tilökningar. Jag önskade hiärteligen, at mina
 anmärkningar kunde winna halsparten ynnest es
 mot den möda och upmärksamhet de kostat mig.
 Jag har trängt mig fram på Java, där Tigrar
 och Krokodiler wackra skogen; i China där Sol-
 hettan på skallota högar, rösware-pack på Lands-
 wägar och otidiga barn på aflägsne gator äro en
 dagelig plåga; på Affensions-den, där Solen själf
 utfläcker Skyllpaddornas ägg och på en liten stund
 utmattar den rastaste ungdom. Jag öfvertygas-
 des wid min hemkomst därom, at min resa blef-
 wit wäl använd, när Herrar Directeurerne wid
 Ostindiska Compagniet emottogo mig med all
 gunst och bewägenhet och lämnade mig samma år
 Fullmakt til en ny resa, hwilken för emellankoms-
 mande hinder måste lämnas.

Jag har bifogat afledne Skepps-Predikan-
 ten Toréns Bref, som lämnade det jordiska en tid
 efter sin hemkomst ifrån Suratt, men bör för des
 lärdom och upriktighet ej glömmas af sina wän-
 ner. Flera Rese-Beskrifningar torde ånnu alstras
 af Swenska Wetzgirige, om de Förmodgne med sin
 egendom täcktes understödja dem, som på sina res-
 sor gagna det allmänna med nytt uti Natural-
 Historien och Hushållningen. En hårtil fordras
 dyrbara böcker och Rese-omkostningar, hwartil
 jag använt både min lön och hwad mine åhöra-
 re af kärlek och wälwilja sammanstutit, hwarföre
 jag är dem alla ewärdelig heder och tacksamhet
 skyldig.

Stockholm den 25. April. 1757.

GÖTEBORG.

Lat. 57. gr. 42. min. Long. 6. gr. Väst. om Upl.

År 1750.

NOVEMBER 18.

från Göteborgs Stad, der Swenska Ostindiska Compagniets Direction, alt sedan år 1731, då första octroyen erhöles til denna Handelens idkande, utrustat och emottagit sina härwid gamla Hvarfvet liggande skepp, måste jag nu i följe af sin och urenwäder begifwa mig på resan til **Wargö Sälå**, en wanlig ankarplats för Ostindiska skeppen när isen begynner lägga sig på Riswé Sjol och andra ställen här i Skärgården; då de undwila den olägenheten at hjälpa sig til siös igenom et mödosamt sågande. Förenämnda ställe, som fått sitt namn af den brede wid liggande Wargön, är belägen halfannor mil ifrån Göteborg. Jag reste landwägen til gården Hingholmen, och sedan derifrån siöwägen til **Skeppet PRINS CARL**, den första tredäckare, som gådt ifrån Sverige til Ostindien af 390 låsters storlek, nyligen bygd i Stockholm. Det innehade 132 man, och war nästan segelfärdigt til Canton uti China.

Stog saknas beklageligen öfver alt här omkring; så at Lodsar, och andre som bebo åarna, nödgas antingen köpa wed ifrån Staden, der han en tid bort åt ansenligen tilltagit i dyrhet; eller ock bränna torf, som är skuren i fyrkant, på samma sätt, som det i förstene allmänt bruktes uti Halland, hwarest torf redan år 1670 war så gångbar, at Borgerskapet i Falkenberg och Laholm begärade införa brännetorf utan någon tullsläggande; hwilket dem likwäl nekades, emedan det ansågs lika med wed. År 1672 fick ändteligen Laholms Stad tullfrihet för den torf, som Borgerskapet på deras egen grund tilverklade *). Nu tilredes bränntorf uti förenämnde Landskap, andra orter at förtiga, gemenligen på annat sätt: hwilket Fjäre Hårads Bønder ej längre än wid påß för 30 år sedan fått lära af Falkenbergs- och Wardbergsboarna; som gamle män der å orten mig berättat. Förmodeligen har någon stöfvarande ifrån Holland gifwit den första underättelsen om denna tilredningen; som sker således: När Landmannen om Wären sådt sin säd, förfogar han sig til torfståhan. Den som kommer först, tilågnar sig bästa platsen. En eller flere Boar, ja ofta flere Soeknar, kunna åga del uti en sådan Måsa. De taga då af gråstorfswen, tils de bli qwitte rötter af Ljung, m. m. Sedan slå de watn på, och palla af (som folket der i orten säger) eller skära löst med en spada alt mer och mer, tils lera eller sand möter dem. Midt uti Måsan kunna de grafwä en famn djupt, men in wid landet mindre. De trampa sedan denna upblotta jorden, tils hon hänger ihop; ösan ändteligen up utur gropen på Måsan och uti en skåtkärra föra henne in på någon backa: dock sedan de kommit diupare uti jorden, slutas grafswen så på två sider, at de kunna föra ned och up igen med häst och kärra. Sedermera utklappas denna gyttja på blotta markfen,

*) Se Adressor Richardsons Hallands Beskrifning pag. 84.

fen, til des hon blir allenast 3 à 4 tum tjock, med en spada, och genomskäres förstwis, at hon efter torkningen må kunna brytas sönder i fyrkantige stycken; men de som åstunda ännu hårdare torf, krama gyttjan strax, medan hon är lös, emellan händerna lik lempor, och lägga dem på marken brede wid hwar andra at torkas. När torfwen är någorlunda torr, lägges den up i högar, dock så, at wädret må spela igenom och bewaras ifrån rågn. Om Sommaren köres han hem, förwaras under tak och brukas, som bekant är, til brygging, bakning, kokning och husvarma. Jorden, hwaraf Torfwen tages, är dels rödaktig, dels brun, dels beck-svart; hwilket Bön- derna höllo före wara lika mycket, men sade derjemte, at Torfwen 1:o. bör wara fri från sand, annars gifwer han ifrån sig långt starkare luft. 2:o. Bör han icke wara blandad med lera, at det må brinna wäl. 3:o. Bör han wara ren ifrån stubbar och grofwa rötter; emedan jorden, der de finnas, är mycket lös. De bästa torf- måsar finnas gemenligen på stora fält, der wättnet hun- nit torka bättre ut, än i skogar, och rötterna förmultnat. Der Ljung wäxer på måsar, är det et teken til den bästa torf-jorden. Denna örten fins alltid på de goda torfmäs- sarna, hwarest wädret fått spela fritt och wärterna me- rendels blifwit förmultnade; som ses uti Halland och flera skoglösa orter, der brån-torfwen långst varit i bruk hos oss. Jag wet wäl at jorden uti andra Måsar, der Ljungen ännu icke fått rota sig, äfwen på somlige orter brukas til brån-torf, der man intet har tilfälle at wälja bättre. At torf-jorden är en swart mylla eller förrottnade vegetabi- lier, der om är wäl intet twifwelsmål. Det är ock tro- ligt, at hon til måstadelen består af förrottnad Röd- måsa, som i Wästergyllen kallas Hwitaremås. Häraf låra utan twifwel Måsar fått sitt namn, som annorstä- des kallas Myror, förmodeligen der af at rödmyror hålla sig gärna uti Rödmåsan eller Sphagnum palustre. Jag

har sedt graswas en famn djupt uti en Skogsmåsa, och alt ned igenom föga annat blifwit warse än friska rödmåsan.

NOVEMB. 20.

Tullbetjeningen skulle nu tilse at penningar och dyligt icke blefwo emot förbud medbragte til utrikes orter. Bly och några Klåden woro nästan de endaste waror, som fördes härifrån til Canton at säljas.

Svenska Handelen drifwes der måst med Spanska Silfverpenningar.

NOVEMB. 24.

Lefwande Kreatur innehades til förfriskning under resan åtskilliga slag, som orar, ko, kalfwar, swin, får, höns, m. m. samt följande Matwaror:

672 Lispund Kött.

336 dito Stäckfisk.

224 dito Smör.

1248 dito Bröd.

3360 Kannor Urter.

3360 dito Korngryn.

15680 dito Dricka, som efter några weckors wistande i Nersjön surnade.

Sedan war watn war måsta dryck, och det ofta osmakeligt och fullt med maskar.

Ifrån Tang-ön fördes nu om bord 32 båtsfat och 7 orhuswuden watn.

NOVEMB. 27.

Vi gingo til segels wid solenes upgång med Sydost wind och wackert wäder.

Alekråkor eller **Hafsörnar** kallades et slags stora Sjöfoglar, som, efter berättelse, kunde upåta 10 à 12 Flundror å rad, och stodo nu kappräka på klipporna.

Skags

Stags Fyrtorn på Jutland hade wi kläckan i efter middagen W. $\frac{1}{2}$ S. ifrån öf.

Wingarnas Fyrbåk och Marstrands Slott, war nästan det endaste af Fäderneslandet som fagnade våra ögon, sedan wi tagit affed af Lodsarna.

NOVEMB. 28. Lat. 57 gr. 20. min.

Norriges land sågs efter middagen.

NOVEMB. 29. Lat. 48 gr. 50 min.

Siffmäsarna gjorde öf sällskap, så wäl nu som sedermera, allrahållt när stormen war hårdaft.

DECEMB. 1. Lat. 62 gr. 32 min.

Foglar ifrån landet söka ibland sin hwiila på skeppen. En sådan flyginge ämnade nu bli war följeslagare, men föll ned i watnet innan han wäl hant fram, och benen woro ej länge nog at frälssa honom, fastän han war af Snäppeslägdet.

DECEMB. 2. Lat. 63 gr. 5 min.

DECEMB. 6. Lat. 61 gr. 14 min.

Färö-öarna, som wi bleswo warse om morgonen, sågo så bedröfwelige ut, som deras dagar wid denna tiden. Här märktes föga annat än stora bärg, betäfte med snö, mulen himmel och et brusande haf. Dessa öar höra til Dannemark, hwarifrån de ärligen få sin spannemål. Inwånarne, som berättas wara rätt tienstaftige, lämna tillbaka strumpor, tröjor, wantar, sängtäcken och tran, m. m. ty färskötjel och siffande är deras förnämsta födkroft. Det sågs öck, at de fånga hwalffiskar til en ansenlig mängd; at de äta torr saltad Stocffisk i stället för bröd; grafwa ned sin förtalg i jorden och bru-

ka honom, då han är ruten, uti mat i stället för smör eller olja.

DECEMB. 9. Lat. 60 gr. 10 min.

Rochelle, en liten holme stor som et skepp, men-
tes wara i natt undwefen.

DECEMB. 19. Lat. 56 gr. 42 min.

Nordkaper *) nämdes af våra siömån et slags
Hwalfiskar, som i dag rögte sig med sitt wattusprutande.
Den Danska Missionairen Hans Egede säger uti sin
bok, kallad *Gamle Grönlands nye Perlustration*. 4:to.
1741. p. 40. „Nordkaper kaldes et slags Hwale, af
„stedet, nemlig Nordkappen i Norge, hvor de allermest
„opholde sig. I hvor vel de ogsaa findes wed Island,
„Grönland og andre steder, saasom de söge alt did, hvor
„sild og anden smaa fisk i ofwerflödighed findes. Det er
„befunden at saaden Hwalfisk har haft mere end en tönde
„sild udi sin mawe. Dette slags fisk kommer owerens
„med Finnefisken udi sin natur och beskaffenhed; thi som
„den er en geswind fisk, söger han helst den wiide Søe,
„lige som befrygtendes, at hand maatte blifwe sine sien-
„der til bytte, om hand holt sig ner under landet. Den-
„ne fisk har et fastare og stiwere spek end den forrige,
„icke heller ere dens barder saa lange og gode, hvor-
„fore den og sielden söges og eftertragtes.“ Se mera uti
Kleins Hist. pisc. miss. 2. p. 12. *Balaena borealis*,
Nordkaper.

DECEMB. 27. Lat. 48 gr. 23 min.

Olyckelig händelse timade nu under slingrin-
gen, efter öfwerständens storm: en Ung man föll af stormårs-
råen ned på däck, och dog straxt. Han insyddes kort
derefter uti sin hängematta, som på hafwet är wanligt.

Emot

*) *Kobb. Cap. bon. s. ei p. 205.*

Emot aftonen kläckan $\frac{1}{2}$ 5 hisades flaggen på half stång, fastades jerd på honom, låstes de wanliga bönerna, och under sången fick han i hafvet sitt hwoilorum.

ÅR 1751.

JANUAR. 7. Lat. 36 gr. 35 min.

Cap Vincent, eller *Caput Vincentii*, en udde af Spaniska Landet fingo wi före middagen i ögnastgte. Stranderna lyste helt höga och hwhita och Trån prydde härligen landet med sin stadigtwarande grönska.

JANUAR. 9.

Granatbergen rögte sig med sin högd, fastän långt ifrån på höger.

Klippan S. Pedro, åt samma sida som nyss nämnde bärg, war ännu uti friskt minne, sedan skeppet Swesrige, som Swenska Kronan ärat skänka til Turkiska Kejsaren, blefwit under wägen til Constantinopel här 1738 i November månad förloradt, då det fördes af Commendeur Wagenfelt. Ibland des Canoner, som sedermera uppfiskades, kunna ännu ses 6 Stycken och en Mörsare af metall, med wår Glorwürdigste Konung CARL XII. namn och wavn utstrade, som ligga til Swea Rikes tjenst på Cadix mölja.

Siffarebåtar lägo nästan öfwer alt ut med stranderna.

Siffmåsar Faun. Svec. 125. 126. infunno sig på samma ställen at lifsom tåfla med Siffaren om företrädet.

Rota, en liten Sjöstad, hade wi på wänster.

Porcos, den större och mindre, äro 2 Klippor wid ingången til Cadix redd på höggra handen, dem Lodsen för-

de of lyckeligen förbi. När watnet war lagt, sågos de tydeligen; men när floden stryker emot dem, röjas de alla af watnets fraggande, eller de så kallade bränningar.

S. Sebastian är et Castell på en liten holme när wid Cadix, at förtiga 2 andra Casteller, som tjena til samma stads beskydd.

Cadix bay eller redd kallas den allmänt bekanta handelswiken i Spanien, hwarest så många Nationers skepp årligen komma, der äfwen wi, kort före et swårt öwäder, efter en 6 weckors resa, kastade ankar wid påf Kläckan 2 efter middagen, och, efter saluterandet, blefwo lyckönskade af åtskillige våra Landsmän. Från skeppet kunde här råknas några Spanska städer, som Cadix allranärmast, Puerto real in uti wiken, Puerto de Sancta Maria mitt öfwer Cadix och Rota längre ut åt sjön.

Quarantaine- eller *Practike*-båten, som den kallades af våra Swenska, war en slup, rodd af 12 man, öfwertäckt med et grönt tält, hwaruti suto 2 eller 3 Herrar, utskickade af Sundhets Collegio uti Cadix, som nu lade på sidan af vårt skepp, frågade: Hwarifrån wi woro komne? Skeppets så wäl som Capitainens namn? Huru många man? med mera. Swaren annoterades på et litet papper. Skepsdagboken lämnades ändteligen åt dem, med berättelse, at den afledne mannens namn och dödsfått deruti war antecknad. Dagboken togs i land, at upwisas för Collegium, sedan det blifwit påmint, at ingen fick komma ifrån eller til skeppet, innan de gifwit wederbörligit tillstånd; dertföre til et wanligt teken at skeppet ännu låg i karantän, som man säger, skulle Gösen emedlertid sitta på förtäppen.

En man klände om aftonen 3 fingrar af sig. Wi sågo med ångslan, huru det ena stycket ännu hängde qwar uti en quarters lång sena, som blifwit utsträckt up ifrån handen.

JANUAR. 10.

Collegii-Herrarna kommo i dag wid middagstiden åter tillbaka med en Swenskt Folk. De wille ån vidare blifwa underrättade om den saknade mannens död; hwilket då det wardt å nyö berättadt, samt Dagboken återopad; frågades om Capitainen wille det wid lif och skälighet be- dyra? Swar til swarades ja. Sedan efterfrågades för- sta och andra Styrmannens namn och ålder, samt om de med hela Besättningen woro här uti samhällige. Swar- på gafs samma swar. Ändteligen foro de bort med löfte at åter hålla på öf efter middagen; som ock skedde. De kommo om bord, under styckens löshande, med då waran- de Compagniets Commissionaire James Gough och flera andra, framkallade manskapet på däck, och emedan de alla woro friska och hurtige, gafs dem lof at strart gå bort igen, så at ni icke mer war öf förbudit at omgås med annat folk. Men finnes någon siul på skeppet wid deras ankomst, så de länge nog wånta efter frigifning.

Spanska båtar eller så kallade Barkar woro, så wål som de större fatingen, besynnerlige för sina långa bogspröt och gröna gråståg.

Picaroner, af Spanska ordet *Picaro* (en skålm) blefwo deras med folk och laddade gewår försedde wagt- båtar gemenligen nämde af främmande (kan ock hånda af deras egne); emedan de ej tillåta någon handel emel- lan skeppen eller städerna. Sådane lägga sig alltid wid våra Ostindiska och flere andra skepp, der alla Spanska båtar, som årna sig til eller ifrån skeppet, måste låta sig ransaka, och om de bringa något til skeppet, upwisa de- ras tullsedel. In wid Städerna ligga jagter, som tillika med sina små båtar, alla försedde med skarpt laddade ge- wår, skola noga tilse at ej något lurendrageri må föröfwas.

JANUAR. 13 och följande.

Oricella eller *Roccella*, *Lichen* 1154. 70. en Måsa, som växer på Canarie-öarna, i synnerhet Teneriffa, fick jag se på et Svenskt skepp, samt berättelse, at han uti Livorno säljes för ungefär 2 Dal. Runt skålpundet, och brukas til at färga rödt med.

Climatet är ej särdeles angenämt; ty en stark hetta nödgår invånarne at hålla sig inne och säsäva om dagen, men gå ute om natten, under den bästa sommartiden. De oröas utom hus af solens hetta och inne af mosciter eller myggor, som uti Maji til medium Octobris sågas wara rätt besvärlige.

Tibb och Flod går starkt här wid Cadix.

Hafsörter äro wid stranderna rätt rare, der wi likwäl hafwe *Fuci* och *Confervae*, med flere, til öfverflöd uti Swea Rike.

Cadix Målia är en liten aflång uphögd plats utom Cadix mur, der alla som siöledes ärna sig til staden måste anlända med sina båtar. Sidorna äro anlagde af samma sten som murarna och husen, med trappor på några ställen. Här stå 2 Castiller eller hwita Marmorstoddar, uppsatte i Konung Philip V. tid af Stadsens Gouverneur; hwilket på dem står anteknad. På förenämnda plats är des utan wackthus för Soldater, små Tullhus. Här låg jämwal murteael, Swenska Canoner, wed af Olivetråd och Spannsk Tall med bål, grenar och blad, samt annat, som här war upstappladt. Frukter, watten, med mera, fars til salu. Öndteligen sågs en myckenhet folk, som merandels stodo fåfånga.

Dorten, der man går in i staden från öfwanämnda Målia, är dubbel, en för in-den andra för utgående, bägge försedde med krigsfolk och windbroar, hwarwid stå en hop
starp-

stärpsynte **Besökare**, klådde gemenligen uti bruna vida klådeströjor Calaquilla kallade på Spanska, som jämväl brukas af andra här i landet då de äro til häst. Ladade pistoler eller poffertar sägas de bära under kappan til sitt försvar. En wid brun kappan och nedslagen hatt är defas, så wäl som deras Landsmäns, allmännefta klådebonad. Igenom portarna kunna de gifwa hwarandra wid handen hwad som är å färde, och strängeligen tilse at icke något oläfligen in- eller utföres, i synnerhet penningar, för hwilka bör ärläggas en wif procent. De utgående visiteras så noga, at jag har swärt för beskriwut. Under mitt skyndande igenom porten med en hop stenar i fickan, som gofwo anledning til misstänka, kommer en i sin embetsifwer, fattar i klådena, ser på mig med spänd upsyn, ransakar lift och olift, men fann til slut intet annat än stenarter; som förefom honom rått löyeligt och föllsamt.

Tobak och **Snus** är aldeles förbudit at införa, wid lifsstraff eller tråldom på galererna, undantagande hwad Spanioeren sielf hembringar ifrån sina Americaniska nybyggen. Så at en full dosa med rappé kan här bringa en i största olägenhet.

Cadix eller **Cadiz**, angl. **Calis**, är den förnämsta Stapelstaden uti hela Spanien, som är mycket folkrik, belägen i Landskapet Andalucien, ut med siön, på ändan af en holme under 36 gr. 33 min. Nordlatitud och 23 gr. 45 min. W. om Uplala. Staden är försedd med kosteliga murar och försvarsverk, hwarpå prägtiga metallstycken äro stälde, och säges 300 sådane härtil wara ämnade. *)

Mus

*) Staden är beskriwten til sitt ursprung och älsberdomsmärket af Joan Baptista Suarez de Salazar, uti sina Antigu-dades de la isla y ciudad de Cadiz, en Cadiz 1610. 4:to. pagg. 317. och sedermera uti Emporio de el orbe Cadiz Illustr.

Murarne, så wäl som husen uti staden äro må-
stadelen af et slags sten, som kallas Selleria på moders-
målet.

*Tophus particulis testaceis, argilla & arena coad-
unatus*, eller Hopgyttring af snäckor, lera och sand är
den ofwännämde stenen, som här så allmänt brukas. Klip-
porna Porcos, hwilka tilförene äro nämnda, sägas wa-
ra af detta slag. Stenen upbrytes utmed stranden eller
uti siön, upføres ifrån möljan, då watnet är lågt, på
høga kårror, hwarunder stenen hänges med rep, då han
är för swår at lägga ofwan på, och på det sättet föres
sagteligen in uti staden. Stenen är lätt at hugga och
ganska tjenlig til murar; ty han blifwer med tiden alt här-
dare och hårdare.

Åfsättningen på muren, med trappor upføre
innom förutnämnda tullport på höger, är så bred och jämn,
som den wackraste landsväg, med Holländskt Klink be-
lagd, hwar på kan med nöje åskådas, utöfwer den ytra
delen af muren (som är wid påf et par alnar högre, men
helt smal), de in- utgående och qwarliggande skeppen,
ibland hwilka den Spanska Silfwerflottan; samt nedan-
före in uti staden en gata, der fallater, rötter och hwar-
jehanda kosteliga fructer, winter och semmar, dageligen
utbjudas.

Sparto kallas på Spanska et slags gräs, hwar af
deras rep och tåg til fartng och annan förnödenhet tilwår-
kas på förenämnda wackra plan. Gräset är *Stipa tena-
cissima*. *Centur. plant. 12.* *Spartum herba Plinii.* *Clus.
hist.*

*da; investigacion de sus antiguas Grandezas, discurrecida en
concurso de el General imperio de España, por el R. P.
F. Geronimo de la Concepcion Religioso descalzo de el
orden de nuestra señora de el Carmene, y Gaditano de
origen, que la dedica a la muy Noble y muy Leal Ciudad
de Cadiz. Amst. 1690. Fol. pagg. 663. kostar här 4 Pesos
duros.*

hist. 2. 220: berättades wåra på wåta ställen. Tågverket här af år så waraktigt, fast än det ej tjåras, at Spannioren i långliga tider ej funnit sig föranlåten emottaga andra Nationers bruk; utan detta gråset torckas, men icke rötes, och spinnes straxt som wår Hampa til hwarjes handa förnödenhet. Med tiden torde det gifwa anledning at utsöka något hos oss wildtwårande grås, som kunde tjena til samma behof. Med Strandrågen Elynus arenarius kunde försökas til en begynnelse. Af Sparto göras ock de Spanska Golsmattorna, som åswen föras hit til Sverige.

Gång med hwhita Marmor-pelare och säten på sidorna träffades långre bort, långs efter muren, sedan man kommit et stycke långre från den förenämnda banan.

Oliwetrån, *Olea europæa* och *Populus alba* äro planterade på ömse sidor och skola fuktas på en gång med en wattenkonst igenom rännor under jorden. Här hafwer således staden den förmån at sluta et stycke af en konstig trågård innom sina murar, derest både landt- och stads-nöje tillika utdelas åt hwar och en som det åstundar. Wågen långre bort tycks wånta samma prydnad med tiden; hwilket de nyligen planterade trån gåfwo mig anledning at tänka.

Wallarne woro på de öfrige ställen jämbreda och med sand betäfte, at man med all beqwåmlighet kan gå rundt om Staden. **Trå-fors** stodo här och der upreste på Wallar och annorstädes.

Tiggare hördes nästan öfwer alt, som ropade: Una limoneta por el amor de Dios y por las benditas almas à este pobre, eller andra dylika bönsätt, för Guds och Helgonens skull.

Sittande kunde Soldaterne roa sig med, då de suto på muren med sitt metspö, när wattenet flödade intil.

Mit

Min åstundan at nogare betrakta deras konst blef wåarad. Ut främmande ej hafwa frihet stå stilla och se ut öfwer muren, Kunde jag nu, så wål som flera gångor fluta af egen årsfarenhet.

Landsidans murar äro ännu högre, med grafwar, wallar, planer och batterier, konstigare anlagde, än jag kan beskrifwa dem. Häruppå arbetades ännu dageligen.

Torget, straxt innom förut nämnda sjöport, tilifika med en gata på höggra handen, längs efter den höga spåserwallen, är alltid wål försedd med mångahanda matwaror på bord, i bodar, stånd, säckar, der de med et skriande öfwer alt gifwa tillkänna hward de ha at sälja; den ene ropar Castañas calientas y cocidas, kofta warma Castanier; en står med en wattnkruka på ryggen, med et glas uti handen, och ropar agua del Puerto, wotn ifrån Port Mari; en leder en Borica med mjölk sfjårdingar på ryggen och ropar Leche, mjölk. I synnerhet fins här sköna trågårdssaker.

Frukter, såsom Naranjas agrios Pomeranser, Naranjas dulces eller de China, Apelsiner, Limonios agrios, Citroner, Limonios dulces, söta Citroner, Castanier, Walnötter, Mandlar, Hafel och Cocusnötter (från Westindien), Sikon, Rusin, Äpplen, Älven, Canariefrö, Linds, Peppar, Böner och Urter af många slag.

Grönt, t. e. Selleri, Endiwien och annan Salat, Blom = Sawoy = Hwitkål, Persilja, Sparrisgiökar, som wåra wildt på deras torra backar.

Rötter, som stora Potatos (Convolvulus Batatas 154. 7.) til smaken nästan som Morötter, hwilka ock funnos här; långa rödaatige wålsmakande Radiser och Lökar uti myckenhet, som Purio, Charlottes, Hwitlöf,

löf, den de mycket äta til sin köttkorf; förutan hwar-
jehanda matwaror.

Fisk, i synnerhet Saltföfisk, sälles här på tor-
get til otrolig myckenhet, hwar af jag hört öfwer 30
slag nämnas på Spanska. Jag har ock haft tillfälle
at igenomse en stor del, hvars namn och beskrifningar
här med flit uteslutas.

Zusen så enskildte som allmänne äro måst alle af
den tillförne nämnda stenen (p. 12.), med tillhjälp af et slag
hvit fin kalksten. De bestå af 2 eller 3 våningars högd,
med altan utan för fönsterlusterna åt gatan, som sällan, om-
icke i de förnämstas hus, äro försedde med fönster; utan
i det stället 2 par tåmmeligen stora halfdörrar, som öppnas
om dagen, derest något dagsljus ästundas, eller man wil
gå uti altanen och se på folket, som i sådan mängd stor-
ma förbi hwarandra på gatorna. Uti desse altaner ha
de gemenligen sin stora watskruka stående, hwaruti wat-
net, som köpes til hushållets behof, bäst kan förwaras.

Örtkrukor med **Winruta**, **Rosmarin**, och
mera, finna äfwen här sitt tjänliga rum. De förnä-
mares hus äro inbyggde, inneslutande en fyrkantig gård, och
altaner in åt rundt omkring för andra våningen, förut-
tan på somliga ställen en liten fyrkantig lustgård längre ut
på endera sidan, der *Passiflora caerulea* klånade sig
up efter murarna ända förbi andra etagens fönster,
hwarest på hyllor utan före stod Cypresser, *Cupressus*
sempervirens, Spansk Peppar, *Capficum frutescens*,
Citron och **Apelsin-träd**, med flera som jämwäl
stodo ned uti den lilla trågården.

Rummen äro mycket höge, hwitmenade, utan ta-
peter och målningar, men med Portraiter och förgylde
Hus-meubler gemenligen utsirade.

Här

Här föddes äfwen foglar uti små burar som *Papegojor*, LIN. Wästg. Res. p. 137. **Canariefoglar**, *Perdix fusca* ifrån Westindien, *Loxia violacea* och *Loxia Cardinalis*, hvars mat skal wara den förre nämnda Spaniska Pepparen.

Kakelugnar och **Spisar** woro så främmande, som frost och snö här i landet.

Golf och **taf** woro af tegelsten. Golfswen beståtes måstendels med mattor af Sparto, men tafets bjälkar, läckten och stenar döljas aldeles intet; hwilket skulle förringa husens prägtighet, om dels modet dels högden icke gjorde, at det ej så noga märktes.

Taken woro horizontelle och nåjsamme at gå på, gemenligen med örtkrufor beprydde på sidorna, at de likna små trågårdar, af *Cheiranthus incanus* och andra wackra blommor; men der dese woro utgångne, kunde man utan ringesta omkostnad hafwa frukorna fulla med *Chenopodium hybridum*. *Alfime media*. *Sonchus Oleraceus*, förutan *Parietaria Lusitanica*, som äfwen wårte på taken; och, der wattenet stadnat, *Bryum murale*, *Cotyledon umbilicus*; samt på torra murarna *Lichen parietinus*. **Glasbitar** woro fäste på skiljemuren emellan gårdarna, at den ene ej må fliswa in på den andras taf.

Torn eller några ahnars fyrkantig uphögning öfwer taken, dock utan spets, woro på en stor del hus, et eller flera, der man kunde se utöfwer hela staden och skeppen.

Slagg hifas uti Consuls-Huset, på sådana torn, wid skeppens ankomst; således, när wårt Swenska skepp kom på reddan, hifades slaggan hos Swenska Consuln.

Dörar=

Dörarne woro höga, gemenligen af två stycken, i de inre rummen ofra utan lås.

Portarne tillutas hos de förnämare med en klinka innan före, utan tryck, men i det stället en kläcksträng i portgången. Då det ringes här på, kan den ena portdörren med repet som är fast i porten updragas af en som står uti altanen, och åter medelst lodet tillutas när repet släppes efter. Men kommer någon om nattetid, måste man hafwa beswår gå ned för trapporna och öppna porten, at ingen obehagelig gäst må insmyga sig uti mörkret.

Nedersta wåningen brukades hos de förnämare til stall, foderhus och dylikt. Stallet hade dock sin särskildta port ut til gatan.

Elden handteras tämmeligen fritt, at kusten wägade sig uti stallet med blåß; dock hörde man sällan någon eldswåda tima, emedan husen öfwer alt bestodo af sten.

Olja brändes mycket uti lampor, i stället för ljus; brukades ock i stället för smör wid matredning.

Gården war gemenligen lagd med fyrkantiga tålgstenar.

Brunn hade somliga mitt på gården; watnet dåger dock icke at dricka, utan til annat behof i hushållet.

Takpannorna likna små rännor eller wåra åspannor, fast än mer ihopbögde. Här med täcktes de lutande taken, men de horizontele med tegelsten.

Gatorna woro med fullrig sten lagde, och rännstenen mitt uti, upfyld med örenlighet af fructstaler och annat, som i hettan hastigt furnar och förordsfakar en wederwärdig luft på de flåsta ställen.

Inwånarne woro brunagtiga af selens baddande, gemenligen med stora hufswuden, som äro hopkramadde på sidorna, öron och ögon stora; ögonbryner och hår swarta; qwicke, hastige och otwungne.

Här fins dock en stor blandning af allehanda Europeiska Nationer, utom Negrer, som måst hafwa at syfla uti köfen.

Talet är mycket eftertryckeligit och besynnerligit; ty hufswud, arlar och armar följa ofta meningen efter med någon wis rörelse. Krigsfolket, så wäl lydande som besfallande, berömdes oförlifneligen af utlänningar för deras wånlighet och årbara upförande. Men båtkarlarna deremot täflade med hwarannan uti owett då de med sina båtar möttes åt, hwilket skal wara ibland dem liksom en nödwändig gångsen helsning.

Manspersonernas Klådebonad är rätt beqwäm; ty när icke särdeles stat skal göras, är deras raskade hufswud allenast klådt med en hwit linmyxa, nedslagen hatt, bånd om fullen och der til et litet spånne; jämwäl et band under hakan, på det hatten ej må blåsa af dem. De bruka ej någon halsduk, en liten wäst med två rader knappar, (ärmarna ytterst öpne på sidorna åt händen med en liten klaff på, liknade de Preussiska,) der utöfwer en lång wid kappva gemenligen brun eller swart, linstrumpor med säckar in under, skor med låga plöfkor och låga klackar, fast än de wäl kunnat behöfwas högre på orengator; två nåsdukar en färgad, och en hwit at astorka swetten med. Man såg en eller annan gång ungt folk bruka muff, fast än här nu war så warmt som om sommaren uti Sverige. Galonerade klåder äro hwarcken hos de högre eller lägre någon rarité. De förnämre bruka kapp, som skal wara et särdeles heders teken, då de ej äro klådde uti kapp. De som blifwit råddade ifrån en swår sjukdom eller annan olycka hade gjort

gjort löfte at klåda sig i all sin lifstid uti grå klåder, til utscende som wåstgötetyg.

Skruntimrets Klådnad war egit hår, antingen slåtadt uti en lång bred piska med bandros eller kort hår med toupée och krokkammar uti; eller ock ihoprulladt öfwer hjäkan, som wåra bondpigor bruka. Styckjortlar woro obrukelige. Annars hade de et swart täckelse af sidentyg, fäst om lifwet, som de på gatorna hólja sitt hufwud med, men i husen falla ned på ryggen. Härifrån hångra 2 handbreda strimlor ned til föttren af samma tyg. Et radband och en solskiåder i handen måste altid wara med, då de äro kyrkoflådde.

Swenska Consuln Herr Jacob Bellman war för sin ömhet emot sina Landsmän och wånlighet emot hwar man allmänt älskad och hedrad. Innom des port såg man mitt öfwer upgången Swenska wapnet. Up uti en kammare stod wår då warande allernådigsta Keuning FRIEDRICHS, wår nu regerande allernådigsta KONUNG och DROTTNINGEN, samt Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsens Prins GUSTAFS Portraiter.

Kyrkor, Oratoria, Klåster och Hospitaler äro rätt wackre. Den under werket ståndende hwita Marckmorkyrkan, hwar til Staden länge årlagt och ännu låger sin årliga skatt, är den största och kostbaresta. Rummet in under jorden, som tycks wara en ansenlig kyrka allena, och brukas redan til at begrafsna lik uti, är, efter berättelse, färdigt; men murarna öfwer jorden hafwa icke ännu hunnit til sin högd: likwål brännes här dageligen ljus för kyrkans Patron S. Francisco Xavier, som blef sånd til Japan och martyriserad af Hedningarna för sin låros förkunnande. Han skal hafwa gjort et underwerk för hwar warbit, som sitter brede wid hans bild; hwarföre inwånarne lyfta på hatten då de gå förbi honom.

Swit Marmor, (gnistrig Kalksten, WALLER. Min.) sågades, utbugdes och slipades til kyrkans beklädning; uphissades på muren med et hjul, som trampades af två man. Uti kyrkorna brändes waxlus och röfwerk natt och dag. Wid ingångarne, står deras *agua benedicta* eller wälsignade watern uti et fat eller funt, der de wid in- och utgåendet doppa sina fingrar och kersa sig med.

Kyrkogålfwen bestå öfwer alt af sten. Här faller hwar och en af bägge könen högre och lägre på knä om hwar andra, i brist af bänkrum.

Kläckorna ringdes rundt om, tvårt emot det hos oss wanliga sättet, och flämtades måst hela dagen, nu i det ena, nu andra tornet, ibland öfwer alt, för böns stunder, för Communion, för åskedunder, för de döda, i symnerhet om astoneu, då deras likmåßer hållas.

Rosario eller Radband måste hwar och en af bägge könen bära på sig, hwar efter de rätta sina böners myckenhet. Det består af en silfwer- eller måsingskådja med små pärlor af glas eller annat, tillika med et kors, hwar wid fästes 3 eller flera Medailler af några heliga dödas bild som man måst wyrdar.

Korsningen sker med tummen tre gånger, före och efter deras böner eller annor gudstjenst, på anlete, mun och bröst, at ej något syndigt må förleda ögon, mun och hjärta; hwilket är så mycket nödwändigare för dem, som de tro, i anledning af sin Cateches, at korsteknet är en Christens förnämsta kännemärke.

Giftermål sker nog bittida: en gäse om 14 och en slica om 12 år äga frihet at stiga i brudstol.

Begräningar skiljas i många mål ifrån våra: För Processen bäres kors och lanternor. När liket är satt i grafwen, lägges derpå osläkt kalk. Måßer och musique på orgor får man höra om astoneu för de döda,
fast

fast än de lefwande ha båttnaden der af. Kyrkogårdar finnas utom staden, där äfwen liken begrafwas; men aldrig någon Protestant får hwiła i deras grafställen.

Processioner skulle wäl lätteligen af en obekänt jämwäl kunna tagas för en lif-process; men så kallas en samling af åtskilligt slags folk bättre och sämre, som ordenteligen marchera igenom staden med Lanternor och Kors förut, sjunga Litanien och Te Deum på wiså Högtidsdagar ärligen, som den 2. Februarii, d. 25. Martii, d. 15. Augusti, d. 8. Septembr. och d. 8. Decembr; förutan första Söndagen i hwarje månad, på deras Helgonsdagar, samt när mat skal samlas til fångar, då de komma tågande med Kiefflar, fat ic. Mötes et sådant Sällskap, får man wid wiså tilfällen se huru folket stadnar, blottar hufwudet, faller på knä, och wisar all upståndelig ödmjukhet, ofta midt uti orenligheten på gatan. Tre dagar före Fastan hade de frihet at roa sig på hwarjehanda sätt, då fastades kumminsäcker, om icke något oangenämt, på de förbigående.

Skolar hafwa Rector och Collegiales, af hwilka barnen lära sina Christendoms stycken och måsningar med et samhälligt sorlande. De underwisas sällan uti andra språk än Modersmålet, och skola wara rätt få, utom Jesuiterna, som förstå Latinen, hwars uttal gör språket ofta besynnerligt, när mihi utnämnes miki, och så widare. Hebraiskan och Judarna äger Spanioaren lika stor kärlek til, och derföre uteslutet bägge ifrån sina Collegia.

Spanska Poësin wärderas rätt mycket, i synnerhet hwad Quevedo har skretwet, hwars werk nu förtiden oändeligen berömmes. Comœdier på vers trucas och ageras ständigt, hwilkas läsning är mångens förnämsta ro. Wettenskapernas tilstånd har deras egen Landsman den qwicke Benedictiner-Munken Geronimo Fejoo

uti sina Cartas eruditas, eller lärda bref 1750. Tom. 3. carta 31. p. 384. allrabäst afskildrat. När han omtalt huru smicfran allt förmycket intaget detta Lands Skribenter, huru denna lasten föder försmädelse af sig på mångahanda sätt, huru en del förarga sig öfver hans skrifter, hans Theatro critico, så wäl som det nämnda werket, och huru de, när de på intet annat sätt kunna lasta dem, behjälpa sig med lögnen, säjandes:

Jamque faces & arma volant, furor arma ministrat.

- Quod genus hominum quæve hunc tam barbara morem permittit patria. Virg. Æneid. lib. 1.

Så wisar han ändteligen, at intet annat än oförstånd är dertil wällande. Hans ord äro följande:

„Hwar ock en som tänker skrifa något må besinna, at han redan hafwer 1000 owänner emot sig. Tusfende? Jag sade förlitet. Hans owänner äro, eller åtminstone kunna warat, alla de, som wilja blifwa berömda, men se sig utom förmåga at komma så wida. Hans owänner äro eller åtminstone kunna warat, alla sådane, som fast än de icke se sig kunna göra sina motsäijare motstånd; wilja dock icke gifwa dem efter, menande, at det allmänna satt dem öfver allesammans uti riket. Des owänner äro, eller åtminstone kunna wara alla sådane, hvars meningar bestridas; ty de se, at de så mycket mer komma uti miscredit, som Auctoren kommer i tycke. Hans fiender äro, eller åtminstone kunna wara alla sådane, som söka at bibehålla Nationen i en allmän ofunnighet. Hwem ser icke, at detta kan injaga en gruswelig skräck för den färdigaste penna? Och mycket mer, om han tillika besinnar, at det gifwas många lätta medel til at sätta den bästa skrift uti mistroende hos folk. Det är falska uträkningar, det är et gallit förstånd, det är elaka uttydningar, det är perioders afstympande; det är osanningar, och sluteligen et skriftsätt med djärfhet och skamlöshet. Den allmännaste wis-

san,

„san, som afwunden betjänar sig af emot dem som skrifs-
 „wa ewanliga saker uti Spanien, är, at de äro blotta
 „curieusiteter, som tjäna til ingen ting, emedan man
 „utom dem kan weta alt det som behöfwes; hwilket de
 „sträcka til alla utländska böcker, som skulle de wara al-
 „lom onyttige. Men jag lämnar det första: Wille man
 „än medgifwa, at dese curieusiteter, objective tagne,
 „skulle tjäna til ingen ting; så kan des läsning tjäna til
 „mycket. Mån den icke är åtminstone en ärbar ro, som
 „angenämt intager själen den tiden som hon 1000 gånger
 „i brist af des läsning skulle illa förnöta? Mån det icke
 „är någon wettenskap at weta dessa curieusiteter? Mån
 „det icke är bättre at bry sig med dem, än med Råring-
 „sladder, hwarest wankar en god dosis af nåstans förtal?
 „Mån det icke är bättre at förnöja sällskapet med försök
 „uti naturkunnigheten, än med onyttigt tal och deraf kom-
 „mande elaka påföljder? Tänk, hwad för tilträckeliga
 „böcker wi nu hafwe at nöjsamt fördrifwa tiden med!
 „Talar man om Comœdie-böcker och wisor, så äro de
 „många nog. Men sådane böcker äro skadelige för åt-
 „skillige personer, i synnerhet för ungt folk af båge könen.
 „Låt wara de det icke äro: Mån det dock icke är bättre
 „at läsa Naturkunnigheten, Stiern- och Örtwettenska-
 „pen, Landbeskrifningar, Natural-historien. med mera,
 „hwilket är stadigare och waraktigare än det nöjet, som
 „hårrörer af en läsning om en förbigången händelse, en
 „eller annan tid? Men mycket större nytta gör det som af-
 „wunden eller ofkunnigheten fallar blotta curieusiteter.
 „Dese curieusiteter wisa Spanioaren at utlänningarna
 „hafwa gjort framsteg uti Naturkunnigheten, Mathesin,
 „Anatomien, Optiquen, Botaniquen och andra wet-
 „enskaper. Dese curieusiteter wisa Spanioaren, huru
 „tilwårten uti dessa och andra wettenskaper hanwer tjänt
 „utlänningarna til at sätta i stånd många fria konster,
 „som göra menniskans lefwerne mycket mer beqwämligt,

„men mindre beswärligt. Hwilken uti Spanien skulle ic-
 „ke säja, at det war en blot Astronomisk curieusité, at
 „den store Florentinern Galilaeus Galilaei upptäckt de 5 min-
 „dre Planeter, som kallas Jupiters Drabanter? Hwem
 „uti Spanien skulle icke säja, at det war en blott geome-
 „trisk curieusité då den berömda Holländaren Christiern
 „Huighens upfan en ny krokot linea kallad Cycloida?
 „Men Jupiters Drabanters upptäckande hafwer gifwit
 „nytt ljus uti Geographien, och förbättrat många ham-
 „nars orätta belägenhet, hwilket tjänt til at undwika
 „många skeppsbrott; och Huighens Cycloida hafwer
 „satt pendelur uti större fullkomlighet. Hwilken uti Spa-
 „nien skulle icke säja (och hwem säger icke det?) at under-
 „sökningen af jordenes skapnad, som i dessa senare åren
 „är giord, med Konungens i Frankrike stora bekostnad
 „och tio wittre Herrar, är et besynnerligt men onyttigt
 „arbete? Detta arbetet kan gifwa långt större säkerhet
 „för Styrmanskonsten i de aflågsnare orter från Dag-
 „jämningslinien. Hwem skulle icke säja, (och hwem
 „säger icke?) at de försök, som man nu förtiden så ofta
 „upprepar uti Electriciteten allenast tjäna til at förnöja
 „slättingar med? Men om jag mins rätt, hafwa de uti
 „England redan wist prof på at borttagenhet härmed kan
 „cureras; som allmänt hålls för en obotelig sjukdom;
 „och det är sannolikt, at de framdeles warda upptäckande
 „flere nyttigheter igenom flera nya försök härutinnan.
 „Hwem skulle icke säja, at en krokot linea, upfunnen af
 „Herr Newton, icke kunde tjäna til något annat i werl-
 „den, än at gifwa Mathematici något at säja? Men
 „denna linien, lämpad til skeppsbyggnad, har mycket
 „hulpit til at föröfva skeppens fart. Hwem uti Spanien
 „skulle icke säja, (och hwem säger icke ännu?) at Utlån-
 „ningarnas widlyftiga undersökande uti Mechaniquen
 „skapnaden och ställningen af alla delar uti människans
 „kropp, då deras distance som för sin finhet ej kunna ses
 „med

„med blotta äonen bestådas med synglas, är en blott
 „curieusité? Men denna tillämpning har gifwit mer sä-
 „kerhet uti många Sältshårs förrättningar, så at de ige-
 „nom denna nyttiga wetenskapen nu förtiden bota många,
 „som för 1000 år tilbakas höllos för obotliga. Det blef-
 „wo oändeligt, om jag skulle bemöda mig om at upräkna
 „många andra förinärer, som flutit af utlänningars öf-
 „skilliga påfund och försök, dem Spaniorerne räkna för
 „onyttige curieusiteter. Spaniorerne, säger jag. Men
 „hvilka Spaniorer? Långt ifrån at påbörda detta selet
 „hela Nationen. Några dåraktige Spaniorer, några
 „oförståndige, storpratare, storskrytare, som bjuda til at
 „inbilla werlden, at man ej kan lära mer, än det som
 „de redan weta; wäl besinnandes at de weta så litet, at
 „det icke är wärdt en 100 de part af det papperet, som
 „användes til deras böcker. De samningar som jag bragt:
 „i dagsljuset angående Medicinen, hafwa utverkat en
 „stor fördelaktighet i Spanien. Den första har warit
 „besparing på många penningar, til at köpa utländska
 „Läk-örter. Öfwertygelse hos Medici om deras konsts
 „owisshet, och ännu mer hos oräkneliga många sjuka, om
 „de skador och farligheter at ofta bruka läkedomar, haf-
 „wer infört denna stora besparing. Jag håller före, at
 „ifrån år 1726 tils nu, hafwer man igenom detta medel
 „sparat många millioner Dalers utgift i Spanien;
 „emedan allestädes märkes, at Apothekare-utgiften är
 „mindre än tilföre. Och nu förtiden föreskrifwa Medi-
 „ci i allmänhet mycket mindre än de som det icke äro.
 „Sältshärer och äderlätare, som tycka illa om at man
 „förtros sig åt Medici, äro de som hafwa den största ut-
 „giften i Apotheken, wälwetande, at de föreskrifwa me-
 „ra, icke för annan orsak skull, än at de weta mindre.
 med mera.

Emot denna mannen har Francisco Soto Mar-
ne skrifwit; men Fejoo hafwer sedermera förswarat

sig uti sin bok, kallad *Justa repulsa de iniguas acusaciones*. Carta edit. 2. Madrid 1749. 4:to.

Bokbindarebodan, funnos här några stycken dels Spanska, af deras Religions böcker, tryckte på elast papper, inbundne uti mjukt pergaments band med remmar i stället för spännen; dels Fransyska böcker wäl conditionerade, uti Natural-historien, Medicinen, Historien och andra. Här fans ock til köps gamla böcker upstapplade på bord wid torget och annorstädes.

Biblen äger ingen annan än Clericiet frihet at läsa; hwar på inquisitionen hafwer noga upseende. Han fins derföre icke til salu på modersmålet, utan på latin, och emedan Spaniorens sällan befattar sig med mer än sitt eget språk, så kan detta budet så mycket mindre öfverträdas.

Catechesen eller deras så kallade *Doctrina Christiana*, war helt kort in 12:mo. Här frågas först och främst: Hwad känneteknet är på en Christen? Hwar på swaras försningen. Huru det sker, är nämndt tilförne. Här upräknas deras 7 Sacramenter: *Bautismo*, *Confirmacion*, *Pœnitencia*, *Communion*, *Extrema uncion*, *Orden*, *Matrimonio*, och påminnes derjämte, at de 5 första äro nödwändigge.

At Barmhertighets gärningar nämnas 14, ibland hwilka är, at gifwa allmosor åt främlingen. Här upräknas 7 *Peccados capitales* eller Hufwudsynder och 7 *Dygder*:

1. Soberbia, Högfärd.	1. Humilidad, Ödmjukhet.
2. Avaricia, Girighet.	2. Largueza, Gifmildhet.
3. Luxuria, Omåttelighet.	3. Castidad, Kyskhet.
4. Ira, Brede.	4. Paciencia, Tålmod.
5. Gula, Dröckenskap.	5. Templanza, Måttelighet.
6. Invidia, Afwund.	6. Caridad, Kärlek.
7. Pereza, Lättja.	7. Diligencia, Flitighet.

Den som wil lära Spaniskan, får knapt något bättre Lexicon än Sobrini, på Spanska och Fransiska, 2 Tomer in 4:to tryckt 1744, som här såldes för 4½ Pesos, och des Grammatica tillika med Samtalen för en Peso hwardera. Men som Spanska Språkets uttal intet så lätt läres af en utländsk Grammatica, så torde följande anmärkningar för en Swänsk kunna tjäna:

A, a, läses som uti Swenskan.

B, bā, läses i början af et ord, som uti Swänskan til exempel, Basa glas; men midt uti som w, til exemp. Sabér weta, läs sawår; hwarföre det ock ofta brukas i stället för v, til ex. Caveza och Cabeza, Huswud. Denna omwärling påfar sig dock ej fram för l och r; ty man kan ej skrifa havlar i stället för havlar, tala; ej heller i latinska ord: som vida.

C, Så, läses som uti Swänskan. För i och e som z; framför a, o och u som k; undantagandes då cedilla sätts under, til ex. cupia läs supia. Se läses äfwen så, när e följer straxt efter, til ex. conócér, läses kånåsar; hwarföre sådane ord ofta skrivas utan S, såsom conócér kånna, då de ock uttalas (som följande bokstaf) med något läspande.

ç, Så, eller c con cedilla uttalas med läspande som z, hwarföre dessa bokstäfver ofta uti skrifwande med hwarandra förblandas.

Ch, läses som tj, til ex. Ocho, åtta, läs tjtio; men följande undantagas: machina, annichilar, charidad.

D, då läses som uti Swenskan.

E, ä, läses ibland som å, til ex. Ser, blifwa, läs Sår; Sephora läs Såfora. Ibland som e, til exemp. Quien, quienes, hwilken hwilka, läs kien, kienes; Tengo, jag hafwer, läs Tängo.

F, åfe, liksom i Swenskan.

G, thå,

G, ghå, låses som h, eller snarare kh framför e och i, men k. höres knapt, til ex. Getheos lås Håteos, mugér, qwinna, lås muhår eller mukhår. Men för a, o och u hårdt, til ex. Garba, Gomez, Gumina.

G, framföre a, o och u låses som uti Swenskan, til ex. manga, arm, huelgome, det fågnar mig.

H, atje, låses ej i början af et ord, til ex. hombre, man, lås åmbre.

I, i låses som i Swänskan.

J eller j, hata, låses som kh, fastän k knapt höres, til ex. Joseph, lås Khåså.

K, brukas aldrig utan i främmande ord.

L, ållå, låses som uti Swänskan.

LL, åljå, låses som Lj, til ex. llamar, falla, lås ljarar.

M, åmå, låses som ng uti åndan af et ord, til ex. Ephraim, lås Åfraing; annars som uti Swenskan.

N, ånå låses som ng i slutet af orden, til ex. razon, lås rafong, ordsak; men annars som uti Swenskan.

Ñ, ånje låses som nj, til ex. años, lås anjås, år.

O, å, låses som å, och ibland som o.

P, på, låses som uti Swenskan.

Ph låses som f; men höres intet uti slutet af et ord. til ex. Joseph, lås Khoså.

Q, khu, låses som k, när u följer på, til exemp. Que lås kå, Quitar, lås kitar; men ej de som komma af latinen, til ex. Question, eloquentia.

R, årrå, låses som uti Swenskan.

S, åså, låses som i Swenskan, men ibland som et dubbelt s, til ex. cola, lås kåsa. Dubbelt ss skrives uti främmande ord, och ibland annars uti nyare Spaniskan.

T, tåå, låses som uti Swenskan. Tj, som uti latinen brukas i stället för ti, skrives ci.

U, o, läses midt emellan u och o; efter g såsom w, til ex. agua, wati, läs agva, undantagandes arguyr, läs argoir, Guia, läs gia, iguales, läs igales.

V läses som b, til ex. ver, läs bår; ibland som v til ex. verdad.

X, åtis, läses för en vocal på samma sätt som j, nämligen som kh, til ex. Paxaro, en liten fogel, läs Packharå; hvarföre de bägge bokstäfverna ofta blandas med hwarandra, som dexar och dejar. Xjånar ock ibland för Qs til ex. maximo, läs massimo. För en consonant läses det nästan som f, til exemp. pretexto läs präståsto.

Y, i, läses som långt J uti Swenskan. Til ex. major, läs mayår, större; meyor, bättre, läs mjår. När y är copulativum läses det som i, och då derpå följer et ord som begyns på J, bytes det uti e, til ex. falso e impossibile. Uti Grefiska ordet behålles ljudet y.

Z, såda, läses som sagt är tilförne om c; men här dare, som dezir.

Ingen Protestantisk bok får komma in uti staden, inman Inquisitions-Herrarna igenomfodt henne. Ut undwika en sådan widlyftighet, wågade jag ej taga någon bok i land, fastän det ofta warit nödigt, i synnerhet för Natural-historien skul.

Maten är ibland något främmande, för de många slags fisk, frukter och rötter som hos oss äro obekante. Rågbröd wardt jag här icke warse, mycket mindre något af sämre slag, ej heller hårdt bröd, utan antingen Franskt eller Spaniskt bröd. Det förra är hos oss nog bekant, och bakades af Engelskt hwete. Den myckna torfan förorsakar ofta miswårt; sem ock skedt året tilförne. Säckbrödet, som i små och storlekt liknade Fransosernas biscuit, kallades på Spaniska *Visocho*. Det doppades merendels uti win wid måltiden. Här fans äfwen

iven et slags säckerbröd, til utseende nåstan som pepparkäkor, men ofwarpå föräldt, tilredt af Pompor, som på Spanska nämnes *Calabassa*.

Uti Fastelagstiden fick ingen annan äta Kött, än de som woro sjuka, och derpå begärade Frihets-jedlar, emot en wiß afgift. Och, emedan Kor sällan mjölkas, så hölts deras kött för det bästa. I det stället mjölkas Får, Getter och Bockar. Et par oxar köptes til vårt skepp om weckan. Deras kött war nog magert; hwilket utan twifwel härörde dels af Brömsboen, som de denna tiden nödgades hysa innom sin hud, dels af brist på godt bete; ty Sveriges hårliga gråsslåg saknades öfwer alt på utmarkerna, hwilka i det stället woro betäckte med tistlar och andra skarpa växter som på sina ställen skola upräknas.

Sovaja kallades på Spanska et slags korn, som såddes uti Stadens täppor; men ej til folks, utan boskapens föda. Det såldes til vårt skepp i knippor, emedan det ännu war grönt innan det gådt i ar, som ej skeddde förr än uti Mars månad.

Biskötsel hålles icke uti ringa wärde, om Spanska ordspråket skal sannas: *Abéja y oveja, y piedra que traveja, y pendola trans oreja, y parte en la Igreja deséa a su hijo la vieja*. Gumman önskar sin Son Bi, Får, qwarnten, penna wid örat och rum uti Kyrkan.

Röksörter wärdades så wäl i, som utom staden, i synnerhet Callat, Portlak, Spinat och Lökar. De woro hågnade med wallar, på hwilka *Agave americana* eller den Americanska Aloën war planterad til häckar; men där denna fattades war lagd torkad *Salsola kali*, eller ock en gårdesgård slåtd af grenar.

Origanum creticum, som på Spanska kallas Oregano, och är bekant hos oss under namn af Spansk humla, brukas til at göra Anjovis och en del andra matvaror

waror smakligare. Mig berättades, at denna kryddan kunde med winst säljas uti China, och i det affeende köptes här på Apotheken, hwarest hon kunde fås til öfwerflöd.

Rosmarin, som räknas för en prydnad uti våra Orangerier, infördes här lastals at säljas.

Apelsiner och andra fruckter ätos dageligen wid slutet af måltiden, förutan wid andra tilfällen, men bröd derjämte, at de ej skulle förorsaka sjukdomar. Det är wäl icke ringa förmån, at midt om wintren kunna förnöja sig uti en wällucktande trågård och pläcka de smakligaste fruckter, som denna stadens invånare kunna göra; men de hafwa deremot uti hela staden icke en drick godt **watn**, utan köpes ifrån landet. Det bästa föres med båtar ifrån Staden Port Marie, eller landvägen på Boricke-ryggen, och förwaras sedermera i husen uti stora stenkrukor. **Watn**-handelen föder ock wäl sin man; ty, om jag mins rätt, kunde en Spansk båt för hwarje gång, som han förde watn ifrån förenämnda stad til vårt skepp, förtjåna in emot 40 Daler Silfvermynt. En sådan resa kunde likwäl göras innom et dygn med ringa besvär, när de fölgde med floden til och med åbben ifrån watn-platsen.

Det bästa och brukliaaste **winet** präkas uti en liten stad, icke långt ifrån Port Marie, Xerez de la Fronteras kallad; hwadan det ock fått namn af **Xerez-win**. Utom et ringa förråd på winer, som våra Ostindiska skepp föra med sig ifrån Sverige, köpes Xerez-win, så mycket som kan behöfwas under både bort- och hemresan. Ty, som det är ganska starkt, så behåller det alltid sin gedhet, äfwen uti de varmaste Climaten. Hwar qwater kask, som består af 45 eller 40 justerade kannor, kostade nu wid påß 40 Daler Silfvermynt. **Tinto** eller Rota-win hölts för mindre helsosamt, och kostade ej så mycket som det förut nämnda.

Rusin

Rusin köpes här och säljes ofta med stor winst uti China.

Spaniskt Brånvin, som är mycket starkt, kan tjåna i stället för Spiritus Vini. Det upblandas med två tredjedelar watten, och gifwes besättningen på våra Ostindiska Skepp til morgonsup, och Pounce två gånger om weckan efter måltiden. Uti swårt wäder plågar Capitainen desputan hugna Matroserna med Pounce eller Brånvin.

Chocholaaë drickes här i stället för The-watten om morgonen, ibland efter middagen, och åtes der til smör och bröd. Tilredningen sker på följande sätt: Cacao-böner, (*Theobroma* 782. 1.) torckas wål, gnuggas sedan jämte sönderstött Kanel, på en slåt lutande sten, til en smidig deg. Degen lägges uti pappersformar, så at kakorna likna små tegelstenar, til nästan et skålpunds wigt. När Chokoladet är torckadt och skal kokas, slås til en sönderskuren kaka 10 Kuppar watten. Under kokningen röres om med en liten trä-machine, som är lik en betsmal, hwars tyngre ånda weter ned åt och är nästan så tjock som Chokolade-kannans widd, samt djupt utskuren. Efter kokningen röres det åfwenledes ståndigt om, hwar gång det slås uti för någon. Sjelfwa kokningsättet lärer och bidraga der til, at denna drycken smakar bättre i Spanien än hos oss, fast än det icke är tilredt med Vanniller, en mycket dyr fruct, som hämtas ifrån America. Théé och Caffé blef jag intet warse på något ställe.

Sandaslögder idkades af Fransoser, Engelsmän och Italiener, som arbetade medelmåttigt, men togo en dryg betalning. Klåden och tyger komma måst ifrån Frankrike, England och Italien, hwar ifrån de Sandlande äro merendels hitkomne.

Börsen hölts på en bred gata wid torget, wid namn Calla nueva eller Nygatan. Under den tiden köpmännerna woro här församlade slöts bommen til wid gatuummunen åt torget, som wid våra tullportar är wanligt.

Dil Wed brukades Spansk Tall, Olivetråd, och som berättades, åfwenledes korktråd. Allt sammans såldes efter wigt.

Wigten är noga beskriwren i Sw. Wett. Acad. Handlingar 1746. p. 279. och sedan både mått och wigt i samma Handl. år 1755. p. 180.

Penningar införas i stor myckenhet af den bekanta Silfwerflottan ifrån America, som gemenligen hamnar på Cadix redd; förutan hwad som myntas uti riket. Swenska Ostindiska skeppen utföra här årligen emot wiß proCent många 1000 Pesos duros. Wårt skepp afhämtade denna resan 204199 Pesos duros, 4 reales, 2 quartos. Andre sågas practisera här ifrån en god del; förutan hwad Spanioren sielf öfwerstyrer til Ostindien och andra orter. Går någon utur staden med en summa penningar, och det blifwer kunnogt; mister han icke allenast dem, utan råkar i fångelse och annan olägenhet.

Myntsorter, som jag sedt under mitt wistande i Spanien, äro följande:

Åf **Guld**.

1. **Guldstycken**, som gälla 20 Pesos courant eller 16 Pesos duros.

2. **Pistoler** til $37\frac{1}{2}$ Real de Plata eller 3 Pesos duros $7\frac{1}{2}$ Real.

3. **Portugisiska Guldpenningar** til 84 Real. På ena sidan står Portugisiska waynet; på andra, Konungens Brösbild med R. in under, och omkring; Joannes V. D. G. Port. & Alg. Rex. 1750.

4. *Engelska Guineer* til 4 *Pesos duros* och 8 *Real*.

2f *Silfver*:

1. *Peso duro*, på *Franska Piastre*, i *Swenska* penningar nu förtiden 9 dal. 24 öre *R. mt*, håller 10 *Reales de plata*; men en *courant Peso*, eller sådan som råknas i handel, ej mer än 8 sådana *Realer*. Detta slags *Peso* kallar *Holländaren* *Styck von ackten* och *Spanioren* *Reales de a Ocho*. De gamle *Pesos duros* äro ej runde, som de nyare. För *Chinesen wälja*, så tar han hälst emot de runda, ty de wäga gärna mer och lysa båt tre för ögonen. Så göra äfwen *Javanerne*, som nu sällan tycka om något annat mynt än detta, hwar på de se det *Spaniska Castille-wapnet*, sedan de ofta blifwit bedragne af blypenningar eller dylika förfälskade mynt.

2. *Pesetta* eller *Pistrine* är en dubbel *Real*.

3. *Real de plata* håller 17 quart. En *Real de Villon* eller *Senzillos* halsparten. Här fans ock *halwa Realer*, m. m. af *Silfver*.

2f *Koppar*:

1. *Quarto* eller quart är i lika wärde med 2 *Ochaver*, ifrån hwilka han skiljes med VI, eller at han är finare.

Ochavo det ringesta gängbara mynt, som jag sedt här i landet, är af åtskillig storlek och utseende, ibland större än *quarterne*.

Hästar brukas icke för wagn, ehuru wackra de äro, sällan för karror och til klöf-förset. När *Spanioren* rider utom staden, så är han klädd i sin *Cassaquilla* eller wida wäst, (som tillörne är nämndt). Näck brukar han då intet, ej heller stöflar, fast än de wäl kunde behöfwas. Han har besynnerliga stigbyglar af trädd, til skapnad som et streljörn, då locket wero borttaget; här uti sätter han foten,

foten, och har då ej allenast stöd, utan ock et godt foder, at skoen ej orenas.

Mulåsnor, Hisp. Mulo och Mula brukas allmänt för karreter, hwar med föres helt sagta. För kuffen är intet säte, utan han rider på endera mulen. Mulåsnan föder icke; åtminstone är et sådant exempel et ibland de allrararaste. När en Borik eller ock en Mulo springer med et Sto, blir en sådan Mulo eller Mula. Folket tror, at Jungfru Maria wid Christi födelse förbannade Mulåsnan, då hon åt up det fodret, som Oxen skrapade tillsammans, och at hennes ofrukttsamhet härrörer ej af annat. Deras föda är i städerna gemensligen hackelse blandadt med litet korn.

Borikor eller Åsnor mindre än de minsta hästar, Equus Asinus S. N. II. 27. 2. äro mycket allmänne i städer och på landet. På Spanska kallas hannen Vurro och honan Vurra, som läses Burro och Burra. Burrico är diminutivum der af, och betyder en liten åsna; der af kallas hon på Swenska Borika. De äro magra, segsletna, afffärgade, men svartactrige sedan de blifwit Elipte. Födas, som hästar och åsnor, med hackelse, hålla ock til godo rånnstens samlingar. Komma de til torgs, taga de ljudet ifrån hela den sorlande folkhopen med sitt elaka skriande. Dese brukas til allehanda slags arbete, men ej för kårror, hwilka sällan ses, undantagande då sten föres up ifrån sion; utan nästan alt hward som flyttes, lägges på åsne-ryggen, ware sig sand, halm, gräs, gatuorenlighet, m. m. uti en säck, som är gjord af en matta öpen i den öfra sidan. Men wid mjölk- eller wattenförsel brukas en der til besynnerligen gjord sadel af bräder på båda sidor, hwarpå de sätta sina sjerdingar. Ryggstycket på dessa så wäl som på hästar och åsnor sitter långt ned. Betsel brukas icke. Den som går bred wid eller sitter bak på åsnan med et spö i handen, ropar esomostast

aré eller ara ki, när hon wiker af wägen, och då går hon åter sin rätta gång igen, så wäl som de andre de der styras af samma husbonde. Dese kreaturen sägos hundradetals utom landporten, hwarest de förde en myckenhet sand til fyllnad utom graswarma, at förtiga dem, som träffades nästan öfwer alt uti staden. De skos intet; brukas dock i stället för skjutshästar, men äro nog ostadige och ledsamme för en owan at rida på.

Tobak rökte både små och stora, fast än han är så wäl som snus nog dyr; men sällan uti pipor, utan charoutier eller hoprullade blader, som nämnas på Spaniska cigarro, äfwenledes Cardus intrullad i papper. Det bästa Spaniska Snuset kem ifrån Cevilla. Små dosor af Oliveträd woro både wackre och brukelige.

Castañiolas kallades 2 swarta nästan aflånga träbitar, som Fruntimren med et band fäste wid tummen at smälla med när de dansade.

Det war nöje, at gå utom staden åt landsvidan, ty wid denna porten broades man intet af tullbetjänter; utan några bestedelige påster wiste snarare en främmande wägen.

Landswägen war rätt prägtig, med stensäten på ömra sidor. Under bomars fastande och dylikt nöje, som läckade mängen hit ut denna tiden, hwilade här en myckenhet af allehanda slags folk. Men på andra ställen woro wägarne ej så wackra.

Skjuts och förplågning är obegwämligare och långt dyrare än hos oss. De resande föra ständigt med sig böfkor och pistoler, så at man lätteligen kunde tänka det de årnade sig i fält. De rådas för ströfweri, som in uti landet skal wara sällsynt; men här uti Andalusien nog allmänt. Hwadän ordspråket är kommit: De el Andaluz guarda tu capuz. Al
Anda-

Andaluz haze la cruz, al Sevillano con una y otra mano; al Corduvés con manos y piés: Ägta tin karpus för en Andalulier. För honom giör kors, för en Sevilier med bägge händerna; för en Cordubes med bäde händer och fötter.

Rosdjur och ormar blef jag aldrig warse; men en man mötte mig, som släpade uti et band en stor *Sdla* af mer än en fots längd, hwilken prälade med gul, grön och andra slags färgor. Hon war rätt snarsicken; så at, när han hölt hånne ned til marken, gapade hon och högg efter de förbigående, i synnerhet om de satte kappen åt hånne. Ägaren sade at hon kunde säljas på Apotheket.

Euphorbia Paralias hade utwalt sitt egit rum närmast stön i sanden, der hafwet ibland fastade up sina wäggar; men des fructification saknades denna tiden.

Spartium monospermum som kallas på Spanska *Retamas* wäxer lik stora widebuskar ut åt sörsidan, och så långt in som flygsanden råcker. I synnerhet hade denna wårten tagit öfwerhanden på Cadix-holmen, som måst öfweralt war betäkt med en fin hwit sand. Här trifes *Retamas* aldrabäst, hwarest andra örter äro mycket sällhynte, ja knapt någon annan, om icke *Ononis repens*. *Retamas* är undertiden tjock som en arm; barken askfärgad; des många grenar gröna och utgropade; bladen skina som silke, af hwilka de yngre äro lancettlike, de äldre trubbiga, litet klyfde i tåpparna, som äro tillbaka böjde. Blommorna äro oräknelige, små, hwita med röd kalk. Nyttan af denna wårt är förträffelig: At dämpa flygsanden gifs knapt des like. Blad och qwistar ätas af getter med all begärighet, men barken på bålen märktes ej wara skadad. Med sina täcka och långwariga blommor gör hon den eländigaste mark til en täck och walluktande örtagård. Des grenar bindas om åtskilligt,

i stället för bast. Qvistarna svepas om grönsaker när de föres til torgs. Getter och swin hafwa under dessa buskar en stadigt grönskande Parasoll emot solens starka baddande.

Swin waftades här uti stora flockar af wisa personer, som tildelte dem dageligen ällon och alt hwad de behöfde; hwilket måste köpas ifrån Cadix eller andra orter. De woro ansenligt store, tunnhårade och kolswarzte. För hända de härstamma ifrån Africa, hålst längre in uti landet skall wara rart at träffa några af denna fårgen. Det lönar mödan för en hushållare at skaffa sig af detta slaget; men då böra de äfwen gödas på samma sätt, at de ha sin dageliga rörelse, ty deraf bli de medelmåttigt fete och wälsmakande. Fargaltar äro wäl förbudne at utföras, men en grisfull sugga kan ofta wara fördelaktigare. En hop köptes för wårt skepp til föda under resan, då et swin gemenligen slagades hwar lögerdag åt besättningen, hwar på ökades säppa, eller så kallad pus-pas, följande dagen.

Små trägårdar woro ock här på öen, med et eller annat stort Palmträ (*Phoenix*) uti, som gaf dem et täckt utseende.

JANUAR. 23 och följande.

Puerto de Santa Maria, som af våra Sjöfarande kallas *Port Marie*, är en liten obefäst Sjöstad wid påß $\frac{3}{4}$ Swenska mil midt öfwer reddan ifrån Cadix. Dit styrdes nu min kosa. Staden ligger på en jämn plan ut med en flod, et litet stycke ofwan för dess utlopp. När man går in, ligger staden på wänster, och en sidländt med buskar bewårt holme på höger, hwarest *Nerium Oleander* stod ut med watnet i sanden, och kallades yerva mala, eller den elaka örten. Wid ankomsten mötte oss först tullbetjänterna uti en båt med laddade böfver; sedan blefwo wi i små båtar förde längre in på grunden. And-

teligen kommo en hop karlar, som stodo tilreds at på sin arel bára folk i land, emot några styfvers wedergållning; hwilket skedde rátt hurtigt. Håstar och Borikor utbédos til samma tjänst. Staden har mindre omkrets än Cadix, men snyggare gator. Husen så wål de enskildta, som allmänna bestå af sten, liksom uti Cadix, men mindre. Några af dem woro ännu icke upmurade, sedan staden af Ungersmannen plundrades. Uti et kloster wistes mig några skåp med Helgonens qwarleswor; men min Läsare tåcks ursäcra at jag förgat antekna dem. Husen woro prydde med örtrufkor; uti hwilka Rosmarin och Neglikor förutan andra tåcka örter blommade; men *Sempervivum arboreum* ågde nu ingen fructification. Där desse felades hade Flora sjelf planterat på hårda muren *Bryum murale* och *Lichen parietinus*; utom *Cotyledon umbilicus* ♀, hwars blad wårte nåstan uti alla springor, och på några ställen *Mercurialis annua* samt *Parietaria lusitanica*. Af *Sisymbrium Frio?* och *Senecio vulgaris* lyste de gamla nedfallna murarna helt gula. Staden åger rátt godt och friskt watten, och det så tilräckeligit, at han deraf kan meddela icke allenast sina egne in- och utom staden, utan ock Cadix, samt största delen af de på reddan liggande skeppen. Detta wattnet hålls för det allrabästa i orten; hwarsföre man ock hörer dem skrifa på torg och gator i Cadix, då där fins godt watten til salu: Agua del Puerto. Det skal ledas hit ifrån landet en fierdendels mil igenom Canaler under jorden. I staden äro åtskilliga hus, där det uttappas; men i synnerhet et särskildt wid floden, uppsatt uti Konung Philip V. tid, därest skeppsbåtar lägga til, och hämta i en hast tilräckeligit watten, då pipor som gå igenom muren ut til floden öpnas för en liten wedergållning. De fem piporna in åt staden rinna ständigt, där stadsboerna och landtsfolket dricker och afhämtar watten. Andra gården härifrån war et Ungelskt wårdshus, som är et allmänt hårbårge för utlåningar.

Blas

Bladen af *Chrythmum maritimum*, inlagd uti åttika, åts til stek så wål här som uti Cadix. Denna fastiga örten wårer wid stranderna uti England; kan ock hånda på sådana ställen i Spanien uti någon annan ort, men icke här. Wi sakne wål denna örten i Sverige, men wi ha *Salicornia* och andra fastiga örter i des ställe.

Swete, kommit ifrån et strandadt fartyg, uphåmtades då åbben påstod utur åen, wåskades ifrån leran igenom et säll och gafs åt swinen, som annars i nödfall själfwe uppsökte denna födan.

Landet här omkring präladet redan med åtskilliga örter uti sin bästa pragt. *Malva rotundifolia* med större rödaktiga blommor wårte wid husen så wål som utom staden rätt allmänt. Orar och swin åto henne med all begårighet; men *Euphorbia Helioscopia*? gingo de altid förbi, och håldre i nödfall höllo til godo den taggiga *Carduus syriacus*, med hvars hwitspräcklige blad fålt och jordwallar präladet; men lærer wara nog hwar föda.

Orwacktarne gingo med långa stänger i handen, som Pålackar då de drifwa sina björnar igenom landet.

Belågenheten af Spanska landet härut med saltswån är somligståds helt slåt, annorståds dalar och högder.

Jordmånen är i anseende här til olika: Wid hafstrand, då wattnet är utfallit, wisar sig blåleran nedest; deruppå en fin hwit sand, som på somliga ställen betäcker fälten några böfeskott ifrån hafswet, och ser ofta ut som stora snödrifwor eller bärg, där tallskogen eller andre wårter hindra des öfwerfart. Långre in på högderna är en mylla med sand och klappur blandad, hwilken jordmån ibland är rödaktig, ibland af annan färg. I dällderna är på somliga ställen en liusblå eller annan lera, såsom uti en del af hweteåkrarna.

Strand:

Strand-örter woro icke särdeles många. *Spartium monospermum*, *Juncus acutus* med några flere som möjligen kommit utur sin linda. Litet längre up wårte *Schoenus mucronatus involucris foliis scapulis longioribus*. Huru lånare från stranden begynte Tall-skogen *Pinus pinea* at ändteligen hindra sanden. Här uti wårte små buskar af en *Ononis*. *Cheiranthus incanus*. *Cerastium viscosum*. *Lotus cytisoides*. *Crepis barbata*. Denne senare blommade nu; *Cheiranthus* wid afresan, men *Ononis* wäntade på en annan tid.

Några *Insecter* hade sina bon uti sanden, i synnerhet *Scarabaeus levis*, *thoraci capite antice sexdentato*.

Trågårdar eller Plantager intaga stora ställen utom staden med öfskillige fruktbarande trån, Citron-Apelsin-Pomerans-Mandel-och Olive-trån, sina ägare ej til ringa bättnad.

Citron-Pomerans- och Apelsin-tråd, *Citrus medica*, *aurantium*, *sinensis* som de äro nära slägt, så planteras de och gärna tät tilhopa. Blommornas angenäma lukt kunde upfriska en halvdöd människa. Frukten mognar efter hand, så at hon råcker hela året igenom. En del Trågårds-mästare skola här kunna förnöja sina gäster med en frukt, hwars ena del består af Pomerans, den andra af Apelsin, den tredje af söta och den fiärde af sura Citroner.

Sovaja (Se tilförene) war sådt somligstads under trån, och en del af Plantagen ofta lämnad til Callat, Radiser, Löf och dyligt.

Palmtrån, *Phoenix dactylifera* fans på så ställen; men likwål några wid klostren, med hwilka de woro nästan lika höga. Dadlarna, hwars storlek och färg war nästan som hwita plommon, woro til en del nedfallne på jorden. Bladen slätades och skänktes af Mun-

farna til huspryddnad, på Palmsondag, då de äfwen ströddes på gatorna.

Winplanteringarna med *Vitis vinifera* hade nu et slätt utseende, nästan som swedjeland; ty denna tiden sögs hwarken blad eller blommor. Winrankerne woro planterade radtals med gropar emellan hwar rad. *Medicago polymorpha* och *Rumex spinosa* blommade här.

Mandeltrån *Amygdalus communis*, Hisp. Almendro, prydde det öfriga i wingårdarna med sina hwitå på rödt stötande blommor.

Oliwetrån intogo de största fälten, som bestodo gemenligen af rödmylla med små stenar uti. Dese träden woro nu utan fructification och ej särdeles hågnade. De kallas på Spanska Olivo, men des fruct eller oliver aceytuna. På trädets stam hade *Lichen cristatus* tagit sitt säte. Under trån blommade den lutande *Cheiranthus trilobus*, *Valeriana Cornucopie* samt *Arum arisarum* med sin djupa rot uti en af dessa Plantager.

Spanska Sären LINN. Wästg. resa p. 58. såg jag här en eller annan gång uti små hopar. Dese woro alla hwita med swarta fläckar wid ögon, öron och mun.

Kron=Ärtstokkor, *Cynara scolymus* på Spanska Acanziles eller Alcachofa, och Cardillos planterades uti jordhögar som våra humle-kupor; men de öfriga köksakerna som Sallat, bönor, rostwor, m. m. på Swenska sättet.

Evåda plantor betäcktes med skärmar, upreste nästan horizontelt et par alnar öfwer jorden. Watnet, hwarmed all detta läskades, upwindades af folk eller Äsnor utur brunnar medelst et stort hjul som gick ned uti watnet med sin omkrets, wid hwilken åtskilliga lekkrukor woro med dubla tåg fastbundne.

Bönor

Bönor *Vicia faba* stod redan under bar himmel med öppna blommor, som i Swertige såfångt wäntas före än Midssommarstiden. Et tydeligit bewis på Climates olifhet.

Jordwallar, hwar med alla Erå- och Röfs-gårdar här i landet rätt wäl hägnas, tästa ofta med en mans högd, och äro defutan bewäpnade med åtskilliga tagg-wårter tätt intil hwar andra, ibland hwilka

Agave Americana är den allmännaste, trefligaste och tjanligaste. Detta är den stora så kallade Americaniska Aloën, som kallas på Spanska Pita, och icke Semperviv eller Aloë vera * som föregifwes, så framt icke alt som står i stadig grönska skulle kunna nämnas Semperviv; men det låter äfwen så rimligt, som at säja, det Gran och Enebuska är et och samma träd, efter bägge stå gröna om Wintren. Bladen, som berättades wara ungefär 6 år, hade tre fots längd och blomstjälkarna, som stodo förtorkade sen förledit år, två manshögder, och deröfwer, samt nya blomstjälkar högre än en alm, som begynte framwisa sina långa Antheras. Corolla war gemenligen uppåten, men Stamina och Pistiller orörde.

Nyttan af förutnämnda Agave är mer än enahanda; ty förutan det at han är utwald til lefwande gärdes-gårdar, så rötas bladen och handteras som hampa, hwar af göres wäf, brukelig til penningepåsar och annat. Bladens spitsar, hårda och hvarsa som sylar, kunna brukas til piprensare och at sticka hål på bronnen med; men äro ofjällige til tandpetare, emedan deras stung, (som berättas) göra swåra sår. Det sadet, at wårk lindras om stekta blad läggas på, och Lues venerea cureras med rotens saft hos Americanerna. Mera kan ses uti SOPHIA ELISABET BRENNERS Minne, tryckt in folio uti Stockholm, öfwer den första Agave som blommat i Swertige, eller den stora Americaniska Aloën,
som

som på Noors Sätessgård i Upland begynte blomstras i Sept. månad 1708, och framhårdade således den der på följande hela starka Vintern öfver.

Hon tillägger Agave följande stora egenheter:

En värt, af hwilken Indian,
 Har alt hwad han behöfwa kan,
 Som det enhälligt föregifs,
 Och af tromwärde män beskriws *)
 När han sin åker hågna wil,
 Så tar han denna värt der til
 Hwars starka blad, som störrar stå,
 Med tusen hwassa taggar på;
 Men wil han bygga, tar han der
 Så mycket werke han begär
 Til bjälk och sparrar, medan han
 I stad för tråd det bruka kan,
 Och sedan stugan färdig står,
 Han taf af stelswa bladen fär;
 Men desse dåga wäl til mer,
 Han har af bladen sitt papper,
 Sitt lintug, kläder, skor och trä,
 De fat som han bär maten på,
 Han har af bladen sked och skal,
 Af taggen spikar, spjut och nål,
 Och flera slika redskap til,
 Af scsten har han, när han wil,
 Win, hånung, säcker, syrlig saft,
 Lik ättikan och när han häst
 De tjocka blad i jorden ned
 En tid, blir då en mat beredd,
 Som bättre smakar än Melon,
 Och kâns som säcker med Citron.

Ca-

*) *Nardus Antonius Recchus de re medica nov. hispan. Lib. VIII. Cap. 12. Romae 1651.*

Cactus Opuntia, hvars bål är ofta drygare än den tjockaste arm, gör likaledes godt värn på jordvallarna, förutan åtskilliga andra, t. e. *Ilex Aquifolium* som på Fransöfka kallas Hou.

Lycium europæum.

Atriplex portulacoides.

Chenopodium ambrosioides.

Asparagus officinalis.

- - *falcatus.*

- - *acutifolius.*

- - *aphyllus.*

Här hade ock *Galium Aparine.* *Aristolochia rotunda.* *Fumaria officinalis.* (Hisp. Conojito) utvalt sina rum och prydde taggväxterna med sina vackra blommor.

Arundo Donax, Hisp. Caña, hvars panicula nu war förtorkad, hade hufvudet öfver allesammans. Brukas til kappar och metspön.

På den branta sidan af dessa Wallar, som wiste ut åt wägen; växte *Bryum acualon Ericae tenuifoliae* Ger. folio. Dill. musc. 388. t. 49. f. 55. γ. *Anethum Foeniculum* och *Phlomis purpurea.* *Targionia hypophylla.* *Chamaerops humilis.* der denna sidstnämde war allrafredigast och hängde up ifrån ned före. Deras fågrings-tid war ännu icke kommen, ej heller *Daphne Guidium*, et slags Buskar, lika wårt Pär, som stodo wid wägen. Men här blommade

Geranium cicutarium.

Clypeola jonthlaspi.

Vinca major (unico loco.)

Hyacinthus serotinus.

- - *monstrosus.*

Veronica agrestis.
Myosotis scorpioides arvensis.
Thalspi bursa pastoris.
Centaurea pullata.
 - - *sphærocephala.*
Silene conoidea.
Reseda glauca.
Anagallis latifolia.
Arum maculatum.
Matricaria Chamomilla.
Biscutella didyma.

Uti Trågårdarna florerade, förutan hwad som war planteradt, följande willa växter:

Papaver rhoeas.
Galeopsis hirsuta.
Vicia lutea.
 En *Physalis.*
Solanum nigrum vulgare.
Alfne media.
Borrago officinalis. Hisp. *Boraja.*
Malva rotundifolia fl. maj. rubesc.
Sonchus oleraceus. Hisp. *Serajas.*
Urtica urens. }
 - - *dioica* } Hisp. *ortega.*

Ricinus communis, Hisp. *Higuera del inferno* eller *Helsiwetes* Sikonatråd, här och där.

Sisymbrium Frio och *Senecio vulgaris*, hwilka jämwäl wåra på taf, wid renar och i åkrar. *Punica Granatum* hade nu ingen prydnad. På fälten, som woro magre och örögde, war *Chamærops humilis*, på Spanska kallad *Palmito*, den allmännaste, liksom *Enebuskar* hos oss, hwar med denna likwäl icke kommer öfwerens

werens hvarken uti skapnad eller högd; ty Palmito äger en smal, wesk, hopframad stjälk med små krostiga taggar i kanterna. Denna söga mer än qwarters långa stjälken sluter sig uti et äfwen så långt blad, hwilket i början är hoplagt som en solsjäder, men sedermera springer sönder äfwan til. Om stjälkarne bli längre, lägger han sig ned på jorden eller hänger utföre, som tilförene nämndt är. Nu för tiden sägs aldrig hvarken blommor eller frukt på detta lilla Palmträdet. Des blad bruktes allmänt til sopeqwastar och i stället för bast. Roten, som är nog widlyftig, säljes i städerna, och sedan skalet är astagit, ätes rå.

På samma Utmärker wårte den förutnämnda Tiffelen

Illecebrum Paronychia.

Crocus Bulbocodium.

Salvia verbenaca.

Tragopogon Dalecampii.

Cynoglossum Cherifolium.

Iris Xiphium.

Calendula officinalis.

Glechoma arvensis.

Marrubium vulgare. (fine flore.)

och ibland Palmito buskarna.

Lamium amplexicaule.

Geranium molle.

Andropogon bicorne?

Linum usitatisimum.

Sherardia arvensis.

Wid Wägar emellan trågärdarna blommade

Anemone Malvaefolia.

Asphodelus fistulosus.

ramosus. Hispan. Gamon, in &

extra hortos elegantissimus, humanæ magnitudinis.

Doronicum bellidiastrum.

Beta vulgaris.

Echi-

Echinops Ritro.
Anchusa officinalis.
Silene pendula.
Stellaria arenaria.
Lycopsis vesicarius.
Hypochaeris radiata.
Ranunculus bulbosus.
Lichen Physodes.
Panicum Crus galli.
Euphorbia Peplus.
 - - *falcata.*
 - - *exigua.*
 - - *helioscopia.*
 - - *Esula.*
 - - *Myrsinites.*
Lagurus ovatus.
Rumex acetosa.

Silene floribus lateralibus solitariis, calycibus lanatis, foliis ciliatis. Descr. *Caulis* pedalis angustus & fere scaber, vix ramosus. *Folia* lanceolata basin versus alba lana ciliata, ceterum fere nuda. *Ramuli* rudimentum ex alis inferioribus solitarium. *Flores* ex alis superioribus solitarii & alterni nec oppositi pedunculo brevi infidentes. *Calyx* clavatus, decem angulis exaratus, angulis lana alba longiore hirsutis.

JANUAR. 28 och följande.

Öfter gick jag utom staden Puerto de Santa Maria, och fann, förutan de ofwännämnda örter, *Ranunculus aquatilis*, hwars snöhwita blommor merendels öfvertäckte watndammar och diken. På samma ställen hade ock *Conserua bullosa* sitt tilhåld. Jag kom in uti en liten skog bestående af Spansk Tall, hwars stammar woro beklädde med *Byssus candelaris*. Skogen war omgifwen

iven på samma sätt som trågårdarna, med en lefvande gårdesgård af Agave. Jag undrar intet at de så väl freda sin Tallskog; ty de mycket hårda och tunna bräderna, som brukas til Citron-kistor och annat, sägas här af, och är sådan ofta dyrare än Citronerna. I tallskogen råskade jag på en hej rara wildtväxande örter, ibland hvilka *Sisymbrium sylvestre*, på hvilken hölt sig en raggig mask, som sedermera förvandlades til en slät ljusgrön aflång spetsig kantig och wårtacktig stråput, bestrodd med små svarta puncter; på ryggen en uphögning som nästan liknar en slät bäga. Uti tredje förvandlingen blef af den samma en Sjåril, som kallas *Papilio carolinianus luteus apicibus nigris*. Petiv. mus. p. 12. t. 7. f. 10.

Orchis bulbis fasciculatis Nectarii labio ovato, indiviso, subcrenato. gafs här tillfälle at närmare beskåda, som ses af följande Beskrifning. *Radix* bulbosa, fasciculata, bulbis duobus vel pluribus carnosus, ovatis, præter radículas 4 a 6 ad caulis exortum. *Caulis* spithameus, teres, ruber. *Folia* versus radicem circiter quatuor, inferiora majora, ovato-lanceolata, superiora minora, colorata, alterna, vaginantia, reliquum caulis tegentia. *Bractææ* lanceolatae, vagæ, & (ut folia minora) rubicunduli. *Flores* ad summum septem, carnei. *Petala* quinque, tria exteriora & duo interiora fere æqualia, lanceolata, convoluta. *Nectarii* labium inferius ovatum, indivisum, subcrenatum. *Stamina* duo. *Antheræ* globosæ, virides.

Antirrhinum arvense var nog liten, men rögdes dock af sina gula blommor.

Allium subirsutum. Descr. *Radix* bulbosa 1, 2, 3 vel pluribus bulbis albis, radículas subtus eminentibus; squamis duris, fuscescentibus, imbricatis, irregularibus. *Scapus* teres superne nudus. *Folia* ple-

plerumque ad radicem ensiformia subcarinata, caulem superantia, acuta, ciliata. *Spatha* lacerata, marcescens. *Flores* umbellati, albi. *Petala* sex, ovata, oblonga, concava, erecta. *Filamenta* 6 subulata, corollæ longitudine, unguibus petalorum inserta. *Antheræ* oblongæ, breves, erectæ. *Germen* subrotundum; obtusum, trigonum. *Stylus* longitudine filamentorum. *Stigma* erectum. *Capsula* globosa trilobularis. *Semina* plura ovata, angulata. Denne växte frodigast under buskar, som här bestodo af

Passerina hirsuta. hwars kånneteckn är: *Caulis* ramofilissimus, colore & substantia Juniperi communis, defoliatus, teres, diffusus. *Rami* foliosi, copiosi, flexuosi. *Folia* alterna, sessilia, carnosæ, parva, ovato-lanceolata, medio depressa, margine inflexa sive cymbæformia, superne tomento alba, inferne obscure viridia, ramos tegentia. *Flores* sessiles, plures in eadem gemma foliorum prodeuntes, parvi, lutei. *Calyx* nullus, cujus loco quatuor vel plura folia floralia. *Corolla* monopetala, infundibuliformis, tomentosa; *Tubus* cylindricus; *Limbus* quadripartitus tubo brevior, laciniis ovatis revolutis. *Filamenta* octo, brevia, tubo inserta, alterna inferiora. *Antheræ* subovatæ, incumbentes, biloculares. Växer, som små enbuskar hos oss, i Talissögen och ammerstädes här utom staden, och kallas Torvicho, men på andra ställen Tomillo. På denna busken hölt sig *Meloe segmentorum abdominis marginibus dorsalibus rubris*.

Salt amatos kallas af folket här å orten et slags Gråshoppor, som hölt sig i den förenämnda sögen. De woro särdeles stora, så at när de sörade förbi, kunde de knapt stillas ifrån små foglar, dem de och derutinnan liknade, at de icke hwilade på marken, utan i stora träden, ofta så högt uppe, at de swårigen kunde igenkännas.

Utom

Utom *Coccinella* Faun. Suec. 36r. samlades åtskilliga rara Insecter, hvilka til en del blefvo under mitt bortovärande på wårdshuset förstörde, där nästan hela wåningen stod öpen för allehanda främmande. De, som blifwit skonade och i dag följade med til skeppet, woro:

Scarabaeus levis, thorace inermi capite antice sexdentato. Habitat in arenosis maritimis.

Scarabaeus thorace tricorni, intermedio minore. In campis.

Scarabaeus thorace mutico, capite cornuto, elytris striatis.

Carabus totus niger, striis 7 in singula elytra muricata.

Tenebrio elytris muricatis.

Papilio tetrapus, alis ex coccineo luteo argenteo & nigro variegatis, primoribus rotundatis.

Oniscus abdomine foliis duobus obtecto, caudæ extremo semi-ovali. Habitat in piscibus marinis.

FEBR. 8 och följande.

Som mitt största nöje war på landet omkring Port Marie; så reste jag åter dit i dag, och war knapt inkommen hos min gamla wård, innan jag råkade något nytt. Uti fönstret stod en ört, som kallades S. Josephs blommor, hvilka här omkring skola finnas wildtvärande på sankta ställen. Desz stjälk war trefantig och desz blommor snöhwita. Dr *Allium triquetrum* 30. 24. Utan något sällskap tog jag wägen åt staden Puerto real; men för rågnwäder skull måste wända om, sedan följande örter, som nu blommade, blifwit anmärkte.

På låga ställen: *Geranium gruinum*. *Bellis annua*.

Wid wägar: *Cistus fumana*.

- - *tuberaria*.

- - *salicifolius*.

Anemone Malvæfolia.

Antirrhinum bipunctatum. ibland Palmito.

Men på magra backar allmänt:

Satureja capitata. (sine flore.)

Lavandula Stæchas.

Ornithogalum umbellatum.

Ornithopus compressus.

Antirrhinum Orontium.

Teucrium fruticans.

Leucorum autumnale.

Coronilla securidaca.

Hippocrepis comosus.

Anthyllis tetraphylla.

Ruta graveolens.

Cistus hirtus.

- - *salvifolia.* *Hisp. Ro.* en liten buske, som nu hade mycket ringa anseende. Dess grenar lågo ned på jorden, med hvilken de så wäl som bladen hade nästan lika färg; men i Mars månad öfvergick han med stora hwhita och wällucktande blommor alla sina grannar. Någnet tiltog allt mer och mer; således nödgades jag skynda mig tillbaka, men råfode på en annan wäg som går åt staden S. Lucas. Där blef jag warse omkring trågårdarna et litet träd, (*Spartium spinosum*) med sköna brandgula blommor. Undteligen nödgades jag wika af landsvägen på wänstra sidan igenom en utmark, som war öfwerfwimmad med watern, undantagande några tuswor, hwar på wärte en tillsörne aldeles obekant ört, kallad *Verbascum Osbeckii* hwar öfwer giordes följande beskrifning: *Herba centrifuga. Caulis simplex, procumbens trigono-nervosus. Folia ovata, incisa, superiora subsessilia, minora, inferiora petiolata. Pedunculi lanati, subbifidi ex alis foliorum. Perianthi-*

um semi-quinquefidum, lanatum; Laciniis lanceolatis, erectis. *Corolla* rotata. *Tubus* brevis. *Limbus* quinquepartitus. *Filamenta* quinque brevissima, valvulo germen tegenti infidentia. *Antheræ* filamentis longiores, oblongæ, erectæ. *Germen* subrotundum; *Stylus* staminibus longior; *Stigma* simplex acutum. *Fruktus* h. t. non perspicuus. Hela örten har Desmans lueft, och torde med tiden få et tjänligt rum uti Apotheken.

Eftermiddagen Kl. 3. Kom jag til mitt wanliga hemvist uti staden med genomvåta kläder; men gjorde efter en tima sällskap med några af mina landsmän, som skulle köpa Citroner utom staden. Straxt blef jag uti en trädgård warse et besynnerligt träd, som uti hvarken ägde blad eller blommor, hvaraf något kännetekn kunde tagas, utan några torra och kroliga stidor. Dett Spaniska namn är Aromas; och war upmärksamma Læsting, som rest til America at för Spanisk räkning göra några års anmärkingar uti Natural-historien, har igenom Bref ifrån Madrid berättat mig, at det är *Mimosa Farnesiana*. En af mina följeslagare sade, at han sedt denna frukten ätas på wiså orter i Levanten, då där varit misvårdt på spannemål.

Härifrån gingo wi in uti en Citron-plantage, hwarest *Tanacetum Balsamita*, som hade fått namn af Yerva de Santa Maria och *Cheiranthus cheri* woro planterade; dock den senare i krukor. Ibland de wildt växande örterna fans här *Anchusa officinalis* och *Spergula pentandra* til myckenhet.

In emot staden gingo wi förbi en watern-brunn, som war innesluten med en hög mur, och deromkring en uthålad afsättning, at watern som uphissades kunde stadna på alla sidor til besökarens behof. Brunnen war besatt med et slags säf, (*Fucus acutus*), som Spaniererna

örerna kallade Paron. Om astoneu kommo wi til wårt härbärke och betalte för en öpen kammare och husmans käft en Piastre om dagen. Lägges härtil andra nödwändiga omkostningar, så lårer 3000 Daler Kopp mts lön under en hel Chinesisk resa föga förflå til widare nöje på landet.

FEBR. 10.

I dag förmiddagen seglade jag härifrån staden, i tanka at komma til skeppet; men en hastigt upkommande Levant-storm eller östlig wind förde oss förbi til Cadix, där wi, icke utan håpenhet, kommo i land kläcka 9 föremiddagen. Landvägen är mycket längre, men då kan likwäl på samma gång resan ske igenom Puerto Real och Chiclana, twänne små och mindre märkwärdige städer.

Glad war jag at komma ifrån en farlig sid uti en behagelig trädgård. De hade öfwerdraagit sina lusthus med war stadiat grönskande Murgröna (*Hedera Helix*) som på Spanska kallades Yedra.

Apis violacea sökte om förmiddagen sin föda på bötblommorna, men om eftermiddagen hwilade uti winzqwistar och andra slags torra kåprar, som woro lagde öfwer gångarna til et tak eller skyl för hettan. Dessa skyl woro öfwer alt betäckte med *Pasiflora cerulea* som nu hwarcken ägde frucht eller blomma. För öfrigt fans här intet annat än det förutnämnda kornet och Indiansk Kraße, Förnrosor, *Ricinus communis* och *Borrago officinalis* som öfwen i våra trädgårdar blifwit allmänne.

Spanska Grysor, (Hisp. Grillo) födas af de förnämde uti små burar kallade Grilleria. I det stället våra Grysor utan ringaste omwårdnad siunga gärna för den irlaste torpare.

FEBR. 15. 16.

Öfter företogs en resa til Puerto de S. M. då jag andra gången fick bese den förutnämnde Tallstogen som war omäifwen med en lefwande gårdesgård, hwarest jag tilförne funnit den tåcka Orchis, som nu war förwisnad. Men emedan här träffades intet annat än hward tilförne är omtalt; wandrade jag in uti den allmänna Tallstogen, som tager sin början uti Glysanden och sträcker sig et stycke in åt landet. Omkring denna war ingen gårdesgård, såg ej heller någon människa, mer än en bestedelig man som waktade skogen. Här såfode jag på sank jord mån en af våra tåckaste blommor, som wäl skulle pryda et Orangerie.

Det war *Ophrys insectifera adrachnites*. (labio trifido). *Radix* bulbosa fasciculata, bulbis oblongis, auctis. *Caulis* spithameus, viridis, medio nudus. *Folia* viridia, radicalia ovato-lanceolata, quatuor vel plura. *Bractææ* longitudine florum, virides. *Flores* pauci, tres præter propter. *Petala* tria exteriora oblonga, interiora duo minima, ut denticuli. *Labium* inferius supra tomentosum obscure rubrum variegatum speciosissimum, inciso tripartitum; media lacinia minima, unde totum labium fere quadrato-cordatum. *Antheræ* luteæ, ovato-oblongæ.

Ändteligen seglade jag til skeppet, och Söndagen der på följande communicerade 17 man, före predikan.

MARS. 1. 2.

Rågn och andra omständigheter hade tilförne hindrat mig, at göra en dagsresa in uti landet; men nu följde jag med en Spansk watnbåt til staden Puerto de S. Maria och straxt gaf mig på wägen åt Puerto real, hwilken stad emot astoneu sågs helt nära, men wände

äter om i min enslighet til mitt forna hårbårge, sedan jag anmärkt följande växter:

På en torr högd blommade *Anagallis monelli*. *Mercurialis tomentosa*. af den senare sågs allenast tvåanne små buskar, några samnar ifrån hwarandra. Den ena bestod af honor den andra af hanar; woro dock icke widare ättsilde än at fœcundationem. Kunde ske igenom wådrets tilhielp. Men *Gnaphalium saxatile* goms de ännu sina blommor.

Ängarna, som woro ogårdade, lyste på somliga ställen helt prägtigt af

Adonis annua som är ibland de tåckaste blommor
(i våra trågårdar.

Lupinus albus, varius, hirsutus, luteus.

Cerinthe major.

Wid wågar: *Echium creticum.*

*Cistus tuberaria.**

*Cynoglossum Cheirifolium? ***

Anchusa angustifolia.

På sanfa ställen: *Chenopodium fruticosum.*

Cynara humilis.

Anthemis valentina.

Arenaria rubra.

Chrysanthemum coronarium.

- - - legetum.

Wid en watn:dam: *Veronica Anagall.* ▽

Wid åen: *Salicornia fruticosa.*

På jordwallarna: *Scorpiurus sulcata.*

Hyose-

* *Calycibus hispidis, unguibus petalorum & calycibus punctatis.*

** *Corolla reflexu cœrulea.*

Hyoferis radiata.

- - *Hedypnois.*

- - *Rhagadioloides.*

Rubus fruticosus. vel parvifol. rarius.

Uti en lerdal wid wallarna *Scrophularia sambucifolia.* samt der brede wid *Ammi hispanicum.*

Uti Olivplantagerna och på andra torra ställen *Cheiranthus trilobus.*

Uti gropar och annorstädes *Carex cespitosa* och på en hård skarpen backe emellan jordvallarna, der intet annat kunde trivas *Ophrys insectifera* labio 4 fido. *Radix* bulbosa bulbis duobus subrotundis. *Caulis* superne anceps, compressus tortuosus. *Folia* radicalia quatuor ovato lanceolata, præter unum superius lanceolatum, vaginans. *Bractæ* lanceolatæ vagæ, germinis longitudine. *Petala* tria exteriora oblonga, margine reflexa; duo interiora linearea. *Labium* superius majus reliquarum specierum; inferius quadrilobum, margine maxime reflexum, supra versus apicem tomentosum colore castaneo, linea transversalis curvata, scricea, duo lobi medii longiores. *Filamenta* filiformia. *Antheræ* ovatæ, luteæ.

Om aftonen hade jag den förmånen at tala med två Spanska Präster. Den ene tilböd mig resa til staden S. Lucas, men natn och andra ordsaker hindrade. I det stället kom jag följande dagen til Skeppet, sedan jag sidsta gången sedt denna nöjsamma orten.

MARS 6.

Efter min ankomst til Cadix sågs en myckenhet af *Hedysarum coronarium* eller Spanjorens Soya och Fransosens Saint Foin, som infördes här i stora knippor, til Boskapens föda; utom *Tillæa procumbens* som växte på wallarna.

MARS 16.

Jag följde med Capitain Ekebergs båt långt up uti Cadix wiken, hvarifrån hämtades godt watin med samma beqrömlighet som wid Puerto de Santa Maria, fast än wägen war något längre til Skeppet Freden, hwilket bemålte Capitain hirsfort at säljas för Swenska Ostindiska Compagniets räknina; emedan det nu ansågs nog litet til Ostindiefarare. Wi passerade förbi den Spanska Silfwerflottan och et litet Castell Pontal kalladt, der Swenska lif emot betalning så begrafsas. När wi ändteligen kommit i land wid watnplatsen fågnade mig straxt en hopy Naturalier som tilförne icke kunnat räfas. Här woro på alla sidor stora och törre hedar, dem jag gärna öfwer alt beskådadt; men dagen tillåt mig ej at genomfara mer än en tract. Wägen togs at staden Isla, då följande rara wårter beskådades:

Spartium spinosum.

Genista anglica. Hisp. Espino.

Pistacia lentiscus.

Smilax aspera.

Ulex europaeus.

Orobanche major.

- - - *ramosa*, war af följande beskaffenhet:

Caulis spithameus & supra, simplex, nudus, succulentus, *Bractææ* lanceolatae sub unoquoque flore. *Perianthium* monophyllum erectum, quadrifidum; *laciniis* linearibus, ciliatis. *Corolla* monopetala, ringens. *Tubus* fere cylindræus, longitudine calycis. *Limbus* dehiscens. *Labium* superius bifidum, emarginatum; inferius trifidum, laciniis fere æqualibus *Glandulæ* nectariferæ duæ in labio inferiori & interdum ad latera. *Filamenta* quatuor subæqualia, longiora. *Antheræ* albæ, didymæ, erectæ, con-natæ

natae in femicylindrum, sub stigmate inferne in setam brevem terminato. *Germen* oblongum. *Stylus* subulatus. *Stigma* capitatum, magnum, bifidum, nutans. *Capsula* oblonga, unilocularis, bivalvis. *Semina* minima, plurima.

Ophrys bracteis cymbiformibus. *Radix* - - -. *Caulis* spithameus. *Folia* tria vel plura ovato-lanceolata, alterna. *Bractæe* cymbæformes, ovatae, inferiores majores. *Petala* tria exteriora oblonga & (ut bractæe, caulis & folia) non colorata; petala duo interiora ovata, minima, conniventia, subcolorata. *Labium* superius minimum, ad basin coloratum, inferius carnosum, ovato-obtusum vel emarginatum, lateribus inflexis, præter unam alam ad latera utrinumque apice non coloratam. *Filamenta* filiformia. *Antheræ* globosæ, luteæ. *Stamen* alterum in labio inferiori, alterum in petalo exteriori positum. *Germen* sulcatum. Unicum specimen inveni, forte monstruosum.

Serapias lingua. *Radix* bulbis duobus ovatis, pendulis, nigris. *Scapus* & flores torti, finistrorsum flexi. *Caulis* foliosus rubro punctatus. *Folia* septem præter propter, lineari-lanceolata, vaginantia, rubro punctata; nec unicum coloratum. *Bractæe* Petala æquantes, eodem colore & figura ac tria exteriora petala, lanceolata, acuta, intus pallide rubro nitentia, hæc tamen ad basin obscure rubra. *Petala* duo interiora ad basin latiora, undulata; versus apicem linearia, integerrima acutissima. *Labium* longum rubrum; superius apice lineare, recurvum, inferius obscure rubrum, magnum, lanceolatum, versus basin utrinque incisum, supra hispidum pilis obscuris. *Filamenta* duo breuissima lutea. *Antheræ* virides. Växer på slättmarkerna emellan de förutnämnda Asphodeli. *Sera*

Serapias Lingua, variet. minor finnas på samma ställen med föregående. Här wårte jemwål

Cistus salvifolia. och wid en trågård *Myosotis apula*. hwar wid märktes följande: *Perianth. laciniis lanatis. Corolla quinquefida. Tubus longus linearis. Limbus quinquefidus; laciniis ovatis. Filamenta brevissima, vix conspicua, in fundo corollæ. Antheræ minimæ, oblongæ. Caulis spithameus. Folia caulina carinata, linearia, hispida, alterna.*

Wi kommo ändteligen til *Isla*, en liten obefäst stad, långt mindre än de förutnämnda städerna. Han ligger en fjärdendels mil ifrån stranden på en någorlunda jämn plan, omgifwen med skarpa fält på ena sidan; men på andra en å. Husen woro ej mycket stora, dock af sten. Gatorna woro breda och wackra. Uti en trågård, som war försedd med mer än en mans hög mur, wiste *Spartium junceum* sina härliga blommor utöfwer, hwilka des förinnan på långt håll kunde märkas af des särdeles wdergröickande luckt. Hårbåret togs hos en Engelsman som bodde wid andra sidan af staden. Han följde sedan med oss öfwer en bro, emellan staden och Cadix-holmen, at wisa en *Segelduks = Fabrique*, som stöttes af landstrykande Egyptier och andra fångar, både män, hustrur och barn, hwilka i dag, som war en helgd, woro inslutne i arrest-rummet, der de genom gallren, på samma sätt som i Cadix, med tiggeri oroa de förbigående. På gården wid *Fabriquen* woro wakthafwande Soldater. Wi måste med oförrättade årender wända tillbaka igen, sedan jag allenast sedt *Arenaria rubra* och några andra wanliga örter, til *Engelsmannens* hus, som låg närmast ut åt denna sidan.

Sedan wi spisat middag, måste jag åter begifwa mig til min församling för instundande Söndag skul.

Gick då en annan väg tillbaka öfver en ång hwarest blommade:

Cratægus Oxyacantha.
Ricinus communis.
Convolvulus altheoides.
Astragalus boeticus.
Heracleum sphondylium.
Malva mauritiana?
Hypochæris maculata.
Plantago coronopus.

I gropar: *Ranunculus muricatus.*
Crepis fætida.

På sålten: *Fritillana meleagris.*
Poterium sanguisorba.
Anthoxanthum odoratum.
Teucrium fruticans.
Reseda glauca.
 - - *lutea?* (*tetragyna procumb.*)
Briza media.
Centaurea sphaerocephala.

Asparagus officinalis. Svarris pläckades här på sålten och såldes i städerna til samma nytta som hos oss, medan han ännu var spåd.

Närmare stranden blommade: *Hyoscyamus albus.* *Corrigiola litoralis.* *Statice* *Armeria.*

Om natten lyste det på äfskilliga ställen i watnet; men war intet annat än stycken af Räckor och andra fiskar.

MARS 18.

Den förut nämnda Meloë variegata, lämnades mig i dag af en Herre som varit wid Isla stad, och tillika berättade, at då han blifwit warse detta insectet, har Spanska folket som stod der omkring warnat honom, när han wille taga det i handen, föregifwandes at denna Meloë

loë kunde göra skadeliga stung. Spanioren läshade då som han med största warsamhet skulle fånga detta förmenta skadedjuret; förmodeligen i det afseende, at derigenom wänta sig af den främmande någon wedergällning.

Euphorbia serrata? fick jag åswoen ifrån samma ort, hvars *umbella universalis* war *trifida triphylla*; *folia cordato lanceolata reflexa*. Likaledes *Scilla peruviana*.

MARS 20.

Då det ena ankaret upphissades förlade med små Krabbor: *Cancer brachyurus, hirsutissimus, subovatus.* och *Chiton leve*, som Petiver kallat Oscabrion. *Descr. Testa cymbiformis, areticulis transversalibus octo, transversim exaratis. Margo testæ mollis; reliquum durum. Animal planum molle intus testam tegens, quam contrahit, quando tangitur, ut apex unus alterum excipiat. Cancer brachyurus ovatus, spinosus postice levis.*

Å war förra Szwersfältschårs ställe, som blef siuk och måste lämnas i Spanien, antogs en Szwergelmsman wid namn Thomas Druitt. En Spansk passagerare, Joseph Garcias Domingo Rivero, Köpmansson ifrån staden Sant Andér, wid påß 20 år gammal, kom ombord, at följa med til Manilla uti Ostindien.

Kreatur af åtskilliga slag woro komne til skeppet, som oxar, swin, höns, duswor m. m. så mycket, at en del der af spardes til hemresan från China.

Efter 10 weckors hwoila i Spanien, seglade wi emot astoneu kläckan 6 från Cadix med god wind, fast man ei gärna plågar så den Ostliga Passaden innan 30 grad. Lat.

Wäderleken har under wårt wistande i Spanien warit mycket ombytlig; ibland nästan en hel weckas

fas torfa, ibland dimmigt, ibland 3 à 4 dagar rågnaktigt, ibland blyt; men måst altid blåswäder.

MARS 23. Lat. 33. gr. 15 min. N.

Det war något oförmodeligt at råka vår Svenska Sårfogel (Upupa Faun. Svec. 85.) så långt borto. Han kom i dag til skeppet och fölgde med oss et godt stycke. Jag hade tilförene fått honom i Spanien, och, på det man må kunna se' huru wida Climatet eller års-tiden ändrat honom, har jag skrifwit följande til minnes: Näfwet kantigt, sammantryckt, något bögd, långt, hwaft. Råkarne lika, trekantiga. Näsborarne af långa. Sufwudet försedt med en tåfs, hvars pännor woro gulbruna, på ändan swarta, långa som näfwet; men wid påß 24 af de medlersta längre. Halsen, bröstet, magen och ryggen fram til woro gulbruna; Magen längre bort hwit. Ryggen swart med hwita linier twärs öfwer; bort wid stjärten hwit. Wingpennorna 16 swarta med breda hwita linier twärs öfwer: de 9 främsta skrifpännorna swarta med en hwit twärlinia, den tionde med 2, och de öfriga med 3 eller 4, förutan de mindre täckpennorna. Stjärtpennorna 8 swarta med en hwit twärlinia öfwer och under. Låren täckte med små gulbruna fjädrar, öfwen som näfwet in til näsborarna. Söttern och täerna swartgrå; den medlersta af de 3 framtäerna längst; de öfrige lika med baktäen. Fuglen war stor som en duswa. Och det berättades mig, at han nämnes på Spanska Coc-cis, af sitt låte.

MARS. 26.

Om morgonen flåckan $\frac{1}{2}$ 7 sågs Teneriffa i NNW, en ö, som är Spanien tilhörig, så wäl som de andre Canarie - ðarna, Canaria, Palma, Gomora, Lancerota, Ferro, Port Santo, Forta Ventura och
Ma-

Madera. Teneriffa ser nog mager ut af sina höga stoglösa berg åt sösidan, men in uti landet skal wara rått tåckt, och ömnoget af hwete, Citroner, Pomeranser, Sikon, men i synnerhet wintråd. Wi sågo staden *Santa Crus*, som ligger här på öen ut med hafwet, och gingo honom tämmeligen nära. På des redd lågo nu 14 skepp til ankars, af hwilka et wiste Fransk, et Swenskt och et Engelskt flagg, sedan wårt skepp hisat flaggen. Staden är nog bekant; wi hämtade derifrån en hop söta winer, Canarie-Säck och Malvasir, men wi före ock dit tillbaka Pipståfwor, hwaraf de göra sina win-fästager. I sidsta kriget hade Spanska Cronan här sin skattkammare för Silfwerflottan, då jämwäl våra Swenske Ostindiefarare här afhämtade sina penningar til Chinesiska Handelen. Staden är med murar, Fästningar och andra Förswars-werk omgifwen. Biskopen på söra Canarien skal här hafwa utwalt sitt Sommarhus och inseende öfwer Religionen. Wi hade *Pico de Teneriffa* eller Canarie-Pik, i Lat. 28 gr. 12 min. N. Long. 34 gr. 15 m. wäster om Upsala, kläcka 12. NW. 3 å 4 leags ifrån öf. En bärghögd, som räknas bland de alrahögsta i werlden. Han låg på andra sidan af öen, men sågs likwäl tydeligen högt öfwer alla de andra bärger, til skapnad som en hö-wålm. Folket tror at spitsen är brinnande, och ingen wägar sig up på högden. Som wi hade Teneriffa på höger, så war Canaria på wänster, fast än osynlig för öf. Här skal wara säkrare genomfart, än på andra sidan om Teneriffa.

MARS. 28. Lat. 22. gr. 12. min. N.

Klockan efter 8 om aftenen stillnade något af, derpå följde ständigt blixt, som eld warit uti hela skeppet, där på något åskedunder och wid påf klockan 9 et hästigt hagel, til storlek som de största böror, af olika skapnad, men midt uti 2 eller 3 hwita ringar til utseende som et fiftöga, måstadelen

stadelen platta på ena sidan och uphöjde på andra. D-
wädret slutades ändteligen med et håstigt rågn. En mär-
kelig Skärtorsdags qväll, i synnerhet så nära Tropicus
Cancri, som wi följande midnatt passerade.

MARS. 30. Lat. 19. gr. 34. min. N.

Besanties är et så bekant ord för våra Ostindie-
farare, som det för Naturkännare varit främmande. En
myckenhet af *Besanties* seglade nu förbi skeppet med sin ut-
spända hinna, bögd som en spelbåge, men föllo ibland om-
full och doppade seglet. Jag såg ingen lågenhet at kunna
så detta kråket, ehuru gärna jag welat. På långt
håll liknade det en stor fiff-blåsa med et litet segel, hwaras
förenämnda namn har sin uprinnelse.

Slygande fiff (*Exocoetus S. N. 139. 1.*), som
håller sig inom Tropiken, i synnerhet alt mer och mer
i wäster til större myckenhet, oroades nu af skeppet. Den-
na fisken har flera fiender. Han jagas så wäl i watnet,
som i lusten; i watnet af Boniter, Albecorer och andra
fiskar; i lusten af Tropik-foglar, Bubbi och Manuarer.
Alla dese anse honom som sin bestårda föda. Men deremot
har Naturens HERRe lämnat honom fram för andra
fiskar mycket långa och breda bröst-fenor, med hwilka han
flyger så lätt som någonsin en fogel med sina wingar, men
fnapt något byskått emellan det han dåprar sig ned i
watnet. Ibland, då han söker sin undanflyckt, råkar
han flyga in på skeppet, där han omödeligen kan hjälpa
sig up igen; utan måste afbida sin hastiga död. Wi sin-
go om astone se en Swala på skeppet som war hel wät,
liksom hon nyligen kommit utur watnet.

MARS. 31. Lat. 17 gr. 40 min. N.

Den **Swalan**, som i går hellsade på oss, war
nu så uttröttad, at hon fångades med blåtta handen.
E Det

Det war en och samma med våra Swenska laduwalor, (*Hirundo* Faun. Svec. 244.) Underligt nog at råka dem på et så wida ifrån och aflåge ställe, uti et så olika Climat. Jag tors ej wißt påstå, at hon förleden dag war upkommen ifrån hafsbotten, där hon torde haft sitt winterläge; emedan Canarie-öarna woro så nära.

APRIL. 1. Lat. 15. gr. 20. min. N.

Wi sågo nu en *Skyllpadda* som hwilade på watnets yta, men blef oroad i sömnen af skeppets förbi-gående, och et slags Foglar, dem folket kallade *Bubbi*.

APRIL. 3. Lat. 10. gr. 22. min. N.

Sjökatt (*Sepia Loligo*) sade vår Passagerare, at Spanioverne äta, och at han på deras språk kallas *Cangrejo*. Om denna lärt sin konst af flygande fisken, eller den sidstnämnda af den förra, är mig obekant; men bägge flyga de, fastän ingen är fogel; bägge jagas de af samma fiender. När *Sjökatten* wil flyga sparrar han ut sina tentacula som en bärste tillika med sin pinna rhombea caudæ, hwarmed han åfwen nu til sin olycka hulpt sig up uti skeppsroftet. Han har besynnerliga kännetekn: *Rostrum* avis accipitrinæ nigrum. *Maxillæ* acutæ, breves, incurvæ. *Rostrum* cinctum ore orbiculato, lacero 10 *Tentaculis* in orbem positis, quorum 8 subtrigona, pellucida, filiformia, subulata, exteriori margine verrucosa, denticulata; & duo teretia, filiformia, longiora, verlus basin lævia, apice tantum verrucosa. *Testa* mollis cylindrica, antice crassior, lævis, colore ex rubro vario. *Oculi* magni nigri. *Caput* & *tentacula* hyalina punctis minutissimis nigris. *Dorsum* antice ex auro rufescens gradatim versus caudam in hyalinum abit, punctis nigris sparsum. *Abdomen* dilute rubrum. *Cauda* acutissima, tecta pinna rhombea molli. Fertur *ve-*
fica

fica gaudere atramentaria, & animal Chinesibus in cibum verti.

Bonet (af Spanska ordet bonito, skön) är et slags fisk, som Ostindiefararne altid se til myckenhet inom Tropikerna, där hans föda är flygande fisk och Sjöfattor. Boneten är af Makrill-slågtet, men mycket större än vår. Stes, fast än han är nog torr. Fångas i det afseende på följande sätt: En liten fisk stöpes af ten eller bly på en stor krost, wid kroken sätts spitsarna af et par pänne-siådrar emot hwarandra, at det tiknar en flygfisk, åfwen et par siådrar i stället för stårtfenan. I genom hufvudet på denna esterapade fisken fåstes resiven, hwilken fiskaren på blindan eller annat ställe med et metspö kastar af och an öfwer watnet, tils Boneten nappar. Han hugs ock med harpon; som är det andra sättet at fånga honom. Namnet på denna fisken fins uti åtskilliga Resebeskrifningar, men at han må åfwen af andra än Ostindiefarare igenkännas, mer än til blotta namnet, så behöfwes följande kånnetekn:

Scomber (pulcher) pinnae dorsalis anterioris officulis 15; pinnulis subtus inter caudam & anum 7.
Svecis Bonet. Hispan. Bonito.

Pinnae dorsii osf. 15 -- 14. Pect. 28. Vent. 7. Ani 14. Caud. maxima bifida 26. Caput cathetoplateum. Corpus e lateribus non multo compressum sed convexum. Venter convexus minus quam dorsum. Os magnum vel rictus satis amplus. Maxilla inferior longior. Rostrum acutum. Oculi mediocres ad latera capitis, subrotundi, obliqui; Iris argentea. Opercula branchiarum laminis 2 integris. Membrana branchioslega oss. VI, tecta: superiora ossicula longa, inferiora brevissima. Dentes acuti maxill. unius ordinis, plurimi. Lingua cuneiformis lateribus membrana elevata. Linea lateralis curva,

curva, ad caput dorso propior & multo crassior. Squame exiguæ rarissimæ. Color ventris ad lineam lateralem argenteus, lineis 4 nigricantibus longitudinalibus utrinque. Dorsum cærulescens, minus convexum. Eminentie laterales caudæ tenues. Pinna dorsi prior a capite ad pinnam posteriorem officulis 15 duris remotis, quorum 10 posteriora post mortem plerumque inclusa rima dorsi. Pinna dorsi posterior officulis 10 ad 14 mollibus, lateribus laminis ossibus tectis, vix distinctis. Pinnæ pectorales elliptico-ovato-lanceolatæ, in medio laterum, officulis 28, apice subdivisis, inferioribus brevissimis. Ventrals longæ, officulis 7 ramosis fere adnatis, intimis brevissimis. Pinna ani caudæ, quam pinnæ dorsi, paulo propior, sed eadem magnitudine & textura, officulis 14 vix distinguendis. Pinnæ ventrales & ani lateribus membrana ossea circumdata cum posterioribus minimis mollioribus. Pinnulæ post duas pinnas dorsi octo. Subtus inter anum & caudam 7, radiis variis minimis. Cauda bifurca maxime extensa officulis 26. Pinnæ ventrales & pectorales initio pinnæ dorsi oppositæ. Pinnæ pectorales, ventrales & officula priora pinnæ primæ dorsi eadem fere longitudine. Vesica aërea spinæ dorsi adfixa, longa. Cor tetraëdram. Venter oblongus. In & post mortem tremens valde. Longitudo vix 2 pedum. Licuit mihi quamplurima specimina examinare; & in omnibus pinna dorsalis prior præstans fuit nota specifica.

APRIL. 4. Lat. 8. gr. 19. min. N.

Förleden natt passerades Solen kl. litet efter 1. i Lat. 9. gr. 20. min. N. Long. från Teneriffa 3. gr. 15. min. W. Då Solen W var i Wåduren 25. gr. 25. m. 40 sec. Dersöre fick i dag ingen observation.

En Dumlare högs, som bröt sönder harponen och slapp undan.

APRIL. 5. Lat. 6. gr. 28. min. N.

Gettan var i dag som i går ganska stark.

Watnet, som hade begynt ruttna innan wi wäl woro komne ifrån Cadix, sådes nu snart skola blifwa gode igen; hwilket wäl hade sin naturliga ordsak, ty man begynte redan se små utfläckta flugor i watnet och gräsuggor, då det silades igenom et wallmars säll.

APRIL. 6. Lat. 4. gr. 40. min. N.

Nordostliga *Passaden*, som hela året igenom hjälper skeppen så beqwämligen fort frän wid påß 30 grader N. til denna högden, då winden på nämnda widd ständigt blåser Nordost eller åtminstone mycket litet varierar ifrån det hufwudstrecket, miste wi nu. Om morgonen begynte rågna; sedan stilt, som är allmänt wid Linien.

Albekår är en fisk som mycket liknar den förut nämnda Boneten, ifrån hwilken han dock i hastighet röjes deraf, at bröstfenorne på Albekåren äro längre och krogen hwitare; hwaraf han fått sitt namn. Men annars skiljes han af följande beskrisning:

Scomber (albicans) pinnae prioris dorfi officulis
 14. *pinnulis subtus inter caudam & anum* 8. *Pinna dorsalis prior off.* 14. *post.* 12. *Pect.* 32. *Vent.* 6. *ani* 13. *Caude* 30. *Pinna dorfi prior officulis duris, posterioribus in rimam dorfi incidentibus; posterior mollis triangularis, ut in Bonito, 8 primoribus longioribus, simplicibus, longitudine fere primæ pinnae, posterioribus gradatim brevioribus radiatis; continuata 8 pinnulis flexis, officulis radiatis. Pectorales triplo longiores quam in Bonito, circa 6 pollicibus off.* 32. *Ventrales off.* 6. *Pinna ani* 13, *posterioribus*

bus brevissimis flabelliformibus, continuata pinnulis 8. *Color Pinne posterioris dorsi, ani & pinnular. octo* supra & infra luteus. *Pinna caudæ* major Boniti, sed paulo minus extensa, offic. supra 30. *Longitudo* piscis vix duorum pedum. *Corpus* cathoplateum, lateribus compressis; *subtus* (ad lineam lateralem & plus) album squamis minoribus. *Caput* minus acuminatum. *Rictus* amplus. *Maxilla inferior* longior. *Rostrum* acutiusculum. *Dentes & lingua*, ut in priori, paulo magis distincta. *Opercula* branchiarum 2 valvulis magnis integris. *Oculi* magni rotundi. *Iris* argentea. Tremens post mortem. *Bilis* lumbriciformis, cærulea. *Venter* oblongus. Fångas på samma ställen och sätt; åtes, och är af samma storlek som Boneter. Bägge dese Species befunnos måstendels toma då de upskuros.

Springare kallades et slags stora fiskar som wiste sina ryggsenor öfwer watnet wid skeppet om astoneu.

APRIL. 7. Lat. 3. gr. 47. min. N.

Say, som räknas för det wårsta rofdiuret ibland fiskarna, blef i dag fångad. Utskillige Species finnas tilförne af Auctorerna beskrefne, men största delen mindre tydeligit. Ordsaken är wål, at de hålla sig til en del uti stora hafwet där de sällan ses med upmärksammas ögon; utan hela slägtet får et och samma namn, emedan de på långt håll likna hwarandra. Det är ock sällan tilfålle, at på en gång jämföra flere slag; då skillnaden bäst skulle kunna märkas, som annars swåriligen sker på et slägte der Senorna ej utgöra hela skillnaden. Denna, som wid linnen är nog allmän, hafwer följande kännetekni:

Squalus conductus. *Longitudo* 5 pedum. *Corpus* supra cinereo-cæruleum infra album. *Caput* depressum; rostro brevi semicirculari. *Maxilla inferior*

ferior dentibus quatuor ordinum ferratis. *Rictus* lunaris magnus, pollice transverso, & quod superest, distans ab apice. *Lingua* crassa apice rotundata, dentata. *Oculi* post mortem cute utrinque tecti, excepta linea transversa, quæ videtur in medio. *Pinne ventrales* ad anum, latæ, breves, obtusæ, subconcretæ. *Pinna ani* brevis medio inter anum & caudam. *Fossula triangularis* ad caudam. *Pinne pectorales*, ventrales & ani albæ apice nigre; sed in alio corpori concolores apice albæ.

Föder lefmande ungar. Fiskas med en tjock lina, och en lånk på ändan wid kroken som bör vara ansenligt stor. På kroken sättas då et stort stycke flåsk eller en half böna, eller annat, som han utan fructan sluker då han först lagt sig widöpen. Han är ganska stark och segliswad, så at han kastar sig af och an, fastän stjärten svart huggs af, hvarigenom blodet rinner håstigt ut, som igenom en sprutta, och hufvudet affåres; ja, fastän målsborna tagas utur honom, kan han dock lefwa en tima eller mer der efter; som sägs då man fångade lodjor med honom. Uti des mage fanns Boneter, Sjöfatter, Höns (med fiäder och alt) sådane som de blifwit kastade ifrån skeppen när de sielddödt. När han är fångad och slänger sig af och an på däcket, tager hwar man sig til wara, at han icke råkar någon; ty det sägs at han med sina grymma kastar kan bita af et ben som en källstall, åtminstone är ej rådeligit at göra försök. Folket måste derföre akta sig, at de icke komma med sina fötter i watnet, då de på sådana ställen fara ut med båten från skeppen; ty jag har sedt det han budit til; at upsluka en stor quadrant af trä, men som han war för wid, så lämnades allenast märke efter hans tänder. Denna hans glufskhet gör, at Sjömännerna fånga honom, skära af honom några eller alla hans fenor och kasta honom så i hafwet tillbaka, at för-tiga flere sådana historier, som de roa sig med. Men rå-

Har någon man dö och blifwer fastad öfwer bord, där dessa gåster wistas, så blir han ock deras graf. De stora Hajarna ätas aldrig; sållan de smårre, och då det sker i nödfall, slås han och skäres i stiswor, kramas i watn, så länge någon tran är qwar, eller så länge watnet lödgar sig. Då han så ofta är twättad, kokas han eller stekes och ätes med smör. Den delen som är näst stjärten är bäst. Framdelen ätes ej gärna. Skinn och fenor (som bekant är) brukas til *Chagrin* at polera med. Deras ses en myckenhet i China på Apotheken och annorstädes. Uti hufswudet öfwer ögonen sitter i 2 caviteter et slags tiöck hwit materia, som, sedan hinnan är aftagen, uttages, torkas, pulveriseras och brukas som et Emmenagogum.

Denna Hajen har 2 följeslagare.

1. *Sugare Echeneis* S. N. 138. 1. Descr. *Membrana branchiostega* off. IX. parallelis, curvatis, eodem colore ac tegmen scilicet nigro. *Longitudo* piscis spithamea. *Pinna* dorsalis officulis 22. *Pectoral.* off. 26. *Ventral.* 5. utraque pinna membrana cohærens. *Pinna* ani versus pinnam dorso officulis 21. *Cauda* parum bifurca off. fere 16. *Corpus* totum cute tectum nigrum, vel in junioribus cano & nigro variegatum. *Caput* depressum. *Dentes* duplicis ordinis in lingua & palato. *Maxilla* superior brevior. *Oculi* parvi iris alba. *Membrana* vel eminentia plana oblonga dorso adhærens ab apice rostri ad apices pinnarum pectoralium & ventralium, latitudine piscis & quod superat, sed lateribus lævibus non adhærentibus. Hæc membrana constat 18 striis scabris, duplicatis, transversis, pectiniformibus, cum linea in medio, quibus adhæret pectori vel ventri Squali. *Artedii* major fuit & nunquam ea magnitudine a me visus. Denna slags fisk som

fåster

fäster sig wid Hajen, sitter ofta qwar tils Hajen blir updragen på skeppet.

APRIL. 8. Lat. 2 gr. 49 min. N.

2. **Lods** eller Lodsmantjes kallas en liten fisk til utseende som Ma-skull med tvårband öfver kropspen. Detta namnet har han fått af söfarande, emedan han alltid följer Hajen i hamn och hål, så länge han är i vatnet, (icke en utan åtskillige som simma omkring honom på alla sidor) och, som förmenes gifwa honom anvisning på rosvet; ty Hajen är nog orwig själf: hwaremot Hajen icke allenast skonar Lodsarna, utan ock lämnar dem wid sin sida et trygt beskydd emot alla andra fiender. Ho kan uttala Herrans dräpeliga gärningar? och prisä all hans löfliga verk? Ps. 106: 2. En så sällsynt och märkvärdig fisk fick jag nu först beskrifwa, och är *Scomber cæruleo albus cingulis transversis nigris* 6. *dorso monopterygio*. Se Wetten-skaps Academiens Handl. 1755. Vol. XVI. p. 71. Membrana branch. VI. Opercula branch. ex duabus laminis ossis, integris. *Eminentia laterales* caudæ acutæ, molles. *Pinna* dorfi, a medio dorfi ad caudam, officulis 30, quorum 3 primora dura breuissima, vix conspicua, insequentia longiora & reliqua gradatim minora, ramosa. *Pectorales* parvæ 19. *Ventrales* parvæ 5. *Ani* 16. *Cauda* bifurca radiis 26 apicibus nigris. *Caput* plagioplateum. *Frons* declivis. *Mandibulæ* fere ejusdem longitudinis, nisi quod inferior ore patente videtur paulo longior. *Rictus* oblongus minor. *Denticuli* plurimi ossibus maxillaribus utriusque mandibulæ; nulli in palato. *Oculi* minores orbiculati; *Pupilla* nigra; *Iris* aureo-argentea. *Dorsum* cæruleum. *Venter* argenteus. *Zonæ* transversales nigro-cærulescentes 7, cum capitibus, pulcre circumdantes caput, dorsum, ventrem

& ipsam pinnam caudæ. Squamæ minimæ arctissimæ adhærentes.

APRIL. 10. Lat. 1 gr. 50 min. N.

Södra Korset eller *Crux* är fyra stjärnor, 2 af secundæ och 2 af tertiæ magnitudinis uti återdelen af Constellationen Centaurus, som på södra sidan af linien ses då Nordstjärnan gömmer sig undan. Detta korset begynte nu observeras.

APRIL. 11. Lat. 8 min. N.

Efter middagen påferades *Linien*. Den gamla plågseden i aft toggs nu, då alla man upfallades på däck, och den som ej tillförne påferat denna högden måste hålla til godo et eller flera ämbar wain, som hölgdes öfwer hufvudet, då åfwen de, som varit på denna resan fört, kunde få någon del der af. Uti Holms beskrifning öfwer nya Sverige p. 63 ses, at det åfwen 1642 varit gängse på resan til America. Swad som gifwit första anledningen til detta bruket är swårt at säga. Det brukas wäl på dese warma orterna at slå salt wain öfwer skeppet utan och innan morgon och afton, at det icke må skadas af den starka och odrägeliga hettan, som, då hon blifwit förenad med några goda kronsupar bränwin, gjort mången människa galen. Men at conservera helian med denna så kallade döpelsen lärer aldrig orsaken i början varit; ej heller är det nu, då mången snarare blir der af suuk, får fördärswade kläder af salta watnet, med flere olågenheter.

Et Sammanskätt giordes sedan af alla dem, som woro här för första gången. När sjömännerna en gång komma lyckeligen til Göteborg, samla de sig på Källaren och hålla sig lustiga med dese penningarna, som nu blef en summa af 354 dal. 16 öre R.mt. Här gjordes ock et frivilligt sammanskätt til Barnhuset uti Göteborg af hwarje man, som steg til 813 dal. 24 öre R.mt.

APRIL

APRIL. 14. Lat. 5 gr. 16 min. S.

Den så kallade Sydosfliga Passaden hade wi redan hjelp af. Han kallas så deraf, at winden alla tider på året gemenligen är Sydosst eller åtminstone ej skrider långt derifrån. At denna hafwa skeppen en god påförare (bidewind) åt Americaniska sidan, då sedan wid pass på 22 graders Sydlig högd eller mer fås en Wästlig wind, som hjälper dem til rätta.

APRIL. 26.

Släckan $\frac{1}{2}$ 9 förmiddagen passerades Tropicus Capricorni, och Flygfisken wisade sig.

MAJ. 2. Lat. 31 gr. 19 min.

Malmucker kallades et slags bruna Fiskmåsar med korta wingar, hwita under buken, som nu och i går swäfwade omkring skeppet, dem wi sedermera sågo på flera ställen, men aldrig kunde fånga.

Den SO. Passaden, som under Tropiken ibland plågar förbytas til Wästlig, förbyttes först förleden natt.

MAJ. 5. Lat. 33 gr. 16 min. S.

Åtskillig slags Foglar flugo omkring skeppet, ibland hwilka woro de så kallade Alcadrasser eller Albatrosser stora som Gås, hwita öfwer alt, undantagandes swarta ut på wingändarne in under, och åfwan på wingarna samt stjärtpennorne, men in åt basin hwita. Måb bet tycktes wara gult. Dese råkades ock på andra stället, t. e. Lat. 36 gr. Lat. 35 gr. 18 min.

Caps dufwor ha de sjöfarande kallat et slags foglar, som til storlek och flygt likna Dufwor; men för öfrigt äro wida åtskilde. Deras rätta hemwist är wid Cap de bonne Esperance, som är belägen uti 34 gr. 15 min. S. och

S. och Long. 30 min. Öster om Upsåla. En myckenhet här af fåglo nu af och an omkring skeppet och sedan följde ofi alt in til södra Tropiken. Denna Fogel är *Procellaria Capensis* och har följande skapnad: *Magnitudo* Columbæ vulgaris. *Corpus* totum albo nigroque variegatum, plumulis nigris, exalbicantibus minimis tectum. *Rostrum* nigrum, conico-compressum, breue. *Maxilla* superior apice acuta, curva, medio gibba ex naribus compactis. Circa nares *striæ* elevatæ longitudinalis non parallelæ. *Maxilla* inferior recta, plana, apice gibba, subacuta, compressa, lateribus striis parallelis versus apicem superioris incisis, subtus cuticula fordide nigra. *Oris* cuticula exalbida. *Dentes* lamellofi, transversfi. *Lingua* albida, lævis basi lacera, lata apice acuta, præmorla vel truncata, ut exacte impleat maxillas. Epiglottis furcata. *Corpus* subtus totum album. *Caput* & oculorum regio tecta. *Collum* supra & *dorsi* antica pars nigra pennulis cinereis, apice nigris; posterior pars dorsi albo nigroque variegata, pennulis albidis, apice nigris. *Gula* plerumque alba, interdum nigricans ex plumulis apice nigris. An varietatio sexus? *Alæ* longæ subtus albæ lateribus nigris, superne nigræ, 2 maculis majoribus albis. *Remiges* albæ, apicibus nigris, quarum priores longiores, præcipue 3 primæ, deinde 12 vel plures minores, deinde ad basin alarum 10 paulo majores. Prlma remigrum latere exteriori nigro, reliquæ ad 5 gradatim minus nigræ ad latus exterius, ut & gradatim breviores, reliquæ breues apice utriusque lateris similiter nigræ. *Tectrices* albæ, apicibus nigris, exceptis superioribus minimis toto nigris. *Infra regentes* toto albæ, exceptis exterioribus minimis nigris. *Rectices* breues albæ, apice nigræ, primores 14. Reliquæ totidem supra & subtus te-

gentes. *Femora* tecta tam pennis abdominis, quam propriis plumis, tere ad genua. *Pedes* palmati. *Tibia* & pedes fordide nigra. *Palme* margine crenulatae. *Digitus* priorum exterior longior, articulis quinque; medius quatuor, quorum basi propiores uno latere albicantes, & intimus tribus, articulis duobus interioribus albidis; quartus sive posticus brevissimus, uno articulo sive ungue. *Digitorum* extimorum articuli etjam hamosi. Denna Fogel skrifer som en Papegoja, och spyre tran när man fattar uti honom. Han fångas utan särdeles möda blott med en tjärad segelgarns tråd eller med flåsk på metkroff; men brukas ej gärna til mat, om icke uti hungersnöd. På vårt skepp förwäldes han och äts en gång, men smakade mycket tran.

Caps Bälkar, eller 2 stjärnflockar, den ena Nubecula major som ligger när in til Polus Ecclipticæ, den andre Nubecula minor, äro allmänt bekante för Ostindiefararne. De märka, huru den ena, som om astonen synes längre ned åt horisonten, skrider sedan småningom up öfwer den andra. Här af kunna de sluta äfwen så wäl hwad natten lider här på Södra sidan om linien, som bonden hos oss kan räkna tiden efter karlewagnens wändande.

MAJ. 6. Lat. 34 gr. S.

Nu måste wi åter söka up våra winterkläder; ty kölden war söga lindrigare här, än wintertiden i Sverige. Ombytet giorde at folket siuktade mycket, så at 22 man på en gång måste hålla wid sängen, de måste af hetsig feber; andra klagade sig öfwer wärk i hufvudet eller andra siukdomar.

Stormwådersfoglen (*Procellaria æquinoctialis*) har fått et namn af sjömannerna, som skal utmärka

märka hans obehageliga ankomst. De falla honom Malefizet, förmodeligen af male facere, emedan han gärna wisar sig, när stormen icke är långt borta. Et par af dese små fåglarna följdes nu alltid åt och höllo sig nära til wattubrynet, ehuru wägorna fastades. De wiste sig äfwen wäl följande dagarna.

MAJ. 16. Lat. 36 gr. 22 min. S.

Trompetaren Zettermarck, en tåck och dygdig yngling, blef död kort före middagen af hetsig feber, och begrofs i hafwet kläcka 4 efter middagen.

MAJ. 18. Lat. 36 gr. 8 min. S.

Fast än den förutnämnda Stormwådersfoglen är nog liten, så wågade han likwäl spisa tillsammans med de stora Sjöfoglarna, när swintarmar och annat fastades ifrån skerpet. Han war merendels både först och sist wid utdelningen.

MAJ. 21. Lat. 35 gr. 15 min. S.

Sund-hay, en Fisk, som jag tilförene ofta hört nämnas, blef nu fångad. Han war mycket större, än wi nånsin tilförene sedt af samma slägte. Färgen war stålgrå äfwan och hwit in under. Denna *Squalus caninus* ägde följande märken: Descr. *Corpus* octopedum, præter pinnam caudæ. *Color* supra plumbeus, subtus albus, maculis nullis. *Rostrum* tenue longius. *Nares* prope rostrum 2 foraminibus parvis. *Varia* aperturæ minimæ sub capite. *Dentes* alternæ, marginibus tenuiter ferratis. *Maxilla superior* longior dentibus primi ordinis rectis, ut in *Squalo conducto*, acutioribus, basi latioribus, dentibus reliquorum s. secundi & tertii ordinis incurvis. *Oculi* nigri splendentes post mortem cuticula alba totaliter tecti. *Pinnæ dorsæ* duæ breves, colore stanneo. *Pinnæ pe-*
toræ

Storales longæ, pedem superantes, lineares, cum appendice ad basin, subtus albæ, supra colore dorfi. Pinnae ventrales ad anum connatæ, albæ, breves, cum appendice cylindrico. Pinna ani colore dorfi brevis. Pinna caudæ bipedalis, colore plumbeo. Totus piscis splendens cute eleganti tenui. Cor & oculi diu movebantur post mortem. Et inmåte beståendes af liksom ålløn = stora förtlar med tjock blod uti, til utseende som et widlyftigt pärlband, fans jämwål ibland des inålswor. Ifwen rå den ena bröstsenan widhängde en myckenhet af Chrysalides mucronatæ thorace imbricato. Men lodsar, som fölgde med Squalus conductus blef jag här intet warse.

MAJ. 22. Lat. 35 gr. 14 min. S.

På denna högden bör en sjöman wara waksam, om någonsin annorstådes. En liten målnfläck byter ofta i största hast det wackraste wåder i den swåraste storm, så at masterna allena kunna wara tillräckeligt segel.

Africa-landet begynte ses ifrån NOtN til ONO. Kläckan 5 efter middagen, sedan wi begrafwet en wår följeslagare, som dödt i dag af Siphilis och hetfig feber, pejlades *Cap Falso* NtO½O, 8 eller 9 mil til närmaste land. Lodet kastades och fans 90 famnars grund. Wid samma tillfälle fiskades efter Cabliau, men aldeles jörgåfwes.

MAJ. 23. Lat. 35 gr. 46 min. S.

Kläckan 1 efter middagen lodades åter 90 famnar, och sedan auctionerades de dödas qwarlåtenskap.

MAJ. 25. Lat. 36 gr. 56 min. S.

En man blef, efter några weckors sjukdom, död af hetfig feber, och begravs följande dagen före predikan.

MAJ.

MAJ. 27. Lat. 37 gr. 19 min. S.

Sex stycken *Dolphiner* följde efter skeppet och höllo sig måst up uti wattubrynet. Däckare siff med hwarjehanda prägtiga färgor uti har jag aldrig sedt på något ställe. Han är uti stort hwad Guldfisken är uti mindre.

MAJ. 29. Lat. 37 gr. 33 min. S.

Förleden natt kläckan 2 war jag åskådare af en månans förmörkelse, som begyntes uti des Sydöstra brädd, och der med fortfors til kläckan 3 och 45 minuter, då allenast den Nordwästra brädden sågs oförmörkad. Sedermera tiltog han alt mer och mer uti den östra och norra kanten, til des han kläckan 5 war fylld igen. Innan månen wäl war kommen i stånd, begynte måln alt mer och mer tiltaga, såsom et förerbåd til instundande storm, som ock infann sig med en hel mulen himmel.

De så kallade *Sjö-lejon* fingo wi se et godt stycke ifrån skeppet, men kunde intet skilja om det war siff eller djur. Efter Ansons ritning*) lærer det wara en Skjäl. Dem han fångat wid Fernandez och åtet, års 12 til 20 fot långa och 8 til 10 fot i tjocklek.

JUN. 7. Lat. 37 gr. 30 min. S.

Emot kläckan 8 om aftenen hördes några gångor et groft och hastigt skrålände. Wi gifade at det war någon stor siff som haft et så besynnerligt låte, kan hända den samma som wi sågo följande dagen. Somliga berättade, at wågen syntes efter honom och at han lyste något i mörkret. Det salta watnets håstiga rörelse under hans skyndefamma genomfart lærer förordisakat et sådant sken; ty om nattetiden gnistrade och lyste altid watnet wid skeppet; hwilket desutan hårrörre af mångahanda ting, af

*) Se Ansons Voyage autour du monde Geneve 1750. 4:to pag. 110. Tab. 13.

åtskilliga slags maskar, utom stycken af döda Fiskar och andra fördärswade kroppar.

JUN. 12. Lat. 36 gr. 54 min. S.

Hafswatnet yrde grutweligen, liksom snö på landet i det starkaste blåswäder, och böljorna liknade til färg och högd stora snödrifwor. Här funno wi igen efter många års förlopp, Virgili: Surgunt æquora. Om eftermiddagen kläckan 3 slog watnet in uti kajutan igenom både luckor och fönster, denna myckenhet af watn flöt i en hast igenom hyttorna och bortskämde alt hwad der fans af säcker, kläder, böcker och annat. En händelse, som kunde sätta oss i största häpenhet. Så slätt blefwo wi emottagne wid S. Pauls och Amsterdams Klippor, dem hagel och storm hjälpte oss förbi natten påföljande med sådan drift, at Fäcken och Förmårsseglet reswade woro aldeles tilräckelige, då likwäl wid andra tilfällen kunde föras öfwer 20 segel tillika.

JUN. 14. Lat. 35 gr. 16 min. S.

Sjögrås, til äfventyrs någon Fucus, (ty hela detta genus kallas så i allmänhet af våra resande) sågo wi nu flyta förbi skeppet, som plågar wara et ibland de säkraste tecken til någon klippa, ö eller närgränsande land.

JUN. 15. Lat. 34 gr. 1 min. S.

Anas nigra, nästan så stor som en gås, hwilken et stycke ifrån lyfte swartbrun, samt hufwud och fötter swarta, men hwitt näbb; något grå på wingarna, men mer swart in under, sågs i dag och sedan til 30 gr. S.

JUN. 21. Lat. 30 gr. 49 min. S.

Wi samlades efter wantligheten at göra wår morgonbön, men et hastigt upkommande wäder nödgade oss at sluta, när wi som knappast hade gjort en begynnelse.

JUN. 22. Lat. 29 gr. 34 min. S.

Nordkapare*) eller en stor fisk af några famnars längd, som wandrade fram och tillbakas wid skeppet, ströf en gång hastigt förut, fast än skeppet war nästan i sin starkaste fart, men måste ändteligen lämna oss förtrödet, då han (om icke flera andra i samma sällskap) sprutade watn så högt at det sågs och hördes et ansenligt stycke.

JUL. 3. Lat. 23 gr. S.

Medan hafvet war stilla lugnt, syhelsattes Matroserna med skepets skrapande.

Långhalsar (*Lepas antiferæ*) hade på resan fast sig til myckenhet under skeppet, i synnerhet wid roret, och följt med tills de nu blefwo allmänt förstörde. Då watnet upstiger öfwer dem, uträcka de sina tentacula liksom en inbögd hand eller häf, hvarmed de fånga sig mat, antingen *Conserva Fl Svec. 1023*, hwilken wäxer omkring dem, eller annat, som igenom watnets flödande kan dem tilfalla. Swad som gifwit de gamla anledning at kalla denna *Lepas*, *Concha anatifera*, kan ses af *Grew. Muscum p. 148*, der han ibland annat säger: det somlige aldeles påstådt, at på *Orcades*-öarna äro wiså maskar som wåra uti ihåliga trån, hwilka med tiden så hufwud, fötter, wingar och fjädrar aldeles som en sjöfogel, och wårer så stor som en Gås. Dese kråk äro af följande utseende: *Descr. Animal (Triton) Tentaculis 10 paribus pectiniformibus, spiraliter conniventibus, fuscis vel nigris, basi concretis, pollicis longitudine. Unumquodque par basi concretum, integrum. Præter hæc decem unum tentaculum in medio, simplex, lumbriciforme, breuius, apice pubescens, quod forte erit instrumentum quo cibum tentaculis captum ad os transfert. Præterea unum par utroque*

*) Jämför pag. 6.

que latere, fere simile decem primis, sed paulo remotius, breuius, aqueo colore. Os compositum 7 laminiis incurvis, latere interiori ferratis. Sunt etjam ad latera oris auxiliatrices priori similes. Hæc omnia vesica oblonga adhærent. Testa adhæret navi fistula quasi coriacea rugosa, impleta substantia fungosa, viscida, cærulea, rugis annularibus 10 vel pluribus. Testa (Lepas) bivalvis ovata compressa colore aqueo, futuris croceis. Quævis valvula futura transversali diuiditur in duas partes, quarum apicis minor. Latus aperiens marginibus croceis fere linearibus, sed dorsum fere segmentum circuli. Margo dorsi testacea futuris utrinque nigris & croceis. Basis crocea.

Adelphozion Kallar jag et slags kråk, som hundradetals hängde tillsammans uti vatnet och i början hölls för ormar; men sedan de med en häf blifwit uppfiskade, skilde den ena sig ifrån den andra. Hwardera war i längden en tum, och bredden knapt en två finger, ihoptryckt på sidorna, och liknade i hast små fiskar utan fenor. Hela kroppen war lös och igenomskinlig, dock fastare åt spissarna. Man såg desutan på honom inga ben, utan en fin sena eller sidolinea, och litet stycke ifrån snytet et rödbrunt öga midt uti, som tjänste för båda sidorna. Det fattades mig rum och låglighet at straxt närmare beskåda dem. Jag lade dertfore några i Spiritu vini och några i salt wain til följande dagen, men på bägge ställen miste de sitt rätta utseende. En hop sammanhängande kråk, som torde wara samma med dessa, om icke åtskilde til åldren, såg jag sedermera hos Herr Assistenten Braad afritade, dem han under sin Euratiska resa med stöpet Göta Lejon blifwit warse; men de woro nästan rhomboidiske.

JUL. 6. Lat. 19 gr. 5 min. S.

Vi hade nu kommit så långt åt Americanska sidan at vi tänkte det nya Holland snart skulle synas, men vi wäntade der på förgäfves; och fingo i det stället åter fågna öf af Passad-winden.

JUL. 9. Lat. 14 gr. 15 min. S.

Tropisk = Foglar, som så kallas af sjöfarande, emedan de hålla sig innom Tropici, swäfwade i dag 2 stycken ganska högt och höllo sig som Lärkor på et ställe i luften. De lyste stora och hwhita med lång smal stjärt, som sådes bestå af et par pånnor med swarta flätade ränder på, och rödt näs. Desß beskrifning kan ses framdeles.

JUL. 11. Lat. 9 gr. 37 min. S.

Bland de största olägenheter under en Ostindisk resa är at **Maskar** fördärfwa både mat och dricka. Maskar hade bodt uti skepsbrödet sedan Maj Månads början och ägde nu följande utseende: *Larva* alba subpilosa, cauda fetosa; anterior pars depressa, posterior cylindrica. Pedum 3 paria sublutea prope caput. Articuli 12 cum capite. Caput totum cum articulo proximo supra & cauda nigro-fusca. Maxillæ prominentes. Antennæ breues setaceæ. Alios etjam inveni minores, pallide fuscis, læves, præter mediocres læves, capite & cauda fusca, puncta ad caput his desunt, & articulus capiti proximus non fuscus ut in præcedenti. Forte varietas ætatis.

JUL. 12. Lat. 7 gr. 53 min. S.

Asien begynte synas, och der af allraförst öen *Cannibas*, hvars östra udde pejlades kläcka 12 NOt.N. och den wästra N, det medlersta af öen NNO. ifrån öf wid pass 2 à 3 leags. Det östra af landet *Java* ONO, och

och wåstra NNW. Seglade sedan långs efter Java land.

Springare, som ock kallas *Tárniner* eller *Dum-lare* Faun. Svec. 266. sprungo tusendtals för och wid sidan af skeppet, och gjorde wid uphöjandet et håstigt snysfande. Mig tycktes at de woro halfannor aln långa, råsfårgade; pinna caudæ horizontali, dorli postice erola.

Lusten war här i förstone särdeles kall och genomträngande fastån Climatet är ibland de hetaste. Förmodeligen hårrörde det af något drag emellan högderna.

Landet war både uti des dällder och högder öfwer alt klädt med gröna tran, som med sin skugga gisfwo watnet samma fårg långt stycke ifrån landet. Solen badade starkt, så at en rök upsteg af jorden, nästan som ifrån et itåndt swedjeland; men ändock war lusten här ut med sidan af landet råt kall och genomträngande.

JUL. 13.

Bubbi, af ångelska ordet booby dumhufwud, kallade våra Ostindiefarare et slags foglar, dershöre, at när de, som ofta hånder, sätta sig på skeppen och hwila, aldrig flyga undan när någon wil fånga dem, utan allenast skrifa, hugga omkring sig och utspy den tran eller fisk, som de ännu ha i behåld. jämf. p. 65. En sådan blef nitagen med blotta händerna, då mig gafs tilfälle at göra honom widare bekant än allena til namnet. Descr. *Diomedea piscatoria* Masc. *Rostrum* acutum, convexum, compressum, cærulescens, longitudine fere duarum palmarum, extrorsum marginibus ferratis. *Mentum* & *media regio oculorum* nuda, ut *rostrum* cuticula cærulescente, tecta. *Maxilla superior* convexa, exarata sulco utrinque ad apicem divisio, apice incurva, unguiculata, basi subgibbosa; *inferior* recta angusta,

cui lingua sagittata adfixa. *Cera* pallide cærulea. *Nares* nullæ nisi fracturam ad basin respicias. *Oculorum* pupilla nigra; iris alba deinde nigra. *Caput*, collum, dorsum, alæ supra, margines alarum infra & rectrices picea. *Pectus*, venter & uropygium albo & cinereo-nigro undulata. *Plumæ* & remigum pennæ infra tegentes in primis 10 longiores prope corpus albæ. Omnes remigum pennæ primariæ 64 piceæ, subtus ex cinereo albidæ. Prima penna longissima, deinde gradatim breviores eodem colore. Primi articuli pennæ 10, secundi 30, intimi 14 vel plures. *Tegentes supra* apice subcinereæ, *infra tegentes* albo-cinereæ sed marginis exterioris minimæ nigræ. *Rectrices* 14. *Femora* tecta infra pennulis cinereis. *Tibia* nuda albida. *Pedes* albidi tetradactyli, tecti. Margines palmarum integerrimæ. *Digiti* primi articuli 5, secundi 4, tertii 3, quarti vel infimi 2. *Posticus* nullus. *Cor* ovatum. *Hepar* oblongum. *Magnitudo* Corvi.

Femina paulo minor. *Rostrum* magis ferratum basi subrubra. *Collum* & tectrices superiores alarum alba. *Remigum* pennæ primores 3 piceæ ut in altero sexu, sed reliquæ primi & secundi articuli griseo sparsetæ; intimæ albo & piceo mixtæ. *Dorsum*, *tectrices* alarum & 13 *rectrices* albo & ferrugineo variegatæ, media longior. *Pedes* & *tibia* rubra. Reliqua ut in priori. Si sit femina præcedentis alii ulterius inquirent. cfr. Anser bassanus albini Tom. I. t. 86. Denna togs sedermera och fans på honom en svart Hippobosca.

Wåge dese foalar woro mycket magre och dro för sin tranamat icke tjänlicke til mat. Under flykten sprida de ut sina stjärtpenner som en solskåder och kröka sin långa hals åt den sidan de åtnå sig. När de satt sig på sterpen, sölja

följa de ofra med, många mil om de icke blifwa vroade: De äro mycket beswärade af Ohyra och derföre swäre at hysa lefwande. Pediculi hi citissime currunt, homines infestant; quidam sunt minores albi medio nigri, quidam fusci, quidam pedibus 4 longioribus.

Kl. 5 e. m. hade wi Wincopers Point NtW och midden af den NNO $\frac{1}{2}$ O. Sjygande Siften hade jämnwäl här sitt hemwist. En liten ö, wid hwilken märktes swära bränningar, passerades i mörkningen.

JUL. 14.

Klart och liten wind. Kläckan 4 f. m. fans ingen grund med 90 fammars lina.

Klappers ö sägs i dagningen ONO.

Java hufwud NNW $\frac{1}{4}$ W och kl. 9. NtW ifrån of, passerades kl. 10 f. m. Detta höga fullriga bårget eller backen kallas annars allmänt efter Engelsmännen Java head, eller of Pico af Prins Eyland, som man utresan har på höger wid ingången til Java och Nieu bay, som är den första reddan uti Strat Sunda. Bårgen lyste rödbruna. Näst Java hufwud är en udde, som helt nära passerades, hwarest man ser landet öfwer alt med löstrån tät betäckt, likt hela den sidan af Java wi tillförne efterfölgt. Landet längre in syntes alt högre och högre, och de stora Palmtrån på dese åsar räckte längre up uti skyn, än jag nånsin sedt annorstädes. På somliga ställen, fast än rart, syntes ibland dese tåta skogar små af örter gultlysande slätter, som alt gaf landet et makalöst utseende; men oroade mig alt mer och mer, då jag icke fick landstiga, utan liksom en hungrig allenast se maten på långt håll. Det war rätt nöjsamt på däcket om natten; där blefwo wi wedergwicket af den angenöma luften, som trån och örterna så önnigt gäfwo ifrån sig. Dese skogar skola med Tigrar och andra wildiur wara så upfylde, at ej

någon på hela nämnda östra kanten wägar taga sitt hem-
mist. I brist af folk bleiwo wi emottagne af en hop små
hvita foglar, ej olika våra Fårnor, som pero och flara-
de omkring of en stund; och sedan et slags andra foglar;
något större, som likwål snarast togo affed.

Nieu Eyland eller nya öen, hwaraf *Nieu bay*
eller nya redden, som ock kallas *Mjö bay*, har sitt namn,
hwarest Swenska Ostindiska Compagniets skepp *Göta*
Leyon, en gång sedan passaden war förlorad, blifwit of-
werliggande, där ock våra Swenska skepp altid på hem-
resan hämta nödigt watn och på utresan jämwäl stadna,
när watn felas och motwind eller stilt wäder hindrar resan.

Kl. 11 lodades några och 20 sammars Corall-grund.

Den andra redden här wid Java är *Wälkoms-*
bayen; den tredje *Pepparbayen* och den fierde *Angeri*;
alt på höger under utresan. På wänstra eller södra si-
dan ses *Prins Eyland* eller **Prinsens ö**, som skall wa-
ra tämmeligen folkrik och höra til Konungen i *Bantam*.
På denna öen hämta andra Nationers skepp sitt watn un-
der hemresan; det våra Swenska skepp äfwen tilförne
giort, men nu finna större beqwämlichkeit på *Java-lan-*
det wid *Nieu bay*.

Sumatra, som syntes på långt håll bak om *Prin-*
sens ö, är större än *Java*, och menes wara 200 Swen-
ska mil i längden. Landet war på denna sidan högt så
wäl som på *Prinsens ö*, betäckt med tätta lössfogar; dock
emellan åt små slätmarker.

Små rödaktige klippor wiste sig wid *Java* strander
och skyllpaddor på watnet. Om astoneu betäcktes skyn med
gultlysande måln; hwarpå rågn och blixt. Och inwä-
narne itände åtskilliga eidar längs efter stranderna, til af-
wentys at dermed skräma wildiuren ifrån sina kojor. Kl.
11. om natten stillnade af, och ankrades wid fiärde
Hucken.

JUL. 15.

Målnsthyarna lågo ned uti bårgen och högsta flintarna syntes öfwer dem. Ustvedunder, blixt och rågn war här allmänt.

Flåckan emot 8 om morgonen lystes ankaret, sedan wi flåckan 7 hast Angeri Point NNO och öen Swårs i wågen fallad N $\frac{1}{2}$ O ifrån öf.

Den Kraka-tå hade wi på wånster. Små hwhita snäckor *Sciölpens* kallade funnos på 15 fammars lergrund, där wi kl. 9 gingo til ankars och hade fiärde Hucken af Java S $\frac{1}{2}$ O. Swårs i wågen N:O och Angeri huck NOtO.

En eller annan *Phalæna* och stora bruna *Trollslån* der kommo til öf på skeppet och bleswo fångade, til ex. *Phalæna (Caput mortuum)*. Deser. *Ale superiores supra nigræ apicis albis nebulosis; extremitatum crenæ fulvæ. Ale subtus ut inferiores utrinque fulvæ fasciis nigris. Antennæ prismicornes, nigricantes, macula apicis fulva. Oculi magni nigri. Dorsum fusco-nigricans facie anthropomorpha pictum. Abdomen infra nigrum fasciis fulvis, supra annulis nigris & cæruleis variegatum. Pedes nigro & fulvo variegati, aculeis eodem colore, pungentibus ut Urticæ. Phalæna spirilingvis fortis. Capta clamitat fere ut avis.*

Kl. $\frac{1}{2}$ 4 eftermiddagen seglade wi, och flåckan 6 fastade ankar på 10 fammars blålergrund blandad med sand. Den Swårs i wågen war nu i NNW och Angeri SW. Om aftonen sågos 2 eldar ut med Java strander.

JUL. 16.

Måstendels stilt och wackert wäder.

Kl. II föremiddagen lystes ankaret, men litet der efter fastades igen et stycke på denna sidan om Angeri, där jag ändteligen efter trägen begåran fick gå i land med jorlen,

len, som skulle hämta Cocus-nötter och annat til förfriskning åt besättningen, men med de willkor, at utan ringaste dröas mål komma tillbaka, så snart den medföljande Officeraren derom påmint. Wi hade med oss laddade gewär, i fall wi ej skulle blifwit wälkomne.

Några af landets inwånare mötte oss så snart wi landstigit, hwilket ej skedde utan swärighet, dels för Corall-grunden, dels för watnets häftiga strykande in åt landet. De sågo ut i början som de warit twehugsne om de skulle emottaga oss som wänner eller fiender; ty Javaverna förde nu krig med Holländarne. De hade allesammans sin därt wid sidan, som liknade en köksknif med Hirsångare fäste förgiftade med Toxicaria Rumpfii. En af dem bar på arlen et par pikar, och et spanskt rör uti handen. De woro nästan nakne, undantagandes et brunt blårutigt eller något dyligt bomulls klåde, som de med en nåsduk bundit midt om lifwet, hwaremellan deras dattar suto. Med dessa gewär, som på udden woro förgiftade, sönderhöggo de sina Cocus-nötter och annat, och tillika brukade dem til försvar emot sina fiender. Om sitt swarta affurna hår wirade de en hoplagd rutig nåsduk, dock så at hjäsan ej war betäckt. När de kommo til skeppen skylte de sig ibland med en lösthängande skjorta gemenligen af blå eller rutig färg. Somlige hade Petschers ringar på handen af koppar, med blå stenar til utseende som Saphirer. Inwånerna woro af medelmättig storlek, dock allmänna små och bruna; deras hår och ögnebryner swarta, tänderna swartroda, små ögon; liten näsa, stor mun, merendels utan skåga. De woro wänlige, allswarsamme, enfaldige och tjänstaktige; skrekro som barn, när något togs ifrån dem. Stolar behöfde de aldrig, utan suto som Markattor på hålarne. De hälsade Tabå Tuan eller god dag min Herre. De tilbudo oss ändteligen sina Cocus-nötter, Pisang, Söns, Ägg, Buffeloxar, Skyllpaddor, Sångmattor, dels dubbla på ena sidan större

större rutor, dels enkla, som alltid köpas här at ligga på uti hettan i stället för lakan, dertöre at de äro fylande. I betalning togo de antingen Spaniska silfverpenningar eller warer, som gamla skerter, nåsdukar, speglar, glas, knifwar, sy- och knappnålar, flintor, med mera.

Java-stränder bestodo här af en aräaktig sand, hwaruti lågo hwarjehanda Coraller af Madrepora, Mil-lepora och snäckor, som Cypræa S. N. 231. alba & punctata med flere, och här war landet knapt en aln högre än watnet. Helt små Krabbor sprungo på sanden särdeles fort til en ansenlig myckenhet.

En liten **Käsa** med 4 stälvar, öpen på sidorna men täckt med Cocus-nöjs blad, fick man se wid stranden, derunder de uptände sin eld om natten. Här innan före war en liten dam med ganska litet watern uti, som ei dogde at dricka af. Folket bodde här allesammans så glad och förnöjde ibland Apor och Papegojor, at de knapt låra finnas nögdare i det största Palais uti Europa.

Trån, allesammans olika dem som finnas hos oss, wårte så tår tilhoppa ut til stranden, at det war nästan om möjligt för främmande komma up i landet. Javanerne hade en liten wäg in igenom skogen, som de förbudo mig gå. De fölgde oss långt efter stranden åt Angeri sidan til en liten å, ungefär et byskärt ifrån wår bat, där wi finge fylla en fastage med watern, som war ej särdeles godt. Härwid stod et träd af 2 mans högder med både blommor och frukt, som Javanerne kallade *Vientaro* och är *Cerbera manghas*. Germen *ovatum*; *Stigma ovatum* fiskum. Det yttre fastiga skalet af frukten hade en mjölkfast uti sig, som gjorde henne mistänkt, förutan det at sielfwa landets inwånare goswo mer än en gång tillkännat at hon war giftig. Jämf. *Arbor lactaria*, Malaice Bintaro. Rumpf. 3. p. 234. och *Jasminum indicum*. Merian. Surin. p. & t. 8. *Quauthlepatli* s. *Arbor ignea*. Hern. hist. mex. c. 33.

Acanthus ilicifolius. Descr. *Perianthium* duplex, exterius minus, 2 foliolis oppositis majoribus in utroque. *Stamina* quatuor didyma, corolla breviora. *Filamenta* 4 lato-tubulata, medio striata. *Antheræ* oblongæ, erectæ, ciliatæ, filamentis brevioribus. *Germen* subovatum, sub corolla. *Stylus* filiformis longitudine filamentorum. *Stigma* simplex. *Pericarpium*: *Capsula* obverse ovata. Loculamenta 2. *Semina* 2 rotundo ovata compressa. Odore Agarici.

Catesbaea? javanica Descr. *Calyx*: *Perianthium* infundibuliforme, brevissimum. *Corollæ* *tubus* longissimus, subcylindræus; *Limbæ* brevis, quinquepartitus. *Filamenta* 4 filiformia, longissima, corollæ tubo inserta. *Antheræ* parvæ. *Germen* rotundum parvum. *Stylus* filiformis, staminibus longior. *Flores* cærulei ex alis; pedunculæ ad summum triflori; pedicelli breves. *Frutex*. *Rami* penduli quadrangulares. *Folia* ovato-lanceolata opposita glabra acuta petiolata secunda decidua. Habitat ad mare.

Convolvulus Pes capræ låg med sîna långa refvæ och wackra blommor wid stranderna.

Ischaemum muticum procumbens war det allmånaste gråset wid stranden.

Vitex trifolia. Descr. *Perianthium* monophyllum, quinquedentatum, cylindricum, brevissimum. *Corolla* monopetala, ringens. *Lacinia* media superioris labii longior & latior, reliquæ 4 lacinie fere fimiles. *Stamina* didynamie fundo limbi; *Pistilla* staminibus longiora; *Antheræ* bifidæ. *Stigma* bifidum, reflexum. *Bacca* obverse-ovata. *Rami* quadrangulares, ut petioli & folia, subtus tomentosi. *Folia* bina terna, quaterna & ramorum simplicia. *Foliola* lanceolata, serrata. *Arbor* vel frutex ramis pendulis odore Abfinthii. Habitat ad mare.

Ascle-

Asclepias gigantea. Obs. *Nectarium* leoni-forme.

Memecylon Capitellatum? *Styli* filiformes, longitudine nectariorum. *Pistilla* stigmatibus laminosis connexa. *Folia* ovalia, subtus tomentosa.

Verbesina lavenia. Obs. *Folia* glandulis 2 ad basin & una vel duabus in medio.

Sida cordifolia.

Urena sinuata. Obs. *Folia* ovato cordata, serrata, inferiora plerumque angulata. *Flores* terminales, rubri. Arbuscula.

Michelia Champaca. Calyx. *Corolla* duplex. Petala 14 oblongo-lanceolata, quorum 6 exteriora majora. *Filamenta* plurima, pistillo adposita, brevia. *Antheræ* oblongæ, stamina superantes. *Stylus* &c. ut in *Nymphæa*. *Flores* lutei odore suavissimo; a Javanis itaque ut donum singulare nobis dati.

Tetradapa Javanorum. *Erythrina Corollodendron?* Descr. *Perianthium* monophyllum, spathaceum, breve, ovatum. *Vexillum* magnum, includens petala 4 ovalia, breviora. *Stamina* decem, quorum 9 ad medium connexa. *Filamenta* subulata. *Antheræ*, erectæ oblongæ. *Germen* longum, lanatum. *Stylus* subulatus. *Stigma* pubescens, nutans. *Flores* racemosi sive verticillati, rubri, caduci. *Fructus*, sub arbore jacens (si hujus arboris non dicam) erat *Legumen* rhomboideum compressum. *Semina* duo reniformia. Detta trädet var några manslångder högt, mycket grenigt; ågde denna tiden inga blad, men kosteliga skarlasansröda blommor. Jämför Gedala litorea; malaice Gelala laut & Gelala itam; Badensibus Dadap. Rumpf. tom. 3. p. 231. t. 77. Detta. (jäger han) blommar i slutet af Julii månad, då trädet faller bort sina blad; i medio Augusti

gusti falla blommorna af; i September kommer fructen och nya blad. Det är en stor Sympathie emellan dese blommor och de blodröda Papegojorna Luris kallade, som samla sig i trädet när det blommar, och suga saften utur honungs-hölstren, samt wid det tillfälle blifwa fångade med snaror som sättas i qvistarna. Bladens och barkens mångfaldiga nytta til läkedomar ses hos samma Auctor. På barken wårte *Byssus candelaris* och wid roten *Filix indica* polypodii facie. Menz. pugill. tab. penult.

Crinum Asiaticum cfr. *Tulipa Javana*. Rumpf. 5. p. 240. T. 105. Descr. *Spatha* diphylla. *Flores* capitati, terminales, odore suavi. *Corolla* monopetala. *Tubus* cylindricus, longissimus. *Limbus* sexpartitus; *Laciniis* linearibus, longissimis, reflexis. *Pistillum* & *stamina* longissima, reflexa. *Filamenta* imposita fundo limbi. *Anthere* longissimæ, lineares, incumbentes. *Pistillum* staminibus longius, apicem staminum non æquans, ob diversum basis situm. *Folia* ensiformia lata. Habitat in arenosis litoribus. Fördes lefwande hem til Sverige.

Coccus nucifera (*Palma indica* major. Rumpf. 1. p. 1) Javanis Calappa, är et mycket högt Palmträd, men ej särdeles tjockt, med skarp bark, slät bål ända up til kronan. På barken wårte en hwit mjölkaktig mäska. Cocus-nötterna, som hängde öfwerst i kronan åtskillige tillsammans, sågo ut som kälbuswuden, något trefantige. Wid nörens basis sitter en slängel. Yttersta skalet är gult när det blir moget, och änteligen brunt, består nästan som af en hampa, i hvars ställe Javanerne bruka det trädaktiga skalet; hwarföre de ock gärna taga bort detta innan de råttas, utom en liten rimska, som skal wisa nörens ålder, efter som skalet är antingen grönt, gult eller brunt; men fås dock, när de beställas, helt orörde, då watnet uti dem är friskast och ömnicast. Detta träd-

aktiga

aktiga skalet kan med beqvämlichkeit brukas til luntor och tågwerke, som dock snart rutnar i friskt watern. Det andra skalet näst innan för är före sin mognad hwitt, men sedan brunt och mycket hårdt, något kantigt wid basin, nyttigt för Javanerne at lägga sitt bruna säcker och annat uti; til drycksfärdil och pounche-slestwar brukas det af Ostindiesfararne, utom det at de här af skära ut små wackra korgar. Mitt emot basin äro trenne små hål, af hwilka dock ej mer än et beqvämlichen låter sig öppna. Innersta skalet, som sitter tätt intil det förutnämnda, är hwitt och föga hårdare än en ofoft rosiva, kan åtas rå, och smakar nästan som söt mandel; hwarföre ock de sjöfarande med tillsatts af kanel här af tilreda Mandelmjölk. Kan jänwål insyltas med ättika, salt och olja, at åtas som sallad. Innerst är nöten fylld med et blekt sött watern, som dock hastigt surnar, om det ej utdrickes snart efter nödens öppnande. Swar nöt innehåller wid påf et halfstop watern eller mer; hwilket wi drucko i stället för The-watern et par weckor eller mer så länge de höllo sig friska. De som twåtta sig här med sägas bli finhyade. Af watern sammanwäyer i nöten, då hon blir gammal, en swampaktig hwit kärna, hwarifrån bladen sedan utskjutas igenom öppningen på skalet, och underhållas på det sättet en lång tid utan at sättas i jord eller watas. Hundrade Cocus-nötter köptes för en Peso duro eller Spanisk Daler. Här war tåmmeligen godt förråd på dessa trån, som wårte på låga ställen ut med stranderna. Auctororerne berättat widlyftigt om detta trådet's nytta: at folk af det enda skulle kunna hafwa nog både kläder, föda, hus, husgerådsaker och annat werktng. Til sidstnämnda förnödenheter tjänar trådet; qwistarna til bägar för deras husdörar, hwarpå blommor fästes wid deras bröllop. Bladen brukas til taf, segel, korgar, sopqwastar och at skrifa på med Bambu-pinnar. Af kärnan och watern i nöten fås mat och dricka. Af det yttersta skalet kläder,

penslar, med mera. Görs en inskränning uti grenarna, rinner där ut om natten en klar saft, hwar af sedermera fås sirap och ättika. Utan Cocus-saft kan aldrig någon Arrack tillverkas; hwarföre Chineserna äfwen måste köpa denna drycken här ifrån. Hela Indianernas frukost består uti Cocus-nötskärna, Sagubröd och torkad fisk, men de förmögnare lägga kokt ris däruti. Samma mandelskal brukas som Areca at tugga på, men dertill lägges Betel och kalk. De blanda ock detta skalet med watten och filtrera der af en söt mjölk, som kallas hos dem Santar, med hwilken de koka andra örter, kål, ris och fisk, som de äta; men denna mjölken kan surna på en natt. Blandas hon med en wiß portion watten och kokas uti en gryta, förlorar hon småningen sin hwithet, och blir, sedan watten är consumeradt, en riktig olja, hwilken skal wara så klar, genomskinlig och söt som bomolja, brukas i stället för smör, och där til rått födande. Med Cocus-olja smörja sig bägge könen, så wäl för sjukdomar som för modet, och at få långt svart hår. Jawanska och Balaiska qwinfolken blanda litet Gurkmeja der uti; hwaraf de bli skinnande. Portugisiska Medici föreskrifwa hånne med Viol-Sirap uti hosta och Asthma. Smörjes warm på wårkande leder i Chiragra, Podagra, m. m. Röttren brukas i Dysenterie och Febrar. Dysuria, Gonorrhoea virulenta cureras med blomsterqwisten, som tages utur sin spatha och ätes med Lontari eller rödaktigt Säckar. Om särst Cocus-nöt stekes i mörjan och äter swalas eller utlagges om natten i daggen, skal der med hetliga Febrar och dylika sjukdomar kunna hjälpas; hwilket kunde wäl komma til pass under en Ostindisk resa. På Malabar tages kärnan af mogna nötter och torkas i solen samt utföres til andra orter under namn af Copra; hwaraf utpräbas en olja som stryks på Genvären, at de ej skela råstas.

Wilda Foglar hade de härwarande Javaner nu icke at afsyttra, mer än en lefwande *Ipsida (viridis)*
supra

Supra ferruginea, som jag bytte mig til emot et par bordknifvar. Det kunde wål straxt synas at han ej war skapt til at förnöja någon med sång, utan at rensa jord och trån ifrån maskar och annan ohyra. Han pep då och då så länge han lefwde, som war allenast några dagar, och efter hans död skref jag följande til hans äminnelse: *Rostrum nigrum, acutum, subcultratum, arcuatum. Oculi nigri, iris rubra, Maxillæ trigonæ. Lingua linearis, compressa, apice lacerata. Nares rotundæ, nudæ. Caput & collum fuscum. Pectus, venter & cauda ex albo viridia. Alæ supra virides; margo interior, apices & alæ subtus pallide ferrugineæ. Dorsum, mentum & rectrices cæruleæ. Remigum pennæ 21. Rectricum 12, 2 mediæ longiores. Pedes & tibiæ cinereæ, nudæ. Digni antichi 3; posticus unus. Reservatur in museo Upsaliensi.*

Insecter, i synnerhet Papilioner och Trällståndor af åttillige slag swåfwade omkring oss; men wårt korta wistande i land war deras lycka. Jag fick ej mer än *Apis nigra, thorace antice linea alba, abdomine fusco*, och Swartmyror. Dese sidstnämde woro allmänne på träden.

Pråar eller Javanernas små öfstäcker woro updragne på landet uti skogen, at den starka solhettan ej måtte göra dem obrukelige. De äro hwarå och helt smala, derföre ha de altid en utliggare af Bambutråd, som släpar i watnet på ena sidan och gör dem stadigare.

Jawaniska Skölpaddor (*Testudo javanica*) köptes 2 stycken för en Piastré. Bägge woro honor. Hannar fångas sällan. De tillagas på samma sätt, som Ascensions- Skölpaddorna, hwar om ses längre fram; men de som fås wid Assensionen äro mycket större och äfwenwål et annat species; som märkes af följande

beskrifning: *Maxilla superior* intus striata, inferior dentata. *Testa superior* s. dorfi rufo-fusca striata. *Arie* intermediæ quinque pentagonæ, deinde quatuor utrinque pentagonæ, oblongæ, transversæ, & marginum 25 minores, quadrato-oblongæ. *Testa inferior* luteo-alba reticulata. *Costæ* 8 utrinque. *Manus* & *pedes* integri subcrenati ad latus interius.

Sedan wi således i största hast wid pass en fjärdensdels tima helsat på Javanerna, köpt af dem 100 Cocus-nötter för en Piastre, och de förutnämnda Skölpaddor, med mera: skyndade wi til skeppet, dit wi kommo kläckan 12 om middagen och funno där en hop af landets inwånare, som utbödo Cocus-nötter och annat af följande saker:

Tobak, den de tuggade tillika med *Areca*. Tobaken war kruswad uti små strimlor af breda tunna gröna blader. Han skal wara rätt angenäm at röka, och torde wara den så kallade Jungfru-Tobaken, *Nicotiana paniculata*.

Brunt Pudersäcker uti halfwa tilhopa lagda Cocus-nötter, hopbundne med blader.

Glasfor af Calabasser (*Cucurbita lagenaria*), fylde med friskt watern, til sitt och andras behof.

Snäckor, hålst Cypræer.

Swita Pompor.

Pompelemoser, *Citrus grandis* en stor rundaktig frukt, lik Apelsiner, i hwarv ställe den och ätes efter måltiden; men mycket större och för sin syrlighet mer läskande. Skalet är swampaktigt, af en tvårfingers tjocklek, och bäst, som på Pomeranser, med hwilka denna lästelige frukten är närmast slägt. Det war et annat slag som Javanerna kallade Pompelemus *) en rund frukt, lik små Apelsiner,

*) *Limon tuberosus martinicus*, malaice Lemon martin. Ruupf. 2. p. 101. t. 26?

finer, men grön och öfwer hela skalet betäkt med wårter af samma färg. Här af såg jag aldrig mer än et par stycken. De höllos i större wärde än Pompelmoser; hade jämwäl sötare och angenämare smak.

Pisang, eller *Musa paradisiaca* är en gul helt mjuk frukt af mycket angenäm smak, til utseende som fingrar, hwilka med stjälkarna sitta tillsammans lika en hand eller två. Skal frukten förwaras någon wecka, köpes hon grön, då hon efter hand mognar och blir tjänlig at äta, så snart skalet gulnar och låfnar lätt ifrån. Denna menes wara den frukten, igenom hwars oföfliga ätande wåra första föräldrar gjorde både sig och oss olyckelige.

Jawanska Markattor, *Simia caudata subbarbata, eminentia pilosa verticis longitudinalis*. Nautis Tjäcko; forte Javanis idem nomen? De äro ej större än små kattor; til färgen ljusgrå eller grågula öfwer alt, äfwen luggen öfwer hjäfsan, som är allenast litet högre än de öfriga håren, men hwi:agtige under buken. Näsan är smal, hwarifrån går en uphögd sena ner til läppen; ögonen äro bruna med en liten svart pupilla; stora ögnebryner, och litet eller intet skägg. Naglar smala och långa; men på tummen kort nagel. De äro wånliche både emot folk och sina närmesta lifar; fågna hwar annan mycket kärligt med samtag. Se de någon olik ibland sina släktingar, hålsa de på honom med tusende grimacer. De leka med hundar i brist af närmare wänner; triswas ej gärna allena i början; luta hufwudet til hwar andra när de såswo; skrifa ständigt om natten; gå fram och tillbaka om dagen, när de äro bundne. Grinar någon åt dem, bli de arga och smacka. Annars brå de på slägten derutinnan, at de äro mycket ofnygge, kåte, skålmagtige, tycka om allehanda glånsande saker, äta gärna grönt och frukter. Nötter knåcka de själfwa, och äta med största begärighet. Det sågs at

Markattor samla Rhabarber i China och störta risgrön. Honor fås sällan til köps. Markattor äro i allmänhet en ibland de svåraste waror at lyckeligen bringa hem ifrån så aflägsne orter. Deras ständiga gny om nätterna är olideligit. Ibland fördärvas de af skörbjugg och komma på slutet knapt af stället; dö ock ofia der af. Släpper man dem lösa: så springa de öfwer alt, och göra tusende skålmstycken, nu här nu där, äta up maten för folket, skrämna hönsen, knäcka nacken af foglar, och än mer: som trovärdige män kunna intyga. För några år sedan hade de på et skepp en stor Markatta som följde med gäsfarna up på bramräden, då de skulle beslå seglet, och bet örat af en som efter hannes tycke ej nog fullgjorde sin skyld. Dese och flere olägenheter äro ordsakerne til den sparsamma införsel, som finnes hos oss af sådane småtokar.

JUL. 17.

Wackert och stilla wäder.

En Javan, som förde en Holländsk jaagt ifrån Batavia til wästra kusten under Holländsk Flagg, kom til oss om bord, sedan wi lofat et skätt, och medbragte som en skänk 2 stora Watn-meloner, märkte med Chinesiska bokstäfwer.

Kläckan 3 eftermiddagen seglade wi med liten wind, men kommo åter kläckan 5 til ankars på 20 famnars sandgrund med smästen blandad. Om natten blixt.

JUL. 18.

Klart wäder. Wind och ström emot.

Javanerne kommo til oss med Cocus-nötter, Pom-pelmojer, stora Caffé-bönor, Höns af åtskillig färg, ljusgrå Änder, Pundersäcker, Tobak, åtskilliga mator at bruka i stället för lakon uti hettan och några slags foglar uti burar, som små Papegojor af kostelig grön, blå och röd färg, wid namn:

Pfit-

Psittacus viridis uropygio & gula rubra, vertice cæruleo. *Psittacus viridis*, remigibus rectricibusque supra viridibus, subtus cæruleis, uropygio pectoreque coccineo, vertice cæruleo. Edw. tab. 6. Deser. *Magnitudo* passeris minoris. *Rostrum* *Psittaci*. *Nares* rotundæ, ad superiorem partem rostri, membrana elevata circumdatæ. *Oculi* membrana cærulea margine punctis elevatis. *Caput, dorsum, abdomen, alæ supra & rectrices* infra tegentes viridia, intus ad basin purpureo-cærulea. *Vertex* macula rotunda eleganter cærulea. *Uropygium & gula rubra*. Macula fulva in collo. *Posterior pars dorsi* macula lutea & deinde colore rubro ad apicem *Uropygii*. *Pennæ remigum* 19 margine exteriori cæruleæ, reliquæ virides. *Rectrices* 11 similes supra virides, infra cæruleæ, tegentium vix superantes. *Javanis Parkiki*, nostris *Perokitter*. Denna lilla foglen är för sina höga färgor för undransvärd; det är ock den endaste egenkapen som recommenderar honom hos allt folk. När han instänges i bur, låter han sällan höra sin pipande röst, utan blir gemenligen aldeles dum. Hänger sig så med föttern, åt ryggen weter åt jorden, och flytter sig sällan. Födes med koft ris; och således hembagtes en 1752 til Göteborg på skeppet Göta Lejon, utom en som jag uppstoppade.

Psittacus javanicus. Denna Papegojan är dubbelt större än den förra och fås allmänt här til köps. *Cera*, eller den randen som går ifrån ögonen til öronen, är svart. *Wingarne*, hafwa uti den yttersta leden 7, uti den andra 11 och uti den innersta, som är helt kort, några små pennor. *Stjårtpennorne* äro 11, af hwilka den medlersta är längst. Öfre kåken längre, liusröd; den nedre liusgul. *Näsbororne*, som sitta högt uppe, äro runde. *Sufwudhinman* går något längre ned om-

fring. Sufwudet är täckt med liusblå och liusgrå fjädrar som äro helt korta. Sakan är wid båda sidorna svart. Annars är hela foglen gräsgrön, undantagande inunder halsen och bröstet liusrödt. Wingarna äro inunder blekgrå och 5 af desj täckfjädrar gula. Fjädrinvid kroppen är liusgrå. Stjärten är gulactig. Lårren långa och täckta; stambenen helt korta och gröngrå som föttren. Två framtår och 2 baktår; de 2 inre äro kortare.

Corvus javanensis (Maj-nå Javanis. cfr. Chinesf. Lev kå) är en fogel til utseende som en stor svart Trast med hwita hinnor wid öronen. Näbb, ben och fötter äro liusgula, och de yttersta wingpennorna ha en hwit fläck på sig; i öfrigt är hela foglen svart. Två hwita hinnor wid hvardera örat. Swarta Ögon. Näsbörorne, som äro små och aflånæ, sitta midt på öfre läken. Råterne äro nästan lika långe. Ögonringen (iris) gemenligen täckt, blå. Benen och föttren äro hwita, imbricata. Framste tåerna äro 3, och baktåen en. Wingpennorne 16, af hwilka de 7 ytterste hafwa en svart fläck midt på hwar penna. Stjärtpennorne äro 10, alla korta. Magen naken. Han äter glupskt, skriker hårdt, smackar och kan låra tala, som det berättades. En sådan fogel köptes här, men dog i Canton.

Motacilla capite & rostro nigro, uropygio luteo. Descr. Sufwudet och näbbet på denna foglen är svart med en liten tofs. Näswet är sylsligt, rått och sammantryckt. Halsen, bröstet och magen hwitgrå. Wingar och stjärtpennor svartgrå. Täckfjädrarne öfwer stjärten äro gula. Denna war en ibland de artigaste foglar. Bad man honom siunga, så sjöng han rått wål; råcktes handen åt honom, sedan buren war öpnad, så satte han sig på handen. Gick han se et fat med watn, så flög han dit och twättade sig, hwilket merendels skedde dageligen. Emot astoneu wiste han sig mycket orelig, til des

des buren öfvertäcktes med et klåde. Han föddes med Ris, tils han i Canton blef upåten af råttor.

Jawanska Turturdufwor. Zufwudet är rödgrått. Näfvet är svartagtigt och smalt. Öfre kåken är längre, och slutar sig med lifsom en spetsig krokot nagel; den nedre är rätt. Näbororne äro länge, lika brede (lineares), snede, uphöjde wid kanterna. Ögonringen röd. Under halsen, bröstet och buken rödgrå. På Halsen äro hwita och råstfärgade puncter. Wingar och stjärt pennor äro röde och råstfärgade wågwis. Ben och fötter äro röda. Framtåerne äro tre; men en bakta.

Jawanska Sparfwar. *Fringilla capite & gula nigra temporibus albis.* The Cock paddy or Rice-Bird. Edv. t. 41. Näfvet är mer och mindre rödactigt. Nedre kåken något längre. Tungan är hwarf och starfwig. Zufwudet och hakan äro swarta, men i yngre åren nästan grå. Tinningarne äro hwita. Halsen, ryggen och des 7 wingsfiådrar äro ofwan på blå och swartgrå. Strispennorne äro inunder hwitactige. Buken är rödhwit. Sjådrarna under stjärten äro swarta. Stjärt pennorne äro 12 swarta. Ben och fötter liusa. Baktåen är så lång som den medlersta Framtåen.

Wi fingo nu se de så kallade Patjallingar eller små Holländska Handels-fartyg, som gå här emellan wärna.

Corall-ämnen fölgde alltid i små bitar up med lodet.

Emedan wi hade strömmen emot oss och måste ligga til ankars wid **Tappens Satt**, utan för hwilken är **Brabants Satt**, gick Hålländska Commendeur-skeppet Meddelbourg tillika med 4 andra Krigsskepp, som kryssade längs Java kusten, förbi oss. Deras Commendeur het Svavenbourg. De berättade at Drottningen uti Bantam war död och Konungen fångslad, samt at de nu med 5000 man Dragoner och 1500 Husarer höll lo på landet igenom alt ifrån Bantam, at mörda liten och

stor af landets infödda, de där ej wille samtycka til samma Kungawal som Hålländaren och årkänna honom för sin Skydds-Herre; och at Prinsen af Madura gaf dem alt möjeligit understöd.

Denna öen stora Java ligger under 6 graders sydlig högd, och däröfwer, emellan Sumatra, Banca, Borneo, Madura, Bali eller lilla Java och landet Endraght. Swaras ses, at här är ingen brist på hetta, utan skulle snarare wara aldeles odrägelig, om icke des tåta skogar höllo fugtigheten qwar efter rågtiden och alt lefwande under trån kunde hafwa någon skugga och förfriskning.

Batavia är den bekante Holländska staden här på öen, som upbyggdes af dem 1619 där den gamla staden Jacatra stådt. Wi singo wäl ej se honom, ty han ligger på andra sidan; men här skal wara wackra hus och wäl bebodt af allehanda Nationers Köpmån, äfwen af Chineser, som mycket bidraga til des rikedom. Det Holländska Rådet Rath van Indien har här sitt säte, som dirigerar deras Ostindiska Handel.

Bantam en stad och Rike, som regeras af en Mahumetiff Konung, hwilken i synnerhet drifwer stor Commerce med peppar, tänka de Holländske nu få under sin magt, och då låra de öfriga Konungarna ännu blifwa mer twingade. Landets egen Religion är Mahumetiff.

Språket är antingen deras eget, som berättas, eller Malaiskan. Uti Batavia har Leideccerus först samman skrifwit et Lexicon på Malaiska och Holländska, som Cardinalen Franciscus Barberinus låt utgifwa på latin i Rom 1631. 4:to genom David Hexio. Hadrianus Relandus har ock utgifwit en Sylloge af Leidecceri Lexicon i sina Dissertationibus Miscellaneis. Ändra verk at förtiga, dem Holländarne utgifwit på Malaiska, til

til exempel: Nya Testamentet. Se Baj. mus. præf. p. 124. Malaiskan skal uti Indien wara et allmänt språk, och långt allmänare än latin uti Europa; som våra Ostindiesarare intyga.

Slådermöß? stora som Kråkor, flugo hwar af ton ifrån Sumatra til Java at hwiå sig öfwer natten, men åter om morgonen tillbaka igen. En underlig hushållning, som förtjenar nogare undersökning! Til flygt och storlek liknade de våra Kråkor, men en trovärdig man försäkrade mig at han sedt samma slag uti en trädgård i Batavia. Mån dese djuren äga någon wif föda på Java, som ej kan fås på Sumatra? Eller mån de på Sumatra fructa för några fiender om natten? eller hwad mån wäller, at de så ofta måste byta om sina boställen?

JUL. 19.

Med klart wäder och god wind passerade wi om morgonen **Bantams udde**, och estermiddan 2 lika öar, som kallas 2 **Bröder**. Grunden war blålera ifrån 10 til 13 famnar med hwit sand blandad.

JUL. 21.

Watnet lyste gult och blomnade nu, som våra resande mig berättade.

Luciparra sågo wi fram för oss. Hon war skog-rif, som alla öar här omkring, och menes äga sina egna inwånare. Skeppet behöfde åtminstone 18 fots djupt watn för, och 19 $\frac{1}{2}$ fot wid bakstammen, derföre måste här både gjorle och slup gå förut och lodg, så snart wi kommo på 5 famnars djup; och här war på somliga ställen knapt 4 famnar. Wi seglade nu efter grund och lodande, men ej efter cours, och fick ej komma närmare Sumatra än på 5 och ej längre ut än på 7 famnars djup.

Den *Sumatra*, som wi alt hade på wänster, och nu seglade helt när intil, war här mycket låg och jämn, klädd med tät trån, hvars stammar woro utan grenar och lika långe, förmodeligen de så kallade Swanska rören, så at skogen såg ut som en klypt häck eller tät was uti en sis, et godt stycke bort är; men sedan längre in et slags högre och mörkare trån. Här sadet wara swårt at komma i land, för den diupa leran skul, som råcker et långt stycke in i skogen. Swenskt folk har dock tilförne gått i land och huggit sig spiror, äfwenledes för ro skul. Yuan de la Serna säger i sin Diccionario Geographico, at förenämnde ö är 300 leguas lång och 70 bred; at här växer Ris, allehanda Specerier och andra fructer; at här rågnar mycket och heitan är ännu starkare än på Java; at Små-Kungarne hafwa sin Swer-Konung i Achen; at inwånarne äro swarta, arymme, högfärdige, tyranniske, förrådiske och trolöse Mahumetaner, som förackta alla utlänningar.

Den *Banca* låg på höger, som af den dervå liggende Kullen *Monopin* kunde ses et långt stycke ifrån.

Om aftenen fastades ankar.

JUL. 22.

Seglade med god wind, föga längre ifrån Banca än $\frac{1}{2}$ Swenskt mil.

Den *Nanka* eller Polo Nanka, hwarifrån kan sås friskt watn, sågo wi på höger. Wi kommo helt nära til norra sidan af *Sumatra*, som alt hade förenämnda utseende, och ankrade in emot tredje udden.

Insecter kommo til oss ifrån landet.

JUL. 23.

Sedan wi om morgonen sedt en Junkare, (så kallas de Chinesiska Jagterna) seglade wi lyckeligen förbi
en

en liten Klippa, dölgd under watnet, som skrämt så mången Ostindiefarare, och kallas *Friedrich Henrich*; ty grunden hindrar at gå nära in til landet, och förlängt ut kan Klippan göra slut på hela resan, som ock handt med et *Holländskt* skepp, hwilket ännu är i minne.

Nog har jag tilförne hört at Skornar kunna segla öfwer sjöar; men nu fick jag äfwen lära, at foglar förstå samma konst, då en *Bubbi* seglade förbi oss på en rot.

Monopin på *Banca* lämnades estermiddagen utur ögnasigte tillika med *Sumatra*.

JUL. 24.

De 7 öar blefwo wi warse på höger och vänare fram en af *Polo Taja*-öarna på vänster. Utom *Lingen*, som är en ö midt under linien, hwilken passerades kläcfan 6 om aftonen.

JUL. 25. Lat. 1. gr. N.

Winden war god och intet land sågs.

JUL. 26. Lat. 2. gr. 39. min. N.

Polo Tingéy, där Swenska Ostindiska skeppet *Riddarhuset* blifwit öfwerliggande, mentes wara ibland de öar, som syntes på vänster; men sedan wi gått förbi en eller annan, befants det wara *Anambo*-öarna. Således wändes om, och togs en annan väg. Den första war en liten hög hwit Klippa, den senare betäckt med jord och några små örter.

Foglar af hwarjehanda slag sågos långt ifrån, och Hajar gjorde oss sällskap, äfwenledes et slags ålar med gula tvårränder; så framt det icke war ormar. De höllo sig efter skeppet i kölwatnet, och jag förs såja, at de tillika med åtskillige små fiskar, följt med ifrån *Strat Sund*. Wi sågo de samma jämwal följande dagarna.

JUL.

JUL. 27. Lat. 4. gr. 20. min.

Klart och god fordevind.

Swalor kommo 2 stycken om astoneu och fölgde med skeppet.

JUL. 29. Lat. 7. gr. 16. min. N.

Globulus en liten hwit snåcka som liknar en wästknapp, hvars skahl bestod af et rum, war ofwan på kullrig och inunder platt, på båda sidor med intryckte strålar. Masken, som låg uti en ring efter omkretsen, war helt smal, rund och af en tvåår fingers längd, med 2 tagelliska horn och en trådaktig stjært.

JUL. 30. Lat. 8. gr. 59. min. N.

Polo Candór, förutan några andra där intil gränfsande war, sägo wi på wånster. Den är bebodd och hörer under Konungen uti Cambogia, hwar ifrån hon ligger 15 leguas, under Lat. 8 gr. 40 min. Wid Polo Candor måste skeppet Calmar år 1746 blifwa öfwerliggande. Desß Predikant Magister Tårnström, som först försökt hwad lycka en Svensk Historicus naturalis har at wänta sig på sådana resor, afbidade här sitt sista öde den 4 Decemb. och blef begrafwen under 2 styckeskatts lofsande. Förenämnda skepp hamnade här ifrån den 11. October 1746, til den 15. April 1747. för motwind skul; ty uti Chinesiska hafwet blåser 2 slags **ständiga windar** om året, måstendels 6 månader hwardera; så at ifrån April til September kunna wi segla til China med Sydväst, och de andra 6 månader derifrån med Nordost wind. Den rosar intet marknaden, som råkar at wara här den tiden då winden har sitt ombyte, då faseliga stormar pågåa infinna sig, som Chineserne kalla *Tai-fun*, de där blåsa i 26 timars tid, med en sådan styrka, at folket på skeppen intet kunna komma utur stället, utan stå

som de woro fastbundne wid rellingen, wanten eller an-
norstådes; hwilket wåra Swenske Ostindiesarare af egen
erfarenhet kunna berätta.

JUL. 31. Lat. 10. gr. 30. min.

Polo Zapata, som på Swenska kallas Låsten,
är en liten hwit bar hög klippa i stora hafwet, hwilken af
sin skapnad fått förenämnda namn. Härwid uphöll sig
en myckenhet foglar, hwaraf en fångades på hemresan och
war *Sterna grisea, capite albido*, förutan en myc-
kenhet af Booby, och en *Phalæna seticornis spiri-
linguis, alis planis, superioribus cærulescentibus,*
marginè exteriore duabus maculis luteis. Corpus,
alæ & pedes albæ. Caput viride. Lingua ferruginea.

Rackelacker, *Blatta orientalis*, komma med
skeppen årligen ifrån Ostindien. Det är mig berättadt, at
när skeppet Göteborg, som wid hemkomsten ifrån Chi-
na år 1745 stötte på en klippa straxt utom Elfsborgs
Fästning och där måste gå i grund: blef det således för-
skända Theet torfadt i stadsens bagare-ugnar, dit före-
nämnda slagte gjort följe och nu finnes i myckenhet, förut-
tan på andra ställen. Denna ohyra, som där gömmer
sig om dagen, men håller sig framme om nätterna, åter-
sker och andra kläder som kommit något fett på. Det
sågs, at wågglös är ibland deras bästa mat. Den som
wil släppa in en plåga i huset at fördriva en annan med,
torde härutinnan kunna stadfästa min berättelse. En
Rackelacks hona fants nu uti en Pisangsfruct (Musa)
som kommit ifrån Java.

AUGUST. 3.

Solen war i dag mitt öfwer öf, således kunde la-
tituden icke observeras; men war efter räkning 14 gr.
6 min. N. Här fångades en *Libellula fusca capi-
tis lateribus viridibus.* Abdomen 8 articulibus. Alæ
æqua-

æquales ad basin fuscæ; marginis superior prope basin macula rectangulari nigra, cæterus vero non tota nigra.

AUGUST. 5. Lat. 16 gr. 23 min. N.

Den som förleden natt måst stilt och klart; sedan ombytlig wind. Om aftonen blixt. Om natten, in emot kläckan 12 försträckelige rågnbyar och blixt med mulen himmel öfver allt; då lifsom en liten stjärna sågs på för-tåppen. Om sådane flammor säger Herr Cangelie-Rådet Klingenstierna uti sitt grundeliga Tal wid Præsidiu ned-läggandet uti Kongl. Wettenst. Academien 1755 om nyaste rön uti Electriciteten, at de intet annat äro, än en Ele-ctrisk eld, som et electriferadt måln afbördar sig såsom en conductor. Sådane flammor omtalas af de gamla naturforskare under namn af Helena eller Castor och Pollux.

AUGUST. 8. Lat. 22 gr. 4 min. N.

Piedra blanca eller hvita Klippan fingo wi emot middagen i ögnafigte. Hettan begynte bli odrågelig, sedan det stillnat af, och emot aftonen fastades ankar.

Balistes Monoceros, är et slags fisk, som på långt håll liknar Slundror och smakade nästan så, när de stektes, men magrare. Han war et quarter lång, och des kropp betäkt med et svartgrått skarpt skinn. Här af fangades årstillige med hâf, och gjordes följande beskrifning: *Foramen branchiale* unum utrinque & duo ossia transversalia intra cutem. *Pinna dorfi prior* versus oculos, constans uno ossiculo reflexo, fragili, hamulis armato, *digiti transversi* longitudine reliquis paulo longior; *posterior radiis* 47. *Pectoralis* minima radiis 13. *Ventralis* nulla, cujus loco os longum intra cutem. *Ani* 51 versus posteriorem pinnam dorfi. *Caudæ* radiis 12 ramosis. *Rictus* oblon-

longus, angustus. *Maxilla inferior* paulo longior. *Dentes* 3 utrinque acuti, plani, ad basin connexi; medius fissus. *Labiis* mobilia.

AUGUST. 9.

Skeppet låg qwar nästan på samma ställe som i går, och wi sågo på höger, utom förenämnda Piedra blanca, öen Lan-tå, med flere öar uti Chinesiska skärgården.

AUGUST. 10.

Före middagen flart och motwind.

Balistes scripta, en fisk af samma utseende och storlek som den kort förutnämnda, men liksom med blå Ssterländska bokstäfwer teknad öfwer hela kroppen, fiskades här och förvarades i Spanskt Brånwin; men med lifwet förgicks aldeles den täcka färgen.

Efter middagen blåste litet god wind; men om aftonen fläckan 7 wändes åter til sjö, emedan blixt och rödmulen himmel sades bebåda swårt wäder. Wi hade ock följande dagarna mulet, motwind, blixt och rågnskurar.

AUGUST. 13.

3 dag beslöts at söka land, hwar man kunde; men förgåfves.

AUGUST. 14.

Rågn, blåst och motwind dref oss ständigt tillbaka. En swala, som wi sedt i några dagar, följde ännu med skeppet.

AUGUST. 15.

Mulit och ostadigt. Slygande fisken, som wi jämwal sedt den 11 sidstledne, gjorde oss sällskap.

AUGUST. 16.

Mulet och rågn. Styrdes Wts. längs efter landet fast det ej kunde ses; om middagen kastades ankar, och sågs Pie-

Piedra blanca NO. ifrån of; dock ej på däck, utan på förtäppen. Springare dansade hoptals emot vinden för skeppet.

AUGUST. 17.

Om morgonen sågo wi land tåmmeligen nära; fastade sedan ankar, men åter med swår bläst och rågn gingo ifrån landet. Motwind och stilt hindrade of at komma in i China skärgård, alt in til den 22 nästföljande; emedertid råfode wi följande Naturalier:

AUGUST. 20.

Balistes nigro-punctatus och et Massekrås, likt en hop smala, slåta, runda, watnfärgade maskar, som utan ordning hängde tillsammans, och torde wara en sönderriwten Medusa. Lif märktes här åtminstone intet.

AUGUST. 21.

Settan war i dag, som i går nästan olidelig. De stora Libellulæ, som följt skeppet i några dagar, mads de dock nu som aldrabäst.

En stor död Orm flöt förbi och gaf en förgiftig stank ifrån sig, som annars tillstrefs watnets blommande.

Balistes Chinensis skiljes ifrån de förutnämnda, förutan det at benet som den främre ryggsenan består af är litet tjockare, och en hinna efteråt, med följande känneteckn: *Pinna dorsalis posterior* radius 34. *Ventralis* 13. *Pectoralis* osse apice aculeis 8 recurvis, quos pinna membranacea excipit, unde hic piscis latior. *Oculi* magis prominentes, iride rubra. *Foramen* utrinque parvum ante oculos. *Pinna ani* 30. *Caude* 12. *Magnitudo* minor antecedentium.

AUGUST. 22.

Om morgonen lystes ankar och styrdes in uti **Chinesiska skären**, sedan wi 14 dagars tid wånst

tat

tat ut för landet; och gjort et sammanskätt til de fattiga af 334 daler 15 öre R:mt.

Lods fingo wi om bord, som förde oss in för 20 Pesos duros eller in emot 200 daler Ropparmynt. Wi hade på höger *Lantå* och på vänster *Södra Limes-åarna*, hwarest watnet flödade mycket starkt utför högderna, som lyste helt gröna af örter, men woro skoglöse. Den allmännare ingången til China för de Europeiska skeppen, är annars *Ladrones-åarna*, som fått sitt namn af de der fordom boende röfware.

Macáo är Portugisernas stad och ligger på en ö, den wi nu hade på vänster; men så långt ifrån, at han ej kunde ses. Här skildes vår Spanska Passagerare ifrån oss, och seglade til *Macáo* hwarifrån han skulle resa til Spanska öen *Manilla*, därest han sedermera årnade blifwa qwar med allo.

Den *Linting* hade wi på höger, och der nödgades wi anfra, i brist af wind, då strömmen war emot oss.

Sistare seglade med nåt på förboimmen. Här fångades *Papilio (Lintingensis) tetrapus subtus pallide luteus nebulosus, supra nigricans luteo impregnatus. Corpus subtus exalbidum, supra nigricans. Antennæ fetolæ, nigricantes. Alæ omnes dentatæ; primores subtus pallide luteæ, maculis minoribus nigris, sparsis; secundariæ supra nigricantes, intus luteæ, versus basin ocello cæruleo, subtus luteæ, nebulosæ.*

AUGUST. 23.

Under det wi lowerade mötte oss *Comprador*en, eller en Chinesisk Inköpare, som försjer skeppet med nödigt uppehälle, til exempel: kött, grönt, bröd och mycket annat; Han war kommen ifrån *Macao* med *Plantains* eller det större slags *Dising*, *Gujaves*, *Lämncjes*, *Watn*, *meloner*. Hans namn war *Attaj* och hans betjänter

No-he och A-tjann. Den sidsändamnda kom dageligen med en stor Sampan, och uphölt sig wid skeppet eller Bångsalen. Det sådes, at han wistades om natten wid Wam-po Tullhus tillika med de andra Compradorerna. I Cantons Factori har man jämwdl en Comprador, som på samma sätt skaffar fram hwad som där fordras til hushållet, samt wid hvars och ens afgang til skeppet måste följa med til nästa Tjapphus, at angifwa personen och hwad han förer med sig ifrån staden; äfwen ock, när någon är död föranstaltar om begrafningen, m. m. Den som skulle bli wår Factori-Comprador kallades Lulli.

AUGUST. 24.

Boca Tiger, på Chinesiska Pho-hao, Tigrismunnan eller Pho munn Tigrens öfning är et trängt sund, hwarwid wi anfrade in emot middagen i brist af tillräckelig wind. Här war wid ingången på höger et lågt Castell med träd omkring, och en gång ifrån båda des sidor up åt högden til et litet hus, hwar äfwan före stod en liten hwit kurl, som mentes wara et offerställe. Litet långrö in hade wi på wänster 2:ne Castell på hwar sin högd, omgifne med trån; det yttersta närmast sundet war kringrandt med watern, och hade en liten kurl brede wid sig. Det inre är högre, så at det kan skjuta öfwer det andra.

Mandariner eller Befallningshafwände är et namn, som wåra Ostindiefarare lånt af Portugalierna, och tillägga alla sådana män här i landet som beklåda allmänna sysslor, alt in til de ringare Tullbetjänterna. När Chineserne skola utnåmna det ordet, så såja de Mandeli; to de kunna aldrig prononcera bokstafwen r; hwar af klarligen synes, at Mandarin icke hörer til deras språk. Sådane Herrar kemmo nu om bord at tilse hwad wi woro för folk. Swå af dem följade oss äfwen igenom til Huam-pu, där 2 andra Mandariner, som lagt sig en
båt

båt hwardera, mötte och lade sig på bägge sidor om skeppet, tillika med sitt wårdfolk, som dock hade sitt afdelta rum. Den som hölt sig på höggra sidan in til skeppet war af Tull-staten, och måste blifwa qwar under all war tid i China; men den på wänstra war en frigsman, som skulle byta om hwar månads dag. Deras göremål är at afhålla otidiga Chineser ifrån skeppet, samt gifwa dem Sjapp eller pass at upwisja i tullarna, som foro ifrån skeppet til Canton eller annorstådes. Deras wårdfolk kunde med klådetwätt måstendels föda sig. Det är märkwärdigt at ingen Chines får bli Mandarin uti sin födelse-ort.

Fiskare kommo til oss med åtskillige slags fisk: All af minsta slaget, (på Chinesiska *Pa-ling*) Tungor, Råkor och Chinesiska Råkor (*Cancer Chinensis*) dubbelt större än wåra Swenska. Kroppen är ljus och nästan genomskinlig, en twår hand lång. *Rostrum supra 8 serratum, infra 4 serratum. Oculi prominentes veluti pedunculati. Duo foliola vel laminae ad latus. Latera crenata lobis. Articuli corporis 6 præter capitis & caudæ. Caudæ folia 4 ovalia præter medium acutum prismatico-concavum. Pedum posteriorum paria 5 rubra intus ciliata; primorum 5 paria cheliformia, loco primorum 2 paria bifida, ciliata.*

Om astoneu gingo wi widare med flod och wind, och ankrade wid Lejontornet, som är det första ibland de 3 märkwärdige tornen på wågen til Canton.

AUGUST. 25.

Klart wäder. En förmögen Chines kastade utur sin båt i ålswen en stor Skyllpadda, til de fattigas tjänst, som wille göra sig mödan at uppsöka hånne.

Efter 5 månader och 4 dagars resa ifrån Cadix kommo wi ändteligen til *Huam-pu*, eller som det allmänt

Kallas **Wampo**; och är den platsen uti Cantons ålf eller Ta-ho, hwarest alla Europeiska skepp blifwa lig- gande medan handelen drifwes i Canton, och råknas här ifrån ankarplatsen wid påß 4 Swenska mil til ålswens utlopp eller Boca Tiger, och halfannor mil til Canton, samt en $\frac{1}{4}$ til staden Huam-pu, som ligger på wänster när man kommer hit up. På båda sidor om ålswen hade wi stora sidländta sålt planterade med Ris.

Här lågo nu redan 17 Europeiska skepp, och et kom efter åt. Således 19 in alles i år; utom Chinesiska Far- tyg, som hamna up wid Cantons stad och annorstädes.

Europeiska skeppen woro följande:

Swenska: Prins Carl.

Göta Lejon, som kommit hit litet före of, ifrån Suratt.

1. **Danskt:** Drottningen af Dannemarf.

2. **Franska:** Duc de Chartres.

Duc de Monteran.

4. **Holländska:** Commendeurskepp, Standfastig-Keyt.

Friburg.

Amstelveen.

Geldermausen.

9. **Engelska:** Commendeurskeppet Effex.

Lord Anson.

Anson.

Sant George.

Cæsar.

True Britton.

Triton.

Harvick.

Elisabeth.

Contriskeppet Suceff-Gally.

Musik hade wi om natten, dels af insecter på landet, dels af skramlande på Gungung uti Sampaner och Bångsaler.

Wid ankomsten til Huam-pu är på höger et stort ökerfält med ris (annan säd brukas här intet). Et stycke här af ut med floden är medelst en grop afskildt til Bångsal eller lastage-ställe för Swenska, Danska och Engelska skeppen, hwilka årligen med sin barlast uphöja platsen, och gjorde wårt folk i år en wacker stenbro, så at stora båtår beqwåmligen kunna lägga in til. De Franska hafwa sitt Tyghus på Frans Island, en S på wänster, litet längre up åt Canton. De Holländske äro förbudne at komma hit med många skepp, och få aldrig föra någon redskap ifrån skeppet, sedan de en gång budit til at practisera Canoner i land uti watnliggare; som gådt sönder, och saken blewit uptäckt.

Bångsal (på Fransiska Bancasal, på Engelska Bancshal) kalle wi det stället eller själfwa Tyghuset, dit alla under wistandet i China obrukliga skeps-tillhörigheter, som trä- och tåg-werke, beck, tjära, höns, swin och mycket annat öfwerföres. Det skepp, som först kommer, wäljer den tiänligaste platsen. Swart och et skepp årlägger en wiß summa penningar för tomten, utom betalning til Compradoren, för det han straxt efter skeppets ankomst låter af Bambustörar och mattor upsätta et tyghus, nästan likt en tegelbrukslada, m. m. och 2 kamrar för en Styrman eller Bångsals-Captain, som med några Matrosor håller ständig wagt här öfwer, i synnerhet om natten, wid bägge ändar af huset; och så länge de ej oroas af tjuftwar, ropas natten igenom från ena til den andra Bångsalen: Alt wäl, och skramlas då och då på Gungung, at gifwa tillkänna deras waktsamhet. Tilförne hade de de-frihet at skjuta skarpt på Chineser, som wågade sig där in om natten; men nu intet mera.

Wid Bångsalen hisas jämwäl flagg eller gös, när någon hederlig främmande kommer at göra sin påhelsing eller des skepp slaggar. Emot skeppens bortgång slaggas här alt hwad som pröfwat nödigt af orar och swin på resan.

Gun gung kallas på Chinesiska et instrument, som närmast liknar et måfings båcken. I Bångsalen och Factorierna slås här på et slag för hwarje half tima, åfwen som på kläckan om bord, nämligen kläckan half ett slås et slag, kläckan ett 2 slag, och så widare tils kläckan 4, då åtta slag gifwer tilkänna, at 8 halfwa timar äro förflutne; kläckan half fem begyns åter et slag, som tils förne, så at kläckan 4, 8 och 12 slås altid 8 slag.

Chineserne skramla på samma instrument wid högtideliga tilfällen, och när de tändt eld på sina små båtar som äro gjorde af Guldpapper, och kasta dem i sön, som är et stycke af deras Gudstjänst afton och morgon. På skeppen ropar Qwartermästaren eller någon Cadette som står wid Kompassen, när halfwa timslaget är ute, huru många slag som skola slås på kläckan, då någon af dem som äro på backen eller när wid kläckan straxt efterkommer befallning.

Danska öen, så kallad af det, at Danska Nationen där gemenligen begrafwer sina lik, ligger midt öfwer Bångsalen.

Frans äyland eller Franska öen, är näst öfwan före den Danska. Här begrafwa de Swenska, Franska, Holländska och Engelska sina döda. På bägge dese war äro Chinesiska grafwar. För öfrigt ser man här öfwer alt wäl upbrukade sängar med mängahanda slags jordfructer, som i våra länder skulle räknas för rariteter i Orangerier, undantagande öfwerst på de största högderna, där solen bränner bort nästan alla örter.

AUGUST. 26.

Nu begynte rågna, som warade i 4 dagar.

Om morgonen saluterades; hwar på Danska skeppet svarade.

Compagniets Förbåd innehölt, at ingen på skeppet, wid sin löns förlust och warans confiscation, skulle så föra något med sig härifrån til Sverige, utom några skalpund säcker, Te och några kannor Urak til nödig resekost. Detta upläste jag följande dagen, sedan tackfäjselsen war giord för skeppets lyckeliga hitkomst. Förenämnda förbud kundgiordes sedermera 2:ne gånger innan resan skedde härifrån.

Cyprinus Cantonensis, som mentes wara Karp, och war öfwer en fots längd; men kommer närmare intil Stamm Faun. Svec. 325. Pinna dorsalis 10 in medio dorfi; Pectoral. 21. Vent 9. in medio inter pectoralem & ani. Ani 11. Caudæ bifidæ 26. *Cirrhi nulli*. Iris sublutea. Nares supra, parvi, in depresso capite. Membrana branchiostega, mollis prominens. Squamæ ex rhomboideo flabelliformes.

AUGUST. 30.

Wackert uphålls wäder.

De Franske, som helsade på vårt skepp, behedrades med Canon-skätt wid deras ankomst och bortgång.

SEPTEMB. I.

Blyet, som nu så wäl som i går utlastades, wägsdes af en Chines, och som han med et rop gaf tilkännawigten, upteknades det af 3 andra Chineser i flere Mandariners närwaro.

China Keyserdöme är bekant under den del af Asien, som ligger emellan Norra Tropiken och 42 graders nordlig högd; men då de under samma regering lydande

Tartariske länder, som gränsa här intil, äfwen inberäknas, sträcker det sig til 55 grader i norden eller en längd af 357 Swenska milar, i Öster och Väster ifrån 100 til 130 (*) eller wid påß 315. Swenska milars bredd. Således gränssar detta landet i Nord til Ryska länderna; i Öster och Söder til lugna hafwet och i Väster til Tonkin, som tilfika med Corea, Siam och Cochin China äro härunder skattskyldige.

Namnen på China eller Sina ifrån gamla tider äro icke så gode at hopsamla, i synnerhet om hwar och en Familia gifwer Riket et nytt namn wid des uphöjning på Thronen (**). Om China fått sitt namn af en des fordna Negent Chin eller Sin. Om det af Indianerne kallas Chin för des stora förråd på silke. (a) Om det är Sinims land, som omtalas. Esai. 49: 12. jämför. Gen. 10: 17. fordrar närmare estertänka. Somligstäds kallas det Chum (b); annorstädes Thoumcoevé eller medlersta Riket (c). Det såges ock at wästra Tartarerne kallat China Kitaj, (hwaraf et slags Bomylstyg fått sitt namn, som kommer ifrån China) eller Kataj, hwilket namn i Alexandri Magni tid varit brukeligt. Ut stora Cham är Chinesiska Kejsaren och Chambalu des Residens-stad Pecking, derom är wäl ej särdeles twiswelsmål.

Inbyggare lärer wäl China haft med de första länder i werlden; men at utsätta någon wis tid lämnar jag til en annan. Den fasta grundwalen hwarpå Chinesernas älder bygges är den förmörkelse, som efter deras uträkning infallit 2155 år före Christi födelse, men inwägnarnas mindre sticfelighet uti sådana Observationer före

(*) Salmons Modern History of the present State of all Nations. Vol. I. p. 1.

(**) Salm. mod. Hist. Vol. 1. p. 3.

(a) Salm. Hist. ut supra.

(b) Bajer. Lexic. Sinicum p. 145. f. 251.

(c) Le Comte Descript. of China p. 15.

Catholska Missionairernas tid gifwer billigt ordsak til twifwelsmål om deras Fideräkning kan wara så pålitelig; at förtiga den första enwäldiga Kejsarens Schi vangti besfallning 213 år före Christi födelse, det alla Historie-böcker skulle upbrännas, ja äfwen en hop lärda män stekas lefwände, at ej någon annan Kejsares förtienster måtte widare ihogkommas (d). Dock hafwer en lård man tagit sig anledning at jämföra Chinesiska Historien med den Heliga Skrift således, at

Taj fo hi skall wara Adam, och des hustru Nikua, Eva.

Yen ti xin num - Seth.

Tilim quei - - Enoch

Ti chim - - Kainam.

Ti mim - - Mahalaleel.

Ti y - - Jared.

Ti lay - - Enoch.

Ti yu vam - - Methusalem.

Hiven yven - - Lamech.

Hoam ti - - Noach. (e)

Fo-hi menes annars hafwa warit den förste, som lagt grund til Chinesiska Riket. At han är samma man som den Hel. Skrift kallar Noach wilja en del sluta af hans fabelagtiga lefwernes historia. De berätta, at hans Moder blef hafwände under det hon gådt på sandbankarne uti Landskapet Xenli, blifwit warse et stort spår af en mans fot och inringad af en rågnbåga, samt i rättan tid födt den förenämnda Fo-hi til werlden, som sedermera utwaldes til Kejsare och fick namn af Tien-tse eller Himmelens Son, offrade 2 gånger om året til Chang-ti; införde Drake-wapnet med 5 flor, som ännu bäres af Kejsaren, men af des höga Herrar med 4, och underwiste sina undersätare uti åtskilliga wettenskaper. Dock som Chi-

H 5

neser

(d) Universal history. 8:vo Tom. 20. p. 155.

(e) Bajer. Comment. orig. Sinic. p. 288.

nesernas Historier ej nämna något om syndafloden, och en del af deras egne twifla om någon Fo-hi någonsin lefwat i China; så är ej underligt, at äfwen andra draga det i twifvelsmål, fast ån Fo-hi efter Chinesernas egen tideräkning skal lefwat på samma tid som Noach.

Ingen lärer inbilla sig at China i förstone ägt en sådan widd som nu för tiden. Landskapet Xensi har kunnat wara nog til begynnelse. Sedan har något efter hand blifwit tilöft. Kejsar Schi-vang-ti underkufswade ändteligen alla Små-Kungarna. At hindra Tartarernas ströfveri lät Kejsar Chi-Ho-ham-ti upfatta den bekanta muren 200 år före vår Frälsares födelse, som begyns i Landskapet Xensi i NW. wid 38 graders högd, och sträcker sig öfwer alla bärg och dalar först emot NO til 42 graders Lat. och så SO til 39 gr. slutas emellan Provincien Peking och Leao tum wid Kang-sjön. Muren är af Tegel 500 Swenska mil lång, 30 fot hög, 5 fot tiöck och kanske mer på somliga ställen. De öfrige China gränssor äro dels befäste med höga bärg, dels grundt watern, at en främmande ej utan lotsning wägar sig på landet.

År 1644, då China-Kejsaren Hoai-Sum under Tartariska kriget uti et inbördes upror, som harrörde af hunger i landet, blifwit angripen på des egit slätt och derför af försträckelse mördad sin egen Doter, och hängt sig sielf uti et träd i sin lustgård, blef Tartariska Konungen Tsong-ti inkallad til hiälp, och sedan Riket kommit til någorlunda stillhet, af en del utwald til Chinesisk Kejsare, men som öfriga delen war misnögd, belägrade han med sitt krigsfolk, som hölt med honom, hufwudstaden Pecking. Under det samma blef han sielf död. Då des späda 6 års Son (f) Chun-tchi blef utwald til Chinesisk Kejsare, eller Whäng-taj, som han kallas på deras egit språk; lämnandes dock regeringen til Amavan uti sin minderårighet.

Ifrån

(f) Turkish Spay säger at han warit 13 år. Vol. 4. p. 167.

Jfrån denna märkliga förening emellan China och Tartariet hafwa följande af Tartarerne varit Keisare öfver både Riken:

Chun tchi född 1638. kom til regeringen 1644.
regerade 17 år, gammal 23.

Hång hi eller Cang hi (*) född 1651 kom til regeringen 1661. regerade 61 år gammal 70 och några månad.

(**) Yong tching (***) 1677 född, kom til regeringen 1723, regerade 13 år, gammal 58.

Kån-lång född 1716 och lefwer ännu näml. år 1751.

Landskaperna i China räknas följande:

1. *Canton* eller *Quamtum*, hvars hufvudstad är *Canton* eller *Kang cheu*, den enda stora Handelsstaden som Europeerna besöka.
2. *Fokien*.
3. *Tchekiang*.
4. *Kiagnan* eller *Nanking*, som hufvudstaden äfwen kallas, eller ock *Kiamnim* i Lat. 32 gr.
5. *Chantong* eller *Xanthum*.
6. *Petcheli* eller *Pecking*. Staden *Pecking* hwarest Keisaren residerar; skal wara 2 dagsresor i sin omkrets, 4 gångor större än *Paris* och innesluta mer än 3 millioner människor.
7. *Chanfi* eller *Xanfi*.
8. *Chenfi* eller *Xenfi*.
9. *Setchuen*.
10. *Yunnan*.
11. *Qvangsi*.
12. *Koei tcheu*.
13. *Kiangsi*.
14. *Huquam*.
15. *Honam*.
16. *Leaotong*.

Waror,

(*) Bay. Mus. præf. p. 132.

(**) Yum chim. ibid. p. 132.

(***) Yum chim kallas han i Bajer. mus. præf. p. 132. 136. f. 1.

Waror, som hwart och et landskap frambringar, äro följande mer uti det ena än det andra: Fokien med delar säcker och det bästa Teet; Tchekiang det finesta silket; Kiagnan eller Nanking järniska, Tusch och wacfra arbeten; Chanfi, Chenfi och Yunnan järn, koppar, hästar, mular, m. m. Setchuen skeppstimmer, läfeörter, som Rhabarber, m. m. Huquam och Kiangfi förser de andra Landskaperna med Risgrön, när det betar swas. Warorna kunna lätteligen transporteras ifrån den ena orten til den andra igenom de många strömar och Canaler som här äro. Ifrån Macao går en Canal til Pecking.

Stenriket, säger Du Halde, frambringar Guld, Silfwer, Ten, Koppar, Qwicksilfwer, Lapis Lazuli, Cinnober, Victril, Allun, Jaspis (*), Rubiner, Krystaller, Magnet-stenar, röd Marmor med hwhita fläckar. med mera.

Climatet hålles före wara mycket sundt, fast än när Europeerna komma dit, bli de allmänt plågade af bölder. En del få rödsfoten, håll och styng samt andra swåra sjukdomar, hwartil de owanliga frukternas åtan- de torde wara förnämsta ordsaken. Jag tog nu mina sängkläder med mig (ty i China fins inga, utan de ligga på Gåffor) och reste för 3 mes uti en liten Sampan til Cantons stad.

SEPTEMBER. 2.

Sampan kallas de Chinesiske båtarna, utan föl, til utseende nästan som et tråg; men af åtskillig slags storlek, måst öfswertäckta. Här af äro

1. *Passagerare Sampaner*, at transportera folk uti emellan Staden Canton och Skeppen, eller emellan andra orter. Af dese kan man dageligen leia efter behag
dels

(*) Af Jaspis är Keisarens Sigill. Se Du Halde Description of China. cd. 3. Tom. 2. p. 19.

dels större eller Tau-ei-tin, dels mindre eller Suu-tin, och beqvämligen resa emellan förenämnda platsar, i synnerhet, om man följer med äbben eller floden, går det fortare än man kunde förmoda. Dese båtar äro länge som slupar, men bredare, nästan som et bak-tråg, åfwan på tvåre åt ändarna, öfvertäckte med en eller flere Bambu-kuror. Taket på sålfwa kuren är af Bambustöror sammansatt bågwis nästan som böjningen på et refjärn, och kan flyttas eller nedsänkas högre och lägre; sidorna på kuren äro af bräder med små luckor at öppna eller tillsluta efter behag; bräderna äro fastslagne wid stälpar på båda sidor, dese äro innan til liksom trappwis utskurne, at nedsänka taket eller sielfwa kuren uti. Wid båda ändarna af kuren äro gemenligen 2 små dörrar åtminstone wid den bortersta. Et wackert hwitt idmt däck up emot rellingen utgör sålfwa gälfwet, som mitt uti båten består af lösa bräder, hwilka brukas allenast när man wil lägga sig at såfwa. Som dese båtar äro olife wåra til skapanden, så ros de ock på helt annat sätt. En eller flere ställa sig wid bakstammen och med en eller 2 åror wrida eller wricka af och an, drifwa Sampanen helt fort och under det samma åfwen styra honom efter behag. Årorna, som äro skodde med et litet fyrkantigt uthåladt järn, låggas på järn-naglar, som äro fäste i båtbrådden.

Wid järnet äro årorne med flit sammanskarfwade; hwar af de se något krockiga ut; Wid förstammen plågar gemenligen sitta en roddare med en kort åra, som han nödgas lägga af när han kommer up emot Cantons stad, uti så många hundrade Sampaners trångsel. Hwilket föranlåter Chinesen at behålla sitt gamla rodarefätt.

I stället för Beck brukas en deg, lik wårt fett, som wi kalle Chinam, men Chineserne Kiang. Historiefkrifware säja at degen görs af kalk och kåda, som flyter från trädet Tongyeu och Bambu ocksam.

Den

Den Sampanen, som jag nu reste uti, hade förtan et par små stolar följande *meubler*:

Swånne aflånga Tafel, hwar på några Chinesiska bokstäfwer woro tecknade.

En Lyckra at bruka om nätterna.

En Gryta at koka Ris uti.

Et litet Skåp för deras husgud, beprydt med guld-papper och andra firater; där framman före stod en kruka med aska, hwaruti rökelse liusen woro satte hos asguden. Liusen woro ej annat än Bambustickor, wid hwilkas öfre ända sågsån af Kandeltråd war klistradt med Gummi rundt omkring. Dese rökelsepinnar brännas allestädes för deras gudar, i pagoder, i hus och ut för deras portar på gatorna om aftonen; hwilka gifwa en rök ifrån sig öfwer hela staden, som rått mycket beswärar ögonen. Fram för asguden stod jämnwål Samsu eller Chinesiskt brånwin, watn och annat mera. Wi borde försöka om icke Entråd kunde säljas til Chinesen i stället för Kandeltråd som ditføres ifrån Suratt och har nästan samma lukt.

2. Fiskare Sampaner och sådane som de så kallade Kattdråyare bruka, äro de minste, smala som öfståckar, med en liten kur af halm eller Bambu, eller ock ingen. Ehuru eländige de äro, ser man dock de fattiga föräldrarna med sina nakna barn sommar och winter lefwa och föda sig häruti, dels med fiskande, dels kattdråjande eller gamla slarfwors upfiskande och dylikt, som fastas öfwer bord ifrån skeppen, hwartil de betjäna sig af en hop krockar, som bindas på en lina, dem de nedsänka nu på, et nu på et annat ställe, nästan som våra fiskare sätta ut sina ålfeswor. Lycka råkar mannen. Intet är så ringa som de icke weta at använda sig til nytta. Själfdöda swin, som ifrån skeppen blifwit nedsänkte, men efter några dagars tid slutit up på watnet, tråta och slås de

em

om med största begärighet. Ordsaken hvarföre Europeerne sänka i ålfvens botten sina swin, som dödt på skeppen är denna, at landets invånare ej må hafwa nytta där af; ty det sägs, at när Chineserne komma til dese kreaturen på skeppen, så gifwa de dem peppar, som menes wara et förgift för dem, i tanka at när de sedan dödt där af, skola de stå til deras tjänst. Det är wist at omnämde kreatur dö hopetals bort för Europeerna den tiden de äro i China.

3. Anke-Sampaner eller båtar, hwaruti de upföda 400 eller 500 Ankor. De äro bygde med häckar på båda sidor, och en bro som kan släppas ned, när det behagas. Ankorna föda sig med gräs och fisk uti floden om dagen; men om aftenen kallat husbonden dem alla hem til sig i båten. De lyda strax hans befallning och komma mangrant in, så snart han nedsläpt broen.

4. Last-Sampaner eller de störste båtarna, hwaruti porcelaine, silke och andra waror öfwerföras från Canton til de Europeiska skeppen. Det är wäl intet min mening at sådane båtar allenast brukas til det som nu omtalt är; nej de tjåna dessemellan til hus för hela familier, där de födas, gifwa sig, lefwa och dö. I båtarna ha de gemenligen en eller flere örtkrutor af Spansk Peppar eller annat, förwan swin, höns, hundar, m. m. Alla dessa förenämde äro utan målning.

5. Mandarin Sampaner eller römalade båtar större och mindre, hwar på drakar och dylika figurer äro målade, samt med små flaggor utsträde.

6. Galerer, Sao Sjoan, med 18 å 20 åror innehafwa wid påß 20 man. Ligga wid Cantons stad och Europeiska skeppen, förmodeligen at bewaka landets bästa.

7. Jonkare, på Chinesiska Joang-sjoan eller som du Halde säger Thouen, på Portug. Soma eller Sommes äro deras större fartyg, wid påß 100 alnar långa
och

och 10 alnar breda. Med desse går Chinesen på kusterna, som Batavia, Manila, Ainam, Cochin China, Cambogia, Chinchju. Ifrån sidstnämnda ort kom nu det skönesta hvita Kandi-säckar, som nu kostade 6 tel 3 mes Pectuln. Sådane fartyg kunna föra 1000 Tekistor. Fartyget är högt och trubbigt åt båda ändarna. Koret är helt tunt och kan utan särdeles möda updragas och skyllas af bakstammen. De föra inga öfversegel, utan alla stora segel, såck blinda och mizan, som alle äro af matror med bambustänger tvärs öfver et stycke emellan. När seglen skola strykas ned, som icke sker med särdeles beqvåmlighet; så klifver en Matros up för masten och trampar ned dem. Gurl och buller höres ständigt af alla, så at myndigheten här ej fordrar stillatigande. Målningen utan på är svart eller hvit. Et öga är alltid måladt på hvardera sidan wid framstammen. Deras Compas är indelt i 24 stref. Trådet, som fartygen göras af kallades Saamock. Ankaret göres af hårdt tråd, som kallas Tåt-sjö eller Tie-mou; men beslås dock gemenligen på ändarna med järn. De äro wigare än våra järnankare och tjänligare på tunna skräf.

Gödsel Sampaner hade jag så när glömt, om de icke lucktat så illa, när wi foro förbi, af sådan gödsel som ej mer än et slags folk hos oss äger frihet at bortföra. Utmed hamnen i Cantons stad äro åtskillige stora tunnor nedgrafue i jorden och fylde här med, som sedan den stått någon tid, slås uti båtar och föres ned til plantagerna, hwarest på semlige ställen äro murade brunnar, där uti denna gödslen slås, blandas med watern, röres wäl jönder och brukas sedan allmänt här i landet.

Risåkrarna, som til en ansenlig widd på båda sidor om floden wid denna årstiden lyste helt gröna och de där innan före hårlige lundar af många slags trån, i högder och dällder gjorde utsigten, i synnerhet på wånster
myc

mycket behagelig. Men de sanka risåkrarna och folkets misfundsamma upmärksamhet tillåt mig ej at betrakta dem närmare.

Tullhus, hwarest alla, som resa emellan Skeppen och Cantons stad med Chinesiska båtar, måste nödvändigt angifwa sig, äro trenne, hwilka af wårt folk gemensligen kallas Tjapphus.

Tjapphusen äro bygde på pålar och sten wid floden och en del därutöfwer, med en bro utan före, at båtarna både wid åbb och flod må komma in til. Och på det ingen ofunnighet må förebaras, äro deras förörwningar upslagne på wäggen, förutan den wid huset stående slaggen, märkt med stora Chinesiska bokstäfwor. Europeernas sluwar gå fritt förbi med sina flaggor tills de komma til Factoriet, hwarest tullbetjänterna äro til mötes.

När man går ifrån skeppet til Canton och Tjappet eller den sedlen som man har med sig ifrån Mandarinen wid skeppet upwisas i de 2 första tullhusen; så sättas därpå en aflång röd stämpel, men wid sidsta tjapphuset behålles sedlen. Då man går ifrån Canton ger Linguisten tjapp och en Comprador följer med til nästa tullen, hwar efter visiteras, och tjappet stämpas. Sedan fortfares wid de öfriga, som wid upgången.

Resan blir så mycket kortare och behageligare, om man går med floden til Canton, och därifrån med åbben, som alltid alternerar wid på 6 timar hwardera. Wid upgången ifrån skeppet är på höger, et litet stycke ifrån Skeppsplatsen, den första tullen, af Europeerna kallad

Wampu Tjapphus, på Chinesiska Huampu Siögunn. Wid ingången stod här et Granat-tråd, *Hibiscus mutabilis*. *Rosa indica* m. m.

Huampu en liten stad, ligger här inman före och et torn med 9 affättningar af samma namn, på Chinesiska Pa-ti-au. 3. Torz

Tornen tjåna för en prydnad wid ståder och dylika platser, åfwenledes til wågmåtning, efter Chinesernas egen berättelse. Men at de wid fiendens ankomst brukas til signaler, som Historierna såja of, wille landers egne invånare ej medgifwa. På tornens affättningar wårte trån och örter, men af hwad slag, kunde ej ses på så långt håll. Hår åfwanföre sågs öpningen af den andra floden, hwarest Chinesernas större fartyg gå igenom. Där war ock et asguda-tempel, jämte flere hus.

Wid Stranderna wårte på några ställen *Sacharum pluviatile* och *Cyperus odoratus*.

Chineserna fångade hår **Fisk** med Matter, dem de satte ut långs efter stranden, medan floden påstod, at den små fisken som samlat sig ej måtte med åbben gå därifrån. När nu watnet war utfallit, såg man en myckenhet af folk gå uti den mjuka sandblandade blåleran öfwer knäen efter små fiskar, som hoppade lik Ddlor på leran; men då de sågo sig ingen annan undanflyckt och krupo en fot eller längre ned uti den lösa grunden, påhade Chineserna på och grofwo up dem med händerna. Dese fiskar, stekte i olja, åro jämte risgryn de fattigas förnåmsta föda. De åro af 2 slag; som ses af följande beskrifningar:

1. *Faj-je* eller *Apocryptes Chinenfis*. Descri. *Membrana branchiostega* officulis minimis IV, *Pinnarum dorsaliu* colore cinereo lineis transversis cæruleis & maculis nigris ad basin. *Pinna dorsi prior* altior, a pectore ad medium dorsi, radiis 5; *posterior* radiis 26 brevissimis fere a medio dorsi ad anum. *Pectorales* radiis 18. *Pinna ventralis* unica infundibuliformis, radiis 10, prope caput. *Ani* radiis 26 paralelis. Omnes pinnæ (exceptis dorsalibus) rufescentes. *Caput* Cathetoplateum, læue, latitudine medii corporis. *Rictus* magnus, oblongus. *Rostrum* depressum. *Lingua* erosa, obtusa. *Dentes* par-

parvi, acuti, recti, inæquales, unius ordinis in maxilla superiori, pauci in medio, in inferiori per totam marginem, *Labia* brevia, dentes non tertia. Nares nullas vidi. *Oculi* convexi, admodum prominentes, in superiori parte capitis, oblongi, sibi admodum vicini; *Pupilla* cærulea; *Iris* aurea. *Dorsum* cinereum maculis rufescentibus & cæruleis fordidum. *Abdomen* albidans. Totum corpus oblongum, palmare, subcathethoplateum.

2. *Tann-não*. *Apocryptes cantonensis*. Descr. *Membrana Branchiostega* IV. *Pinna* *dorsi* prior subquadrata, in medio dorsi, radiis 11. *Posterior* longior, exigua, vertus anum, rad. 14. ambæ pellucidæ, nigris lineis transversis. *Pectorales* obverse ovatæ, ut in priori articulatæ, radiis 10. *Ventralis* unica radiis 12 in infundibuliformem conatis. *Ani* 13 radiis. Interstitium unguis inter pinnam dorsi & caudæ, & inter pinnam ani & caudæ. *Cauda* acuta radiis 18, cum extimis laterum minimis. *Corpus* ut in priori, sed magis albicans nigro-cinereo-fordidum. *Caput* majus punctis albis, minutissimis. *Rictus* longe minor, subrotundus.

Land-nor drogs af 2 Chineser, som gingo uti vatnet til hafan.

Unke = Sampaner lågo här wid landet. När ågaren släppte ned broen och ropade åt dem, marcherade hundrade tals up uti båten.

Brännewins = Tornet hade wi et stycke längre up på wänster, som kallas på Chinesiska Tie = käng. När Matroserna komma här mitt före med någon båt eller slup och kunna se igenom gluggarna på tornet, så hade rätt til en sup af deras resebrännwin. Således har

detta torn, som ligger halfwägs emellan Huampu och Cantön, fått förenämnda namn.

Lazari-träd är längre up på höger. Det berättas, at Spetålska och af andra ohyggeliga sjukdomar besvärade människor hafwa sitt tilhåld under detta månggreniga trädet.

Små **Wårdshus** utgöra et litet stycke där åfwanföre en begynnelse til Förstaden. De äro bygde när in til hwar andra på pålar utöfwer floden.

Dråknliga **Sampaner** ligga där utan före tät tillsammans, både små och stora, utom Jonkare eller stora Chinesiska fartyg; så at här är liksom en smal hamn och nog trängsel ibland, när några båtar mötas åt.

Wi lade nu til wid Andra Tjapphuset, som på Chinesiska kallas Tång-pack-tây, sedan wi kort förut passerat et Castell, som ligger på wänster mitt uti floden. Et annat är ännu längre up. Det sägs at Hålländaren har anlagt et af dessa försvarswerck, som bägge woro omgifne med trån.

Tredje Tjapphuset är det förnämsta, ej långt ifrån Factorierna, af Chineserna kalladt Tay-qwam-lång-sång-gunn, det sidste när man reser til Cantön, och det första wid afgangen där ifrån. Här emottogs tullsedlen och förwarades. Wid flere tullar behöfwer man aldrig angifwa sig, om ånskönt resan skulle ske ifrån Cantön alt in til Boca Tiger, fast än flera då äro i wägen; ty näst Huampo är Orjy-sunn det fjärde, det femte O-rjång, det sjätte Backhsa-sunn, det sjunde Tann-rao, det åttonde Pho-munn eller Bocca Tiger-tullen.

Cantöns Torn war åndteligen det tredje, som wi blefwo warse under resan.

Det första ställe, som Europeerna komma til uti Cantöns förstad är **Factoriet**. Så kallas de husen
ut

ut med, eller på pålar utöfwer floden, som Chinesiska Köp-
 männen hyra bort åt Europeiska Skeppen, under den tiden
 de här drifwa sin handel, wid påß 6 månader, eller om
 skeppet skulle ligga där året öfwer; hwilket ibland händer,
 på det icke förmånga skepp må komma hem på en gång
 och göra wanpris på warorna, förutan andra ordsaker.
 Emedlertid lånas penningarna ut i Canton med största
 fördel. Men den som icke äger desto bättre borgen, wä-
 gar nog mycket, om han lånar ut sin egendom på en så-
 dan ort, där Debitoren ofta fåsångt esterspanes. Swart
 och et skepp hyrer sig gemenligen et Factori allena; men
 ibland händer, at twänne ifrån et land kunna bo tillsam-
 mans; hwilket nu skedde med de 2 Swenska skeppen, som
 betalte därföre (om jag mins rätt) 1500 Tel, som
 räknas til mer än 19000 daler R:mt.

Förenämde **Hus** äro allenast 2 wåningar höga,
 men ansenligt långa, sträckande sig med ena ändan åt flo-
 den och andra til Factorie-gatan. De äro murade af
 obrändt tegel, en del med förswerke; men kamrarnas af-
 delningar ibland af trä, äfwen som gålf, skrankwerk m. m.
 uti öfra wåningen. Så at de för eldswåda äro illa nog
 försedde. 1743 den 7 Decembr. lades på 3 à 4 timar öfwer
 150 hus uti aska, och hade i brist af tjänliga anstalter ännu
 större olycka skedt, om intet en Engelsk Commendeur
 med sitt manskap räddat dem, då invånarena, som tro et
 oundwifeligit öde, sågo därpå, utan at söka räddning.
 Factorierne se ut som det woro 2 hus, bygde parallelt
 in til hwar andra, och emellan dem är en gård.

Gålfwen uti andra wåningen äro lagde med fyr-
 kantiga eller snarare aflånge stenar, äfwen som gården,
 på hwilken är små hål här och där, hwarigenom watnet
 kan rinna ned i floden. Drapporna äro dels af sten, dels
 af trä.

Rummen äro höge, **Taken** lutande, täckte med nästan sådant tegel, som uti Spanien.

Fönster brukas äfwen på taken; fast de äro fyrkantige och mindre än på wäggarna. Således är ingen wind up öfwer. Sällan fönster mer än på en sida af rummet, och de äro långa smala med träbågar och fyrkantiga rutor af Pärlemor skal uti bredden en två hand på hwar sida. Bly och glas får man aldrig se uti något Chinesiskt fönster. Fönsterlusterna stå öpne om dagen; annars woro ljuset icke tillräckeligt. Om natten tillslutas de, at Muggor, Glådermöss, m. m. må blifwa utestängde. Fönstren i nedre wåningen äro mycket få, och de inåt gården.

Someige rum hafwa en liten trågård bredewid sig, wid pass af samma storlek som en medelmåttig kammare, hwarifrån fås tillräckeligt dagsljus; när de stå up sina stora half-portar, och ha den sidan aldeles öpen som meter åt trågården, hwilken ej sträcker sig längre ut på gården än kammaren.

För hettan skul måste dörrarne måst stå öpne, och i det stället hänges en Nankins-gardin med 3 måfingsbeslagna trån, et öfwerst, et midt på och et wid nedra ändan tvärs öfwer gardinen.

Wåra Tapeter bestodo af hwitt Chinesiskt papper, som klistrades fast på murarna.

Churu slät papperet är, springa litwål **Idlor** (*Lacerta chinensis*) med en sådan färdighet up och ned för wäggarna, at de swårigen kunna fångas. Om Sommaren äro de allmänne uti husen, men om Wintern resa de bort. De göra ingen skada, utan söka sig allenast födan, som är Kackelacker och andra insecter.

Til flera Chinesiska Utanlåsar kan en myckel brukas; derföre gör den försigtigast, som har dörr-lås med sig ifrån Europa.

Uti hvar's och ens Kammar består Compagniet bord, stolar och et sängställe, som är öfvertäckt med gage eller ock blött Mangkin. Gardinerne måste vara wäl tillslutne för *Mosciter* eller et slags myggor, som med sin säng äro beswårliche om nätterna och med sina bett göra begynnelsen til oboteliga sjukdomar. Här af ses hwar'd Climatet kan göra: Hos oss råknas myggbett och loppbett nästan lika, men i China helt annat, fast än deras myggor äro samma slag med våra.

En *Lampa* består äfwenledes uti Kammar'n, som är fast medelst en lång sträng uti taket. Så bruka äfwen Chineserna uti sina egna hus, fast än de både ha hwhite waxljus och andra ljus, som kallas *Lapp-tjock*. Dese senare se ut som de woro gjorde af flått, men torde vara af *Talaträdets* frucht. Yttre skorpan på dessa ljusen, som är röd och styf kallas på Chinesiska *Nansy*.

Somlige hade utan för sina Kammar-fönster i glasskålar lefwande *Guld* och *Silfver* *Fiskar*, på Chinesiska kallade *Kamniko*. Dese skifta färgor som de prächtigaste foglar. Til föda för dem lades uti watnet en ört, som liknade bladen af *Xeratophyllum demersum*, och *Pistia Stratiotes*, här i landet kallad *Sju-jän-gai*.

Somlige wärdade tillika med förenämnda *Fiskar* ätstilliga små *Trån* uti krukor, af sådana slag, som wäsendels bruktes uti deras *Trå* eller *Lustgårdar*, til exempel et slags låga *Apelsin-trån* med liten frucht, kallade *Gatt* på landets egit språk.

Låmtjes trån, som bära små runda och mycket sura *Citroner*, på Chinesiska *Namång* kallade, hwilka

brukas (gemenligen emogne) til Pounche i stället för Sa-
marinder eller wanliga Citroner, som ej finnas i China.

Capsicum frutescens.

Thuja orientalis.

Lan-få eller Leenfa Chinenf.

Moquaj-fa Chinenf.

Nyctanthes orientalis? Rosentråd Falladt.

Celosia cristata, quæ Lat-seo Chinenf.

Narcissus Tacetta, eller Chinesiska Nyårslihor,
som blommade midt uti Januarii månad, och kallas Sois-
sin-fatt. De brukade intet mycken konst med planterin-
gen; de strödde allenast grof sand på en bleckplåt, så
mycket, at allenast plåten war täckt och derpå sattes lö-
farna helt lösa. De blommade så mycket förr, när längs-
den på rötterna hindrades.

Gomphrena globosa.

Impatiens Balsamina.

Ipomoea Quamoelit. eller Chinesernas Kam-fån-
fång, som äfwenledes pryder häckarna utom staden.

På bägge sidor uti gården upstaplas de inköpte Te-
och Potcellains-kistorna och andra uphandlade saker.
Denna gården är tvärs öfver afdelt med 2 eller 3 hvalf-
da murar. Öfverrummen äro på några ställen bygde
tvärs öfver gården, somligstads understödde med hvalf.

Et *Factorie* har merendels följande utseende:
Wid ingången ifrån Factori-gatan är en liten bud på
hvardera sidan om porten, öfver hwilken sitter gemenli-
gen et eller flere papper med några figurer liksom wagn,
och 2 runda Lanternor af Bambu-splintor, öfverklädde
med hinnor. Glas- och Horn-lycktor brukas aldrig.
Porten är öfverbyggt innan til, och straxt innom por-
ten en hög tassla nästan så bred som ingången, at man
på gatan ej kan se in igenom gården, men wäl med
be-

beqvåmlighet gå eller bära in och ut hvad som behöfves. Sedan är öpen gård. Umbar äro satte nästan i hvarje vrå på gården, där de ut- och ingående kunna låta sitt wath, som sedan föres på åkrarna. De första rummen inunder på bägge sidor se ut som kök med gallerwerk utan före. Längre in uti öfra wåningen tvärs öfwer gården ses en öpen sal med strankwerk, ej olift en lecktare, hwar på är et altar, täckt med hwarjehanda blomster och röfwerk, samt en förgylt bild och Altar-tasla. Här innan före är åter öpen gård, men kamrar på sidorna öfwer och under. Uti en eller annan lyckta af målad flor, som är hängd under öfwer-rummen på gården, brinner en lampa med olja om nätterna. Dernäst är et stycke utan öfwerbyggnad, och på sidorna små trågårdar med Bambu trån, Pompelmos, Pisangs-trån och flera af de förut uppräknade. Muren utan före dessa trån åt gårdens sida är af tegel, lagt som et gallerwerk, undantagandes sielfwa foten. Jag påminnes här af om den befallning som HERR:en gaf sit egendoms folk, at de intet allenast skulle bygga hus, utan ock plantera trågårdar. Jer. 29: 5. Näst in til dessa trågårdar är åter öfwerbygd gård, åndteligen öpen, med kamrar och lustgårdar på sidorna och til slut en sal i öfra wåningen tvärs öfwer gården med kamrar på sidorna, likaledes en sal ut til äen, som hos oss bruktes til mat-sal; hwarunder war, utom köket, Matrosernas wacktrum och Factori-Capitainens kammare. Factori-Capitain är någon af Styremännerna, som tilseter at Matroserna och Chinesiska drångarna i ackt taga sina syflor, samt anteknar folket som kommer eller går bort med lastbåtarna til skeppet. Uti desse Factorier bo Supercargeurer och Assistenten under all den tiden de här handla, tillika med Häfsmästare, Räckar och annan betjäning, förutan de som annars då och då resa hit ifrån skeppen.

Här äro altid några Matrosor, som hålla waqt och med dragna wårjor i handen förbjuda ingången för

sådant folk, som icke äro wälkomne, samt med wiså slag på et Gun-gung ge tilkänna hward tiden lider och släpna derpå med en klubba middag och aften när maten är färdig. I Factorierna förwaras alt hward som föres ifrån skeppen til staden, såsom penninge-kistor, win, bly, flåden, rusin, mandlar, m. m. jämwäl alt uphandlat och inpackadt Porcellaine, Ze, Silke, och mycket annat, som ändteligen med stora Sampaner sändes til skeppet, sedan det af wiså tilförordnade Mandariner är wägt och stämpladt. En Mandarin följer med hwar och en sådan Last-Sampan til skeppet, förutan et par wäpnade Matrosfer ifrån Factoriet, som hålla wägt öfwer laddningen, at båtsågarne ej må stjäla bort något, som likwål ibland händer. Supercargeurernas bref, hwaruti kistor och bundtar efter deras numrar äro anteknade, medföljer altid til Capitainen eller den högsta Befallningshafswanden på skeppet; hwarpå sedan följer swar tillbaka med Matrosferna. Factori-slaggen, som är upfatt ut med åen, hifas när någon högtidelighet är å färde.

Fiador måste wåra skepp också bestå sig. Der til wälies en af de rikesta och bästa Köpmån, som skal wara Compagniet ansvarig, at ingen skada sker, och i fall någon Europe tilfogar Chineserna orätt, bildägga saken på det bästa, m. m. Wår *Fiador* het *Suqua*.

Rulier kalle wi de Chinesiska Drångarna, som i Factorierne paka up wid bordet, bära fram maten, rena tallrikar, knifwar och gafflar, sälla olja om aftenen i lamporna, som brukas på gården och uti rummen, rengöra handfaten och annat, som de Chinesiska Kammar-drångarne anse såsom för ringa syflor, söpa rummen, hjälpa til med Tekisters och andra warors in- och utbårande, m. m. Dese, tillika med en Chinesisk Kock, lönas af Compagniet. Debutan leier sig gemenligen hwar och en eller flere tillsammans en Chinesisk uppakare för några

Riks,

Riksdaler om månaden. Dese köpa up hward som be-
höfwes, men ofta rikta sig mer derigenom än med sin lön.
Och den är lyckelig som icke våkar leja sig en hustjus, hwil-
ket ofta händer.

Staden Canton är den Handels-platsen uti
China, hwarifrån alla Europeiska skepp hämta sina Chi-
nesiska waror nu förtiden, sedan handeln afstadnat på
A-maj och des köpmänner flyttat hit. Canton är be-
lägen uti et Landskap som har samma namn, på en låg
och jämn plan, under Lat. 23 gr. 8 min. N. och Long,
95 grad. 30 min. E. 6 tim. 22 min. öster om Upsala, 3
grader och 31 minuter väster om Peckings meridian,
på ena sidan ut til floden, ifrån hwilken en canal (eller
kanske flera) går in igenom förstaden. Husen äro bygde
tät intil sten-broarna på ömse sidor utöfwer canalen, så
at man blir honom icke så hastigt warse. Canton näm-
nes både den gamla och nya staden, den senare är obe-
fäst; den **gamla staden**, som stått i några hundrade
år, är försedd med höga murar och åtskilliga portar.
Wid hwar och en port hålles waqt, at ingen Europe-
mä inkomma, om icke uti portchaise wid något besynner-
ligt tilfälle, och med höga wederbörandes särskildta til-
stånd, utan at få se stadens märkwärdigheter. Back-
hafswanderna bruka karbaser i stället för Musqueter. Den-
na befästa staden, hwarest alla de förnämsta bo, och (som
det sägs) på ena sidan Tartarer, på andra Chineseer, är
wid påß til $\frac{3}{4}$ omgifwen af förstaden. Utanföör den sidan,
som weter in åt landet, är en wacker bred gång emellan
muren och grafwen. Utom grafwen begynnes plantager-
na måstendels på sidländta ställen af hwarjehanda grön-
saker och rötter, samt Risåkrar, så långt som kan synas
in åt landet. De torra backarna brukas til begrafsning-
platsar och betesmarker.

Stadsanuren, som är anlagd af huggen sandsten, är klädd med hwarjehanda små trån och örter, som *Ficus indica*. *Urtica nivea*. och försedd med Wackthusbosivan på muren. Här hålles likväl ej bättre wackth, än at främlingar, som gå förbi, blifwa ibland med stenaar saluterade, så at lifwret står i fara, som hände med en Engelsman, den tiden jag war i Canton. Det sägs, at på wallen skal ligga Canoner, 8 a 9 pundare. Det är wist, at härifrån höres skätt kläckan 8 om a stonen.

Stadens omkrers har jag ej haft tillfälle at mäta, men tyckes wara öfwer en Swenssk mil. Des bestaffenhets inman til är mig obekant, widare än, hward som allmänt berättas, at här bo, förutan Köpmänner och Fruntimmer, de förnämsta Herrarna.

Tsang-tå eller *Tsang tack* är den förnämsta Herren här i staden, som har befäl öfwer Krigsfolket samt omkringligaande land och städer, hwilken af Europeerna sattes uti jämförelse med en Vice Roi. De mindre Herrarna falla på knä för honom och hans Swite är ansenlig (*) som wiste sig då han behedrade wårt skepp med sin närwarelse.

Fu-jenn är näst in til honom Herre öfwer staden.

Häppå eller den största Befallningshafswanden öfwer tullarna. Hans ståt uti Engelska Factoriet ses Lochiers Account p. 185. 1711. 8:vo.

Häf-Rätten uti Canton har 17 andra städer under sin Domstol, en af andra och de öfrige af tredie ordningen.

Cantons Förstad, hwaräst Europeerne bo under den tiden de här handla, är långt större än den bästa staden.

Gator:

(*) Du Halde Description of China. ed. 3. 8:vo Vol. 2. p. 47.

Gatorna äro långa, men sällan råta, wid påß en famn breda, (mer och mindre) lagde med jämna aflånga stenar (*Cos chinensis*) liksom gårdarna, utan rännstenar, men håll hwarigenom watnet kan rinna ned; ty staden är, åtminstone til en del bygd på pålar. Det är intet rart at här så wäl som i husen möta Chinesiska Swin, By-hundar och Höns, men likwäl är här alltid snyggt, emedan fattigt folk ständigt går omkring med korgar at uphämta gödslen på gatorna. Andre hos oss wanlige kreatur har jag aldrig sedt uti staden icke en gång Sårstar, som likwäl finnas på landet, där jag äfwen råfode Buffelorar, som igenom wacktkarlarnas upsigst afhöllos ifrån plantagerna, hwilka sällan woro hägnade med gårdesgårdar.

Wagnar och annan åke-redskap ses aldrig här i staden, utan alt hwad som skal flyttas ifrån et til något annat ställe, ware sig Swin, Ankor, Grodor, Söderkor, Rötter, Grönsaker eller annat, bäres med en stång på axlan uti 2 korgar, en på hwardera ändan af stängen.

Lefwande Fisk bars wäl til salu på wanligit sätt i watnbaljer; men uti desß conserverande hemma wid husen hade Chinesen efterapat själfwa Naturen. Fiskten släptes uti en watnbalja på gatan; baljan stod under en ränna som gick ut igenom muren, hwarigenom watin ständigt rann sinåningen ned på Fisken, så at han hwart ögnblick fans til köps så frisk som han strart blifwit tagen utur floden. Sönderhuggen fisk bars på små bord, hwilka hängde på en stång efter förenämnda bruk, och såldes på gatorna, äfwenwäl Flåsk och Edau-fu, et slags mat som til utseende liknar wår Sötoft eller så kallade pläckost, men tillagas af små hwita Chinesiska Bönor, *Dolichos chinensis*.

Den som har något at bära måste nästan ständigt ropa, at folket, som måstendels uppfyller de allmänna gatorna må skynda sig utur vägen.

Palankin eller *Chinesisk Portchaise*, som bärs utan remmar på armlarna af 2 halfnakna *Chineser*, kunde lejas utom staden för en half *Piastre*.

Susen äro i allmänhet bygde af tegel-sten, til samma högd som förutnämnda *Factorier* (en del lågre), bestående af *Köpmans-bodar* och *werkstäder*, utom *Fruntimrens*, som äro långst borta.

Fruntimren hållas ständigt inne; derföre ses aldrig uti *bodar* och *werkstäder* annat än *Manspersoner*, om icke någon blind *Tiggare-kåring*.

En del *Köpmän* ha åtskilliga *Bodar* uti et hus, den ena innan för den andra uti en rät linea, och desutan knapt något annat rum. Om aftenen lämna de dessa husen tomta och gå hem til sina *Fruntimmer*. Uti den yttersta boden står gemenligen groft *Porcellaine*, hwaraf *Chineserna* sielfwe köpa, samt en hop *doctor*, m. m. Denna boden är så öpen på hela sidan ut åt gatan när *luckorna* äro uptagna, at de förbigående kunna på gatan se allt hwad som där finnes til salu. Ingången är midt igenom denna til en annan bod, som åfwenledes på båda sidor är beklädd med *Porcellaine*, men af finare slaget för *Europeerna*, hwarest de bättre så wara i frid för gafsamma *Chineser*. Innan före den boden är åter en annan med *sidentyget*, *sammeter* och *dylift*. Gemligstads ännu flere *bodar* med *Deer* och andra begärliga waror. Wid stora *Högstider* öppnas desse långa och smala husen allt in igenom, *illumineras* och *siras* med *rosor* och *trån* som likna *Naturens* egna arbeten. Den yttersta boden är då *Musicanternas* rum.

På *Porcellains-gatan* som är den bredaste i hela staden, ses åtskillige sadane hus med flera bodar innom hwar andra, upfylde med Porcellainer allena. De mindre Handlande låta sig nöja med et par bodar utom hwar andra; i den yttersta säljes (som förr är nämnt) groft Porcellaine, och i den inre åtskilliga saker: Sidentyger, Näsdukar, Band; Bomulls-tyger, Tusch, målade Papper, Te, Snusdosar af Pärlemor, Skyllpadd, Snäckor (Cypræa) Solfsiädrar, Tedosar af Tutanego eller Köppar med Porcellains emaille, Engelska knifswar, m.m.

Uti inre boden är på somliga ställen trappa up til en lektare, som går utöfwer den yttre boden och har sitt ljus ifrån fönsterlusterna ut åt gatan. Denna plågar brukas til matsal, verkstad eller något dylikt. Uti et sådant rum arbetade den bekante så kallade **Umsigtemakaren**, som gör af lera människo-bilder, måstendels uti smått. Europeerne plåga ofomoftast låta denna mannen taga af sig i deras wanliga klädebonad; hwilket ibland träffas rätt wäl. Förutnämnda Swoer-rum äro til största delen af trä, som gälf, afdelningar, Frankwerk, äfwen som portar, trappor och staketet ut til gatan.

Taslor hänga utan för bodar och verkstäder, på hwilka Handelsmannens eller Handtwerkarens namn äro skrefne med stora Chinesiska bokstäfswor, wid sidorna stå plankor upreste, hwarpå warorna äro anteknade.

I stället för **Kafelugnar** och **spisar** brukas här **Syrugnar**, som draga oförlifneligen wäl.

Grytor, hwaruti Risgryn och annan mat koktes, sågo nog plumpe ut, liksom de warit af Tackjärn, til skapnad som Kalken (calyx) på et ällon.

Folk af enahanda handtering bor merendels tillsammans på en gata. Factori-gatan är försedd med Köpmans-bodar, Snickare, Lakerare och Pärlemo-arbetare.

Porcel-

Porcellains-gatan är bekant för sina wackra Porcellains-bodar. På andra gator är en samling af Drogister eller Apothekare, Kosmakare, Färgare, Parasollmakare, Bokbindare, Spegelmakare, Smedar, Skräddare, Skomakare, Samsu-brännare, Stenhuggare samt några Guldsmeder.

Uti *Apotheken*, som äro rätt många, hängde under taket och på wäggarna en myckenhet af Hiort-horn och torkade örter som hos oss äro obekante. Jag såg dem aldrig blanda flere slag tillsammans, ej eller sälja några Moser, Essencer eller dylikt; utan åtskilliga slags rötter, dels heka dels sönderhackade. Folket köpte här sina läkedomar utan recept, och botade sig själfwa det bästa de kunde.

Jän-säm eller **Jän-som** kallas uti China den roten, som på våra Apothek har namn af Radix Ninsi. Hwarje lod kostade nu 30 til 43 lod fint silfwer. Roten är hwitactig, liknar något våra Palsternackor, men finnes knapt til sådan längd; delar sig ofta i twänne grenar; hwadan Chinesen tyckt hånne hafwa någon likhet med människan, och därför gifwit hånne detta namnet. Hon är något skrynkelig eller liksom små ringar suto omkring hånne, äfwenledes in uti. Hon är hård, och ju tyngre ju bättre. **Jän-säm**, eller som wi allmänt kalla hånne, **Ginseng**, får aldrig föras in ifrån andra orter til China, emedan hon wäret wildt i deras eget land. Du Halde säger uti sin Description of China Tom. 2. at hon wäret uti Tartariet emellan 39 och 49 graders latitud på en lång slättmark med skog omkring, äfwen i skogen wid floder, träsk och bärgsrötter, men i dalar, källor och på öppna ställen aldrig; och at hon kallas af Tartarerne **Orhota** eller hufvudman för örterna. Ut beskriwren af Fader Jartoux, när han gjorde Charta öfwer Tartariet. I **Setchuen** fins och litet där af. I **America** kallas hon
Ga-

Garentougen eller människvolår. Se Universal History 8:vo. Tom. 20. p. 171. Likväl practiseras hon in i Canton af Europeer, som köpa hånne i Spanien och andra orter, dit hon kommit ifrån America. Men jag fruktar, at de knapt få halsparten så mycket för hånne, som hon galler i China. Chineserne säga, at den Westindiska icke är så god; de hänga derföre rötterna öfver en sjudande gryta, så at de sveitas, och sedan torka dem väl. Jag kom aldrig någon gång på Apotheken, at icke denna roten såldes. Hon brukas af både bättre och sämre folk, och skal i deras tankar wara et oförlifneligit medel uti Tränsjuka och många flera sjukdomar, när de taga här af et lod (mer eller mindre) om dagen och koka uti sappa eller Te-watn. År 1709 befalte Kessaren at tio tusend Tartarer skulle gå ut och pläcka af denna roten så mycket som kunde finnas; at hwardera skulle lämna til Kessaren af den allrabästa 2 skålpund, och det öfriga emot lika wigt af fint silfwer. Så at Kessaren fick här af det året öfver 20000 Rattje eller Chinesiska skålpund. Jag hade gärna östundat at få någon kundskap om de Chinesiska Medicinal-örterna, uti hwilka sjukdomar de brukades. Jag sågnade därföre dem på bästa sätt, som härutinnan kunde gifwa mig någon undervisning, och tilböd dem hederlig wedergällning; men det war själfwa omöjligheten. I. o. Kunde jag ej få redo på deras inwärtas sjukdomar. Själwe förstå de ej at gifwa beskrifningar på dem, så at de tydeligen igenkännas, och deras sjukdomars namn äro så obegripelige för oss, som våra för dem. När de bli sjuka, så förfoga de sig hem til Gruntimmershusen, där ingen främmande slipper in til dem. 2:o. Woru deras läkare örter så obekante, hålft man aldrig råfode någon på Apotheken med fructification; och kunde ej heller för betalning få någon som wisade hwar de wårte. Kan hända, at de hämtades up ifrån landet, emedan jag aldrig råfode någon af dem, alt hwad jag sök-

te utom staden, på de ställen jag kunde slippa fram, i trägårdar, täppor, backar, grafvar och risåkrar mer, än en. 3:0. Så snart Chinesen märker at någon är mån om underrättelse i sådana saker, så tiger han, eller ock afspisar med osanningar, som jag märkte mer än en gång, af flere personers olika berättelser; hwilket gjorde mig både trött och ledsen wid dessa försöken. Endteligen, när jag besinnade, at Chinesiska örterna icke kunna trifwas uti vårt Climat, utan om någon skulle finnas af särdeles nytta i sjukdomar; så måste wi nödwändigt förskrifwa den, och således ännu mer öka Chinesens inkomst i onödigt mål, när wi hafwe tillräckeliga Medicamenter på våra Apothek. Wi hafwe så många inländske örter, som ännu icke blifwit försökte uti Medicinen.

Guldsmederne arbeta tåmmeligen wäl och gemmenligen för bättre pris än hos oss, men de räkna ej sin heder förnär at wara bedrägelige. Uti silfwer = snusdosor har man funnit blysilfwer, at ej nämna flere bedrägeligheter. Deras Proberstenar woro til skapnaden nästan ägglike eller som en stor del af våra sjöstenar. Här funnos Dosor af ötskillige slags Flußer, Pärlemor och wägta Agat, som kommit ifrån Suratte, samt Skyllpads = dosor, en del klådde in uti med Japansk koppar och på låcket figurer inlagde af silfwer. Europeerne låta göra sig knappar och kryckor til kappor, m. m. på det sättet föres en del silfwer åter til Europa igen, sedan det är arbetat af Chineserna. Guld är här icke i så stort wärde som hos oss, ej heller af den finhet. Mycket guld negotieras här och föres til Frankrike och andra riken.

Snickare bruka ej så många verktyg, som hos oss; äro ock i allmänhet sämre i sin konst. De sätta sig på golfmet, trycka bröstet emot magen, hålla det fast med sina bara fötter, i brist af höfvelbänk. Deras yxor eller *Tu-tao* äro små, på wänstra eller inre sidan behålla de

ej

ej sin fyllnad, utan äro något utgrafne, men på yttra sidan och i alt öfrigt likna de våra handyxor. Hammar brukas aldrig, utan nyan gör äfwen hammarens tjänst. Deras höftång är aldeles olik våra, och består af mer än en half alns långt järn knapt en finger tjockt och knapt en tum bred, dock något bredare och tunnare åt den ena ändan, hwar wid äro 2 å 3 håll; på andra ändan utgör hon en fyrkantig fot en tum på alla fyra sidor, som äro hwasfa. Här på hänges en lös fyrkantig ring, hwilken då han föres ned til foten och man griper spiken, som skal utdragas, emellan foten och ringen, sker det utan särdeles möda. Deras brunnstenar woro af fin sandsten, och berömdes mycket af våra timmermän. Deras sågar komma öfwerens med våra, men äro fina och utan spännare; hela ställningen af tråd. Deras bårkast och borr likna dem, wi bruke til at bära järn och dylika hårda saker med. De arbeta mångahanda slags trån, både hårda och lösa, som hos oss äro obekante, widare än at där af kan hemföras kistor, Bureauer, brädspel, m. m. Swart Ebenholts på Chinesiska Ghome, är icke särdeles förråd på; ty det måste hitföras ifrån andra Indianska orter, måstendels ifrån Franska öen Mauritius. Rosentråd et tungt, rödt och wälluktande tråd, med swarta och ljusa frofiga strimmor, som är mycket dyrt. Et annat slags ljusbrunt tråd, som Europeerne låta göra sig kistor af, hålles och i högt värde. Af et löst tråd, hwilket sprakar i elden som war Gran, göres alla Te-kistor; hwarföre det ock kallas *Tia mock* eller *Te-trådet*. Et slags hårdt ljusbrunt tråd, som Europeerne låta göra sig klådeskistor af, säljes ock nog dyrt. Til at hafwa mina klåder uti och ligga på under hemresan köpte jag mig af detta trådet en kista, som war $2\frac{1}{2}$ aln lång och 1 aln bred, öfwerdragen med brun färntsa, beslagen med måsing, för 100 daler R:mt. Här köptes wackra brädspel af rosentråd med där uti inlagdt Elpenben och Ebenholts. Schau-pann fallas det trådet

på Chinesiska, hwar af deras likkistor göras, som äro nästan lika vida öfver alt; så at de mer likna våra långa biståckar än likkistor. Sidorna och låcket bestå af några tum's tjocka såg-balkar, båttnen och stammarne af en tjock planka; wid ändarne, som gå et godt stycke utom stammen äro bräderna på yttra kanten helt hvar på sin utskurte. Kistan göres så tät, at aldrig någon stank kan tränga sig igenom.

Lakerare hafwa Bureauer, Tebräder, Dosor och mycket annat i beredskap, utom beståldt arbete. Sådana verkstäder, så wäl som hos Vårlemo-målare och Porcellains-målare, arbeta helt små gossar med all up-tänkelig qwickhet. Det Japaniska arbetet hålles i största wärde.

Kilång eller den svartbruna tjocka färbian, som ströks på kistor, skåp och andra sådana saker med en bred styf pensel, skadar ögonen. Du Halde säger at färbian göres af et slags kåda, som kommer ifrån Setchuen och Kiangsi, där träden wäxa; den dyraste färbian ifrån distriktet Kan-tcheou en af de sydligaste städer i Kiangsi. Färbian begynner at tagas, när träden äro 7 år gamla om sommarnätterna; då infärbning göres i barken 7 tum ifrån jorden och 7 tum längre up en annan ända up igenom. Där under sättas ostronskal om aftenen, och om morgonen afsämtas färbian. Se Du Halde Descr. 2. p. 303. Det är wist, at när färbian är påstruken, så skal hon torkas under tak, men ej i fria lusten.

Färgare brukade Brasiljetråd eller Fernambuc til den violetta färgen, som här måst är i mode. Deras öfriga färgsaker fick jag icke se, ehuru jag flere gånger war uti färgerierna. Jag håller före at man icke kan lära något särdeles af Chinesiska färgare; emedan färgen på deras tyger lära knapt komma up emot våra.

Hos **Vårlemo-arbetare** ses en myckenhet af Jettoner, Dosor och Teskedar, m. m. Vå

På dem som **Kaka** är ingen brist. Deras Knif-
 var är små och något krokuge. De äro rätt snabbe i
 sin konst. Här och skågg samlas til gödsel på åkrarna.

Ramassera är et mycket allmänt sätt hos Chines-
 serna, at komma blodet i rörelse, i stället för åderlätning.
 De gnida och bulta med sina knytnåfvar hela kroppen,
 bryta armar och andra leder rätt alfwarsamt, så at smås-
 len där af höres på långt håll. Et sådant handverk för-
 rättas af ynglingar, som bära en kädja med åtskilliga In-
 strumenter öfver arlan, ibland hwilka äro en tang,
 hwarpå de skarra och låta höra sin närwarelse, hwilket
 låter nästan som när man böjer en grof mungiga. De
 skära och rånsa naglarna med et järn likt en smal höfvel-
 tand, samt klippa nashåren och ögonbrynerna; alt emot
 en ringa wedergållning. Så at de allrafattigaste kunna
 betjäna sig af Ramasserare.

Porcelainet kommer hit ifrån andra orter, dels
 måladt, dels omåladt. Det som här målas efter något
 wist mönster eller namn kastas mycket mer. Allt hwad
 som kommer ifrån Nan King hålles för det bästa, äfwen
 Porcellainet; dock näst in til det Japanska. Fast en
 Auctor säger at det bästa Porcellainet kommer ifrån
 Flåcken Sincktesimo. *Sel' Ambassade des Prov. unies*
 p. 118. **Sten-Porcellaine** är det tyngsta och dyrbaresta.
 „Du Halde säger, at Porcellain görs allena uti Provin-
 „cien Kiangsi i staden King-te-tching som är en leags i
 „längden och innehåller en million människor. Porcel-
 „lain är ihopsatt af 2 slags lera, den ena kallas Pe-tun-tse
 „den andra Kao lin; den senare är blandad med skinnande
 „particlar, och håller ihop materien. Sedermera ha
 „de funnit på et slags sten eller kalk Hoa che kallad, som
 „kan brukas i stället för Kao lin. (Medici taga 6 delar
 „af denna stenen och en af Lakrits-pulver, som skal kyla
 „blodet.) Porcellainet glaseras med Che kao, en sten
 „som

„som liknar Allun, äfwen Hoache. Che kao brännes
„först uti ugnen. Til den blå färgen brukas Lapis La-
„zuli med et annat slags sten kallad Tsin målas den vio-
„letta färgen. Men Du Halde lærer mena Cobolt,
hvar med vårt Porcellaine målas. Se Du Halde De-
scription of China Tom. 2. pag. 310. 312. 314. 314. 324.

Parasoller göres här af svart waspapper och
Bambu-tråd til stor myckenhet och säljes för 2 daler R:mt
och där öfwer.

Böcker inhäftas allena i hvitt papper eller ocf
förgylt. Bladen är tunga och alltid dubbla. Formatet
stor octav. På annat språk än Chinesiska får man al-
drig här i landet til köps, och i Cantons förstad knapt
annat än Almanacher. Papperet görs af inre barken på
Bambu-trådet (*). Man icke barken på En och andra
trån hos öf skulle göra samma nytta?

Spiegelmakare göra små eländiga speglar. Mig
berättades, at glasbruk skulle finnas i Canton, hwilket
jag likwäl icke hade tillfälle at se. Införsel af Glas ifrån
Europa sades vara förbuden. Europeerna föra dock ofta
Glas med sig och låta måla törnrosor och andra blommor
på, som lyckas för dem tämmeligen wäl.

Skomakare hafwa lärdt sig at göra Europeiska
skor och toflor, och sälja 4 par för et Styck von achten el-
ler 10 daler R:mt. Men de äro föga mer wärde; de äro
sydde med bomulstrå, och därföre, så snart de bli wåta,
spricker sömmen up, så at sålor och klackar läfna. De
göras helt och hållit af swinskin, ibland ludna på båda
sidor, när de afbränt härwågsvidan med et glödande järn.

Skråddare utbjuda sin tjänst så snart Europe-
erna komma hit, då nästan hwar och en behöfwer sin un-
derklädning af Siden, Sattin, Pa-de foy eller Taft,
gemen-

(*) Se le Comte Description of China p. 186.

gemenligen af svart färg. Uti underkläderna allena, en hvit bomullsmysa och hatt på hufvudet, samt kåpp i handen, gå alla Europeer här i China så wäl som på skeppen i warman. Kläck brukas, när den ena främmande Europeen gör besök hos den andra. Skräddaren besörjer merendels själf om tyget, och sedan tager betalning för alt sammans när det är fardigt. Wäst och byxor af Siden = Sattin kostade 5 Tel eller 70 daler R:mt. Chinesiska skräddare = saren är liten och annars ej aldeles lik våra och deras nålar med runda håll, som kostade 1 Mes hundradet (knappenålar göras här intet.) I stället för präsejårn bruka de en liten kastrull af mäsing eller koppar, utan fötter, den de fylla med glödande träkol, och med honom gnida sina sömmar och annat som bör prästas. Sidentyger sy de rätt wäl på hwad sätt som beställes; men klådesömmande förstå de sig intet på. Deras sidentygs = knappar och knapphål äro både starka och wäl gjorda. Skräddare låta sig ibland nöja med sämre silfwer i betalning, än det Spaniska. Alnen som skräddare bruka är ofta längre än som bör wara, och handels = alnen ofta för kort.

Sattmakare flåta alla sina hattar af Bambu åt bägge könen. Andre hattar brukar Chinesen aldrig. De göra dem först som en rund matta, och sedan klappa ut til den storlek som behöfwes hela hattkullen, som på Fruntimmers = hattar görs högre än Manspersonernas.

Samsu brännare eller de som tilverka Chinesiska brännewinet kalladt Samsu, bo ock uti förstaden. Den na dryck lycktar nästan som det sämsta Finkel, och smakar söga bättre; det tilredes af Ris, och är ingalunda, som en del tänkt, samma med Arrack, den Chinesen köper så wäl som wi af Holländaren; ty Cocus = nöttren, hwar af Arracken beredes, wäpa icke här å orten; utan på Java och andra orter, som ligga nära in til Linien. Chi-

nesen wårmdede up Samsu om qvållen och drack dåraf en kupp til maten. Starke drycker misbrukas ej af Chineserna, om icke af dem som lært konsten af Europeer. Men under mitt wistande i Canton, såg jag aldrig någon drucken Chines ibland en så stor myckenhet. Hedningarna, som icke hafwa lagen, göra dock af Naturen det lagen innehåller: men Christne blyas icke wid at med desse och många andra synder försmåda Gud ibland Hedningarna.

Stenbuggare upfylla en hel gränd, om icke flera ställen. De arbeta på Gräs- och Qwarnstenar, de förra buggas af röd, de senare af grå sandsten.

Mölnare bo långt borta i staden, til et ansenligt antal, och mala Risgryn. Skalet åfmales först på en träqwarn, sedan stampas med en klubba uti en stenmortel. Klubban sitter fast med en nagel midt igenom skafstet uti en annan träbock; en ställer sig och trampar ytterst på skafstet, låter sedan klubban falla ned på risgrynen i stenmortelen med sin tyngd; hwarmed ständigt fortfares, tills grynen åro færdige.

Urmakare åre här brist på. Chinesen köper både större och mindre Ur af Ångelsmannen. Här finnes ock Ångelska Ur uti deras bodar til köps, ofta för billigt pris, och måstendels af sämsta slaget.

Peruquer, Handskar, Bröd och Caffé kan Chinesen wara utan. Dersföre finnas här ej sådane werkstæder. Tobaken spinna de icke, utan röka bladerna allena. Snus och Tobaks-tuggande har icke ånnu kommit i bruk hos dem.

Siden-Fabriquerna åro så aflågsne som Fruntimren, hvars göremål det i synnerhet åre at spinna och wåfwa. Deras wåfstolar åro nedsatte jämt med jorden, at de kunna sitta på gålsbet och trampa med föttren ned uti den affåtningen som wåfstolen står. Jag råkade in
uti

uti en sådan werckstad, som war ut med gatan, där en Bambu-matta hängde i stället för porten; men där blef en oro af portwacketaren och hunden mötte mig som wärdnärer, och wärfwerforna skyndade sig ifrån arbetet. Europeerne beställa sina sidentyger när de komma til China och få dem färdige kort före skeppens bortgående. De som äro äldre köpas sällan, at de, efter en så lång söresfa, wid hemkomsten icke må finnas odugelige. Sidentygerna manglas emellan 2 slåta stengar, så tjocka som tygets bredd. Den som är under står fast på gånswet och är uthälad i form af en half cirkel. Den öfre är passad efter understenen til utseende nästan, som en halfmåne. Här emellan läggs tyget, som är rulladt öfwer en måshins-käfle. På öfre stenen ställer sig en Karl med en fot på hwardera sidan, håller sig fast i en där framföre uprest träbock, manglar således med sitt trampande bättre, än ofta 4 personer med våra beswärliga och käftsamma trä-manglar.

Bomullen utredes och rengöres med et instrument, som torde med nytta kunna förskrifwas derifrån. Jag bestälte wäl et, men Chinesen felade i sitt löfte, som ock svedde med mycket annat.

På **Torget**, där folk dageligen krålar som myror, säljas frukter, grönt, Siff, Gläss, m. m.

En **Pagod** eller deras afguda-hus är där bredewid, hwarest de röka för sina Gudar, dem Europeerne kalla Joff, af det Portugisiska ordet Dios, och föreställas under en eller flera förnylta bilder af olika skapnad, alt efter som Regenten eller Patronen, som de dyrka, har sedt ut i lifstiden. Honom hedra de nu antingen för des skrifter eller annan möda, hwarmed han giordt sig förtjänt af det allmänna. Denna bild tillika med något löfwerk på sidan tjänar i stället för Altare-tafla. Här är jämwäl disch och altare, hwarpå blomster-pottor, röfwerk samt hwarjehanda mat och dryck framsättes, ware sig frukter

eller annat; i synnerhet Pompelmoser, et slags frukt til skapnad och sammansättning som Apfelsiner, men mycket större, med wäl et fingers tjockt swampactigt skal. Frukten har en rätt behagelig smak, surare än Apfelsiner och sötare än Citroner. Sådane offer ske äfwen i de privata husen; ty hwar och en har sin Gud. Fram för altaret hänger på ena sidan en kläcka utan kläpp, på andra sidan en trumma. Innorstådes plågar wid ingången til Pagoden wara flera gårdar och uphöjningar, hwarwid på båda sidor stå särdeles stora mennisko-bilder. Toru brukas aldrig på Pagoderna; taken äro utsirade med stora Drakar, som ligga långs efter åsen och lanternerna. Pagoderna upbyggas ibland af förmögne Personer åt deras anhörige, som sedermera til Patronens äminnelse skola med rökande, offerande och andra ceremonier dageligen syfelsätta sig. Dese Offer-pråster kallas af Chineserna **Waa-sjang**, och af Europeerna Bonzier (*). De gå med blott rakadt hufwid, klädde uti sida stålgrå räckar lika måfse-skiortor med mycket wida och långa ärmar, samt radband om halsen. Då de offerade wid Lycktehög-tiden, såg man dem uti röda räckar och höga myssor. Kan hända de woro af en annan orden än de förutnämnda. Waa-sjangerne kunna ibland wara hundradetals, som förrätta tjänsten uti et enda tempel. I stället för Kyrkogårds mur äro deras hus bygde rundt omkring. De lefwa där på sin Patrons bekostnad, som i lifstiden lämnat et Capital til deras så wäl som hushållarnas rikeliga understöd. Risgrynen som är deras måsta föda, kokas uti stora kjettlar, inmurade bredewid Pagoden. De spisa uti en sal alla tillsammans.

Handelen drivwes dels med Rikets egne, dels Armenianer och andra Asiatiska Folkslag, at jag ej må nämna Europeerna.

Ifrån

(*) Bonzier eller Bonzes kallas Offerpråsterna i Japan.

Ifrån Canton utföres ärligen en otrolig myckenhet, dels af utländska dels af Landets egne producter, hwaribland är:

Porcellaine til hwarjehanda bruk. Det kommer dels måladt dels omåladt hit til staden upifrån landet. Det som är måladt uti Nankin hålles i stort värde. Det Japanska Porcellainet menes wara bäst; *Stenporcellaine* är både tungt, hårdt och dyrare än det allmänna. Du Halde säger, at det finesta görs uti en liten stad, som kallas Kin-te-ching.

Rådt Silke. Det bästa b'r wara rent, icke fuktigt icke smutsande och packas wäl uti kistor.

Silkes tyger, af mångahanda slag, en- och mångfärgade, som Dammaster, Sattiner, Podesoyer, Taster, Pilonger, Sammeter m. m.

Bomuls tyger: Hwita lärfter; de allmänna merendels af 92 Kåbi eller $37\frac{1}{2}$ aln och föga mer än en half alns bredd, för 2 Pesos duros, eller wid påß 20 Daler, fast än de wäl kosta mer när bodmeriet inberäknas. Af deras huslärft, som är finare, tätare, oblekt och starkare, kan et stycke som håller 113 Kåbi eller $71\frac{3}{4}$ Swenska alnar säljas för fyra och en half Piatre. Sångtäcken, Tressåsta Bomuls tyger för 4 a 5 mes, Strumpor, Nåsdukar finnas här och til öfwerflöd. Men alla dese upräknade Bomuls tyger fås långt bättre, af långt starkare beständigare färg, och finare ifrån Madraß och andra orter i Indien. Kosteliga Sitzor, Madraß-lärfter, Madraß-nåsdukar, Kammardukar, m. m. finnas äfwenledes i Canton til köps; som Ängelska skeppen hitfört, men mycket dyra; emedan de måste här köpas utur andra eller tredje handen. Här finnes och lärfter af andra rudimaterier, som Hannoës, Kantjä, Chinchão för 4 Kandezrin 4 Cas alnen. Det sidstnämnda woro mycket tjänligt

ligt til måfesteiortor, ty det lämmar intet något linfak efter sig som våra lärfter och bomyls-tyger.

Solftådrar, som göras här i största myckenhet, af Hästben, Elphenben, Pärlemo, Skylpadd och Bambu.

Målningar, som föreställa dels människor och deras slögder, dels trån, örter, blommor, fruckter, foglar och annat. Swad som brister i Konsten, så ersättas det uti deras lifliga färgor.

Blommor af papper och sidentyg. Ibland så oändeliga många blommor som här funnos til salu, war icke en enda uti naturlig skapnad, utan antingen blad eller blommor wanskaplige. Det förefom mig liksom en Målare wille måla en häst med Suppen och en Människa med klöfwar.

Lakerwerk, som Birauer, Skåp, Sylådor, Puder-och andra askar, Tebråden, Bord, Snusdosar, m. m.

Guld, hwaraf mycket föres til Frankrike och andra orter uti Europa.

Koppar uti stänger. Den Japanska brukas mycket til Pärlemo-och andra dosors infattning. Skylpadds-dosor klådas inuti med sådan förgyld Koppar.

Tutarego. Waller. mineral. p. 464. Spec. 32. fins uti aflånga stycken. 5 eller 6 utgöra en Peckul, som kostar 3 til 4 Tel. Ifrån Queda och Jahor på Malackiska Kusten kommer en myckenhet til Canton med Ängelska Contra-skepp (*). Det hålles allmänt före, at denna Metall upblandas med Bly, hwaraf Tekanistrar göras.

Ten kommer ifrån Pegu och Jahor i små stycken.

Bly til Tedosars och Tekistors beklådning inuti.

Allu

(*) Så kallas de Europeiska Skeppen, som gå emellan Indien och China eller andra orter derute och åter tillbaka igen.

Allun ren och klar säljes för 5 Kanderin Kattjen.

Lazursten kommer ifrån Norra delen af China och Schibet.

Borax, som wi annars ärligen köpa af Holländaren, sedan han blifwit raffinerad, såsom en nödwändig vara för Guldsmedar och andre. Raffineringen lär redan vara påbegynt hos oss, och torde wi hädan efter kunna åtnöja oss med rådj Borax, som med egne skepp kan hämtas ifrån Suratt, til wacker besparing.

Qwicksilfwer pröfwes, då det silas igenom såmskadt skin eller tunt låder. Är det rått godt, så lämnar det ingen orenlighet efter sig. Proberas och uti en sked, om det efter afprökningen öfwer elden lämnar någon fläck efter sig, hålles det för et teken at vara orent och förfalskadt.

Zinober, som består af kaffor eller är söndermalen, räknas ej för god, utan oren. Den bästa är ren, slagig, af en skinande och glittrande karmosin-färg, ganska tung och uti stora breda bitar, 2 eller 3 tum tjocka, galler måstendels lika med Qwicksilfwer.

Särnißa.

Tusch. Det bästa ifrån Nangkin.

Deßman eller **Mysk**, kommer uti blåsor ifrån Tonkin. Det rätta slaget lagar när det itändes, men ej så om det är med Geteblood upblandadt. Med **Mysk** säger Du Halde, at Chinesen säfwer tryggt på marken för ormar.

Säckar fås här för godt köp. Pudersäckar tillverkas på Franss Wyland. Kandi-säckar fås ifrån Cochinchina och andra orter. Det hwitaste och klaraste Kandi-säckar köptes nu ifrån Chin Kju uti Dubbar, för 6 Sel och 3 mes Pectuln. Säppsäckar göres intet i China.

Te

Te (*) som Europeerna lärt at dricka med så stort begär uti femtonde Seculo, och alt sedan täflat med hwarandra at bringa Chinesen de mästa penningar för denna och flera i mode komne waror. Teet wårer jämwäl på Japan; hwarom läses uti Kämpfers Amoenitates. exot. p. 505. och följande, hwarest så wäl själiwa wårten, som des pläckning och råstande beskriwes. Det wårer ock uti Tonkin; men det bästa Teet hämtas ifrån Fokien, säger du Halde. Wi hafwe så många namn på Te, som orterna äro, hwarifrån de komma, och som des tilrednings-sätt är olika; fast än alt wårt Te ifrån China menes wara af ena handa Buske. Det plåger allmänt skiljas uti brunt och grönt, efter som det färgar watnet. Af

Brunt Te är: Sånan-Te eller Kuli-Te, som wårer på wiße ställen omkring Canton, och drickes här af Chinesiska folket, men ej af Europeerna; ty det är sämre i smaken än annat. Bladen torkade äro dels gula, dels brunacktiga. Tebuskar, som här säljas uti krukor, hinna knapt til en alns högd. Blomman består merendels af 7 hwhita Kronblad, af hwilka de 3 undre äro mindre.

An-Kay är et elakt Teslag ifrån en ort af samma namn.

Te Bo-he, som af oss allmänt kallas Tebu nämna Chineserne Mo-ji. Sådant är det mästa Teet som hemföres til Sverige. Det som är godt lucktar angenämt, färgar hastigt watnet med en brun couleur och har lika blad; men äro en del swarta, så är det elakt teckn.

Tao-Kjänn kallas det bästa slaget af Te-Bo-he.

Kängo eller Chinesernas Kong-fo lucktar angenämt. Bladen äro finare än Te-bo-he; men skiljes swårigen ifrån det bästa Te-bo-he, om icke igenom priset; ty Kongo är något dyrare.

Sut

(*) Kallas på Chinesiska Tja. Te kallas det uti Fokien, och emedan Europeerna där först anländt, hafwer det namnet blifwit behållit.

Sutschång eller Soatchuen, som Chinesen kallar Soatjång eller Su-tjänn, är det dyraste af brunt Te, och nu måst brukligt af de Förnämre hos oss, liksom grönt Te hos Ungelsmannen. Detta Teet hafwer uti watnet en gulgrön färg, och smakar angenämt, så framt man icke lägger förmycket deraf uti Kannan; då blir det obehägligare både i smaken och färgen.

Padre-Sutschång är det bästa Te, som kan drickas, det estergifwer hwarken til luft, smak eller färg det bästa Teet, som kommer landvägen til Rykland med Karawanerna. Bladen af detta Teet äro stora, gulacktige, utbredde och intet hoprullade, inlagde uti papper til form af en Tobaks Kardus af $\frac{1}{2}$ skålpund hwardera. Under siövägen blir det mycket förändradt, om det icke på bästa sätt förvaras.

Linfisäm är et slags Te af smala ludna blad och stjälkar. Detta brukas sällan allena, utan til at förbättra andra Teer. Således kan Chinesen göra Kängo til Pecko, om det blandas med litet Linfisäm. Härmed jämföres Kæmpfers Amœn. p. 853. under ordet Salanqva.

Back-hå eller Pack-hå är det som wi kalle Pecko, med prickar på bladen. Detta är lindrigt wålsmakande och sägs hetta minst.

Uf grönt Te är:

Heyfang, som på Chinesiska kallas Hey-tjänn.

Singlo eller Sånglo, som det nämnes af orten, hwarifrån det kommer. Kallas och Singtja på Chinesiska.

Bing eller Kessar Te.

Tjō-Te är hoprulladt som ärter.

Heysan utchin med smala och korta löf til skillnad ifrån Heysan skinn.

Go-be har smala och långa löf.

De göra ock af Teet kakor, som säljes dyrt. Det är nästan otroligt hwad myckenhet af Te, som ärligen säl-

jes så wäl til Europa, som närmare, och oändeligen många händer, som sáfelsättas med en så onödig wara. Landmannen måste först med möda plantera och sköta sina Tebuskar, afpläcka hwar och et löf särskildt i rättan tid, ättsilja de spådare ifrån de äldre bladen, råsta dem sedan med mycken granlagenhet. Det gröna Teet sågs wara af de spådare bladen, eller ock således tilredt igenom oftare råstning. Men som en del af de bruna Teerna äfwen bestå af små spåda blad, och det andra sät tet synes mindre troligt: så inbillar jag mig at det härrör rer af kårilens eller plåtarnas olikhet, hwar på Teet tor kas eller råstas, efter deras egen berättelse. Det synes icke olift, at grönt Te råstas på Koppar, och brunt på Järn-plåtar, hålft det gröna Teet laxerar, som torde wara en werkan af Koppar-ergen, men det bruna snarare twärt om. När Köpmannen ändteligen för en ringa penning fått Bondens Tekorgar i händer, så måste han hysa det med mycken omsorg, kan hända ofta uti flere år, i owisshet när eller för hwad pris det kan såljas. Ändteligen när Europeerna beslutit at handla på något ställe, så låta de slå ut Korgarna, (jag talar nu om Te-bu, ty de finare Teerna köpas uti sina kistor). Är der ibland något fördärf wadt Te, så blir det wrafadt. Sedan packas det goda Teet uti nya kistor, som äro tarade, märkte och klädde in uti med bly. Uti kistan ställer sig en Chines, och alt som Teet öses dit med korgar, så trampas det hårdt tillsammans; hwilket är et så mödosamt arbete, at fast än Kar len til största delen är naken, flyter likwäl swetten ned öf wer benen. Här brukas wäl all möjelig försigtighet, at inga heterogenier må komma ibland Teet; men om Chi nesjen jämte swettandet skulle stöta sig och blodet eller nå gra sär oförwarandes komma ibland Teet, så kan ingen hjälpat. Det har tilförne gådt igenom så många wackra händer, at 2 swettiga fötter intet kunna göra så mycket til saken. Ädrorna på Chinesernas ben woro på sonliga
mycket

mycket stora och gingo uti många ovanliga krockar, eller kan hånda, blodet af det myckna arbetandet trängt sig emellan hull och skin sådana krockvägar. På deras arlar woro djupa gropar efter Bambustångerna, hwar med de burit Tekistor och andra tunga bördor. När således åtskilliga kistor af en ansenlig hop Kulier eller Chinesiska drängar på en gång äro hoptrampade; så kilangas eller öfverkliftras de wäl med papper, och sedan bäras ifrån Magazinerna til factoriet, hwarest de af Chinesiska Tullstaten, uti Lingvistens närvaro, wågas och stämpas med en bårste, hwar på strykes rödfärga. En del fattige låta sig nöja med bladerna af *Rhamnus Thea*, i brist af det rätta Teet, at gifwa deras lerblandade watn bättre smak. Uti beskrifningen om Holländska Ambassaden til China berättas, at de äfwen bruka et slags måsa i stället för Te.

Såya, eller Chinesernas Tjäng-jaw. Den Japanska är bättre och dyrare än den Chinesiska. Des tillredning ses under namnet Soo ju uti Kaempf. amoen. p. 839. cfr. Soja Dolichos Flor. Zeyl. 354. kostade 3 fanderin kattien.

Campfert säljes här oluttradt för godt köp. Om det föres lång wäg, så bör det wäl förwaras uti Tutanego. Skulle Kampfert läggas ihop med Teerna, så blefwo både deras lukt och smak bortskämd. En Chines berättade at Campfert-trådet fins wid Canton och kallas Tjäng-sjö, samt huru Campfert eller Chinesernas Tjäng-Nao fås utur trådet igenom kokning. Men när han fick höra, at trådet war hos oss främmande, så wäntade jag tafångt på widare underrättelse. Jag bad honom wisa mig åtminstone en qwist där af; men han swarade: bladen äro redan affallne, så at det intet kan igenkännas. Swad han sökte dölja kan likwäl läsas uti Kämpfers amoenitates exot. p. 770. seqq.

Ris (*Oryza sativa*), som är Chinesernas dageliga bröd, wärer här så ömnoget, at både Europeer och andra folckslag ärligen förse sig och sina hemmanwärande med ansenlig quantitet, för en ringa penning. När hungersnöd plågar inwånarne, så storma de ifrån landet hit til Canton 1000:stals, där de bättre kunna förtjana sin föda och merendels lefwa af risgryn för 2 styfwer om dagen. Här wid höfsidan brukas ingen annan såd.

Rhabarber (*Rheum Rhabarbarum*) på Chinesiska Tay hoang, säljes här för 2 mes kattien eller mindre. Wärer wäl inret här omkring Canton, så framt Chinesernas berättelse är trovärdig. Men äminstone såg jaa rötter på et ställe i staden, som woro helt färska och torkades uti Solen; så at hon måste finnas icke långt borta. Du Halde säger, at den bästa Rhabarber wärer uti Set chuen. D-ß godhet märkes där af, em hon är gammal, torr, fast och likfom tecknad med Osterländska bekstäfwer. Chinesiska Läkare bruka aldrig Rhabarber allena (*), utan blanda hånne med andra medicamenter, då hon är färsk. De skära roten uti små bitar lägga hånne på et dorslag öfwer en gryta, at hon må suga i sig dunsterna af det siudande watnet; sedan lägges hon uti solen 6 timar; hwilket ömsas 9 gånger. Portugiserne i Macao koka Rhabarber uti siudande watn, at dricka såjem magstärkande (**).

China rot (*Smilax Chinæ*) på Chinesiska Löng-fan-tao bör wara tung och fri för masthå. Säljes här för et ringa pris, och stoppas lös emellan Tekistorna på wårt skepp och hemføres til Apoteken. wärer på torra backar, ut med åen, där winden spelar på.

Gal-

(*) Martinius dog af et lod Rhabarber. Se Bayer. Mus. præf. p. 23.

(**) Bayer. Mus. præf. p. 24.

Gallingall (*Radix Galangae*) en rot, som icke heller är uti stort värde. Bör vara röd och ej maskstungen; Brukas som den förenämnda til fyllning emellan Dekistorna på våra skepp, och köpes uti myckenhet.

Indigo (*) säljes här ock; men den bästa fås ifrån Biana, wid Agria uti Indien (**).

Pärlemor fins här öfverflödigt. Chineserna förnttra sålswie sina waror på Java, Indien, Japan, Philippinska och andra Asiatiska öar. De söra ock dels med sina egna, dels köpa af Europeiska skeppen åtskillige waror både til sitt och utlänningarnas behof.

Inkommande waror ifrån Europa äro: silfwer, bly, tunna kläden, Scharlakän, yllna tyger af blå, swart, mörk och violett färg; flintor, pistoler, bysfor, klingor, ur, win, rufin, buteljer och annat glas, ginsång, m. m. ifrån Europa.

Ifrån åtskilliga orter uti Asien får Chinesen åtskilligt, ibland hwilket

Papegâvor.

Elphenben.

Skyllpads skal.

Dyfwelsträck.

Pinang eller *Areca Cathechu*. En frucht, som in uti liknar et muskätt. Våra Ostindiska skepp hafwa nu begynt transportera *Areca* ifrån Surrat til Canton, en fiärdedel af denna nöten inwecklas uti et betelblad med litet kalk af ostronskal. Det hålles för en sidwördnad uti Indien, at tala med en hög Herre innan man ätit *Pinang*; och den som gör visite på något ställe tycker illa wara, om han icke här med blifwer fågnad. Chineserna

§ 2

sam

(*) *Indigofera tinctoria*.

(**) Salmons history. Vol. 1. p. 259.

samla skalen af dessa nötter och göra en decoct emot Dysenterie, m. m. Det sågs ock, at de härigenom gifwa Aphrodisiaca, samt des contrarium, bladen af Oheat goena, och andra gift åt hwar andra. Samla Pinangnötter polerade och rundade samt lagde en natt uti watten, som blifwit intunderadt af Lignum colubrinum, gifwes ibland ut för Piedra del Puerco, siger Rumphius.

Fogelnåsten (*), en både rar och dyr rätt, til utseende som en liten skal eller hälft Citronskal. Det bästa är hwitt och klart, nästan som husblås. Bliu segt som en skinnlapp. Kommer ifrån Borneo, Java, Molucciska öarna, Cambogia och Cochinchina. Det sågs, at foglar göra dessa bon af små fisk; at foglarna, som bygga dem på klippor ut med hafwet, likna swalor, och sila en stremactig saft ifrån deras näbb, hwar med de fasta dessa nästen wid stenar; at de taga jämwäl stremmet, som flyter på siön, och fasta där med ihop hwar bit, på samma sätt som swalorna med lera. Nästen tagas, sedan ungarna äro bortflugne (**).

Sanguis Draconis. Denna färgens godhet pröfwes på hwitt papper.

Sagu (***) eller **Sego** ifrån Molucciska öarna, Java, Sumatra, Jahora och Borneo, m. f. Hwita Sagogrön är rarare, och måste wara af en annan art.

Costus dulcis (****) eller Putschuch, en rot som brukas på våra Apothek. Bör wara klar och hafwa viol-luft.

Kryd:

(*) Nidus avis fallas de på våra Apothek. Jenva, Jenika, vulgo Jens. Nidus halcyonum ex holuthuriis mari in-natantibus materiam decerpserunt. Kämpf. Amœn. p. 833.

(**) Du Halde Descript. of China. 8:o Tom. 2. p. 201.

(***) Fallas så på Malaiska. Bulum på Java och där omkring göres af Cycas circinalis. mat. med. 522,

(****) Costus Arabicus, 2. 1. mat. med.

Kryddor, som Peppar (*). Långpeppar (**).
Rubeber (*)**. Neglikor (****). Kardamom (†)
 ifrån Cochinchina, Combogia och Siam.

Sticklack ifrån Pegu, med fäda wäl betäckt,
 af hög och klar färg. Den som kommer ifrån Vizapatan
 är ej så god.

Gummi Benjamin kommer ifrån Sindi och
 Kryddväxarna i stora kistor, af 50 å 60 Lispunds wigt uti
 matior. Den bästa liknar hwit marmor. Fås och säms-
 re, som är svart och lös. Packas uti kistor.

Cambogia af högul eller guldfärg, ifrån Co-
 chinChina, Cambogia &c. uti bundtlar.

Sandeltråd (††) är mycket wälluktande, och
 kommer ifrån Suratt, där wårt Swenska skepp Göta
 Leyon, som war det första skepp ifrån Sverige på denna
 orten 1750, köpt trådet för 7 Del och såldt en myckenhet där
 af i Canton för 13 Del Pekuln. Chinesen brukar det al-
 tid til sina rökwerk; han tager där af sågsån, och kliftrar
 wid en pinna, som tändes eld på och sätts så fram för
 deß gudar, eller annorstädes at gifwa en behagelig lukt.

Hwad som af de upräknade warorna föras til Swe-
 rige, kan ses af Cargerne.

Kåbi, eller den Chinesiska alnen är wid pass 15
 Swenska tum, indelt uti 10 Pänn, hwart Pänn uti 10
 Randerin. Skräddare bruka gemenligen längre aln til
 16 $\frac{2}{3}$ tum. Deße måtstäckar göras af et stycke Bambu.

Wigten afgör alt hwad här emottages eller ut-
 gifwes; de Spanska penningarna ha likwäl sitt wisa vär-
 de,

£ 3

(*) Piper nigrum. (***) Piper longum.

(***) Cubeba. mat. med. 526.

(****) Caryophyllus aromaticus.

(†) Amomum Cardamomum.

(††) Santalum album. 349. I. mat. med. 183. kallad och Aqua-
 la. Tabu Nokl. Kämpf. ameen. 905. cfr. 906.

de, så at en *Piasre* gällor 7 Mes och 4 Kanderin; på S. Helena räknas han för 5 Schilling. Chinesen sätter sin stämpel på honom, at undvika så mycket snarare de falska penningarna, som äroas ibland af tenn eller koppar försilfrade. I brist af silfjemynt bär Chinesen med sig, jämte wigten, en *sar*, hwar med han klipper silfwer eller penningen uti bitar, och tager eller gifver för waranden afwägda silfwerbiten i betalning. Saren kallas *Kiapp-Chin*, och är ansenligt tjock. När Chinesen wil klippa silfret sönder, sätter han det emellan *sarkåstarna*, och slår så emot en sten, tills silfwerbitarna falla ifrån hwar andra.

Ras, som Chinesen kallar *Lai*, är det enda gångbara myntet, som slås i China, til storlek och värde nästan lika $\frac{1}{8}$ öre S:mt. Denna penning är af mäsing, rund, med et fyrkantigt håll mitt uti, slåt på kanten, men på sidorna stämplad med Chinesiska bokstäfver.

Datchin heter deras större wig, hwar med wäges *Peckul* och *Kattjetals*.

Lây-tang, en mindre, hwar med de wäga smält. Man får köpa en större och mindre uti et foder af *Mahogone-tråd* eller annat.

1 *Peckul* eller *Tdaam*, som han kallas på Chinesiska, håller 100 *Kattje* eller 139 *skålp:d* $21\frac{7}{8}$ lod $\frac{1}{2}$ af *Victualie-wigt*, men räknas allmänt här för $142\frac{1}{2}$ *Svenskt skålpund*.

1 *Kattje* eller Chinesens *Kann*, som är et *skålpund* $12\frac{1}{2}$ lod $\frac{2}{2}$ af, håller 16 *Tel*.

En *Tel* (*), som Chinesen kallar *Leå*, håller 10 Mes wid påß 14 daler S:mt.

En *Mes* (**), på Chinesiska *Heen* håller 10 *Kanderin*.

En

(*) *Ängelsmännen* strifwa *merendels Tale*, *Portug. Tael*. Junehåller 100 *Franska Sotis* eller $2\frac{2}{3}$ lod 12 af *Svenskt Victualie-wigt*. *Se Wett. Acad. Handl. 1750. p. 110.*

(**) *Ängelsmännen* strifwa *Mace*; *Portugiserna Maz*.

En Kande = rin eller Chinesernas Fann håller 10 Kas.

En Kas eller Kasch, är den minsta penningräkning eller mynt, som allmänt brukas här i landet wid påß $\frac{1}{6}$ öre S:mt; fast än du Halde nämmer om åttskilliga mindre, som kan hånda på wiså orter eller wid wiså tilfällen kunna förekomma. Chinesen räknar således:

Fatt Daam, en Peckel.

(*) Fatt fan, 1 Kattje.

Ngi fann, 2 dito.

Samm Kann, 3 dito.

(**) Tso fann, 4 dito.

(***) On Kann, 5 dito.

Läck fann, 6 dito.

Satt fann, 7 dito.

Patt fann, 8 dito.

Kau fann, 9 dito.

Sjapp fann, 10 dito.

Sjapp jett fann, 11 dito.

Sjapp nji, 12.

Nji Sjapp, 20.

Nji Sjapp jett, 21.

Sam Sjapp, 30.

Tsi Sjapp, 40.

On Sjapp, 50.

Läck Sjapp, 60.

Tsatt Sjapp, 70.

Patt Sjapp, 80.

Kau Sjapp, 90.

Tet pa, Te pa eller Oi påo, 100.

Te pa jett, 101. Te pa nji, 102.

£ 4

Te

(*) Fatt eller Jett, En.

(**) Tsin, Tsi, Tso, eller Tsei, Fyra.

(***) Pronuncieras inom tänderna, så at man intet kan höra wist om det är un, n, eller on.

Tett tsin, 1000.

Sam tsin, 100000.

Sjapp pacc tsin, 1000000.

Tatt Lea, en Tel.

Tatt Seen eller Sien, en Mes.

Tatt Fann, en Kanderin.

Nji Fuen eller Fann, 2 Kanderin.

Tatt Lai, en Kas.

Syan-pänn eller Chinesiska räknebrådet är af långt, delt midt i tu, består af små trikor, som skjutas på pinnar fram och tillbaka; sådane tvåarpinnar äro flere eller färre, ibland til 25 stycken på hwardera sidan. Triksorna på ena sidan gälla för 1 hwardera och på andra sidan för 5. Räknar man 1000:tals, 100:tals, 20:tals och så vidare, så gäller det första rummet på högsta sidan för et; det andra för 10, det tredje för 100, och det fjerde för 1000:talet. Om Chineserna förstodo at räkna med Siffror, så skulle det gå oföreligneligen fort; emedan deras mått, wigt och penninge-räkning är indelt i tiondedelar, och behöfves ingen division; ty om jag til exempel har 464 Kanderin, så ser jag straxt at det är 4 Tel, 6 Mes och 4 Kanderin.

Inwånarne här i landet, som wi kalle Chineser eller Sneser äro helt hwita, undantagande de, som gå uti Solen och bli deraf mycket bruna. Gemenligen äro de lika hwarandra, med kort näsa, små ögon, korta och swarta ögnebrynner, bredt ansigte, stora öron, swart hår, som på mankønet ständigt afrakas, undantagandes en låck öfwer hiåsan, den där wäyer så långt han kan och flåtas uti en bred piska. På sådant sätt ha Chineserne måst bruka sitt hår, alt sedan de kommo under Tartariska Regeringen. Dessförinnan låto de det wära öfwer hela hufswudet; hwartil de som bo uti Batavia ännu äro tydliga bewis. Gubbar, som ha litet hår öka så mycket mer
sin

sin piska med band, på det de i hast icke må råknas ibland misgärnings-män, på hwilka piskan blifwer afskuren, så wida man wil tro deras egen berättelse. Männerna låta sitt skägg wäxa, och delat i flere låckar. Til wårten äro de större och mindre än hos oss. I omgånge äro de wänslige, i lefnad nycktre och snygge, i samhälde slitige, fallne til handaslögder, och i synnerhet handel; men dårjämte gapsamme, girige, mittförswar, enwise, inbillste och misstänksamme. De sätta sig på hålarna i brist af stolar. När de råka hwarandra, så hålla de hop händerna, utan at röra hatt, mysa eller fötter, buga sig litet och begynna med Håå Håå (*), en wanlig helsning, hwarmed de önska hwarandra alt godt. För de största Herrarna falla de mindre på knä at således med ord och åthäswor wijsa sin undergiffwenhet.

Klådebonaden som Manspersonerna bruka är måstendels följande: Twänne wida räckar af Sidens eller Bomulstyg den inre hwit, den yttre violett eller swart; dese likna våra långa natträckar, utan fodder, styfning, knapphåll, rynkor eller upslag; frammantil ihopknäpte med små runda förgyllda knappar, långt i rån hwarandra, fäste uti små litsqwarder, som sitta et stycke in på, så at räckarna äro dubbla för bröstet, och räckta et stycke ned på benen. Armarna äro wida och så långa at de med dem kunna skyla händerna. Wida hwita byxor, dem de snöra åt öm lifwet och wid knän. Stoppade tjocka strumpor, lika stöflar, af mörkt sidentyg, de förnåmares broderade med guld eller silfwer på fragarna. Ibland hånnga de tillsammans med skon; ibland lösa. Deras skor likna tofflor utan klackar med bakstycken och en hwit twårfingers tjock såla; framföre twårhwäse, ofwan på utsydde, alt af swinskin; sydde med Bomulstrå. Arbetsfolket som gå mycket i Solen, i synnerhet Bønder och Fiskare bruka mycket Bambuhattar nedslagne, ibland flere färgor wid

(*) Godt godt. De göra sin Superlativus på samma sätt som Hebræerna, när de fördubbla Positivus.

Kanten ofwan på. Umnars äro myfkor allmänne, somlige lika upnedwände trattar med en knapp up uti spitsen, öfverklädde med rödt oipunnit silke, fäst öfwerst, och hånge löst ända ned til kanten. Dese brukas af de förnämre. Eller ock swarta stickade Sidentygs myfkor med Sammets bräm, eller hel och hållne af Sammet med eller utan rödt trädigt Silke, som hånge up uti kullen och midt uti en knapp af guld, ädla stenar, ambra, glasflus, eller sämre, efter deras stånd och förmögenhet. Jungen får klåda sig öfwer sitt stånd. Somlige Hedersmän äro skilde med något wißt Ordens-teckn på bröstet; somlige med 2 Zforne rumpor bak uti myfkan, eller af myfknappens dyrbarhet. Men aldrig ser man någon Chines bruka wårja, Peruque, halsduk, skjort-knappar, hånskar, strumpeband, sko- eller knåspännen, sällan någon kåpp, utan i det stället hånge Tobaks-pipan, Tobaks- och Penninge-pungen, m. m. wid sidan uti långa snören, som råcka ifrån wela lifwet ned på benen. Om wintren kunna de bära på sig 13 eller 14 råckar, den ena utöfwer den andra, eller fodrade med pålswerk, och i stället för muff en Backtel (*) som de hålla i handen. De fattige låta sig nöja med en liten kort råck af blått Bomuls-tyg, långa Sjömans byxor och rågnkappor af Bambublad. De gå barfotade och merendels nakna til midian. Man ser ofta små ekstockar upfylde med nakna barn och nästan nakna föräldrar, som intet äga någon annan hemwist än på watnet, där de 1000:tals föda sig med fiskande, upöka gamla slarfwor, döda Swin och annat som fastas ifrån Skeppen.

Arbets-folket måste skära utaf sine naglar; men de förnämra låta dem wåra så långt de kunna, hålla dem helt rena och genomskinnliga, samt om nätterna bewara dem uti Bambufoder.

Swin

(*) Tetrao. Fn. Sv. 173.

Qwinkönets Klådebonad är mig ej mycket bekant, hwad som angår de förnämares, hwilka städse hållas inne. Dock såg jag hos Guldsmederna en Hufvud-bonad af grof silfwer-tråd flätad nästan som en liten djup forq, uti hwilken här och där woro fäste röda klådes-bitar, at det måtte pråla så mycket mer när silfwer-forgen stjalptes på hufvudet; deras runda sidenygs solfsiådrar, äro bekante. De kunna med möda gå för sina små fötter skull, warandes denna oförmögenheten teckn til för-mögenhet; och derföre måste alla de förnämare låta med järn skor pråsa fötterna på sina flickobarn ifrån första åren. Det sågs wäl, at detta blifwit Fruntimren pålagt som et straff, sedan de en gång wid Portugisernas infall, welat förråda sina egna männer; men själfwa råfna de det som en oberwislig bestyllning. De gemenare, som ses dageligen i synnerhet uti båtarna, äro klådde nästan som Man-folken i råck och byxor; men raka sig intet på hufvudet, utan ihoprulla sitt långa hår med en lycka öfwer hjäsan, och fästat med stora långa silfwer-nålar. De ogistas är på sidorna afflipt, och hänger til en twår hands långd rundt omkring hufvudet. Sminkande är allmänt. Tobak brukas icke til annat än at röka, men det är så mycket allmännare hos bägge könen; så at Hustrun står med barnet på ryggen och Tobaks-pipan i munnen wid åran uti båten. Mödrarna, som altid själfwe upföda sina barn, binda dem på sin rygg, at de lifafullt må kunna arbeta. Och som barnen då ofta stöta sin näsa emot Modrens rygg; så menes at Chinesernas nåsor bli derutaså platte, som är en Uniform hos detta folkslaget. Barnen äro prydde med silfwer-ringar om armar och ben, utom Medailler, som hängas ned för bröstet. På deras rygg binda Föräldrarna en Calabass, eller en stor fructt til utseende som en bouteille (*), at barnet ej må simka, i fall det skulle stupa uti floden. Hustruns göremål är i syn

(*) Cucurbita lagenaria. Chinenf. Poo.

synnerhet at söka barnen, grytan, wäffstolen och spånräcken. De äldre barnen få ock hjälpa til at bära sina små syston på ryggen. Klädet wått taga afwen Mämnerna del uti.

Solkrikheten märkes på alla rum och ställen; hwartil bidrager, utom andra orsaker, jämwäl deras kärlek för sitt helsosamma fädernesland; de lefwa håldre hemma uti Fattigdom än söka på utrikes orter sin rikeligare nåring. Desutan äga de icke widare frihet, at resa med sina Fartyg på inrikes platsar, utom Batavia och flera af de närmaste land uti Usien. En Engelsman, ifrån hwilken hela besättningen bortrymt under wistandet i Canton, kunde swärligen få leja så många Chinesiska Matrosor, som han behöfde til skeppets öfwerstyrande åt Indien, ehuruwäl med wis försäkran, at skaffa dem tillbaka wid första tillfälle. Här är en sådan mängd på gatorna med folk, som wore det hwardags marknad, åtminstone ifrån Julii til Februarii månad, eller den tiden Europeerne äro här wistande. I China skal wara 58 millioner människor ifrån 20 til 60 års ålder, som årligen erlægga mantal. Det berättades, at mycket folk i år, för misshwårten skull, dels blifwit döde af hunger, dels nödsakade at flytta hit ifrån aflågsne orter at söka sin nödtorftiga föda. Och som här är sådant öfwerflöd på folk, at de med all sin ideoget ofta måste klaga öfwer brist på uppehälle; så ha föräldrarna magt at fasta sina små slickobarn i ålfwen, när de intet kunna försörja dem; men binda likwäl wid barnet en Calabass, hwarmed det hålles uppe, tils det under stundom af någon förmögen och medlidande människa, som hörer barnets jämmer, blir frälst ifrån en så ofsyldig död. Le Comte berättar, at när Tartarerne intogo Nankin, såldes quinfolken uti säckar, då en, som råkat köpa en gammal Kåring, fastade säck och gods i flossen. (*) De Wiltelbarn, som Föräldrarna ej kunna försörja, underhållas på det allmännas kåstnad.

Språk

(*) Le Comte p. 301.

Språket här i landet har ingen likhet med något annat; det äger intet Alphabet, utan så många Characterer och åtskilda figurer, som ord, hvilka så olika bemärkelse alt efter som de uttalas och accentueras; så at Tchu betyder både Husbonde, Swin, Köt, och Pelare. Le Comte wisar at af 333 ord kan igenom olika pronounciation göras 1665 helt olika. Och den ibland deras folk, som förstår halsparten af bokstäfverna, räknas för en särdeles lärd man; ty de äga 80000 Characterer (*); dertfore anse Europeerna det för en omöjlighet at lära Chinesiska Språket utan at wistas här i flera år; eller som en mindre nödwändig kundskap, när de kunna hjälpa sig fram med Fransöfka, Portugisiska eller Engelska, som drängar och handlande lärt sig, fast än de deraf gjort sig en egen dialect, och tro den wara ofunnig i språket som ej talar deras Engelska, som är bråfadt och blandadt med Portugisiska, Holländska med mera. Här finnes jämwäl en och annan af de Chinesiska drängarna, som lärt sig Swenska, utom en Man som antagit Catholska läran uti Siam, och där blifwit underwist i Latinska språket, det han talade rätt färdigt. Denna mannen kallade sig Thomas Tja och berättade at hans födelseort het Nansiong, 10 dagars resa här ifrån Canton. Språket är så mycket swårare för en utlänning at lära, som här är en blandning af åtskilligt slags folk, alt med sin särskildta dialect, förutan Östra Tartarerna, som tala sitt eget Mantjau-språk. I Tongking, CochinChina och Japan brukas samma bokstäfwer som i China, men en Chines förstår ändock intet deras tal. Orden komma ibland öfwerens med Creatures låten, til exempel Miaå en Katt, och så widare. De hopsyatte orden är vej
heller

(*) Keisar Hoamti sägs hafwa infärt Charactererne för 4300 år tillbaka, och sedan sielf skrifwit Tractater uti Astronomien, Arithmetiquen och Medicinen. Le Comte p. m. 189.

beller utan bemärkelse t. e. Tsaj, som betyder olycka, är hogsatt af Mien hus, och ho eld, emedan de ej funnit större olycka, än när et hus läggs i aska. En del af orden kunna wi omöjeligen nämna så wäl, som Chineserna, hwars tänder uti öfra käkan stå något mer ut, (som jag ej annat kunde se.) Men de äro däremot icke i stånd, at nämna hwar och en Swenssk bokstaf, utan pronunciera b, d, r, x, z såsom p, t, l, s, s. De tala med hwarannan mycket osänt och siunga fram en stor del af orden. På uttalet skulle man tro, at de oftast woro oense, i synnerhet när de hugga med hufwudet och tala öfwerlydt, som på skepp och i andra stora sällskaper, där de dundra wårre, än på våra gemenaste Krogar.

Papper göres här af inre barken på Bambu (*) och har ingen likhet med vårt, widare än färgen. Arken äro åtminstone så store som 4 ark hos oss. Det är slätt som glas på ena sidan, men på andra icke så; dertill läggas alltid bladen dubbla, och tryckes eller skrives aldrig mer än på en sida och det ifrån höger til wänster, up ifrån och ned åt. Tryckpapperet är så tunt som en åaghinna, at bokstäfsworna gå igenom på andra sidan. Det fina sugpapperet, som kommer med Teerna är allmänt bekant. Här finnes ock et slags skrifpapper, som är tjockare än det allmänna, och köpes under namn af Macao-papper, på hwilket kan skrivas med bleck, och är i mitt tycke bättre än något Europeiskt; i synnerhet wid örters torkande. Chineserna, som aldrig bruka bleck eller panna, utan skrifa med penslar; doppade uti Tusch, kunna betiäna sig af tunnare papper. I stället för bleckhorn brukas en liten hwit eller grå Marmorsten med uphögda bråddar af en hands storlek, på hwilken Tuschen upblandas med watern, och samlas i en liten håla wid den ena ändan på stenen.

Böcker

(*) Arundo arborea.

Böcker finnas här uti allehanda Wetenskap, inbästade i tunt hvitt eller gult papper, men aldrig någon på främmande språk. Formatet liknar närmast vår regal octav. Alla deras böcker äro tryckte, som Cattun hos oss, med utskurna bräder.

Utom observationer på himmel och jord, så är deras historia berömd för sin ålder (*); deras moral för et måsterstycke; deras lagar för esterlesnad; deras medicin för ärfarenhet; deras Natural-historia för omtänka (**); deras hushållning för sin högd. Men en rätt kundskap om det Högsta Wäsendet är en saknad, som all deras öfriga wälmågo icke kan upsylla.

Religionen i China är Hednisk; men Secterna äro, efter Chinesernas egen berättelse, nästan så många som folket; ty om en Chines ser sig winna något där wid, så drar han ej i betänkande at bifalla en religion i dag och en annan i morgon, eller ock är färdig at hålla med alla. Hufwud, Secterna äro likwist 3, hwars egenkap per Du Halde omtalar uti sin beskrifning öfwer detta riket.

Den första Secten är *Tao tse*, och des instiftare Daokiun. Hon består däruti at göra sig ledig ifrån alt det som förstörer själens ro, lefwa fritt utan bekymmer och aldrig tänka på det som är förbigångit, ej heller fråga efter någon kundskap om det tilkommande, de updictra sig andar som ej äro undergifne det Högsta Wäsendet, äfwen en del af deras gamla Konungar, m. m. De räkna det för en galenskap at köpa lycka at andra,
om

(*) Efter berättelse ifrån Noe tid.

(**) Det wietner deras Pentiao eller Orteböcker srefne tid efter annan; af hwilka den första är Kejsar Chinnongs, delt i 3 delar, innehåller 360 läfärerötter. Sedan utkommo ätskilliga uti Natural-historien hwilka Li che tchin ändteligen bragte uti ordning under 16 Classer, och beskrifwer deras nytta i medicinen, m. m. Hwar om kan läsas uti Du Haldes Historia om China.

om de därigenom förlora något af sin egen ro. De skryta af en läkedom emot döden, på det aldrig någon dödstancafa må oroa dem. De tro sig igenom den ondass tillhjälps vinna sin önskan. Kåjssar Vouti drack siälf ättskilliga gånger af deras förmenta odödelighets dryck, men fann på slutet at han war så dödelig som någon annan, och beklagade högeligen sin lättrogenhet. Ättskilliga Tempel blefwo dock uprättade til djäfwulens dyrkan. De förnämsta af denna Secten äro mycket hedrade, och bo uti en stad uti et prägtigt hus. En stor myckenhet folk samla sig dit ifrån de närgränsande Landskaper at få tjänliga läkedomar för deras sjukdomar, och med samma få lära deras öde eller hwad dem skal hända i deras öfriga lifstid, då Öfwerherren ger dem en sedel full med besynnerliga bokstäfwer, den de betala med tacksamhet. Denna Secten har af och tilltagit alt som hon blifwit gynnad af Regeringen.

Den andra och allmänna Secten äro *Fo* eller *Foë*. Kåjsser Ming införde denna 65 år efter Christi födelse, sedan han en natt råkat at drömma, och ibland annat kom ihog en mening, som Confucius ofta nämt, at den Heligaste skulle finnas uti wästerlanden. Han lät efterspana detta uti Indiernas, och när hans utskickade råkade på dem, som dyrkade afguden *Fo* eller *Foë*, så trodde de det wara den rätta gudstjänsten och förde samma afgud til China, och med honom de dicter, hwar med Indianska böckerna woro upfylde. Denna smittan begyntes wid Hofwet, rostade sig straxt uti landskaperna och fringspridde sig fring hela riket. Deras religion består däruti, at de ej döda något lefwande kreatur; ty de tro at deras försäders siälar flyttat in uti något oskäligt djur efter deras död, sådant som de måst tyckt om, eller warit dem likast uti upförande under deras lefnad, hwarföre sådane kreatur aldrig slagtas, utan wäl underhållas, så länge de kunna lefwa, och sedan hederligen begrafwas. Le Comte berättar om sig siälf

själf följande historia: „De kallade mig en dag at döpa
 „en siuk man, som war kommen til siutio års ålder, och
 „hade fått et litet underhåll af Resjaren at lefwa på. När
 „jag gick in til honom, så sade han: jag är eder förbun-
 „den; J Kommen at befria mig ifrån et swårt straff. Det
 „är ej alt, swarade jag; Döpseln befriar ej allenast män-
 „niskan ifrån helswetet, utan ock leder dem til et lyckjaligt
 „lif. Jag förstår ej, swarade den siuka, hwad det är J
 „säjén, och kan hända jag har ej tilväckeligen förklarad
 „mig. J weten, at jag på en tid lefwat af Resjarens
 „nåd, och wåre Bonzes, som äro wäl kunnoge om det som
 „sker uti andra werlden, ha försäkrat mig, det jag skal
 „wara förpligtad, at til tacksamhet tjäna honom efter dö-
 „den, och at min själf skal ofelbart gå in i en påsthäst och
 „föra påsterna ifrån provincierna til Hofwet. Därföre
 „upmuntra de mig at werckställa min skyldighet wäl, när
 „jag antager min nya skepelse, acfta mig för at smaswa,
 „sparka, bita eller skada någon. Desutan förmana de
 „mig at traswa wäl, äta litet, wara tålig, och dymedelst
 „upwäckta medlidande hos gudarna, som ofta förbyta et
 „godt kreatur uti en människa och göra henne til en stor
 „herre. Jag tilstår, at denna tankan kommer mig at
 „rysa, och jag kan ej täncka på det utan at darra; jag
 „drömmer der om hwar natt, och ibland, när jag är som-
 „nad, tycker jag själf at jag är salad och är färdig at
 „springa wid ryttarens första slag; så waknar jag med
 „swettande och bekynner, kunnandes icke säja om jag är
 „en människa eller häst. Men acft! hwad wil det bli af
 „mig, när jag i själfwa wercket skal bli en häst? Jag har
 „då fattat detta beslut: De säja, at de som äro af eder
 „religion äro ej underkastade dessa olyckor, utan at män-
 „niskor bli människor, och skola blifwa det samma i til-
 „kommande werld, som de äro i denna. Jag ber höge-
 „ligen, antagen mig ibland eder. Jag wet at eder reli-
 „gion är swår at efterlefwa. men om den woro ännu
 „M „swår

„Swarare, är jag färdig at antaga honom; och hwad det kostar, wil jag hållre wara en Christen, än bli et uskåligt creatur. m. m.“ Denna Secten förbjuder i sonnerhet stöld, orenhet, lögn och windrickande. De weta at en Gud bor i himmelen, som ser all ting, belönar dygden och straffar odygden; hwarföre de ock, når man twiflade på deras ord, sade med stor iswer, at jag som Präst skulle fråga Joss (*) uti himmelen om det icke war sant. Men de hade om det högsta wäsendet et ganska mörkt begrep; ty når det frågades, hwem som skapat himmel och jord med alt hwad de där sägo, så swarades at det war en stor Herre. Frågades om han lefwer ännu, så swarade de: nej, han blef död för många år sedan. Likwål når prästerna gjorde sin bön aften och morgon, så wål som andra, eller når de offrade, så böjde de ofta sitt hufwoud ned til jorden 3 gångor, som skulle Treenigheten icke warit dem obekant. De äro mycket rådde för den onda andan; mena at han utan någon högres tillåtelse kan göra hwad ondt han wil; hwarföre de ock be honom om förskoning. De ha så många relationer at bestyrcka denna sin sats med. De säja sig ibland, se små eldar eller ljus, uti wiså rum, som uti en hastighet bli helt stora; hwilket de, förutan mycket ännat, råkna här för Satans werck. De tro at de döda gå igen; så at mannen helsar på hustrun och hustrun på mannen efter döden. Detta gör, at de wid minsta knäpp äro rådde för spöken om nätterna, och har jag flere gångor sedt huru lättfrämde de äro. De tro jämwål, at hwar och en människa har en wis ångel, som följer hånne i och efter lifstiden. Sol, måna, stora afledna mån, som Romingar och dylika, råknas ibland deras gudar.

Den Tredje Secten består af Philosopher, som stödjå sig på Confucii och des lärjungars Memcii skrifter.

Con-

(*) Så ha de lärdt at kalla Gud af Europeerna, men Chineserna kalla honom Thien, himmelen, m. m.

Confucius (*) är född i Landskapet Canton i staden Kiofiau 551 år för Christi födelse (**). Hans werck är uti största wärde, och förtjänar at läsas, för des härliga moral, af dem som weta til at förkasta det onda och behålla det som godt är. Det är tryckt uti Canton och til en del uti Goa i Indien på Chinesiska och Latin, under Sicilianens Intorcetta inseende, underskrefwit af 16 Catholska Fäder, år 1676. Kircherus intalades jämwäl at utgifwa Philosophien med Commentarier, som han satt på Latin uti Rom; men kort där efter fick man läsa hans skrifter på Latin utgifne i Paris 1678. Auctorerna här til, förutan Intorcetta och Hertricus, räknas Franciscus Rougemontius och Coupletus. Går dock ej långt ifrån Goa editionen. Et större werck af den nämnda Philosophens skrifter war det, som Coupletus hade med sig, skrefwit så wäl af Societetens lärdaste män, som af några Chineser förbåttradt, hwilket Aymonius bragt i luset. Franciscus Natalis lät uti Prag 1711 trycka det Chinesiska rikets 6 Libri classici (***). Philosopherna af Confucii Secten tro sig kunna öwertala folk at werldenes frambringande och regering skedd igenom materiala ordsaker, med flera oförnuftiga tänkesätt, hwar med de wanhedra sin uphofsman.

De Romersk-Catholska hafwa igenom sina utsticade Jesuiter och andra lärde män emwändt många til sin lära; men hafwa efter otaliga förändringar, ibland nådes betygeljer, ibland swåra dödsplågor, ändreliaen blifwit landtförwiste; undantagandes de som tör Mathematiquens uphjälpande få wistas uti riket, dock ej wid Hofwet, och sadet nu wara wid påß 20 stycken. Andra dölsja sig uti ödemarker och aflägsna byar, under wäntan at åter få frihet til lärans widare förplantande.

M 2

Chi

(*) Af Cun Påfogel och Su Son.

(**) Bojes journal p. 79.

(***) Bajerri præf. Mus.

Chinesiska Prästerna, som på deras språk kallas *Waa-sjang*, hålla sin gudstjänst morgon och afton uti sina afgudahus, som wi kalle Pagoder. De äro dageligen kläddes uti grå fotsida värfar med särdeles wida armar, och bära om halsen stora pärlband. Hwuidet är rakadt öfwer alt. I sådan dragt komma de hundradetals in på förenämnda ställen, gå efter hwarandra, 2 i bredd, rundt om altaret flere gånger; ibland stå de stilla och med sagta röst endragtigen säja sin måsa, som hos dem kallas *Waa-sjang Lam King*; då de ibland lägga ihop händerna, ibland lyfta dem up åt himmelen. Här med fullföljes en lång stund, utan at se på någon människa, under det samma klingas wiisa stunder på hwarje handa af Chinesiska Instrumenter. Ibland nedfalla de tre gånger på sitt ansigte, röka och frambära sitt offer. Ibland gå de omkring uti staden och offra uti husen; kläddes något annorledes. De lefwa ogifte och äta hwarken kött eller ägg. Den förnämsta ibland dem i hela riket kallas *Waa-sjang Tao*. Annat folk går aldrig uti kyrkan, om icke på wiisa Högtider, när de frambära sina offer; utan när måsan hålles, står folket wid dörren och ser in igenom gallret. Icke deß mindre faller hwar och en på sina knän hemma i huset morgon och afton och beder sin gud, så wäl som på båtarna, där de wid samma tilfälle tända eld på et silfwer- eller guld-papper, gjordt i form af et tråg eller Chinesisk båt, kalladt *Linn-tseji*, som efter deras tankar skal förwandlas uti guld och silfwer, sedan de under musique på *Gungung* (som förr är nämnt) fastat det uti sjön, när det måstadelen är utbrändt.

Högtider förekomma fyra gånger om året, ibland hwilka är Lycktefasten, som framdeles skal beskrifwas.

Giftermål drager Sonens Föräldrar omsorg för, ofta uti deras barna-år, ja ibland, medan de ännu ligga uti moderlifwet, då 2 män, hvars hustrur äro hafwande,
 Kom-

Komma på det sättet öfwerens, at däråst den ena framföder en son och den andra en dotter, skola bägge ägta hwar andra, de må då före eller efter födslen bli lytte, se wäl eller illa ut. Eller om en man äger en liten Son, som han wil hafwa gift; går han til den fadren, hwars dotter han tycker wara sin son tjänlig, slutar köp med honom om dottern, och utsätter tiden til brölloppet. Innan den dagen får brudgummen ej se bruden, utan wäste wara nögd med fadrens wal. Brudgummen tager emot bruden wid sin port, och lämnar hånne til sin moder eller andra fruntimmer i huset, medan han fågnar mansfolcken uti et annat rum. Men om bruden ej behagar honom, kan han låta hånne resa hem igen, och den summan, han betalt för denna sin tilåmnade hustru, får Swärfadren behålla. Chinesen lärer sin dotter, innan hon bortgiftes, at hon skal wisa wördnad för sina Swärföräldrar, lefwa uti enighet med sina swågerskor, hedra sin man, underrisa sina barn, ha medlidande med sina tjänare, sköta silkesarbetet, wara sparsam, nyckter, flitig och tålig; ej lustra efter sladder, eller befatta sig med någon ting utom sin hushållning. När en son födes göra de, efter sitt sätt, stora gästabod och plåga sina wänner, som jämte hwarjehanda skäncker lyckönskat dem. På tredje dagen, när barnet skal twättas, är ceremonien ännu större; då äta de ibland annat målade ägg, som granngummorna skänka dem, förutan säckerbakelse och andra gåfwor. När mannen är kommen til 40 års ålder, och äger inga barn, så får han skaffa sig flera hustrur, så framt han kan försörja mer än den han redan äger, at förekomma stamliniens utgång. Han sköter dem alla som han behagar, och plicftar ej, om han i wrede slår ihjäl sin egen hustru.

Brölloper ske äfwenledes uti öfwertäckta båtar, som prydas innan och utan på alt uptänckeligt sätt; de hänga på båtstaket små fanor, kronor, blomster och fruckter

ter af papper, samt lyctior om nätterna. Under detta höres musique på åtskilliga instrumenter, men i synnerhet på Gunguna, hwilket är som Sarfven i hwarje lek.

Om et qwintolk låter lågra sig; blir hon, så snart det är uppenbart, af wederbörande förd til torgs och försåld til den måstbjadande. Sådanne köpas til erwårdliga pigor för några 100 plåtar, mer eller mindre.

Tjuftwar och andre misfgärningsmän straffas med **Bambu**, som swarar emot spö hos oss; då den brotslige läggs ned på jorden och pistas med splintor, som äro klufne af Bamburör; och emedan de Chinesiska alnarna äro gjorde af samma slags tråd, så håller Chinesen det för en särdeles skymf at få et slag af alnen. Et annat sätt at straffa tjuftwar såg jag ock här i staden: En tasta sattes om halsen på skälmen, bågge händerna tråddes up igenom 2 hål på tastan och fastskruwadades, hwar med hant fick gå uti 2 månader af och an på gatorna, och afwänta widare straff. En annan fölgde efter tjuftwen, som lär warit Profos, och hölt up bågge sina händer tillsammans fulle med penningar, utan twiswel at wisa, hwar uti hans misfgärning bestod, för folket, som stormade efter honom ifrån alla gator.

Almanacher, eller Chinesernas Tångsjö (*) såldes här och där tillika med fructer på gatorna, det synes icke olift af ordets härkomst, at de fordom skurit sin tideräkning uti tråd, som på våra runstafwar; ty tråd kallas Sjö eller Sjye på Chinesiska. 3000 Almanacher tryckas ärligen til hwarje Landskap. De äro dels mindre, dels större eller Historiska. Jag köpte en af senare slaaet för 8 Kanderin, wid påß 12 stufwer, på året 1752 eller Chinesernas 17 år, som kallas Daat sing Kån long sjapp sate miång, eller den stora Kejsaren Kån långs sjattonde år, och är räknadt ifrån nu warande Kejsares anträ-

(*) Bayer. de horis Sinicis. Petrop. 1735. 4:to.

antråde til regeringen; ty Chinesen börjar altid ny tideräkning, när någon ny Kessare kommer på Thronen. Detta året skulle begynnas hos dem på vår fjärde Februarii. De 12 månaderne woro utmärkte ofwan til på hwarje sida uti Almanachen med stora bokstäfwor, sedan en rad för hwar dag, hwarunder war upteknadt alt hwad de skulle göra den dagen med fördel, hwilka dagar som woro bättre at bygga på, fiska, resa, så, offra, bjuda wänner, så gunst, gista sig, med mera, likt vår Bonde-practika.

Första månaden hölt 30 dagar.

Andra = = = 29

Tredje " " " 30

Fjerde = " = 29

Femte = = " 29

Sjette = = = 29.

Sjunde = " " 30.

Åttonde = " = 29.

Nionde = " = 30.

Tionde = " " 30.

Ellofte " " " 29.

Tolfte = = " 30.

Hela året 354 dagar.

Bristen upfylles hwar tredje år, som hafwer 13 månader. Exempel därpå är det innewarande året 1751.

Chinesen delar sin dag uti 12 lika delar, räknade ifrån midnatten, så at en af deras timar swarar emot 2 af våra.

I hwarje stad är et torn, och däruti et timglas med sand eller watern, som utmärker hwar och en tima.

Emedan dag och natt är lika lång året igenom, så långtade wi ofta efter det, som wi hemma så litet wårdera, det angenäma ombytet af olika dagar och årstider.

M 4

Krigs

(*) Bajer. de horis Sinicis. Petrop. 1735. 4:to.

Krigsfolket är sällsynt, fastän det skal stiga til et stort antal. Dem jag fick se brukte intet annat än Sablar; woro ej heller widare åtskildte til Kläderna ifrån andra Chineser än allena med sina Granadier-mössor.

Gewår köpte Chineserne af Europeer, i synnerhet gamla Musquetter och bysor, för billigt pris; men hade däremot til salu sina wäder-bysor af måsing.

Canoner förstod Chinesen sig intet på, (säger Du Halde) innan han 1621. fick af Portugiserna uti Macao 3 stycken. År 1636, när en swår förfölsjelse öfvergick de Catholska, och Tartaren ströfwade landet, berättades för Regeringen, at Jesuiterna kunde skjuta med stycken: blef dertfore Jesuiten Adam Schaal anmodad at göra dem bistånd, hwilken likwäl ursäktade sig dermed, at han icke ägde någon erfarenhet uti sådana saker. Men Ferdinand Verbiest, en Franssk Jesuit och President uti Mathematiska Tribunalen fastade med särdeles lycka 130 Canon-skått; hwarfore Kejsaren gaf fri Religions-öfning.

Zushållningen, i synnerhet åkerbruket och Trågårdsskötelsen, är här uti största flor. Men som Chineserna så och plantera sådana örter och trån, som hos oss med möda kunna underhållas uti Orangerier, låra anmärkningar deröfwer intet kunna göra oss så stor nytta, som annars skulle wäntas, om de hade samma wårter som wi til sin dageliga föda. Deras Kejsare ha i alla tider wist en sådan ömhet för åkerbruk och planteringar, at de själfwe lagt handen därwid. Du Halde säger, at när Kejsar Jao, som, efter Chinesernas berättelse, skal lefwat för mer än 4000 år tilbakas, frågade sina Ministrar til råds hwem han skulle antaga til efterträdare uti Regeringen: så föreslogo de hans äldsta Son; men som han wiste at Sonens sinnelag war otjänligt för en Regent, tilböd han denna hedren åt en af sina trognaste Ministrar,
hwil

hvilken likwål ursäktade sig och föreslog en ung Landtman, som han tyckte wara därtill sticketligast för sin trohet och wisdom. Ty han hölt före, at när han så wål kunde styra sina affecter hos en arg Fader, skamlös Moder och håtsk broder, så war han äfwen i stånd at styra et Rike. Han kom ock til Regeringen, och under den tiden tänkte med alls war på Hushållningen, gjorde Landet beqwåmligt igenom Canaler; skref jämwål åtskilliga böcker om Landtbruket. Sedan bidrogo hans efterträdare allt mer och mer til landets förbättring, i synnerhet Keissar Ven-ti, som regerade 179 år före Christi födelse. Han församlade sitt Råd, och öfwerlade huru de på det kras-tigaste skulle upmuntra sina undersåtare til landtbrukets uphålpande efter de swåra krigen. Slutet blef, at han uti egen hög person skulle föregå dem med godt Exempel. Han satte sielf sin hand til plogen, och Drottningen planterade Mullbårstrån. Man tror at detta är grunden til en stor Högtid som firas uti China årligen. Keissaren går ut om wårtiden och plöjer några åkrar, at så mycket mer upmuntra Landtmannen. Några af hans förnämsta Herrar, som följa med, hafwa hwardera sin sybla: en lagar til offret; en utarbetar talet som Keissaren håller när han plöjer; en lagar til tåltet, hwaruti Keissaren spisar; en samlar ihop några gamla hederliga bönder, 40 til 50 stycken, som wisas för Keissaren; de yngre styra plogen, oka oxarna och laga til kornet som skal utsås. Den ömhet, som Keissaren och de förnämsta Herrarna hyssa för landets upodling, är så stor, at då wiså Deputerade sändas til Gouverneurerna, förgåter aldrig Keissaren at fråga efter i hwad stånd åkerfålten äro. Gouverneuren uti Pecking beser ofta åkerfålten, och fågnar sig höjeligen, om han finner något särdeles stort stånd. Keissar Kang-ti hyste ock en besynnerlig kärlek för Landtbrukare; han befalte at Gouverneurerna skulle årligen gifwa honom underrättelse om de märkwärdigaste;

då han wille med särdeles heder belöna en slitig äfverman, så at han fick bära sådana kläder som Konungens egna Stambetsmän, besöka Stadens Gouverneur, sitta uti hans närvaro, dricka Te med honom, och efter hans död ihogkommas med en hederlig begrafning och wärdigt äreminne.

Maten tilredes hos detta folket på det enfaldigaste. Ris-gryn, som brukas i stället för bröd, och är deras förnämsta föda, kokas uti watten, som sedan affilas, och de förwälde grynne ätas helt warma. Folket uti båtarna sätter sig omkring grytan; hwar och en har sin stora Te-käpp af groft Porcellaine, hwaruti de med en slef ösa grynne. Käppen hålles med wänstra handen up til munnen, och emellan främsta fingrarna på högra handen 2 pinnar, lika dem som brukas uti garnwindor, in emot en half aln långa, hwarmed de krassa uti sig den ena käppen efter den andra. Emellan det äta de en bit fläsk, fisk eller en rödacktig frucht, som liknar fikon, men är smalare och nästan jämntjock, på Chinesiska kallad *Ni-qwa*, eller *Kea*, defutan något slags grönt, som de taga utur en annan käpp och äta tillika med Ris-grynne. Arbetsfolket i Factoriet satte sig uti en ring på gården, sedan hwar och en fyllt sin Ris-käpp utur en bredewid dem stående stor bytta, fylld med nyss förwällda Ris-gryn, och äto på förenämnda sätt den ena Risgryns-käppen efter den andra, jämte de redan upnämnda mat-waror. Bättre folk här i landet bruka wäl bord och stolar, men ingen duk, knif, gaffel eller serviette, utan i det stället nåsduk. Knif behöfves icke wid bordet; ty bröd äta de a'drig. Fisk, fläsk eller annat sådant skäres tillserne sönder i små bitar, innan det sättes på bordet, och lägges afwen som grönt och andra saker uti sin särskildta käpp, at de under åtandet kunna taga af hwartdera i den proportion, som hwar och en behagar. Sked brukas aldrig; ty ibland deras mat finnes

nes inga säppor, saucer eller dylikt. Utan 2 pinnar för hwar person och några käppar med matbitar är hela anstalten på et Chinesiskt gästbod. De dricka til maten antingen Te utan säcker eller et slags elakt bråmwin, som kallas Sam su. Därmed tractera de hwarandra således, at intet hwar och en dricker ut sin käpp, utan den ena håller Samsu-käppen til den andras mun och låter honom dricka; så gör ock den andra emot honom tillbaka. Före och efter maten brukas inga Complimenter. De äta fort och tåmmeligen starka mål 3 eller 4 gånger om dagen. Maten är intet dyr; det sägs at en arbets-karl kan lefwa wid 2 styfwer om dagen. Mer låra de åtminstone knapt förtjåna som föda sig med Te-pläckning.

Slått äter Chinesen gemenligen alltid wid sina Risgrön, liksådes Siff. Men kött är mindre allmänt; ock kött allraminst, därnäst Get- och Får-kött, Kanin-kött, m. m. Harar eller annat wildt blef jag icke warse. Det säges, at Chinesen jämnwäl håller til goda kött af hästar, hundar och råttor.

Grodor, som Chinesen kallar Käppna, säljas här på alla gator. De binda ihop dem med et band öfwer ryggen, och båra dem så lefwande uti korgar. Dese sinaka dem öfwermåttan wäl, fast ån jag intet annat kunde se ån at de äro nog litet skilde ifrån våra allmänne Paddor; som kan slutas af följande beskrifning:

Rana (chinensis) palmis tetradactylis fisis, plantis hexadactylis, digito indice reliquis longiore. Palmæ tetradactylæ, fissæ, digitis subæqualibus, 2 & 4 paulo brevioribus. Plantæ hexadactylæ palmatæ, digito primo & tertio æquali, quarto brevior, quinto magis brevior, sexto vel intimo brevissimo, digito indice autem reliquis omnibus longiore. Corpus supra verrucolum striatum nigro-fuscum,

scum, subtus albidum. *Gula* alba punctis nigris. *Abdomen* album immaculatum, exceptis lateribus. *Oculi* nigri, iride aurea. *Palme* & pedes latere exteriori nigro-luteo maculati intus albi. *Palme* & *plantæ* carneo-nigræ. Mig kommer ihog hwad jag låst uti Turkish Spay. Lond. 1748. 8:vo Vol. 3. p. 167. at Fransoserna begynte först 1646 för hunger skul åta Groder och Swampar.

Buffel-orar brukas wid åkerskötslen och säljas til de främmandes föda. Dese orar äro gemenligen argare än våra; dock har jag wägat mig midt igenom hopen. De äro merendels gräactige; deras horn äro nästan raka, något kantiga. En Öre kostade nu 10 Tel; en Kalf 2 Tel, 5 Mes.

Getterna äro ej skilde ifrån våra allmänna, så wida jag i hast kunde märka.

Fåren här i landet hafwa små horn och korta rumpor, som bestå allenast af fett, til skapnad nästan som et rasp-bröd, eller aflånga, men ytterst på något runda. Dese Får äro ej större än våra Swenske; men bli nog feta på de torra Chinesiska backarna, så at deras kött råknas för at wara läckrare, än på någon ort i werlden. De betalas öf mer än annorstädes. Et Får kåstar här 15 plåtar, ofta mer; nu såldes det för 4 Tel, 8 Mes, som råknades för godt köp. Uti et så warmt Climat där ullen intet brukas, men Bomull och silke äro så allmänne, kunna de ock wara mindre omistelige.

Chinesiska Swin äro tilförne så wäl beskrefne (*), at jag ingen ting kan lägga til. Allmänt woro de antingen hwita eller swarta. De föröka sitt slagte mer än våra. De äro renlige, och därföre födas som hundar uti

(*) LINN. Wästg. Resa p. 62. Dito Skånska p. 72.

uti husen. De gå äfwen ibland på gatorna; men lägga sig aldrig på orena ställen; dock hafwer jag hört en af våra Hushållare berätta, at när de kommit hit til Sverige, och fått se huru osnygge deras slögtingar äro, så följa de ibland samma lefnads-sätt. Chinesiska Svinskin för hållas i stort wärde af Europeerna. De kosta gemenligen 1 Mes Kattjen eller 1 Piastre stycket, eller 6 Daler 24 öre R:mit. Men de äro nog små, och hwad som felar i wigten upfyller med en stor repstump, som alltid hänger wid skinan. Skinornas godhet beror utan twifwel af sättet at salta och röka dem, men ej mindre af Kreaturens gödande, så at de både få et smaktligare fläsk och tilräckligt kött. Det är med naturen närmare öfwerensstämmande, at de under gödandet ha en medelmåttig rörelse, hwaraf köttet ökas och fläsket blir fastare, än at innestångas i trångt rum, där de wäl få ömrogare fläsk, men knapt så smaktligt, och ho wet om det icke tillika är en osundare föda?

Söns finnas här af åtskillige slag, och säljas för wid påß 10 styfwer skålpundet. Men man måste här, som uti all annan Chinesisk handel, fruckta för at bli bedrogen. Det lårer ibland andra en af våra Landsmän kunna intyga, som köpte Purchöns, hvars fjädrar äro helt knorliga af Naturen, men efter några dagar fant at de woro af det gemenaste slaget, sedan fjädrarna blifwit helt raka. Chinesen hade lagt up dem som en peruque, kort för än de skulle säljas. Här ses bilden af en Chines, som sparar hwarcken tid eller möda, allena han kan winna penningar, ware sig med rätt eller orätt.

Ägg kostade 3 styfwer stycket.

Chinesiska Gåß äro of icke obekante, men nås wet war på en och annan gult, som annars är svart. Jämför LINN. Wästg. resa p. 145.

Chinesiska **Wacklar** (*), på deras språk *Umm-tjånn* kallade, äro tillförne nåmde, och huru Chinesen håller en Wackel i handen, i stället för Muff, när han går ut om Wintren. Här af köptes åtskilliga honor til paster på hemresan för 3 Kanderin stycket. Hannarna äro större, dyrare och mera sällsynte.

Cunnus (chinensis) striis transversis, retrorsum imbricatis, på Chinesiska *Så-ing*, är et slags små rundacktiga musflor, hwars inmåte uttages och lägges uti watern, och på det sättet säljes på alla gator, under namn af *Så-in-jå*.

Som Chineserna lefwa måst af rötter, frukter och gröna sater; så är landet här omkring staden öfwer alt upbrukadt til åtskilliga sådane matwaror, af hwilka jag sedt sölsjande, utom Ris, Säckerrör och Chinesiska Potatos:

Ärter sås här af mångahanda slag; åfwenledes 2 slags böner, som hos oss ännu intet kommit i bruk, emedan de fordra mer warma än vårt Climat kan meddela dem. På dresbänk har jag likwål fått dem mogna i Sverige. Det ena slaget kallas af Europeerna

Kallwanser (**), planteras på torra backar, och skötas som krypböner; de wåra intet i högden, så at de knapt behöfwa stöd; dock understödjas de på wissa ställen här uti landet, där de stå på öpet fält, och intet hafwa någon skydd af gårdesgårdar, som intet behöfwas när wallhionen följer med Kreaturen. Dessa böner äro ibland de minsta helt hwoita undantagandes frö-puncten, som är swart; men hwoit midt uti. De köpas mycket af Europeerna och brukas i stället för ärter på hemresan ifrån China. Skalet är tunt och bönorna rått smaklige. Swar
Kattje

(*) *Tetrao. Faun. Svec. 173.*

(**) *Dolichos (sinensis) caule erecto ramosissimo, pedunculis erectis, multifloris, leguminibus pendulis. Chinenibus Tao.*

Rattje eller et Chinesiskt Skålpund kâstar 2 Randerin eller wid påß 3 styfwer.

Lâtt-tao (*) kallas på Chinesiska et annat slags bönor eller rättare sagt ärter, som äro långt mindre och likna våra wildtväxande Musärter. Själwa wårten står som den förutnämnda helt rak och behöfwer intet understöddas, så framt de icke äro förmycket utsatte för bläst. Skötes på samma sätt som de föregående. Papegojor föddes här med. Ibland de mångahanda slags frön, som jag förde med mig til Sverige, war et slags små gröna ärter, som wid min hemkomst woro upätne af insecter, och skalet, som allena war qwar, tjänte dessa små coleoptera til lif, kistor dem de måst jämt upfylde. De hade utan twiswel blifwit förqwasde i papperen, hwaruti ärterna lågo.

Tau-fu eller **Tau-fu**, hwarom är nämndt p. 141, såldes stycketals på åttskilliga ställen efter köparens råd och ämne. Chinesen wiste mig et slags små ärter, som kallas **U-ang-teo**, hwar af denna osten skal göras, fast än namnet tycks snarare wisa at han tilredes af **Tau** eller **Kahwanfer**.

Ling-Råmm eller **Leng-kå** på Chinesiska (**), en frucht til utseende som 2 ihopsatta horn, med en kärna inuti, som ätes af fattigt folk, fans til salu på mångestolar. Jag såg på et ställe en helt liten Tekanna, hwars grepa war af denna fruchten.

Råm-katt nämnes här et slags små Citroner föga större än försbår.

Uj-qua. Se pag. 186.

Samn-nim kallas här i landet en aflång gul mjuk syrlig frucht, med 5 djupa färor (***) af samma egen-
skaper

(*) *Phaseolus Max*, Lusitanis Mungos.

(**) *Trapa bicornis*. vid. Plum. Icon. T. 67.

(***) *Averrhoa Bilimbi*.

skaper som Citroner, men skämmas hastigt. Chineserne solta in fructen, då hon får ännu angenämare smak. Mig är berättadt at hon annars nämnes Kala-mång.

Läm-tjes. (*) (jämför p. 135.) Churu Chineserna förbjudas at sälja Pounche, som är tillagad med Läm-tjes-saft, til besättningen på skeppen: så practisera de likväl med god afgang den ena skålen efter den andra igenom styckegluggarna; hwar af säljaren ibland har den olågenheten at han intet får sina emot förbud lämnade waror betalta, och köparen råkar ut för Dysenterie eller andra svåra sjukdomar; ty saften, som brukas omogen, är skadelig. Tråden, som såldes uti krukor, woro sällan öfwer en alm högga, och til utseende som Citrontrån. Fructen kostade halfannan styfwer hundradet.

Äpelsiner funnos här 2 slag; dels så kallade Mandarin-Äpelsiner, med skahl, som sitter helt löst, och heter på Chinesiska Kåmm. Dese äro bäst. Det andra slaget, som skalet hänger fast wid, kallas Tjang eller råt-tare Kang, til skilnad ifrån Pomeranler, som nämnas Tjang.

Äf **Pompelmoser** (jämf. p. 98.) på Chinesiska Jao, är et slags runda som kallas Lå-jao, och et slags långa, kallade Sån-jao, som äro et allmänt offer åt gudarna.

Renätter och andra äplen ätos här; men jag twiflar at de wåra omkring Canton.

Lätjes, eller Lå-tii på Chinesiska, som ätas i synnerhet wid deras Fedrickande, smakar något likt Swiskon, och ser ut som et stort Galläple eller som et litet rundt Swis

(*) *Caulis teres, subscaber, cinereus, pallide striatus. Rami inordinati, patentis, reflexi, rarius spinosi. Ramuli spinis rectis, acutissimis, alternis vel ex alis ramulorum. Folia alterna, oblongo-lanceolata, petiolata, subcrenata. Petioli subalati, lineares.*

Swiskon woro öfvertäckt med et brunagtigt, tunt och wärtagtigt skahl.

Lång = ann är mindre än *Lå-tji*, har ytterst et slätt skahl, där innan före et sött Swiskon, liksom på *Lå-tji* (*).

Pisang ()** (jämsf. p. 99.) kallar Chinesen *Tseu*. När det gula skinet afdrages, som bör ske med blotta fingrarna utan knif, at ingen osmak kommer af järnet, är själwa fructen lös som en deg, och har en angenäm söttma. Med des stora blad tror man at Adam skötte sig efter fallet.

Amango (*)** kalle wi den fructen, som säljes i China under namn af *Qwaj-máo*.

Gujaves (†) ätes ock.

Sinapis orientalis.

Pack-la, Chinesiska *Oliver*.

Tamarinder, på Javaniska *Sunda Affa*; men trädet och fructen kallas *Tchampahu*.

Pompor, Gurkor, och *Wan-Meloner* röda in uti.

Lök 2:ne slag, *Tsong* och *Lopa*. 2 *Kanderin Kattien*.

Radiser. 1 *Kanderin* för 100.

Långa Roswor. 1½ styfwer hundradet.

N

No

(*) An *Cussambium*? Rumpf. libr. 1. p. 154. t. 56.

(**) *Mula paradisiaca*, som 1755 blommat första gången i Sverige och Upsala Trädgård (se *Lärda Tidningarna*) och burit mogen fruct.

(***) *Mangifera Indica*. 200. 1. Javan. Po.

(†) *Psidium Guajava* 470. 1. *Javanis Njamba cuneng*, Rumpf. 1. p. 141. t. 47.

Morötter eller Bongo-ba, af det hwhita slaget, woro ej särdeles goda. Et Chinesiskt skålpund kostade wid påß 4 styfwer.

Gnao (*) eller Leen-gao et slags hwhita rötter, tjocka som Morötter, men längre, med leder som på en Bambuskäpp, och in uti pipuga. Dese ätas rå af fattigt folk; men äro ej särdeles smaklige. De planteras uti sank lerjord.

Go-tao kalla de et slags rötter, som intet kunna ätas rå; ty då fastna de säkert uti halsen. De äro så tjårfive at ingen hos oss wille smaka dem.

Bamburötter, eller som wi annars kalle Asia, när de äro insyltade uti Salt, Uttika, Lök och Spånst Papper (Capsicum). Dese äro de endaste af förenämnda rötter, som wunnit burskap hos oss. Asian kåstar här wid påß 11 daler R:mt krukkan.

Insyltad Ingefära eller Chinesernas Kåång.

Torr Ingefära kåstar 6 styfwer skålpundet.

Sann-sjö eller Sas-sjö, (**) Chinesiska Potatos wära med långa refwor, som ligga ut efter marken. Dese skäras af på några ställen och sättas uti jorden, eller ock planteras igenom rötternas sönderdelande som hos oss. Dese jordpäron äro af et helt annat slagte än wära. De låra härstamma ifrån warmare climat; ty de blomma aldrig uti China. Således låra de swärligen kunna förökas hos oss, ehuru de äro både smakligare och, kan hånda mera hålsosamme. De planteras på torra fält, där sand är rådande, et stycke ifrån hwar andra, drifwas med sådan göd-

(*) *Nymphaea Nelumbo* 511. 4.

(**) Denna roten är *Convolvulus Batatas*, så wida ännu är bekent, eller *Convolvulus radice tuberosa et culenta minore purpurea*. Sloan. Cat. Mill. dict. 2. cfr. Prof. Kalins Amer. resa t. 2. p. 300.

gödsel, som allena et wist slags folk hos oss fått privilegium på, och hållas rena ifrån ogräs, som uti alla deras planteringar noga i ackttages. Chinesiska Potatos kasta wid påß $1\frac{1}{2}$ stycker hundradet.

Tdaj = sjö, som Engelsmannen kallar Yams (*) är et slags torra rötter, af olika skapnad, til et par fnytt, nåstvars storlek eller mera. De brukas på många ställen uti Indien i stället för bröd; och kästade nu en Kansderin och 2 Kas Kattien. Dese planteras igenom rötter, såsom Potatos, på högder, en half alm emellan hwardera och wäl et qwarter djupt. De wäxa 10 månader, och när de tagas up, wäger en sådan rot några skålpund. De gömmas uti sand öfwer wintren. Innan de planteras, bortskäres alt hwad som är rutit; och innan de ätas läggas uti watten, at det bästa må någorlunda borttagas. Stjälkens första led wid roten är femkantig, andra sexkantig, tredje sjukantig, fjärde fyrekantig; hwilket sägs på de rötterna, som jag planteradt uti krukor, och hade med mig ifrån China til Sverige uti sin frodiga wårt. När de tåla så mycken ändring af climater, så torde de och med tiden kunna wänjas wid wår luft och korta sommar, til intet ringa fördel uti hushållningen.

Suu, Chinesisk Dryffel (**) bars öfwen til salu på gatorna.

Chinesisk Kål (*)** liknar nog wår Hwitkål; men af all kål, som köptes til skeppet, såg jag aldrig et enda hufwud, utan han war altid i blomman. Detta bringade mig på de tanckar, om icke Hwitkålen, som hos oss

N 2

behöf-

(*) *Rami sinistrorsum flexi ex foliorum alis. Folia opposita cordato-lagittata acuta, nervis 3 majoribus. Dioscorida alata 1033. 4.*

(**) *Cfr. Sjooro. Tubera esculenta. Kæmpf. amœn. p. 832.*

(***) *Cfr. Brassica Chinensis. Chinensibus Kaj-lann. NB. Laciniæ calycis alternæ angustiores. Venditur & heic aliæ species radice bulbosa, Chinensibus Pack-soi.*

behöfwer mer än et år, innan han går til fructification, kunde här i så stark warma utskjuta blommor i stället för hufvud första året.

Selleri och Spinat, som här kallas *Bout-sây*.

Convolvulus reptans, på Chinesiska *On-sây*, såldes i stället för Spinat til wårt skepp; men är så wida skild ifrån den rätta Spinaten, som natt ifrån dag, hwad deß slägte angår. Denna växer här allmänt wild uti grafvarna och på sidländra ställen; men den rätta Spinaten har jag allenast sedt frö utaf. Wi äto likwål den nymodiga Spinaten dageligen, utan at märka där af någon olågenhet. Detta torde ge oss anledning at i brist af annan Spinat betjäna oss af wår allmänna Åkerwinda, som är så nära slägt med Chinesiska Spinaten.

Bettelblad (*) som läggas omkring nöten, den de altid rugga på.

Chinesiska Swampar (**) hwar af et Chinesiskt skålpund eller Rattje köstade i Canton 2 Mes, men på skeppet 4 Skanderin mer.

Watt fins här intet annat, än det som tages uti floden. Det salta flödar in 6 timar och kan då omöjliggen drickas. Watnet, som behöfwes til hushållet, hämtas wål de andra 6 timarna under åbbens påstående; men är ändock blandadt med något salt och en god del lera. Folket här omkring har således, i brist af godt watt, måst koka det och blanda där uti Te, at göra det smakligare.

Te dricka Chineserna alltid utan säcker och mjölk, merendels här i staden af det färska Hånams eller Cantons Teet, som smakar andra intet särdeles wål. De bruka ingen Tekanna, utan allena sin Tekettel innesluten
uti

(*) *Piper Betk.*

(**) *Agaricus Chinenfs.* cfr. *Fungus. Krampf. §32.*

uti en träbytta, at wårman så mycket bättre må qwar-
hållas; men de fattigare hade allenast en träbytta, utan
någon måfings eller kopparkettel in uti.

Chinesiskt Brånwin (Skiet sa oa) som wi
annars kalle Camisu, drickes intet utan wid maten, liks
som Tewainet. Det behöfwes ingen tasta at utmärka
Brånwinshusen; ty des obehageliga lukt säger redan til
på gatan.

Chinesiskt Win, af våra Ostindiefarare kallat
Mandarin-win, prähas af en fruct, som hos dem
kallas Pausio, och menes vara samma med våra Win-
rankor; hwilket jag likwål ej hade tilfälle at se. Detta
winet smakade så obehageligt för oss, at ingen wille dric-
kat. Ostindiska skeppen föra årligen med sig Win til China,
och sälja ibland med wacker winning. Xerre-winet, som wi
haft med oss ifrån Spanien, köpte Chineserna för 33 Pia-
stres ankaret; hwilket i Cadix ej kånstade mer än 13 uti
samma mynt. Man är likwål den olågenheten underka-
stad på resan at fastagerna af den starka hettan och rörelsen
uti rummet kunna spricka sönder. Sedan är mig berät-
tadt, at det år 1754 så fallet, at våra resande för detta
winet knapt fadt sina utlagda penningar i Canton. Det
föres jämwål ifrån Spanien til Manilla och Macao,
hwarifrån Chinesen sedermera låter afhämta en god del,
i synnerhet til Kejsersliga Hofwet uti Pecking. Som det-
ta winet är mycket starkt, och bibehålles oförändradt i
den swåraste hetta; så är det och mera begärligt än något
annat. Chineserna äro i allmänhet mycket sparsamma på
win, och mången wågar knapt dricka ut et enda glas, åt-
minstone intet på en gång; men en del hafwa likwål lårt
sig af främmande at öfwerstrida måtteligheten, när de så
dricka hos dem utan betalning.

Ol och **Swagdricka** bryggas intet här uti landet; utan det mustiga ölet, som säljes i Canton, kommer wäl förwaradt ifrån **Engeland**.

Urrack eller **Rack** är nu sedan **Pouche** kommit uti bruk hos oss allm int bekant. Detta brännewinet kommer til **China** ifrån **Portugisernas Goa** och **Holländarnes Batavia**, men tilverkas ingalunda uti **China** af bara **Ris-gryn**, som en del låtit sig berätta. Man kunde snarare gissa at han tilverkas af **Areca**, emedan det trådet kallas på **Portugisiska Araquero**. Om **Urrack** kunde brännas af **Ris-gryn**, så twiflar jag aldeles intet, at ju **Chinesen**, som därpå äger så godt förråd, skulle taga för tjänsten ifrån andra. Det fattas ej heller någon idoghet hos detta folket. Men härtil fordras utom **Ris** och **Säckertor** äfwen **Cocus-nötter**, som en ifrån **Batavia** berättat mig. Således så länge här saknas nog warma för **Cocus-trådet**, så nödgas de hämtat ifrån sådana orter, där detta palmtrådet hafwer sitt hemwist, ibland hwilka staden **Goa** på **Indianska Kusten** och **Batavia** på den **Jawa** äro i synnerhet bekante. **Goa-Racken** är swagare, hwitaktig, rar och och kåstar gemenligen mer, emedan orten är mera aflägsen ifrån **China**. **Batavia-Racken** liknar **Franskt** brännwin, men är så olika at han ibland för lika pris säljes dubbelt swagare. Därföre bör **Köparen** wara försedd med et instrument, som gradtals wisar igenom sitt höjande och fallande huru starkt det är. **Wåra Ostindieskarare** köpa sig **Batavia-Urrack** på **Holländska** skeppen, och sin **Goa-Urrack** af **Engelsmänner**. Men de som resa til **Surratt** kunna få honom utur första handen. **Batavia-Urrack** kåstade nu 44 til 50 **Piastres** **Liggaren**, och såldes uti **Göteborg** för 12 **Daler** **Kopparmynt** **kannan**; i det stället hen 2 är tilförne gullit 6 plåtar. **Full-afgiften** är 3 **Daler** **Koppmynt** för hwarje **kanna**. Nu sedermera hafwer **Compagniet** begynt at föra hem **Urrack**, för egen råkning,

ning, som tillörne allena infördes af privata under namn af Rese-provifion. Huru Pounche tillagas, låter wara allmänt bekant; jag will dock nämna den proportion, som nu tages, at deraf kan ses i framtiden huruvida han mer eller mindre raffineras. Til 1 kanna wäl upköft watn tages wid på $\frac{1}{2}$ stop Urrack, $\frac{1}{2}$ Skålpund Säcker, 5 a 6 Citroner eller ock Samarinder tills det blir surt efter behag. Här på ritwes Muskätt. Pouchen, som tillagades på skeppet uti en stor balja åt Besättningen, upwärmes med stora glödande järnkulor, som kastades däruti. Pounche är en dagelig dryck om eftermiddagen på skeppen för dem som hafwa råd därtill. Under wilstandet i China dracks han jämwal på skeppet wid måltiden i stället för win, som Compagniet bestod första bordet.

Caffe dricka Chineserna icke, utan hos Europeer, fast än böner kunde fås ifrån Java.

Turkisk Tobak (*) rökes allmänt uti China af gamla och unga. Deras pipkast äro långa och swarta, men hufwudet af hwit metall, til utseende nästan som Kalcken (calyx) på Allon, mycket små. De röka så mycket oftare, och pipan bära de med sig uti et band, som hänger wid sidan.

Sjukdomar, som förekomma här uti landet, äro ibland andra, Blindhet. De som skrifwit om China berätta at ibland Chineserna skola finnas många blinde; men det kunde jag intet märka. Kan wäl hända at de äro inneslutne uti husen, men på gatan sågs ibland så många 1000 människor ej mer än 3 eller 4 blinda Figgare-Råringar och et eller annat barn. Lyctan war at ej flera råfadades; ty då hade en främmande swärligen kommit fram på gatan. Råringen kom med en träskäl uti handen, ropade: Lauråsa Tslawas-lamma, och där hon, efter de

N 4

andra

(*) Folia Nicotianæ rusticæ, colore æ apud nos, siccata.

andra Chinesernas anvisning, råkade någon utländring, föll hon honom med alla krafter em lifwet eller benen, ropade med wänlig mine: Palata Sen-jor (*), penningar Herre, och släppte intet innan hon fick efter sin begäran. En del tro, at blindheten härrörer af Ris-gryns åttandet. Kan hånda, at imman, som uppstiger af de warma Ris-grynen kunde hafwa dylik werkan. Men hwarföre skulle det intet åstwen så wäl hånda på andra ställen uti Indien, där de lefwa af samma spis? Det är mycket annat, som kunde misstänkas för ordsaker til denna sjukdomen. Åkerbrukare, som här så mycket handtera Mennisko-gödsel, kunde deraf blifwa skadade; Lakere af sin starka sårnisa, som swider wårre än Pepparrot uti ögonen; den starka röken, som i synnerhet alla afsnar uppstiger öfwer hela staden af deras rökelis-pinnar, och mer sådant torde jämwoäl något bidraga. Jag frågade en Chines här om. Han mente det kom där af, at de alltid om morgonen tvåttade sig med warmt watten. Men intet dera kan tjäna som en allmän orsak; ty måstadelen blinda äro, efter Chinesens egen berättelse, så födde. Således måste ordsaken sökas hos Modren.

Sebrar och flera hos of gångse sjukdomar hafwa liksåledes här sitt hemwist. Men de som haft tilfälle at omgås med sjuka här i staden kunna derom gifwa närmare beskriifningar. Det sågs at Lungdot cureras här med et lim af Äsnehud som kallas *Oki-ao*, men smakar nog illa, antingen deraf tages en bit i munnen at smälta eller uti Tewarn.

Sår och elaka Bölder räknas här ibland de stygaste sjukdomar. Det arma folket som dermed äro beswärade lida intet allenast en odrågelig sweda i den swåra hettan, i brist af goda Fältschårare, utan måste jämwoäl båra sin försmädelse och skyla sin kropp allena med mattor, em de nödgas gå ute på gatorna.

Med

(*) Af Spansta orden Plata Señor.

Med brukas sälan eller aldrig; utan Kol; hvar på år så mycket större åtgång för Köken. Uti rummen behöfves ingen eld, om icke för siuka under starkaste kölden. Då upvärmes Kaminaren med en liten Fyrugn, som ställes midt på golfwet. Dessa små Fyrugnar äro öfwer måttan beqvämlike, och förtjåna at hos oss allmän- nare bli bekante. Utminstone hemsfördes nu sådane til Göteborg af en eller annan, som torde ännu kunna wisa dem at någon som åstundar närmare un- derrättelse.

Odjur behöfwer man intet rådas för här uti lan- det; men här finnas så många flera människor som iflädt sig deras egenkaper, som med skällsord och stenar öfwerfalla de främmande. Mord höres wäl sälan; men at röfwa ifrån folk alt intil kläderna på kroppen, draga de litet i betänkande. Jag wil här införa en berättelse, da- terad Canton 1747 den 7 November: Sedan Capi- tainen Congrell på Engelska skeppet Onslous lyckeligen ankommit til Canton, gick han för ro skull i land på Frans Öyland (en ö som ligger bredewid Europeernas ankarplats), där han i hastighet blef af några Chineser öfwersfallen. Med fort process togo de ifrån honom alt hwad han hade af penningar, guld eller silfwer och spån- nen; förgyllda knappar skuro de utur väcken, och knapt hade han fått behålla sitt finger, om han icke med wäld slitit ringen ifrån sig och gifwit dem. Sedan de wäl plundrat honom, kom han ändteligen til sin slup. Men följande dagen, som war en Söndag, bewäpnade han sina fartyg och landsteg på förenämnda ö jämte 60 Man med bajonetter på Musqueten samt 4 Nickhakar, och stälte dem up för staden Wampu på samma ö, begyn- nande skjuta. Då Stadens invånare våkade uti be- störtning, och kommp i flygande deras förenämsta Man- dariner ut och bådo honom hålla up med skjutningen;

„de wille gärna gifwa honom satisfaction efter hans å-
 „stundan. Swärpå Capitainen berättade dem, huru
 „han dagen tilförne blifwit vundrad, och åt han word
 „kommen at söka revange för sig och flere Nationer, som
 „blifwit oroad af sådane skälmar, med tillsäijelse at intet
 „förr uphöra än han fingo igenom deras affstraffande be-
 „hörig satisfaction. Emedlertid hade de i staden slagit efter
 „desa röfware, och fått rått på 4 stycken, hwilka de för
 „Capitainens ögon måste binda til händer och fötter,
 „blifwande sedan med några Mandariner uppfickade til
 „Canton at affstraffas.

Skådespel. Kunna ses på gatorna, utan ringaste
 betalning. Da en ställning slås up twärs öfwer gatan,
 nu på et, nu på et annat ställe, gemenligen uti hörnen,
 ifrån det ena huset til det andra midt emot, wid påß et
 par Manshögdor ifrån gatan, så at hwar och en kan gå
 med beqvåmlighet inunder. På denna ställningen, som
 är tåt lagd med bräder, sättes stolar för Mulicanterna
 och Acteurerna. Desse woro klädde uti fotsida räckar,
 ibland som Pickelhåringar. De infödde, som förstå
 språket, lära haft mera nöje af deras sjungande, skrian-
 de och swångningar än Europeerna. Som så se Comædi-
 er med mera skickelighet ageras. Desse Skådespel höllas
 först om hösten så wål på förenämnda ställen, såsom gläd-
 je betygelser öfwer god årswårt, handel eller lycka uti nå-
 gon näring och uti husen efter måltiden at roa sällskapet.
 Skådarena såto på taken eller i fönstren, utom de som
 wid förbigående stånade på gatan.

Kort spela Chineserna ibland; men deras Kort
 skilja helt andra figurer än hos oss, och äro hälften
 smalare än våra. Et annat spel, som går mycket lång-
 samt och speculativt med 2 slags stenars flyttande på et
 bråde som liknar Schack, är ock i bruk.

Barnen roade sig om afstnarna med sina Foglar, Drakar och Fjårilar af rapper, som swåswade uti lusten.

SEPTEMBER. 8.

I dag, som war den 15:de Söndagen efter Trinit. predikade jag uti Cantons Förstad i Factoriet; där jämwal några Chineser bleswo mina åhörare. Eftermiddagen lät jag med en Chinesisk båt sätta mig öfwer floden til en stad som kallas Hä lamm eller Hånamm. Här war en stor Pagod eller Chinesisk Kyrka, om icke flera sådana, den ena öfwanföre den andra, instångde med kamrar på sidorna om gården för Prästerna och deras hushållare. Emellan stranden och dessa husen är en bred wåg eller stor plan, omgifwen med stora höga trån, som kallades Liång-sy. Vid ingångarna stodo några par förgyllda bilder, större än folket är nu för tiden. På sidorna lågo ansenliga blåckar, som warit ämnade til Kejsersliga Slättet uti Pecking.

Mitt sällskap satte sig ned wid öfwersta Bön-huset och åto några Watn-Meloner; men örterna på gården hade jag mera lust til. Gick dertföre ifrån dem på andra sidan om huset. Där mötte mig en Chines, som tilböd en stoppad Tobaks-pipa; men när jag wågrade, nappade han mig uti kläderna och wille med wåld rifwa til sig mina knåspårnen. Jag slet mig ändteligen ifrån denna Mannen som wille fågna mig emot en så prompt betalning; men strart word en hop poikar tilreds som kastade sand och små stenar efter mig. Jag måste således lämna mitt påbegynte nöje och söka up mina följeslagare. Emedlertid hade jag funnit följande örter:

Mirabilis odorata, som wäxte på sådana ställen där nåflor bäst trifwas hos oss.

Convolvulus hederaceus.

Scirpus glomeratus.

Nymphaea Nelumbo wäxte wid en uttorfad dam på gården. Brede-

Bredewid war en Trågård; men wi kunde hwarfen för böner eller penningar slippa in. Genom porten sågo wi Pompelmos-trån och förenämde Nymphæa. Wi gingo då in uti et hus där Föreståndaren bodde. Här stod en liten förgylld människo-bild, på et altare, som war hans Hus-gud. Wi blefwo wäl emottagne uti hans kammare; han befalte straxt gifwa oss en Kåpp Te-watn uti handen utan säcker och därtill en pipa Tobak, men bad oss intet sitta ned. Efteråt blefwo wi sågnade med 2 slags fructer, på deras språk kallade Lå-tji och Lång-ann (*), som tilförne äro nämnde. Wi gingo längre bort på hwaras handen til en liten Lund, som bestod måstadelen af Bambu-trån, hwaraf våra lätta Bambu-kåppar tagas, som komma ifrån China. Dese utwisa at trädet är iholigt, undantagandes en afdelning wid hwar och en led. Trådet är både lätt och oförlikneligen segt; brukas därför mer än något annat. Dermed öfwertäcker Chinesen sina båtar, bygger up Materials-hus eller så kallade Bångsaler wid wampu för Europeiska skeppen, inreder til en del sina egna hus; det tjänar honom til stänger at bära på, til stolar, fångar, bord, stolar, segel, metspån, hattar, böse-foder, solskiädrar, wåffkedar, penslar, fogelburar, rånnor, hoar at gifwa Kreaturen mat och dricka uti då trädet klyfwas midt i tu. Af dessa rörträden fås både smala och tiocka, til många alnars längd, ifrån en pennas tjocklek til en aln i omkretsen, om icke mer. Trådet blommar, som Chinesen säger, hwart 60 år (**). Som jag intet annat kunde se, woro här 2 Species: Det ena wårte på backar, och war allena et par alnar högt, men mycket taggigt och grenigt (**); det andra wårte på sankta ställen och war wäl 3 mans längder högt, om

(*) *Folia hujus arboris palmata II foliolis lanceolatis, supra glabris, subtus tomentosis. Flores racemosi, pentandri.*

(**) Anno 1754 flores e China habui.

(***) *Arundo arbor spinosa.* Rumpf. 4. p. 14. t. 11.

om icke mer, helt raft, fritt för taggar (*). Vi gingo igenom Bambu-lunden öfver en liten bäck in på en hög plan, där Chineserna hade begrafwit sina lif.

Några **Likkistor** stodo öfwan jord, upsatte som bistäckar wid trån. Dese gästwo en swår stank ifrån sig, och drefwo mig tillbaka. Sedan berättade Chinesen mig at dese woro främmande lif, lagde uti kistor på allmän bekåstnad, utan at begrafwas. Så bisåttas de, hwars anhörige ingen där å orten kånner eller wet hwarifrån de äro komne.

På Begravnings-platsen fanns

Euphorbia neriifolia, som brukas til häckar.

Solanum diphyllum.

Hibiscus ficulneus.

Frutex baccis albis, foliis obverse ovatis.

Nyctanthes hirsuta. *Perianthium* cylindricum, sexfidum, laciniis linearibus. *Corolla* laciniis 8, oblongis, acutis, tubo brevioribus. *Filamenta* brevia; *Anthere* oblongæ, filamentis longiores. *Folia* cliptico-lanceolata, ovata, undulata, opposita. *Pedunculi* axillares.

Curcuma chinensis.

Gratiola virginianoides.

Citrus Aurantium.

Clematis chinensis. Obs. Plurima habet communia cum Clematide Vitalba, at folia lanceolata, angustissima, & flores minores.

Achyranthes chinensis. Obs. *Perianthium* duplex, corolla longius, *Corollam* 5 petalam includens; exterius minus, diphyllum, interius 5 phyllum. *Flores* racemosi, terminatrices. *Pedunculi* ex alis.
Folia

(*) Arundo arbor fera. Rumpf. 4. p. 16. t. 3. cfr. Gronov. flor. oriental. 22. 23. Rauwolf. it. p. 97.

Folia lanceolata, opposita, nervosa, glabra. Caulis ruber.

Achyranthes lappacea. fol. oppos.

Carpesium Abrotanoides.

Sida spinosa.

Polygonum chinense.

Vitex Negundo.

Poa chinensis.

- - *tenella.*

Och Uti skuggan:

Canna indica.

Cassia sophora.

Hedyсарum gangeticum.

Apluda mutica.

Panicum arborescens, som växte ut med muren; et gräs hvars like jag aldrig tillförne sedt, af 2 manshögheder, och mycket grenigt.

Natten skyndade på återresan til Canton, och således måste jag lämna min ro til en annan dag.

Nattfjärillar, ibland de tåckaste och allra största, som finnas på någon ort, är *Phalæna fenestrata* (*). Några stycken af detta slaget råfades uti en Köpmansbo. De woro alla lefwande, suto helt stilla på en qvist af *Nerium Oleander* och buros til factoriet, där de sattes på knappnålar; men om natten kom en Läderlapp in uti kamnaren, emedan fönstret stod öppet, och åt up dem allesammans, qwarlämnades ej mer än wingarna. Jag fick likwål sedermera af samma slag uti Insect-lådor, som Chineserna sålde. Lådorna woro af Tja mock eller annat slätt träd, utan lock, in uti fljitrade med papper. För en sådan låda med **Dagfjärillar**, (*Papilio*) uppsatte på synålur, begärade de $\frac{1}{2}$ Piastre stycket. hvar,

(*) Cfr. Petiv. *Gazophyl. nat. & artis decas* 1. t. 8. f. 7. *Papilio indicus maximus.* *Walentyz Musf.* 2. p. 168. t. 54.

hvarje låda war mid på 10 a 12 slag, men många af hwart species. Andra insecter funnos intet i lådorna, om icke *Cicada chinensis*; men knapt en enda af *Coleoptera*, när *Buprestis maxima* undantages. Kan hända Chinesen tycker, at de intet lysa så mycket i ågonen, som deras täcka Sjärillar. Jag våkade sällan ute på markten några andra insecter, än Sjärillar; men skulle dock förmoda, at de finnas om wåren, fast än de saknas andra tider på året. De Sjärillar, som nu funnos til följande uti lådor, wore:

-	<i>Papilio Helenes.</i>
-	<i>Deiphobus.</i>
-	<i>Antenor.</i>
-	<i>Zebra.</i>
-	<i>Teligonus.</i>
-	<i>Epheliticus.</i>
-	<i>diffimilis.</i>
-	<i>similis.</i>
-	<i>egyptius.</i>
-	<i>Philautia.</i>
-	<i>Orpheus.</i>
-	<i>Lethe.</i>
-	<i>Platineurus.</i>
-	<i>Tryphe.</i>
-	<i>Plebejus.</i>
-	<i>Agamemnon.</i>
-	<i>Rusticus.</i>
-	<i>Abbas.</i>
-	<i>C aureum.</i>

SEPTEMBER. 10.

Wädret war wackert och klart, som de föregående dagarna.

Avicennæ officinalis fruct, som på våra Apothek kallas *Anacardium orientale*, war hitförd med
Ewen.

Svenska skeppet ifrån Suratt. Denna frukt liknar en nöt til hårdhet och storlek, men är svartagtig och hoptryckt, samt hafver i stället för kärna en tjock svart saft, hwar med skrives namn på bomuls-kläder och nåsdukar, liksom med annat bleck, fast än det intet rinner så väl. Medan bokstäfverna äro ännu wåta, strös där på osläckt kalk; sedan kan det aldrig tvättas ut, ej heller skadar kläderna.

Nu längtade jag at få se landet utom staden; några af mina rese-kamerater wille och hugna mig med sitt sällskap. Men wi hade knapt lämnat de allmänna gatorna uti förstaden, innan poikar samlade sig omkring, ansågo oss såsom utskickade ifrån Månan eller annars som några underliga djur, dem de nu wille med samlad röst skalla utur staden; hopen öktes alt mer och mer, i synnerhet när wi kommo på mölnaregatan, där Riset stötes och males uti alla hus på båda sidor. Små sten, sand och annan orenlighet, som kastades efter oss, gjorde at wi skyndade på med all magt, innan wi kommo utur förstaden och miste våra förföljare.

Wi lämnade nu själwa staden med des murar på höger, och sågo föga annat än åkrar på båda sidor om wägen, eller stora smala lerfält betäckte med Ris, *Nymphaea Nelumbo* och *Sagittaria bulbis oblongis* (*) en ört, som äfwan jord är lik wår Svenska *Sagittaria*, undantagandes at hon här wåxer större; hwilket kunde härröra af culturen. Men rötterna på den Chinesiska äro store som knytnåswar och aflånga, då de på wår Svenska äro runda och föga större än ärter.

Wi omskape jordenes lynne igenom dikning och andra konster, innan hon kan bli tjänlig til våra så sådes-
slag;

(*) *Chinensibus Succoiji-fa. Obl. Major nostratis. Scapus & petioli sexangulares crassiores. Folia undecim neryis rubris, mediis utrinque ramosis. Bractee ovato acutae. Flores verticillati 33 plerumque.*

slag; Men Chinesen hafwer så många slags wårter til sin föda, så at han knapt kan hafwa någon jordmån, som icke passat sig för någöndera. Och således inrättat han intet åkren efter såden, utan såden efter åkren. Riset kan stå under watnet, Nymphæa och Sagittaria uti watnet, Arachis hypogea på nästan torr jord, Säckerrör och Potatos på ännu torrare, Yams tål ännu mer torcka, Indigo och Bomull på de högsta backarna. Skulle någon backe wara för torr, så tjänar han til begravningsplats; men ingen jord är så wåt, at ju Chinesen finner hånne tjänlig för någon mat-wårt. Om wi intet skulle kunna efterfölja honom härutinnan, hwad åkren angår; kunde wi likwål så inrätta ång-skötelsen, i synnerhet om wi intet hinna med at göra tillräckelig dikning, eller ock orten är så belågen at nog aflopp intet kunde århållas. Ingen ång är så wåt at icke Kassewjan (*Poa maxima*) kan wåxa där, som tilförne hämtats ifrån utrikes orter, innan wi singo weta at detta makalösa gråset finnes uti Wästergöllen i dammar, åar och på flera sådana ställen. Ingen backe är så torr, at icke Fårgråset triffwes där mycket wål. I brist af penningar eller arbetsfolk til dikning, kan en fattig hushållning igenom den enfsaldiga naturens efterfölgd ansentligen förbättras, när hushållaren införer sådana örter på sina ångar, som tjäna för hwars och ens jordmån; och således både upfylla hwad som brister, och utrota det som gärna mistes.

Men jag må hålla mig wid wägen, där wi sågo häckar af *Euphorbia Nerisolia* eller Sjong-sa, som på et eller annat ställe woro slåtade med *Ipomœa Quamoclit*, hwilken med sina täcka röda blommor skulle ansentligt pryda et lusthus. Wi råkade här äfwenledes war Swenska Humle, som klångde sig up öfwer häckarna; likaledes *Periploca græca*, hwars blommor dro in uti liksom klädde med Sammet.

Vi kommo ändteligen til et Begravningsställe, där ätskillige af våra Landsmän hwila sina ben; som deras grassstenar utwisa. Denna backen är på högra hand, då man kommer ifrån staden, straxt wid wägen, icke omkringstångd, utan som en betesmark hos oss, och skulle efter berättelse wara wid påß $\frac{1}{2}$ mil ifrån vårt härbärge. Jag fann på denna begravningsplatsen följande rara örter:

Cassia procumbens.

Crotalaria juncea.

Celosia argentea.

Achyranthes aspera, och en *Cassida nigra*, *oblonga*, *fasciis duabus transversis testaceis*, *punctis 4 ad basin.*

På hemvägen mötte oss trenne Chineser, som begärde penningar, och när de intet fingo efter sin ästundan, saluterade oss med stora stenar. I synnerhet war jag uti fara, som kom at dröja något efter mina följeslagare, sedan jag wid wägen råkat *Torenia glabra*. Descr. *Perranthium* 5 angulare, erectum, laciniis 5 lineari-lanceolatis, tubo brevioribus. *Corolla* ringens; *Labium* superius subintegrum, reflexum; *Labium* inferius trilobum, deflexum. *Stamina* 4, corolla breviora, quorum 2 tubo breviora, per paria connexa, labio inferiori imposita; superiora altero ramo sterili. *Stylus* filiformis: *stigma* cochleatum, bifidum. *Cap-sula* longa, unilocularis? *Semina* plurima. *Flores* ex alis. *Folia* ovata, crenata, subsessilia, opposita. *Habitat* etjam inter agros *Oryzæ* intulæ Danicæ. Denna örten witnar om en sin upfinnare; och gifwer hans wänner den nödiga påminnelsen, at människan är i sitt lefwärne som gräs.

Vi hunno up en Chinesisk *Lit-process*, som här ute begrafwit sin döda. Här fingo wi et trygt beskydd.

De

De hade sin trågud i följe med sig. Allrafrämst gingo et par Chineser med små fanor, där näst Musicanterna med pipor och andra instrumenter, hwar på klingades då och då. Där näst bars guden, som war en förgyld människo-bild, uti en Palankin. Lik- listan skulle bäras där efter på en Bambustång. De förjande hade hwhita kläder om hufwudet. När liket är nedsatt i grafwen, lägges et par stenar där på, utom risgrön, fruckter, Te, penningar och annat sådant, til den dödas förplågning och gudens blidkande. Deras rökande och andra ceremonier wid grafwar äro oräknelige. De hålla jämnwål Sing-sang eller musique på hwariehanda instrumenter uti båtar, hwar med de om afsnarna ro up och ned uti Cantons floden.

Makar förja hwar andra uti 49 dagar eller 7 wecker. Här tillåtes aldrig någon af deras egne at begrafwas uti staden; mycket mindre främmande. Jag frågade en Chines: om intet åtminstone de förnämste hafwa sina grafwar uti staden? Han frågade mig tillbaka med åtlöje: Bruka de så hos eder? Och när jag svarade, ja: frågade han hward heder det kunde wara för den döda? Wi begrafwe dem på öppna blomsterfält, sade han; at alla må se deras graf; wi rese up en sten wid grafwen, hwar på deras gårningar äro tecknade; at alt folk må läsa deras öden. Skulle wi begrafwa dem i hus, så word de ju sina barn til olågenhet och deras förtjänster woro liksom begrafne med dem.

Chinesiska grafwar äro til utseende nästan som iskällare, wid sidorna på backar; grafwen är på bägge sidor med sten uphögd och i stället för källaredören en uprest sten, på hwilken den aflednas minne är ristadt med stora Chinesiska bokstäfwar.

SEPTEMBER. II.

Norska Pagoden (*Delubrium mauritanum*) som ligger et godt stycke utom Europeiska grafvarna, åstundade jag at få se närmare; gick därför åter i dag utom staden samma vägen som i går och hade til sällskap vår upmärksamma Braad och 2 andra Herrar. Under vägen kommer en slarfwig Chines efter oss, och begärar Råm-sea eller en gåsua. Wi läto oss intet märka, utan gingo det fortaste som någonsin möjligt war uti hettan; men han blef alt mer och mer närgången, drog en utaf vårt följe i kläderna och wille intet släppa, innan han fick penningar. Swad skulle wi göra? Nog hade wi kunnat ge honom et snart rese-pas; men wi fruktade, at han då med sitt skriande skolat sammankalla 100:tales Chineser, som öfweralt arbetade på fälten; och ingen af oss hade kunnat klaga sin oskuld, när wi ej förstodo Chinesiska språket. Men rått som wi woro allramäst brydde; kommer en annan Chines, och med en Karbas smörjer vår trågnia förföljare om benen, så at han begynte jämmerligen skrika, och springer in uti Nis-åkrarna, där leran stod honom up til knän. Denne Mannen gaf sig ut för en Krono-betjänt tillika med sin Kamerat, och följde oss sedermera up til Pagoden, som låg på en mycket hög backa, och war in uti något åtskildt ifrån de andra Chinesiska Templen. Mannen, som bad oss gå in, påminte, at wi skulle taga af oss hatten, som annars är owanligt här i landet. Wi skyndade oss tillbaka sedan wi sedt litet på träden, som woro planterade här omkring; men funno i hast inga andra än dem som tilföre blefwit nämde, utom *Musa eliffortiana*, som nu stod i sin fågraste blomma.

När wi gingo ut för backen, blef jag warse på båda sidor om vägen Chinesernas *Te-limm* eller *Melastoma octandra*, en liten ört som pryder de magraste högder med sina röda blommor, hwilka jämwäl om natten stå öppna,

na, åtminstone en god stund efter Solens nedergång; där likväl andra blommor frysa ihop emot natten, at daggen ej må skada deras ömaste delar. Dets beskriwning är följande:

Perianthium urceolatum vel cylindrico-ovatum, setis rigidis, brevibus, germen includens; *Laciniae* quinquefidæ, lineares, ciliatæ præter 5 minores ad divi-
 furas. *Corolla* 5 petala, Petalis obverse ovatis, calycis margini interiori inserta, laciniis calycis longior. *Stamin.* Filamenta 8, subulata, deflexa, calyci im-
 posita; *Antheræ* 4, lineares, erectæ; 4 steriles hæ-
 mosæ, filamentis longiores, omnes ante florescen-
 tiam deflexæ. *Pistillum* unicum, staminibus longi-
 us; *Germen* subrotundum; *Stylus* subulatus, superne
 curvus. *Stigma* simplex; *Pericarpium* est bacca sub-
 spherica vel urceolata. extus nigra, intus rubra, ca-
 lyce floris fetoso cincta. *Semina* plurima, sparsa,
 minima, subannulata. *Herba* frutescens. *Radix* ra-
 mosa repens. *Caulis* teres, procumbens. *Folia* o-
 vata, subcrenata, trinervia, opposita, petiolata. *Flo-
 res* terminales.

Jag råfode här äfwenledes en ört, som i hastigt på-
 seende hade nästan lika blommor med den förenämnda; fast
 än hon för öfrigt är wida åtskild ifrån alla andra släk-
 ten. Hon kommer uti naturlig ordning när in til Lys-
 machia, och kallas på Chinesiska Kåmm-Hoäng-loåå
 eller Guldros-sjåder. Herr Archiatern och Riddaren
 LINNÆUS som tyckt at min möda på något sätt bordt ihog-
 kommas, har welat upoffra denna örten til min belöning,
 och kallat hånne *Obeckia chinensis*. (vid. Tab. 2.
 fig. 1. 2. 3.) Hela örten, som finnes til köps på Apothe-
 ken uti Canton, kokar Chinesen tillika med gammalt
 Kuli-Te, och drickef därpå några kåppar, när han plå-
 gas af Colique, och utwärtas badar han sig med hånne,

för brott och svullnader. Örten har följande känneteckn: Roten är trådaktig och består ibland af en liten knöl med små grenar, ibland utan knöl; stäm är ifrån år, och skjuter ibland up en myckenhet af stjälkar. Stjälken är fyrkantig, tjock som et segelgarn, sållan öfver en half aln, merendels med åtskilliga grenar, ibland, som en liten buske. Grenarna, som äro fyrkantige och något hårige, sitta ofta emot hwarandra, men äro ej delte uti flera; sluta spitsen merendels med 2 blommor, omgifne med 4 blad, af hwilka 2 äro kortare, men dock längre än blomman. Bladen äro fäste 2 och 2 emot hwarandra, en tum eller mera emellan hwardera paret; ju närmare blommorna, ju längre emellan bladparen. Bladen äro brede som binneband, något trubbiga och en tum långa på de spådare, men på de äldre längre och hvarå; där grenarna gå ut emellan blad och stjälk äro de ofta dubbelt så långa, om icke mer; de sitta nästan utan stjälk fast wid bål och grenar; de äro lancett-lika och ofta smalare, nästan jämbreda, aldeles hela uti kanterna, klädd på öfra sidan med stråfwa nedliggande hår, så at de se ut nästan som en kard; på undra sidan äro några glesa nedtryckta hår allenaast wid bråddarna, och på des 3 nerver, som gå nästan uti en rätt linea längs efter bladet. Blomfodret är enbladigt, likt en kläcka, ofwan til delt uti 4 aflånga hvarå blad, ytterst något hårige, och wid hwardera wiken et litet fjäll med små ögnebryner. Kronan består af 4 upnedwända ägglika röda blad. Strångarna äro 8, smala, nedbögd, intet längre än blomfodret, uti hwilka de äro fäste tillika med Kronbladen, som äro längre än strångarna; Knapparne äro uprätte, aflånge, slutande sig uti en spits, som är nästan lika med dem, eller ser ut som lufwen på en måsa (calyptra musci). Spiran har et ägglikt ämne; en stift som är smal och frodig; et kort och odelt märke. Struckstaklet är likt en sylteburk, men smalare i botten, bestående af 4 kamrar, klädt utan på med

med blomfodrets pip. Jorden äro många och helt små, til utseende igenom Microscop, som små i ring bögda maskar. Sedan wi kommit ut för backen ned emellan Ris-åkrarna, blefwo wi warse wid gropen, som til en del war fylld med wärn, *Impatiens chinensis*, som igenom culture skulle med sina tacka röda blommor tjäna til prydnad uti våra fönster så wäl som Balsaminer, med hwilka hon är närmesta slägtinge.

In emot staden wärte et slags små buskar (*Cryptanthus chinensis*)(*), nästan af samma högd som Krusbårsbuskar, med hwita dubbla blommor. Bladen äro stora som på Stäck-rosor och hiärt-like, trubbogt sågade i kanterna med olika wiskar, ofwan på något lodfulle, inunder slåta och hafwa åtminstone 8 större ådror; Blommorna sitta uti klasar ytterst på grenarna.

Våra obudne Följeslagare, som utgifwit sig för Chinesiska Kronoberjänter, och på hela hemwägen begärt wedergällning, stoppade nu sina Karbaser i fickan, innan wi kommo til staden. Wi bodo dem följa of til Factoriet, där wi wille wisa vår tacksamhet emot dem, men de wågrade och skildes ifrån of.

SEPTEMBER. 4.

De raraste gräs, af hwilka våra Botanici gärna wille köpa et stånd til sina Herbarier, fant jag igen uti det høet, som war Ko uti Factoriet hade fått til sin föda. De woro

Nardus articulata.

Agrostis indica.

Panicum Crus galli.

- - - *dissectum.*

- - - *patens.*

- - - *brevifolium.*

D 4

He-

(*) Foliis oppositis, Rubi facie.

Hedysarum Lagopodioides.

Andropogon Schœnanthus.

- - - *Ischæmum.*

- - - *fasciculatum.*

Chinesen behöfwer aldrig slå af något gräs til sina egna kreatur; ty de kunna gå ute både Winter och Sommar. Kör behöfwer han ej hemma; ty mjölk, smör och ost kan han wara förutan. Hästar kunna ombåras på stall; ty han går til fots eller ock låter båra sig uti Portchaise. Således kan Chinesen använda all den tiden til sitt åkerbruk, som hos oss nödwändigt fordras til ångarnas rödjande, bärgande och hågnad; men i det stället har han alltid wallhion som följer boskapen hela året, at han intet må röra wid plantager eller åkrar, ty om de äro hågnade; så kunna dock glesa och låga lefwande gårdesgårdar icke utestånga deras willa orar. Andra gårdesgårdar äro obrukelige, om icke wid någon liten täppa, där en gråstensmur kan wara upstaplad innan före buskarna.

I dag reste jag åter til skeppet, at se huru tilståndet war med de sjuka.

SEPTEMBER. 13.

Frans öyland nämnes af våra Ostindiefarare en ö, som ligger wid Cantons älf, och räknas wara 2 Swenska mil ifrån Cantons stad. Mig är berättadt, at öen kallas på Chinesiska Som-så-ang. Dess Engelska namn är Franche Island eller Franska öen, emedan Fransöfka skeppen hafwa där sin Bancasal eller nederlags-plats. Härwid är Europeiska skeppens ankar-plats, och då folket wil roa sig om Helgdagarna på Chinesisk mark, så resa de hit, där de kunna åga någon säkerhet för Chinesernas öfwerwäld. Ortelustnaden läckade mig äfwen hit, hwar rest ej kunde telas tillräckeligt nöje för flera dagar. Här fans ingen ting som pryder vår Swenska jord. Örter

örter, foglar, Inlecter, ja själswa jorden war främmande för mina ögon. På denna öen (jag kallat hånne ö, fast än jag aldrig kommit så långt på ena sidan at jag fått se om hon är skild ifrån fasta landet) är ut med floden tvåanne fullriga högder, med horizontella örtesångar på sidorna, liksom trappsteg, på hwilka wore planterade Indigo, Bomul och Chinesiska Potatos.

På de nedersta affättningarna åt Bancasals sidan äro åttskilliga grafwar, hwaruti våra Landsmän, Danskar och Engelandare för några år sedan blewit begrafne, som skriften på grafstenarne utwiisar. Längre up äro Franska grafställen, med trä-kors utmärkte. För hwarje Man, som här begrafwes, betalas til Chineien 1 Tel, 4 Mes, 8 Kanderin. Högre up äro några Chinesiska grafwar. Swerst på högderna wärte Frucht-trån, som Lång-ann, med flera, och Chinesiska Tallen. (*)

Jordmånen på högderna består af en rödacktig Sandjord, som ofta är hårdnad af den starka hettan til en lös sandsten, undantagandes ofwan på, där han mjukas af gödsel och mylla. I dessa högderna ligga mindre och större quartz-stenar, somlige nästan af Crystall-figurer, men dunkla och til färgen som mindre hwitt skrifpaper. De högsta högderna bära föga annat än några torra gräs, och trån nog sparsamt. Brukas derföre til begrafnings-platser och betesmarker; men annars är mycket rart at se någon park, som icke är upodlad til trågårdar, plantager och åkrar. Här födes intet mycken boskap; men bristen, som därigenom förorsakas på gödsel, upfylles med et annat slag, som redan är nämndt; utom benaska, här, skagg och mer sådant, som hos oss ej kommer til ringaste nytta. Chineserna försumma intet at noga samla benen, som på Europeiska skeppen annars skulle kastas i ålfwen. Det är mig sagt at de bränna dem, och sedan

(*) *Abies chinensis.*

af afkan göra en lut hvarmed de tvåtta Bomuls-kläder, som alltid bli hvitare i China, än i våra länder; och borde försökas.

Bomuls-örten (*) stod nu både uti blomma och frukt, och sås ärligen på de höga åkrarna, gemenligen radtals en half aln emellan.

Indigo-örten eller *Indigofera tinctoria*, på Chinesiska Tang-ann eller Wä, planteras ärligen på höglandta ställen och blommar nästan på samma tid som Bomullen.

Amaranthus tristis eller Chinesernas In-säs wårte här ock. Det är mig sagt at bladen brukas til käl.

Solanum diphyllum äfwenwål, men war nog rar.

Säcker-rör (**), på Chinesiska Ki-ä woro planterade radtals emellan högdena. Stånden woro nu hopbundne, at de ej skulle falla ned. De woro öfwer en famn långa; men hwarken nu eller sedan märktes någon blomma. Så at China är ej deras rätta hemvist; utan än nu något warmare Climat.

Riset (***) kallas på Chinesiska Wäa, så länge det står på sin rot; Wä-Räck, när det är omalet. Risgrynen kallas Maj, innan de kokas, och Fann, när de äro kokte. Det sås först i April på höga ställen; men när det är wid påh en half aln långt, urgräftes och och sattes ståndtals uti wisa rader på djup lerjord, där det 6 timar ä rad öfwer-swimmas af salt watn, som sedan 6 timar faller ut igen. v. s. w. Så at det naturligen fordrar åbb och flod jämte et warmt Climat. Numars lönte det wist mödan at plantera hos oss ut med hafwet. Jordmånen, där det wåyer, kallas af Ostindiesarare Pad-
dy

(*) *Gossypium herbaceum*.

(**) *Saccharum officinarum*.

(***) *Oryza sativa*. *Oryza* vulgo vasi & urisjone, literatis Ko. Kxmpf. Amœnit. 768.

dygrund, och består måst af en mjuk blå lera, som af gödsel och annat lysar brun oswan på. Gödsel, af det slaget som wi förkaste, brukas så wäl på Ris-åkrarna, som på andra ställen, fast än ej til myckenhet; hwaraf åkrarna på torra ställen luckta grufweligen, när hon nyligen är ditsörd; men här tempereras hon så af watn eller ock bortsköljes, så at det ej särdeles märkes. Gödslen lägges uti de innersta wikarna; så at när watnet faller ut, hela åkren må därpå få sin del. Där watnet således intet stiger öfwer åkrarna, hjälpes det med watn-machiner, eller på helt ensaldigt wis, då 2 Chineser ställa sig på det nedersta fältet wid watnet, och med et åmbar kasta watnet up på den högre åkren. De sätta då et dubbelt rep igenom örnen på åmbaret, ställa sig emot hwarandra, fatta i repstumparna hwar på sin sida, wrida dem så första gången, sänka åmbaret ned i watnet, och när det är fullt draga bågge åt sig sina rer-ändar, då åmbaret igenom repets wridning både lyfter sig up, och hwålsfwer ut watnet på den högre åkren. Gropar märkas ej särdeles på deras Risfält, utan på somliga ställen små Canaler, at de wid skördetiden må komma in med sina båtar, dem de fylla med affkurit Ris, och förat hem på högre ställen at torkas, sedan de aflämnat sin tionde uti tullen. Denna såden ger ömningt igen; men kåstar ock nog möda. Brödet som här bakas til Europeerna, och kåstade nu 4 Randerin 2 Kas Katjen, är icke af Ris-gryn, ty mjölet därpå gåser intet; utan af Hwete, som så wäl som Råg och Korn skal wäpa längre in i landet. När Chineserna blanda Ris-mjöl uti, som ofta sker då det ej noga esterfes, så blir brödet både tyngre och osmakeligare.

Omkring högderna funnos åtskillige rara örter uti blomma, ibland hwilka woro:

Polygonum barbatum. på Chines. Kajong-möa.

Polygonum orientale. på Chinesiska Jong-möa.

Rhamnus (lineata) inermis floribus hermaphroditis,

ditis, foliis ovatis, integerrimis, multinerviis. Tab. 7.
 En buske, som alt hit intills blefwit förbigången af Ortekännare. Han wåxer til en mans högd, och är rätt märkelig för sina små täcfa blad, som inunder äro gulgröna, med många röda nerver; och swarta antheræ.

Valeriana chinensis.

Hedysarum triflorum.

Nardus ciliaris, på högderna.

Viscum baccis rubentibus. Kämpf. amœnit. 785.

Convallaria (chinensis) foliis linearibus, corollis sexpartitis. Obs. Est quasi media inter Scillas & Convallarias. wåxer i skugga tillika med *Canna indica*.

Här wårte wid wågen *Torenia asiatica* och högre up på magra ställen:

Lavsonia inermis.

Melastoma malabathritica, med sköna röda blommor.

Hedysarum heterocarpon.

Urena lobata.

Aira seminibus hirsutis, aristis terminalibus flore longioribus.

Scirpus (chinensis) culmo triquetro, subnudo, spicis ternis, sessilibus, terminalibus, involucro diphylo, reflexo. et gräs med smala långa blad; det ena af dem som sitter wid axet är mycket längre än det andra. Figuren ses under namn af *Motta pullu* i Rhed. Hort. Malab. Tom. 12. p. 71. t. 38.

Ixora coccinea, på Chinesiska Kån långsa, eller Keissar-blomma, en buske eller litet träd, som wåxer allmänt här på backarna knapt en alm högt; men har de skönast: högröda blommor, alla uti en klasa, som en borsta, yterst på grenarna. Jag gjorde här wid följande anmärkingar *Descr. Laciniæ calycis obtusæ. Corollæ Tubus longissimus. Filamenta ad divisuras limbi*

bi brevissima; *antheræ* longiores, acutæ, deflexæ. *Germen* ovatum; minimum, calyce paulo brevius. *Stylus* filiformis, tubo longior; *stigma* crassiusculum. *Folia* opposita, ovalia, subpetiolata, glabra, integerrima. För des prägtiga blommor har trädet fått rum uti Chinesens lustgårdar, där det växer til en mans högd, om icke mera. Jag tänckte här wid, huru wi uti Sverige åga de allatäckaste blommor, som våra wildt, och, om de flyttades uti trädgårdar, skulle få långt större anseende, än många af dem som wi skaffat oss til prydnad ifrån de aflägsnaste orter.

Ibland stenar på backen wårte:

Cephalanthus orientalis.

Spermacoce verticillata. Obs. *Antheræ* oblongæ, erectæ. *Pistillum* corolla longius. *Germen* parvum. *Stylus* villosus. *Corolla* revoluta. *Folia* lanceolata, opposita, novem-nervia, scabra. *Flores* verticillati.

Wid Risåkrarna blommade:

Verbesina alba och *Verbesina calendulacea.*

Här funnos ock wid Högderne:

Polygala ciliata.

Lycopodium varium.

- - - nudum.

- - - cernuum.

Polypodium cristatum.

- - Barometz.

Iungermannia chinensis. Dill. musc. 64. f. 4.

Lichen chinensis eller *Lichenoides glaucum perlatum subtus nigrum* & *cirrhosum.* Dill. musc. 147. t. 20. f. 39.

Agaricus (ebinensis) stipite albo, spithameo; pileo lutescente.

Blech-

Blechnum occidentale.

Trichomanes chinensis. Tab. 6.

Cancer Oryzæ, små ludna krabbor krälade uti risåkrarna.

Solanum indicum växte wid grafvarna. På denna taggiga växten fann jag en mask, som förvarades och sköttes i min hytta til dess han undergått sin sista eller tredje förvandling och blewit en Gjafir. Dessa små kreaturens underliga öden kunna lämna de hårligaste påminnelser åt oss usla människor, som äfwen med alt fog uti Guds ord liknas wid maskar. Masken har under sin första skapnad måst med möda kräla sin werld igenom; äfwen så krype wi här på jorden, och söke war föda ofta med nog stor swårighet; wi gå ofta många onödiga vägar; wi äro wist oräknelige farligheter underkastade; den ena masken skonar irtet den andra på wägen. Men som masken uti den där på följande förvandling går in uti et mörkt hus, där han intet frågar efter något af alt det, som förnödt honom tilförne; så gå ock wi in uti den mörka grafwen, och hwile där til dess dagarna hafwa en ånda. När masken utan någon föda legat den bestämde tiden uti sin ensliga boning: så kommer han ändteligen fram igenom den tredje förvandlingen uti sin rätta wighet och prydnad, ofta målåd med de allrapräftigaste fågor. En hårlig påminnelse, at våra kroppar ej heller skola til ewig tid inneslutas i jorden, utan til slut ifrådas sin rätta hårlighet wid den allmänna upståndelsen på sista dagen.

Larva Solani indici. Obs. Hæc est lævis, spithamea cum articulo capitis & caudæ. Crassitie pennæ aquilæ. Articululus capitis lateribus linea nigra. Os magnum. *Antennæ* basi crassiores, albæ, apice nigrofuscæ, annulis 2 nigris. *Pedum anteriorum* 3 paria nigra, ungviculata, albo punctata, in articulo

culo 1, 2 & 3 a capite posita. *Pedum posteriorum* 5 paria, 7. 8. 9. 10. & caudæ articulo imposita, breviora, obtusa, viridia, apice velut brevissimis setis donata; quintus, sextus & undecimus articulus pedibus caret. *Corpus subtus* viride. *Maculae* nigrae *laterum* 9. Tertius & quartus articulus immaculatus. Trianguli æquilaterales, (quorum unus circumdat alterum) in unoquoque articulo dorsi, a quarto ad caudam, ex luteo & cæruleo viridi, (intimus luteus) ubique punctis minimis nigris, imprægnati. *Cauda* cornuformis, acuta, articulis pluribus.

På *Croton sebiferum* funnos et slags andra maskar, *Larva fenestrata*? som följande naiten förvandlades uti Stråpufkar. Maskarna woro gröna med många rader blå trubbiga taggar. Deras förvandling til nattfjärilar ses under den 3 Februarii följande år. På wågen fans, utom *Cassida cinerea*, jämnwål et Swenskt insect, *Coccinella rubra punctis nigris* 7. Faun. Svec. 391. som til äfventyrs bleswit hitförd ifrån Europa til byte emot Kackerlacker.

SEPTEMBER. 14.

Säppo, (Se pag. 140.) hvars göremål äfwen är at måta de ankommande Europeiska skeppen, kom i dag til oss. Sedan han skickat förut sin egen trappa, klådd med rödt klåde, på hwitken han skulle stiga ombord på vårt skepp, anlände han uti en stor rödmålad Sampan med någre stycken Musicanter, som höllo roen wid magt under wågen. Med honom woro Bødelsknecktar, Soldater och desß öfriga betjäning, alla utmärkte, somlige med fiådrar i myshan, andre med sabiar wid sidan, en annan med karbas i handen, en annan med en länk på armen, och änteligen en som hölt parasollen öfwer honom när han steg up på skeppet. När han satt sig, befalte han 2 af dem, som woro med honom at med et rep måta skeppets längd

långd och widd; en mätning, som fordrade dryg betalning; ty, efter berättelse, måste wårt skepp arläggga i tull 600 Piästres eller in emot 6000 daler R:mt. Swaremot han efter wanligheten skänckte til skeppet 2 lefwande orar, 8 säckar mjöl; 8 krukor Chinesiskt win, m. m.

Gepton skätt låshades både wid hans ankomst och bortresa.

SEPTEMB. 15.

Chinesiska Lysmasken satt under taket i stora Kajutan, och gaf uti mörkret et ansenligt sken ifrån sig. Des utseende är följande: *Cantharis (chinensis) thorace & elytris testaceis apice nigris. Thorax & Elytra marginibus elevatis. Clypeus niger. Alæ nigræ. Pedes nigricantes. Abdominis segmentum ultimum testaceum, penultimum subtus album, & hoc est, quod nocte lucet ut ignis; huic duo proxima segmenta nigricantia. Pectus testaceum.*

SEPTEMB. 17.

Jag lät sätta mig i land wid Bångsalen, där jag åter fick se de besynnerliga fiskarna, som äro beskrefne p. 130. 131. Men ibland örter blef jag ej warse mer än *Cyperus odoratus* uti blomma. Des stjälk är trekantig, wid roten rund, med et kort, jämt och trubbigt blad, som wid basen omgifwer stjälken.

SEPTEMB. 18.

3 dag kom första Chinesiska båten om bord med Porcellaine i kistor och bundtar för Compagniets räkning, och 10 Chinesiska gåsar, som skulle pläcka dref.

SEPTEMB. 22.

Efter hållen Communion och predikan på skeppet, låckade det angenäma wådret mig at resa öfwer til Franska öen, och fann där följande örter uti blomma:

Bar-

Barleria cristata (Tab. 8.), på Chinesiska Abtes-
sa, är en buske, som växer öfver 3 alnars högd. Stjälken
är smal, så at han behöfver något at stödjia sig wid. Bloms-
morna, som äro blå, falla lätt bort. Des pip, eller
tubus är krofig, och uti des båtn sitta Ständarne, ibland
hvilka 2 äro helt korta, utom en bortwisnad, och 2 af
lika längd med Pistillen. Öfra läppen på blomman är
bred och ågglik; den nedra är fyrdelt, med långa hvarsa
uddar.

Chinesiska Pompor (*Cucurbita chinensis*)
blef man på et eller annat ställe warse såsom wildt växan-
de, men på andra ställen understöddes wid husen med kår-
par eller qwistar.

Convolvulus Pes capræ, en ört med tjocka blad
och et helt märke, som med sin stjälk ligger på stranderna
och pryder dem med sina röda blommor.

*Urena (chinensis) caule erecto, floribus maio-
ribus.* Växte neder omkring backen, och ut med en mur
hängde *Verbena nodiflora* i blomna, ej långt ifrån
stranden. Jag saan denna örten ej på annat ställe. Hon
är ibland de örter som wisa huru nära Asia och America
äro förenade. Hon fins på bägge ställen.

Pakock-fa eller *Morinda umbellata?* väx-
te ut med stranden tillika med *Periploca græca*. Den
senares blommor äro för sin tåcka sammetsfärg en pryds-
nad uti våra förnämsta Orangerier.

Mussaenda frondosa, som kallas på Chinesiska Kau-
li-mång, är en buske af några alnars högd, som för sin
smala stam gärna stödjer sig wid andra trån. Utsprider
sig med sina grenar wid Europeernas grafwar. Des ut-
seende är annars som följer: *Perianthium monophyl-
lum, sexpartitum, hilpidum, foliolis lineari-acu-
minatis, longis. Corollæ faux villosa: Limbo patu-
lo,*

lo, horizontali, sexpartito: Laciniis ovatis, acutis. *Filamenta* plerumque 5, interdum 6 vel 7, brevissima, in medio tubi. *Antherae* erectae, lineares, filamentis multoties longiores, ad limbum sese tendentes. *Germen* subrotundum. *Styli* 2 connati, filiformes, intra tubum. *Stigmata* duo simplicia, acuta. *Caulis* teres, villosus, subfuscus. *Folia* opposita, lanceolata, petiolata, integerrima, reflexa, quinquenervia, tomentosa praesertim subtus. *Flores* terminales, conferti, lutei, quidam bracteis ovatis, petiolatis, albis. *Pericarpium* ovato-oblongum, uniloculare. *Semina* minima, plurima. *Habitat* non longe a litoribus inter *Zanthoxylon trifoliatum* & alibi.

SEPTEMB. 23.

Den andra båten med Porcellaine kom om bord. Vädret var vackert och klart.

Kaj-på-y är en ibland de tåckaste fiskar jag sedt; men så giftig, at han kan döda en människa, som äter honom, inom 2 timar. Chinesen, som berättade mig detta och såg at jag tog honom uti handen, påminde mig allvarsamt, at jag skulle straxt tvätta händerna, och sade at det strängeligen war förbudt at sälja honom ibland annan fisk. Han är mycket lik *Ostracion ventricosus*. Mus. Reg. p. 59. och blåser up sig, när honom behagar, så at framdelen ser ut, som bröstet på en duffkroppert. Men äro dock uti några stycken åtskilde, i synnerhet ryggsfenans strålar, som intet gärna ändra sitt antal uti et och samma species, hwilket annars ibland händer med de andra fenorna; at jag ej må nämna färgen och flere kännetecken, såsom mindre beständige; men kunna dock, när de läggas tillsammans, tåmmeligen wäl skilja honom ifrån alla andra, och bör heta *Diodon (ocellatus) fascia humerali ocellata*. Han har en gäl-öppning på hwardera sidan. Ryggfenan

fenan är ensam, mitt emot gumpfenan, ägglik, med 15 strålar. Bröstfenan har 18 greniga strålar. Jugen bukfenan. Gumpfenan är ägglik med 11 strålar. Stjärten trubbig som en wigg med 8 greniga strålar. De 2 sidstnämnda fenorna kan han böja ifrån den ena sidan til den andra. Kroppen är oval rundad, täckt med skinn, och knapt et qvarter. Des rygg är grön. Sidolinien är frofig och den gröna ryggfärgen går något där öfwer; och där nedan före är han hwit. bröstet och magen är skodd med liksom tjocka trådar eller små hwita pipor, som då bäst märkas när man stryker på honom med handen ifrån buken åt hufwudet. Bak om bröstfenorna gå 2 brandgula fläckar ifrån ryggen, och en ring af samma färg omgifwer ryggfenan, och fläcken innom ringen är swart. Hufwudet är något nedtryckt, ägglikt. Munnen är rund och liten. Råkäarna äro lika af 2 benskiwor. Mitt uti truzten ses 2 tänder, som äro täckte med böjliga läppar. Tungan är rundad. Ögonen små bara och runda. Ögonstenen swart. Ögneringen saffransgul. Näsborarne äro små strykt fram om ögonen. Fisker war fångad uti Cantons Ulf; och blef mig gifwen af en beskedelig Matros, som råkat på, när en Chinesisk Fiskare fångat honom.

SEPTEMBER. 25.

Klart wäder.

En liten fogel, som sjungde ganska wäl, blef skuten wid risåkrarna, då han sökte sin föda af risgrynen. Denna är *Lanius A-scack* (*), och har följande skapnad: Näswet kort och hoptryckt; öfre kåken långre, på ändan hwast och frofig; wid basen 7 eller flera grofwa hår; nedre kåken släpfig. Tungan på tippen slarfwig. Skrifpennorna 16. Stjärtpännorna 7, långa, af hwilka de 2 medlersta äro långre. Pannan och omkring ögonen swart. Vingarna äro äfwanpå swarta, in under hwit.

N 2

agtia

(*) The Crested Red, or Russit Butcher-bird. Edv. 54.

ag:iga på inre sidan, och ytterst hvita. Sufwudet, hal-
sen afwan på och främre delen af ryggen affärgad. Slut-
tet af ryggen och uropygium röda. Afwanpå är han
rödacktig blandad med hvitt. Låren äro täckta med dun.
Sötrren och benen bara och jötige. Framtår 3; bakå 1,
lika med den innersta framtån.

SEPTEMBER. 27.

Merendels klart väder.

Jag lät med en Chinesisk båt sätta mig öfver til
Danska öen, som på Chinesiska kallas Tsiangri: öo, och
är et skoglöst land, hwilket allemast igenom en åls är skildt
ifrån Franska öen, men til jordmån nog lika, bestående
äfwenledes af högder och upbrukade dalar, samt ut med
ålfven af sankt risfält. Öfverst på högderna är sällan
något planteradt; ty solen skulle ändock bränna bort det;
utan wallhjonnen ainao där med sin beskap. På et eller
annat ställe woro Chinesiska grafwar, men utwid Cantons
floden Europeiska.

Här råfades följande naturalier:

Coccinella (Faun. Svec. 408?) *Maculae* Prio-
res prope caput transversales rhomboideæ; *Posteriora*
puncta subrotunda, ad quorum latera & puncta
minima nudis oculis vix conspicua.

Andrachne fruticosa. Descr. Mas: *Calyx* nul-
lus. *Corolla* campanulata, revoluta, sexloba, co-
lore viridi: Lobi brevissimi, quasi corolla crenata.
Femina: *Calyx* nullus. *Germina* 1. *Styli* 3. *Sti-*
gmata 6. *Capsula* subrotunda, sexlocularis. *Semina* 6.
Folia ovata, glabra, subtus subtomentosa. *Frutex*.

Clerodendron fortunata växte wid Europeiska
grafvarna; men är likwål aldrig tilförne beskrefwen. Hon
luktar som *Mulcus*, och skiljes där med ifrån alla andra
som wåxa wid begravningsplatsen. Kallas på Chinesiska
Ba

Katäg-nāng. *Perianthium* monophyllum, angulatum, persistens, rubro coloratum, quinquesidum; laciniis ovatis, acutis, tubo corollæ latioribus, longitudine tubi. *Corolla* monopetala, quinquesida: Labium superius trifidum, revolutum; Inferius bifidum, deflexum. *Filamenta* fauci adnata, basi barbata, corolla longiora; 2 paulo breviora. *Germen* ovatum; *Stylus* filiformis staminibus brevior; *Stigma* acutum, bifidum. *Drupa* subrotunda, gemina, viridis, calyce cincta. *Herba*, ramosa, pedis altitudine, muscum redolens. *Folia* petiolata, opposita, lanceolata, integerrima, subglabra, multinervia. *Pedunculi* ex alis multiflori.

Gerardia glutinosa. Tab. 9.

Ruellia ringens växte allmänt uti watnet vid stranderna, til en half alns högd, och däröfver. Hon stiles ifrån *Ruellia antipoda*, som merendels växer ibland denna, med följande kännetecken: *Perianthium* monophyllum cylindricum quinquepartitum: Laciniis lineari-lanceolatis. *Corolla* monopetala, ringens: Tubus cylindricus; Faux inflata; Limbus bifidus; Labium superius reflexum, bilobum; inferius deflexum, trilobum, intus punctatum (Scutellariæ corollam referens). *Filamenta* quatuor, adfixa labio inferiori, quorum 2 interiora breviora. *Antheræ* sagittatæ, erectæ. *Germen* oblongum; *Stylus* filiformis, staminibus longior, apice curvus; *Stigma* simplex, acutum. *Capsula* oblonga, compressa, bilocularis. *Semina*, tantum 8, subrotunda, compressa. *Caudex* repens. *Caulis*, teres, erectus, simplex. *Folia* opposita, lanceolata, petiolata, glabra, subcarnosa.

Cyperus Iria?

Cyperus dichotomus?

Pange-ka (*Columnnea? chinensis*) Kalla Chineseerna en ört, som växer här wid Ålfven allmänt, merendels uti vatnet med de förenämnda, och luktas angenämt. Hon lärer swärligen kunna föras til något slagte af dem som förr äro bekante, hwilket kan pröfwas af följande beskrifning: *Perianthium* duplex: *inferius* diphyllum, minimum, foliolis subulatis; *superius* quinquepartitum, Laciniis lineari-lanceolatis, tubo brevioribus. *Corolla* monopetala: Tubus cylindricus; Faux barbata; Limbus quinquelobus, Lobis ovatis; Incisura inter 2 lobos unius lateris minus profunda, ad quam pistillum & stamina sese vertunt & barba circumdantur. *Filamenta* 4 filiformia, didynamia, 2 & 2 adhærentia; *Antheræ* incumbentes, parvæ. *Germen* ovatum. *Stylus* filiformis. *Stigma* subcapitatum, deflexum. *Capsula* ovata, polysperma. *Herba* caule procumbente, tereti, crasso, carnosio, villosio. *Folia* opposita, oblonga, serrata. *Flores* exalis & terminales, cærulei; *Pedunculi* villosi. *Habitat* ad ripam fluminis.

Justicia purpurea prydde de Europeiska gräsarna. Denna örten har ej heller tillsörne varit bekant för Örtkännare. Nämnes på Chinesiska *Sapp, kejsli* eller *Sapp, kejsa*. *Perianthium* duplex, (quo differt a *Justicia*) monophyllum, cylindricum, exterius quadridentatum, interius quinquesetum, brevius, tectum exteriori, includens germen. *Corolla* monopetala: Tubus cylindricus; Limbus ringens; Labium superius oblongum, apice latum, trilobum; Inferius minimum, lineare, apice involuto. *Filamenta* 2 ad incisuras corollæ, subulata, intus barbata; *Antheræ* erectæ, oblongæ. *Pistillum* 1, filamenta æquans: *Germen* ovatum, parvum; *Stylus* filiformis; *Stigma* simplex. *Caulis* lubteres, ramosissimus, herbace-

baceus, pedis longitudine. *Rami* brachiati, horizontales, ex alis foliorum, basi crassiores, dichotomi. *Folia* ovata, petiolata, utrinque acuminata, glabra, integerrima. *Flores* purpurei, terminales, & ad latera ramorum subspicati. *Bractæ* lanceolatæ. Est hæc ornamentum Sepulcrorum Europæorum, quam alibi nunquam vidi. *Facies* Galeopf. Tetrahit.

Bæckeä frutescens (Tab. 1.) är en liten quarters hög buske, eller något däröfver, som liknar Abrodd och har en angenäm lukt. Med denna bewarade jag mina kläder i kistan ifrån Mal under hemresan. Kallas på Chinesiska Tjong-ma. Fördes nu första gången hem til Europa; och är des beskrifning införd uti Species plantarum. Blommorna äro små, hvita, och lukta nästan likt Orsläggor.

Wid Gårdesgårdar blommade:

Bryonia cordifolia.

Hedysarum pulchellum.

- - - *triquetrum.* Den senare wårte til en Mans hûd, mycket grenia, wid gårdesgårdarna. Kallades af Chinesen Kasang-sô.

Sigesbeckia orientalis på Chinesiska Chimag, hade sin stöd af en annan buske ut med stranden, som kallades So-kaj.

Volcameria inermis. wid stranden. NB. Stamina 5 in hac numeravi. Flores albi.

Katong-qua, en buske, hwars Stamina 4. Corolla quadripartita. Pistillum 1. Folia cordata crassa. Frutex scandens.

Conyza hirsuta på Chinesiska Kylat-saj.

Panicum glaucum.

Kaj-in, cujus Stamina 4. Pistillum 1. staminibus longius. Flores cærulei. Folia lanceolata, subtus tomentosa.

Ophioglossum scandens, på Chinesiska Kas
sin-se, slätade sig omkring andra växter.

Rhus chinensis blommade wid grafvarna, och
kallades af Chineserna Monchi.

Rhus javanica, germine rubro. Chin. Taj-icha.

Pteris semipinnata. på Chinesiska Kas-lao.
Se Tab. 3. fig. 1.

Waltheria indica. Desß blommor äro gula,
och bladen äro ludna, tillbaka böjde.

Rhamnus Thea, eller **Fattig-Te**, är en
famns hög buske, hvars blad likna vårt allmänna Te;
men blommorna höra til första Ordo uti femte Classen;
äro helt små och sitta på yttre delen af qvistarna, som
äro grenige. Brukas som Te af de fattige, och tjänte
här til gårdesgård. Kallades på Chinesiska Tja.

Min-tao, *Dolichos scandens floribus cæruleis
magnis*.

Panicum alopecuroides.

Wid stranden växte:

Alopecurus hordeiformis.

Cyperus haspan. Eller *Cyperus litorum echi-
nato capite*, cfr. lly Mullu. Hort. Mal. 12. tab. 175.
växte ut med älfven.

På backarna växte:

Ocimum gratissimum.

Bartramia indica, på Chinesiska Songsa-mo.

Den krypande *Convolvulus hirtus*, med sina
gula blommor, på Chinesiska Te-qua.

Cynosurus aegyptius.

Ischaemum aristatum.

Helicteres angustifolia, på Chinesiska Kas-
ma, som aldrig tillförne är funnen.

Utom de förr omtalade äteliga rötter, planterades här ock et annat slag, helt hvita, stora som dusågg, hvilka på Chinesiska kallas Sajschin och är *Arachis Hypogæa*.

Vi blefwo ock warse tre slags foglar dem wi äfwen sågo på andra ställen här omkring:

Leuskão, som höllo sig uti fläckar.

Chinesiska Swarta Kråkor med hwit hals.

Datt-säu, grå brokiga Chinesiska skator.

Samt Chinesiska Gråshoppor (*Whom-ma*) eller *Gryllus viridis*, *capite acuminato, obtuso, enje adscendente*.

OCTOB. 3.

Den kalla nordliga winden begynte nu döda våra myggor, som länge nog plägat öf.

OCTOB. 6.

Wackert klart wäder.

Efter predikan rodde jag öfwer med en Chinesisk båt til Franska öen; hwaräst jag utom förenämnda örter, råskade ut med älfwen:

Mimosa (chinensis) inermis, stipulis foliolo longe majoribus, semicordatis. *Folia* septem vel octojuga. *Foliola* numerosa, fere lanceolata, sed basi obtusiora. Differt inprimis & manifeste a reliquis maximis suis stipulis, quæ semicordatæ cauli adsident eumque amplectuntur, plusquam decies majores foliolis. Flores non vidi.

Lichen (Euphorbiæ) foliaceus pulverulentus.

Aralia Chinensis. som är et par alnars Kronträd, med taggar nästan öfwer alt. Obs. *Foliorum rachi etiam spinosa. Folia decomposita.*

Hedysarum biarticulatum.

Senecio divaricatus.

Cacalia incana.

Aster indicus.

Poa angustifolia. på höga åkrar.

Wild Spinat, eller *Convolvulus reptans* på sanka ställen emellan Ris-åkrarna wid wägen; men aldrig uti torr jord.

Trådet Lång-ann, hwars frucht Chinesen brukar at äta til Sewatn, som tilförne är nämndt, wårte på högsta kullen som medelmåttiga Memmon-trån. Des blad förtårdes at et slags maskar, som hade följande skapnad: *Larva alba, oblonga, fetosa, pulverulenta* ii articulis, præter caudæ, unusquisque sex fetis instructus, infimus articulus utrinque cæruleus & trium primorum ordinum longior; quatuor mediæ setæ primorum ordinum brevissimæ. Pedum primorum 3 paria, posteriorum 4 paria, crassiora, 3 articulis. Cauda bifida, cujus latera rubro annulo notata, supra pulvere cæruleo imprægnata.

OCTOB. 8.

Wackert wäder; ibland med rågn.

Masken som fans på *Solanum indicum* den 13 September, och några dagar warit Skräpuk, förwandlades til en Matt-håril, han kom nog oskaplig ut; dock kunde jag ej annat se, än at det war *Phalena Caput mortuum*, hwilken tilförne fångades på skeppet, när wi seglade förbi Java. Som ses pag. 89.

OCTOB. II.

Capitainen på Skeppet Göta Lejon Herr David Shierman tilböd mig at få resa med sig uti Slupen til Canton; som jag med alt nöje gjorde. Wi gingo förbi Sullarna, och wiste allenast flaggen.

Tastspelare insunno sig uti Factoriet, och budodo til med sin wighet at förblinda wåra ögon, framkastade

de oförmodeligen lefwande ormar, satte lif i små landtskylpaddor, m. m. Men hela konsten bodde uti et gammalt lappadt täcke, som utbreddes på gålfwet.

OCTOB. 12.

Jag reste nu på landet uti en Palan, kin (*) (pag. 142) för 2 mes och 5 kanderin wid pass en half mil, at se på Holländska Supercargeuren Roberts begrafning, som blifwit död den 2 i denna månad på sitt 54 ålders år. Alla här warande Nationers Capitainer och Supercargeurer woro budne til kläckan 2 efter middagen, at wara honom följaktige til det förutnämnda begravnings-stället. Jag fick på utresan se en del af de örter, som utan på klädde denna stadsens gamla murar, som war:

Pteris vittata. Tab. 4.

Barleria cristata. Des blå blommor woro på många ställen en prydnad för muren.

Ficus indica. med runda fikon.

Urtica nivea. som jag aldrig sedt annorstädes, än på Cantons murar.

Convolvulus reptans täckte grafvarna, och poikar hade samlat sig här med metspön i handen. Til agn brukade de et slags stora Fyrwingar (*Libellula chinensis*). Det sades mig at de skulle meta grodor; men ännu hade de arbetat säfångt. Lyckan är, at Fiskeri konsten öfwer alt hos oss icke stigit så högt som Jagten. Då skulle uti våra insjöar fiskar bli så rara med tiden som rådjur i skogen.

Justicia procumbens. fans wid wägen.

Et godt stycke utom staden på höggra sidan om Landswägen kom jag til Europeernas begravnings-plats, belägen på en hög utmark, aldeles utan någon hägn eller annan skillnad ifrån de andra backarna. Grassstenarne äro
til

(*) Kiao Baj. mus. lib. 1. p. 48.

til en del oläslige, för den öfverfallna mulen och annat; men kunde dock ses, at äfwen Swenska Capitainer och Supercargeurer här måst sluta sina resor. Det liket, som nu begrofs, bars af Holländska granadeurer. Likproccessen skedde uti Palankiner utan ordning. De medföljande Chinesiska Körmännen sörgde med hwhita, skärp eller långa Bomull Kläden, bundne som et Riddareband öfwer deras allmänna Läderdragt. Dese förgeteckn utdeltes af den dödas unga efterlefwerska jämwäl at de andra förjande. Enkan war född uti Batavia, och hademy följt sin Man hit til Canton, men med möda kunnat komma in uti förstaden. Underligt folk här i landet, som anser främmande Fruntimmer föga annorledes än contraband.

På grafwen lades en swart sten, hwar uti war ristat den dödas minne med stora hwhita bokstäfwor, på Holländska, något blandadt med latin.

Folk af allehanda tungomål samlades här wid detta tilfället.

Chineserna hade wid grafwen uppsatt åtskilliga tält och låto lindansare wid närwarande Sorgeact roa församlingen.

OCTOB. 13.

Sedan jag åter predikat uti Factoriet; wille dagen intet tillåta någon resa utom staden; gick därföre allenast ut på närmaste gatorna, at se hwhad curieust som kunde finnas i deras bodar; ty Chinesen räknar Söndagen lika med andra dagar. Här såldes et slags lärst, som war något stråft, och sades wara tilwerkadt af bark, lika som et annat slags brunt tyg, som äfwen är tåmmeligen allmänt. Lärftet war helt hwhit och smalt, som förutnämnda Cantons bomulls-lärfter; men war hwharken Bomull eller Linnet. Lin är uti Orientaliska länderna så rart; at de torde

torde gifva rätt nog, som mena, det rika Mannens kätstelliga linfläder varit af vårt allmänna Lin.

Glycine Abrus, et slags små röda ärter med svart punct, såldes på mangelstolar. Jag köpte några stycken för den minsta penning; men några barn som sågo det, samlade sig omkring mig, och wille at jag deraf skulle dela åt dem, som jag ock gjorde, glad at på något sätt kunna blidka dem. Det berättades, at de därföre skulle kunna köpa sig frucht, och at de således gålla som det minsta skiljemynt, och äfwen brukas när de wåga guld.

Et slags *Musculus* eller *Zibeth*, som på Chinesiska kallades *Mad-namm*, förwarades uti stora blåsor, och såldes til mycket ringare pris än sådant slag hos oss.

Buprestis maxima. Mus. Reg. Svec. 82. Et wackert grönt insect, som Chineserna torkat och tilöft med wingar af bly, dem de målat så, at de skulle likna Sjättilar, såldes i bodarna ibland annan granlåt.

Följande dagen for jag til skeppet igen; och Skepps Predikanten Torén på Skeppet Göta Lejon reste til staden. När 2:ne skepp äro i China på en gång, så löra rättar merendels den ena Predikanten syftan på bägge skeppen och den andra i staden.

OCTOB. 18.

Pack-fan-ny nämde Chineserna en lång genomskinlig hwit fisk, som fångas här uti floden, torkas, kokas och ätes. Denna *Albulā chinensis* har följande kännetecken:

Pinna dorsalis unica, versus anum, humilis, retangularis, radiis 12. *Pectorales* (paulo infra caput) ovatae, radiis 10, *Ventrales* in medio piscis cuneiformes, radiis 8. *Pinna ani* 26 subarticulata. *Cauda* bifurca. *Magnitudo* corporis spithamea. *Totum corpus* album, pellucidum, squamis carens. *Caput* plagioplateum, lanceolatum. *Lamine branchia-*

chiales 2. *Maxillæ* subæquales. *Dentes* acuti, in maxillis, reflexi. *Oculi* ad latus subrotundi. *Iris* alba. *Corpus* ad ventrales usque subteres, in ceteris plagioplateum.

Rhamnus Oenopolia, på Chinesiska Kogmensimm. På des blad fans en *Larva hirsuta luteo cæruleo fusco & albo variegata*. Obs. *Antennæ* longæ, ut mystaces, nigræ ad basin cæruleæ. *Caput* fuscum luteo reticulatum. *Dorsum* ex luteo & albo articulatum, duabus cristis pilosis albis inter tertium & quartum otdinem punctorum. Duodecim paria punctorum cæruleorum, fetis nigris in lateribus, exceptis caudæ aliquot albis. *Pedum* fuscorum 3 paria primora, & 4 posteriora, præter caudæ par unum. *Longitudo* pollicis transversi. *Crassities* pennæ anserinæ minoris.

Conyza chinensis växte ibland stenarna på högga ställen, samt

Eriocalon sexangulare.

Oldenlandia umbellata.

Mollugo pentaphylla.

Amannia baccifera.

Urena procumbens, floribus minoribus, et litzet tråd med helt låg stamm, hvars grenar lågo ned til jorden på alla sider, och fans ej mer hår af än et enda stånd och det högst på kullen. I första påsteendet såg des fructification ut som vår *Agrimonia*.

En växt lik *Bromelia* stod utmed watnet, men kunde i brist af *Fructification* ej determineras.

Al *Skörbjuggsörter* fant jag icke en enda uti China wildtväxande, icke en gång någon af *Tetradynamia*. Hörde ej heller någon plågas af *Skörbjugg* här i landet. Men uti sådana land där *Skörbjuggen* måst grasserar våra *Skörbjuggsörter* merendels i ymnoghet, i synnerhet ut med

med hafstranderna, at Sjömännen, som måst plågas af denna sjukdomen, må så snart de sätta foten i land åga botemedel i händerna. Si! allestädes märkes ymnoga prof af Skaparens allwisa inrättning! Ju mer wi betrakte naturen, ju närmare ledas wi til dess kännedom, som är Herre öfwer allsammans.

Skördetiden war nu inne; hwaraföre och Chineserna woro i stor myckenhet församlade at affkåra sina risåkrar och föra riset hem på tjänliga ställen at torkas. Marrosen, som för et par dagar sedan fallit ifrån vårt skepp i ålfwen, där han af watnets starka strömmande straxt blifwit neddragen til båttnen, fans nu igen flytande på watnet, som wanligit är den tredje dagen, och begrofs på Danska öen helt sent om aftenen.

OCTOB. 20.

Jorlen sändes til Danska öen efter watn; dit jag åfwen gjorde följe. Wi gingo in uti en Canal emellan risåkrarna, medan watnet högde sig, närmare åt ålfwens utlopp än den sidstnämnda begravningsplatsen. Watnet togs utur en håla nedan för backen; men wi kunde knapt märka, at där war någon springekälla, om icke af watnets öfande, som wäl kunnat draga sig ifrån högderna. Inwånarne, som gingo här wid sina planteringar, had: uprört watnet med slit, på det wi ej skulle komma igen vidare. Ty oberäknsamt folk plågar undertiden göra dem skada, rycka up Potatos, Säckerrör, och annat sadant. Derföre när jag wille gå et stycke bort at landet emellan deras ohägnade plantager, frågades mig hwad landsman jag war, och då jag swarade: Wi äro alle Sāya-mån, som de kalla Swensskarna: så war intet hinder i wāgen, utan Chinesen; sedan han berättat mig, at Ängelsmänner dagen förut upryckt åtskilliga rötter, fölgde med och wille skäncka mig några stycken Potatos; men jag war

war mera törstig än hungrig, och watnet war elast, fast än det klarnat. Då det brukades til Dewatn, så gjorde det blå fläckar, om det spildes på bomulslårst. Swilket gaf oss anledning at mistäncka watnet för mineral; men det fattades hwar med wi det annars skulle pröfwat. Af Saccharum Saturni blef det mjölkacktigt.

Oxalis corniculata? som på Chinesiska kallades Syn-mi, wårte wid källan, och annars på låga ställen i skugga. Obs. Hæc corolla calyce duplo longior. Capsula pentagona oblonga cum acumine, villola ut tota herba.

Ruellia crispa wårte under träden på en hög backe. Descr. *Perianthium* duplex, persistens oleosum; Inferius diphyllum, foliolis linearibus ciliatis; Superius quinquepartitum laciniis ut in priori. *Corolla* infundibuliformis, basi cylindrica, superne inflata, fauce barbata. Limbus quinquefidus; lobi subrotundi, æquales, crenati, subreflexi. *Staminum* filamenta 4 subulata, fundo ventris inertæ, 2 longiora, flexa ad incisuras limbi, lanuginosa. *Antheræ* ovato-oblongæ, trigonæ, erectæ. *Pistillum* staminibus longius; *germen* oblongum; *Stylus* filiformis, superne denticulatus; *Stigma* longum, acutum, sæpius curvatum. *Suffrutex*, facie Rhinanthi nostr. ramosus, scaber, procumbens. *Radix* ramosa. *Caulis* subteres, nodosus, inferne nudus, ligneus, scaber, ramosus. *Folia* alterna, lanceolata, ovata, petiolata, undulata, supra viridia, subtus albida. *Flores* terminales, conglomerati, lutei. *Bractææ* lanceolatae. *Habitat* in lucis editis. *Chinens.* *Patt-fa.*

Monarda chinensis wårte på en skallot backe. *Perianthium* duplex; superius 5 phyllum foliolis linearibus, inferius diphyllum. *Corolla* monopetala: tubus cylindricus, calyce longior; Limbus bilabiatus,

tus, Labium superius integrum, minimum, inferius trilobum, deflexum, longius. *Stamina* duo. *Pistillum* unicum. *Flores* minimi, lutei, ex alis. *Caulis* fibrosus. *Habitat* in aridis locis.

Lobelia zeylanica blommade på samma stället som den föregående. *Descr.* *Perianthium* quinquepartitum, patens, subtus villosum, foliolis oblongis, acutis, corollæ longitudine. *Corolla* monopetala, calyce inserta; *Tubus* cylindricus; *Limbus* quinquefidus; *Labium superius* trifidum, laciniis ovatis, acutis, reflexis; *Labium inferius* bifidum, laciniis ut in superiori. *Filamenta* quinque filiformia, compressa, tubi longitudine, nectario campanulato inserta, duo basi villosa; *Antheræ* in cylindrum oblongum coalitæ. *Pistillum* stamina æquans; *Germen* subovatum; *Stylus* filiformis, cylindricus; *Stigma* bifidum vel labiatum. *Capsula* ovata. *Semina* plurima, minima. *Herba* repens in aquosis & umbrosis. *Caulis* teres. *Folia* alterna, cordata, subserrata, glabra, petiolata. *Pedunculi* ex alis uniflori, longitudine foliorum. *Flores* cærulei.

Convolvulus asinoides är en mycket liten, men tåck och rar ört, som äfven växer på en skallot backe, och på långt håll liknade Lin. *Perianthium* quinquepartitum, laciniis acutis, corolla brevioribus. *Corolla* monopetala, inflata. *Filamenta* 5 corolla breviora; *antheræ* oblongæ. *Germen* 1. *Stylus* 1 quadrifidus; *Stigmata* simplicia. *Herba* spithamea, facie Lini usitatissimi.

Hedysarum triflorum. *Obs.* *Stamina* septem coalita & unum solum.

Polygonum chinense. *Chinens.* Kajong-moå.

Solidago (chinensis) caule procumbente, ramis alternis, foliis radicalibus linearibus. *Obs.* vix pedalis.

Polygala ciliata.

Verbesina chinensis, Chinenfibus Kaling-fa.

Clematis chinensis. Obs. Pistilla 3 ad 6, sty-
lis plumosis in orbem positis, reflexis. Stam. o ob-
feruavi. Frutex scandens, ramosissimus.

Commelina communis.

Commelina chinensis. Chinenfibus Ka-tjää.
Corolla æqualis; *Caulis* nodosus. *Folia* lineari-lan-
ceolata; alterna, vaginantia, villosa. an *Commelina*
nudiflora?

Artemisia vulgaris eller Gråbo, som war den
endaste Swenska ört här i landet, fast än med någon åtz-
skilnad. Med denna brukade Chineserne at läka sär, då
hon sönderstöttes färsk och lades på skadan. Kallas på
Chinesiska Gnai.

Baccharis indica, Chinenfibus Kate-gnai.

Buxoides aculeata. Obs. kallas på Chinesiska
Sau-pann-gipp; och liknar vår Buxum; men är
taggig. Fructificationen blef jag aldrig warse.

Zanthoxylon trifoliatum. Et träd som ingen
tilförne anmärkt. Det kallas på Chinesiska Lack-fa.

Conyza hirsuta, chinenfibus Konggån-fa.

Katå, en lång klyfwande växt, med runda blad och
röda bär, utan blommor.

Sjö läck-tao, (*Dolichos scandens maximus*)
med stora swarta bönor, som sades wara giftige. Ski-
dorna bli och swarta, när fructen är mogen.

Cephalanthus orientalis växte på en högd, och
stod ut i blomma; hwar öfwer gjordes följande anmärk-
ning: *Perianthium* proprium monophyllum, quadri-
fidum, ciliatum. *Corolla* infundibuliformis. Tu-
bus subcylindræus; Faux inflata, lanuginosa; Lim-
bus quadripartitus, reflexus. *Stamina* 4. *Filamenta*
bre-

brevissima faucis inserta; *Antheræ* filamentis longiores, sed parvæ, lineares, erectæ. *Stigma* compressum, bifidum. *Herba* fruticans, spithamea. *Radix* ramosa, repens. *Caulis* quadrangularis. *Flores* capitati. *Folia* ovata, lanceolata, integerrima, glabra, sessilia, opposita. *Chinensibus* *Moi-sa*.

Cassytha filiformis. Descr. gener. vid. Gen. plantarum. *Herba* scandens, filiformis, aphylla, villosa, Euphorbiæ plerumque adherens. *Ramuli* inordinati. *Flores* racemosi, interrupti. *Stipule* ad ramos, ovatæ, parvæ.

Uti Ostindien hvarken tjåras eller drifwes någon båt eller fartyg; utan de göras aldeles watntåta med et slags fett, som tillverkas på följande sätt: Man tager nåst förutnåmda ört, stöter hånne til en gröt, hwar til blandas en myckenhet sålladt kallmjölk tills det blir segt och fast. Med detta fetter förvaras båtarna från watndrag längre än igenom kårande, och rinner intet bort som kåran i dessa heta länder. Om hufvudet smörjes med det stlemmes som präshas utur *Cassytha*, ökes hårvärten. Om stjålarna präshas och läggas uti mjölken, så ystes hon och dess wasla är myttig i hetliga febrar, säger Rumphius i sitt Herb. Amb.

OCTOB. 24.

I dag hade jag åter tillfälle at uppsöka de örter, hvilka sist lämnades wid watnplatsen, som word:

Utricularia bifida (Tab. 3. Fig. 2. a. b.) en liten ört, nog lik vår allmänna Svenska *Utricularia*, men mindre. Denna wårte uti en dal där marken jämt war swampactig; men intet så, at watern stod öfwer. Dess Botaniska beskrifning gjordes straxt, emedan örten aldrig tilförne blifwit funnen, och är följande: *Perianthium* diphylum; foliolis ovatis, concavis, persistentibus. *Corolla* ringens; *Labium superius* integrum, ovatum,

lateribus reflexis; *Inferius* bifidum, lateribus deflexis; fauce elevata. *Nectarium* conicum. *Capsula* ovata, lateribus dehiscens. *Semina* plurima. *Herba* palmæ longitudine. *Radix* capillaris, ramosa. *Scapus* teres, interdum bifidus. *Bractææ* minutissimæ, ovatæ, alternæ. *Pedunculi* alterni, compressi. *Flores* parvi, lutei. *Habitat* in humidiusculis.

Phyllanthus Niuri. Obs. *Corolla* monopetala, sexdentata, alba. *Capsula* 6 locularis? *Radix* fibrosa. *Caulis* erectus, simplex.

Hypericum chinense. Differt ab *Hyperico quadrangulo*, hoc modo: *Hypericum chinense* est multo minus, procumbens. *Perianthii* lacinie quinquenerviæ, lanceolatæ, staminibus & pistillis paulo longioribus. *Petala* lineari-lanceolata, concava, erecta, calycis longitudine. *Filamenta* 13 filiformia; *Antheræ* rotundæ, minimæ. *Germen* ovatum; *Styli* tres filiformes; *Stigma* obtusum. *Capsula* ovata. *Semina* oblonga, parva, plurima. *Folia* ovata, angulis caulis adposita. *Pedunculi* uniflori, terminales. *Habitat* in præruptis locis.

Scutellaria indica wårte uti flugga vid en jerdwall, som en stor rarité den jag aldrig fann på annat ställe. Den liknar i hastigt påseende wår Glecoma, som på Apotheken kallas Hedera terrestris. Och som hon aldrig tillörne blifwit observerad, fant jag nödigt at strart göra däröfver en noga beskrifning, som är följande: *Perianthium* bidentatum, æquale, brevissimum, postice squamula convexa cochleariformi, marginibus deflexis, acuta, post florescentiam clausa. *Corolla* ringens; *Tubus* cylindricus, vel fere quadrangularis; *Labium* superius trifidum, medio lacinia crenata inflata; *Lobi* laterales conniventes, latere reflexo tegentes stamina; *Labium* inferius quadri-

lobum, patens, concavum, ad lobos laterales punctatum. *Filamenta* quatuor, sub labio superiori abscondita, 2 breviora, longitudine pistilli; *Antheræ* rotundæ, parvæ. *Germen* quadratum, partitum; *Stylus* filiformis; *Stigma* simplex. *Pericarpium* nullum. *Semina* 4 parva, subrotunda. *Planta* procumbens, magnitudine & facie Glecomæ hederaceæ. *Radix* fibrosa. *Caulis* quadratus, subvillosus, brachiatus. *Rami* compositi, terminales, racemo floribus plerumque oppositis. *Braçtææ* lanceolato-ovatæ, parvæ. *Folia* opposita, cordato-ovata, obsolete ferrata, petiolata, villosa, præter minora in alis reniformia. In umbrosis duo tantum specimina inveni. *Chinensibus* *Tingam-sâ*.

Hedyotis herbacea? *Perianthium* quadripartitum, breve; foliolis subulatis, reflexis. *Corolla* monopetala. Tubus cylindricus, brevissimus; Limbus quinquepartitus, ad basin cylindricus, intus barbatus, lobis linearibus, reflexis. *Stamina* corolla breviora. *Filamenta* quatuor, brevia, barbata, ad incisuras loborum posita; *Antheræ* lineares, longitudine staminum, erectæ, simplices. *Germen* subrotundum, sub flore; *Stylus* filiformis, barbatus, corolla longior; *Stigma* duplex, capitato-trigonum. *Habitat* in locis aridis.

Croton sebiferum. Et litet tråd, som kallas på Chinesiska O-ka: o, och liknar i hast vår allmänna Åsp. Dess beskrifning är: *Masc.* *Perianthium* minimum, bidentatum; *Corolla* nulla. *Filamenta* plura, brevissima; *Antheræ* 2 subrotundæ, didymæ, erectæ. *Feminei flores* infra masculos 6 a 7 vel plures, communi pedunculo adgregati. *Perianthium* tripartitum, laciniis acutis, erectis. *Germen* ovatum; *Styli* 3 reflexi. *Arbor* ramosissima, humanæ altitudinis.

dinis. *Rami* teretes, leves, gemmis foliiferis. *Folia* alterna, glabra (Populi nigræ), subtus subto-
mentosa; petiolis longis filiformibus; subcanaliculatis. *Nervi foliorum* circiter 12, subtus rubentes. *Flores*
lutei, terminales, masc. & feminei in eodem thyrso. *Habitat* rarius ad fossas & litora. Du Halde säger,
at fructen på Salgrådet är betäckt med et hårdt, trä-
acktigt och slätt skal af en triangelfigure; at dessa skalen
innesluta 3 små kärnar stora som ärter, hvar och en är
betäckt med en tunn hvit talghinna. När fructen är
mogen, öpnar skalet sig i 3 delar. Men fructen på Cro-
ton har jag aldrig sedt, och kan således ej försäkra, om
detta är det samma Salgrådet, hvar af Lapptjäcks lju-
sen skola göras, som mig är berättadt.

Chrysanthemum indicum växte här och där
på backar, så väl som på Cantons murar, och uti kru-
kor wid Chinesernas kamrar. Utom det at blommorna
äro en prödnad, så brukas de ock til Te. Kallas på Chi-
nesiska Kock-sa.

Latt-så nämde Chineserne et litet tråd, som väx-
te här wid en hög åker, och liknade Jdegran; men bla-
den woro in under målade med hwhita strimmor längs ef-
ter, som Pinus balsamea eller som på det så kallade Spanska
gråset, som finnes uti våra trädgårdar. An Taxus nu-
cifera Fi, vulgo Kaja; Kæmpf. amœn. 814?

Briza (elegans?) *spiculis oblongis, valvulis*
carinatis. Et alt för tåckt gräs, som växte wid de hög-
sta Plantagerna.

Daphne indica Descr. *Calyx* nullus. *Corolla*
quadrifida; *Laciniis* linearibus. *Filamenta* 8 filiform-
ia; corollæ & pistilli longitudine. *Antheræ* par-
væ, incumbentes, subrotundæ. *Germen* ovatum,
villosum; *Stylus* subulatus, brevior; *Stigma* simplex.
Rami teretes ex alis foliorum. *Folia* opposita, pe-
tiola-

tiolata, oblongo-ovata, glabra, integerrima. *Arbuscula* spithamea in locis editis.

OCTOB. 25.

Efter predikan reste jag til watern-platsen, och gick derifrån til Europeiska graswärna på Danska öen. Då följande anmärktes.

Celosia argentea. växte som et ogräs uti Potatos åkrarna.

Reswör lågo här på et sankt ställe, hwilka liknade *Hydrocotyle asiatica*; men fans ej en enda med fructification.

Adiantum flabellulatum. Obs. *Stipes* trigonus, uno latere sulcatus. *Rami* alterni. *Folia* inæqualia, quæ semicirculum, octantem vel quadrantem referunt. Chines. Sjagmao-qwang.

Sambucus nigra. liknade en buske som stod wid stranden och war omwefwad med *Cassya*.

Et slags Måssa, lik wår wägg-måssa, låg torkad wid plantager på högdena, utan någon fructification.

Herba scandens in Pino chinesi & lapidibus, bacis albis.

Hedysarum maculatum. på backarna.

Hedysarum (styracifolium) foliis simplicibus cordato-orbiculatis, retusis, supra glabris.

Holcus (latifolius) glumis trifloris, flosculo I: o inermi, duabus margine aculeatis, *foliis subovatis*. Descr. *Culmus* lævis, vix pedalis. *Folia* valde lata & fere ovata, vaginis latiusculis, striatis. *Panicule* rami simplices, virgati. *Flores* alterni, solitarii, pedicellis capillaribus. *Flos* ovato-oblongus. *Calyx* brevior, bivalvis, triflorus. *Flosculo* primo lævi, secundo & tertio margine superiori spinis recurvis armato.

Ko-su eller *Jam ko-sua* war Chinesens namn på de stora trån, som wårte wid plantagerne.

Palamm kallades bladen, hwarmed deras fructförgar öfvertäcktes.

Paulinia asiatica war planterad utan för muren wid en liten täppa; och om han kunde wåra hos oss, woro han ibland de allratjånligaste buskar omkring trågårdar och dylika ställen; ty skulle någon stjåla sig in, så slipper han swåriligen därifrån, utan mårke på händer och kläder af des nålhwassa och frofiga taggar.

Olam-sjö kallades et slags stora trån. Des blad woro pinnata, glabra, foliolis oppositis. Utur trådet rann en kåda, som nog liknade et *Gummi arabicum*.

Polypodium varium.

Trichomanes chinensis.

Smilax China. Små buskar, som wåra här på den nog sparsamt. Roten af denna är allmänt bekant på Apotheken under namn af *Radix Chinæ*, och hemföres årligen i myckenhet til Sverige.

Smilax sassa-parilla.

Saccharum chinense wåper som Rör uti ålfröen. Nämnes på Chinesiska *Mao*.

OCTOB. 29.

Quong-fong, eller Chinesiska Getingar, wroade oss ibland på skeppet til myckenhet, så wål som uti staden. Der *Apis lewis flavo fulvoque varia*, abdomine lineis transversis undatis, nigris.

Jag reste nu åter til Canton, och såg wid första Fullhuset *Hibiscus mutabilis*, sem wid denna månads början begynte blomma och ännu continuerade. Då jag frågade efter detta trådet's namn, swarades, at hon heter *Fa*, som jag tyckte war alt för mycket allmänt namn; ty det betyder blomma. Kan hända Chinesen bedragit mig

mig både nu och flera gånger; lika mycket kan det vara med et Chinesiskt örtenamn, när wi känne bättre de latiniska namnen. Blommans kalk (calyx) ser ut in under som en nedtryckt hattfull. Vid upgången til huset stod öfwen et Granat-träd med sina täcka Äpplen. Dese, så wäl som *Rosa indica* och *Rubus parvifolius*, woro tecken til folkets smak för hwarjehanda växter til prydnad, hwar de då äro boende. Knapt är något hushåll i staden eller på båtarna, som icke planterat några örter eller trån i krukor, om ej til annan nytta, dock til ögnesågnad.

Kau-säm kallade Chineserna et slags hwita aflånga rötter, tjocka som Palsternacker, affskurna ytterst, hwaraf en förbigående Sampan hade en ansenlig hop. De woro bundne i knippor med sina Swårdlika blad, och utbudos til salu.

Lycftehögtiden begyntes i aften, och skulle firas 3 nätter til elds-guden Fa-kängs ära; som skedde således: Många hundrade Lanternor af hinner hängdes up öfwer alt uti en ställning, som formerade liksom tak öfwer gatorna, förutan ljuskronor, gjorde i form af trån; stora hästar och människor af papper, stälde ut för husen, samt rummen öppnade ofta hela wåningen igenom och illuminerade. Musicanterna woro samlade uti den kammaren, som war närmast til gatan och spelade på åtskillige slags instrumenter, som jag aldrig sedt tilförne. Jag mötte 3 offer-pråster, som gingo omkring i husen med rökelse och offer. Dese woro klädde uti röda långa wida räckar och höga myxor. Chineserna berättade, at de på sådant sätt örligen bedja om förskoning för eldswåda.

OCTOB. 30.

Basella rubra, som här kallas Tang-så, klängde sig up efter murarna uti Handelsmannen Säjongwas Factorie. Hon hade nu både blommor och fructt. Båren

ren sätta fåfkar på Linblåder, som swårigen kunna twåtas ut.

NOVEMB. 2.

Sitta (chinensis) palpebra inferiori purpurea.
 Diff. Chin. Lagerstr. 6. Chinensf. Kâu-kaj-känn. Så
 kallas et slags Föglar något större än Stigliger, som sjung-
 de något ibland och wero rått tåcke. De köptes här för
 en half Piaftre paret. Deras beskriwning är följande:
Corpus supra obscure ferrugineum a capite ad cau-
 dam, plumulis cærulescentibus; infra album, pone
 gulam nigrum. *Rostrum* & *Caput* nigrum; *Crista*
pennis nigris, rostro longior. Pone oculos *macula*
oblonga, parva, coccinea; pone hanc *macula* major ni-
 vea; *linea nigra* inter tempora & gulam. *Mentum*
 & gula nivea. *Gula* nigro colore cincta, excepta
linea alba in medio pectoris, conjungens gulam &
pectus eodem colore. *Uropygium* subtus croceum.
Remiges 10, supra cum tectricibus obscure ferrugi-
 nei. *Rectrices* nigricantes 12, apicibus albis. *Pe-*
des tetradactyli; *Digitus* posticus unus, lateralium
 longitudine; *anticus* medius longissimus. Sustenta-
 tur in China potius ob colorem, quam cantum. E-
 dit *Oryzam* coctam.

NOVEMB. 3.

Vi spisade middag hos Handelsmannen Tantin-
 gva, där Sepackningen nu skedde. Här märktes åter
 hwad wårde Chineserna sätta på blomster-prydnader:
 Framför matsalen war en liten stensatt lustgård med föl-
 jande trån och örter:

Quaj-fa, et tråd af 2 mans högder, med små
 hwhita wälluckrande blommor, 3 eller flera tillsammans ut-
 ur et förbladt involucrem. Trådet har sitt rum uti
 Tetrandria.

Leén-

Leen fá, arbor floribus racemosis luteis, foliis pinnatis.

Järnträdet, som på Chinesiska kallas Tåt-sjö, war högre än de förutnämnda, så at jag icke kunde råcka blommorna, som sätto öfwerst i tappen i en helt uprätt Corymbus. Grenarna wero uphjälpne med Bambusströar. Des bekräfting är följande: *Perianthium* monophyllum bidentatum. *Corolla* monopetala; *Tubus* filiformis, limbo brevior; *Limbus* sexpartitus, laciniis oblongis, 3 exterioribus paulo majoribus, tribus interioribus stamina involventibus. *Stamina* corolla breviora; *Filamenta* 6 fundo limbi; *Antherae* erectae, oblongae, lineares. *Pistillum* staminibus longius; *Germen* ovatum, supra tubum; *Stylus* subulatus; *Stigma* simplex, curvum. *Arbor* humanam altitudinem duplo superans *Caulis* ramosissimus, nudus, scaber. *Rami* flexiles, nudi, apice foliis aggregatis. *Folia* lanceolato-ensiformia, tantummodo terminales, numerosa, rubicunda, petiolis canaliculatis vel marginibus involutis. *Corymbus* caulem terminans. *Flores* parvi, rubri.

Epidendron ensifolium. war planterad i krukor. Des blommor luckrade öfvermåttan wäl, i synnerhet sedan solen war nedgången.

Chrysanthemum indicum. war planterad, wäl 30 stånd i hwarje kruka, alla understödde af små Bambusstickor helt ordentligt, den ena cirkelen utom den andra. Blommorna woro stora som Africaner, hwita dubbla och liknade en rund borste, så wäl hwar och en särskild, som alla tillsammans tagne.

Uti hörnet af lustgården war upfatt liksom et litet altare af sammangyttrade stenar, hwarpå stod et litet kåril med små stenar och några grustorfwor uti, helt wätt, liksom watn ständigt runnet däröfwer. Hwartil det skulle tjåna

tjåna fick jag ingen underrättelse; kan hånda til fuctighe-
rens qwarhållande hos Bambu-trådet, som stod emellan
stenarna och muren.

NOVEMB. 7.

Jag reste således öfver til Hå-namm; men måste
nödwändigt hafwa Lingvisten eller Compradoren med
mig, som mycket inkränckte mitt nöje och hastade på åter-
resan. Jag fann intet mer nytt, än

Nyctanthes hirsuta.

Lycium barbarum. en buske wid wågen.

Fussiaea repens. i en dam tillika med en Lemna.

Carpesium abrotanoides. i skugga.

NOVEMB. 9.

Camellia japonica. et tråd, som bars omkring
och såldes på gatorna. Des Chinesiska namn är So-kaj.
Af en blind Man på gatan köpte jag et, som hade skö-
na dubbla hwita och röda blommor. Men när jag kom
uti min kammar och såg nogare på dem, så woro de tag-
na af et annat tråd, och den ena calyx så nått fast uti
den andra med Bambu-pinnar, at jag knapt kunnat mär-
kat, om de icke begynt at wifna. Siålfwa trådet hade
allenast blom-knoppar, men inga utsprungna blommor.
Häraf fick jag lära, at den som handlar något af Chines-
sen bör bruka all möjelig upmärksamhet, och ändock twifla
på, om han icke blir bedragen.

Jag hade lust at se belågenheten utom Förstaden på
den sidan, som jag intet varit tillförne; men måste i brist af
sällskap gå helt ensam. Så snart jag kom förbi de wanli-
ga Handels-gatorna; samlade peikar sig tusendetals om-
kring mig och med en mun ropade: atia, aqueja, qwas-
lä, kastade små stenar sand och orenlighet på mig, och
med sådan musique fölgde hela staden igenom. Utom
förstaden tåt in wid husen begyntes plantagera, hwar-
uti

uti *Sagittaria bulbis oblongis* war planterad. Hela stora fältet, som bestod af en sank Lerjord, war använd til denna örten. Medan jag stadnade och tog allenaast et eller annat stånd här af; så tystnade mitt obehageliga sällskap, i synnerhet när jag såg mig tillbaka. Här war ingen wäg directe ut åt landet; och jag wågade mig ej heller längre, utan gick samma wägen hem igen. Men om eftermiddagen reste utom staden i Palan-kin, at undwika mitt föremiddags följie. På hemresan gick jag til fots omkring Cantons mur åt landsidan, och sann där på muren utom *Chrysanthemum indicum* och *Urtica nivea*, små buskar, Ormbunkar och andra örter emellan murstenarne; men högre up, än at de medblotta händerna kunde räckas.

När wi kommo til första Stads-porten, som weter at Europeiska begravnings-stället, kom en Mandarin-betjänt med Karbas uti handen, som skulle bli war ledsagare omkring staden. Wid denna porten war et wårdshus, där Chinesiskt brännwin och Te såldes. Folk stodo på murarna wid wackhusen och gapade på oss; men wi sluppo dock fram utan skada, fast än icke utan råddhuga, när wi tänkte på dem, som tillförne bleswit ifrån dessa ställen påhelsade med stenar. När wi kommo närmare Första-den, woro hus öfwer alt bygde tåt intil muren, alla folkrike; i synnerhet fattades ej barn och ynglingar, som sjungde sin gamla wisa, och bleswo där om af de gamla påminste, i fall de ej annars bleswo oss warse. Där war likwäl på et ställe en gammal hederlig Gubbe, som ägde mera förstånd och lärde sina barn eller barnabarn at hellsa på oss beskedeligen. De förnämre här i landet implanta ifrån första åren dygd och ärbarhet uti sina barn, och spara ingen omkostnad til deras sediga upfostran; men däremot låter det sämsta folket sina barn och hundar få samma upfostran; hwadan ej heller någondera af dem kan tåla främmande. Wi gingo sedan förbi några Stadsens Portar

tar öfver en Kanal och kommo ändteligen uti en liten gränd wid muren, där Apelsiner, Pifang; Chinesiska Olivver eller Päckla, med flera fructer således. En stark stank och folkets skriande skyndade på vår återresa til Swenska Factoriet.

NOVEMB. 17.

Jag reste i dag til skeppet, och sedan til Danska öen, där Chinesiska Ostron skal woro upkastade, af hwilka jag sedt en hel trågårdsmur på andra sidan om ålswen wid Canton. Skalet war til consistence likt våra; men större, längre, och åt era ändan smalare. De kallas på Chinesiska O-a eller O-ha.

NOVEMB. 21.

Diockt wäder, smått rägn.

För Sandbankarna skull, som finnas här uti ålswen måste Europeiska skeppen, innan de tilfyllest äro lastade lägga et stycke längre ned åt utloppet; som ock skedd i dag, sedan wi fått lods om bord på skeppet. Det anfrade sedan wid Sud Sude hamn.

NOVEMB. 22.

Wi ginno widare föremiddagen emot floden til första banken, eller Baren, som sandgrundarna kallas af våra Sjömänner.

Efter middagen hade wi på wänster et angenämt land med byar och lundar; men närmare åt ålswen et smalt Nisfält, och där utanföre 2 små Holmar; den yttre gingo wi helt nära parallelt, med Sampaners tilhjälp, och styrde kursen därifrån, liksom wi skulle gådt wärs öfver, emot et på högra sidan ut til watnet liggande litet hus med trån omgifwet; men då wi ej woro tilfyllest midt uti, hölts wägen ända rätt fram, då första baren sades wara när. Närmare åt Lejontornet, som sågs på höger; gin-

go wi något nära wänstra landet i förwäntan of andra baren. Om natten anfrades.

NOVEMBER. 23.

Om morgonen gingo wi litet förbi Leyontornet, nära wänstra landet, at undwika den tredie baren, som skall wara 1500 famnar uti omkrets, och när wi kommit, med tilhjälps af 16 Sampaner, förbi floden på wänster, som går til lilla Canton, hwarifrån watn hämtades til hemresan med större beqwämlighet än ifrån Boca Tiger, där faten måste rullas lång wäg uti djupa leran; så anfrades ej långt ifrån wänstra stora Rislandet, där 2 Franska, et Danskt; 2 Holländska och 2 Engelska skepp lägo tilförne.

Folket förde med sig ifrån watn-platsen en oätelig fruct, som war nästan rund och större än något äple, hopsatt af stora torra fyrkantigt aflänga frön, som woro smalare in åt basen.

NOVEMBER. 24.

Wi lägo här på et mindre angenämt ställe, utsatte för storm och kall wäder ifrån stora sjön. Wi lärde här, at fast än Chinesiska wintren ej är starkare, än at Isfforpan, som sees om nätterna tides up om dagen, och snö är owanlig; så är likwäl kölden på watten denna tiden rätt genomträngande. Wi woro nu nästan dubbelt så långt aflägsne ifrån Canton, åtminstone kostade resan dit dubbelt emot tilförne. Här kunde man intet komma i land; för de stora Risfälten på båda sidor. Wi sågo dageligen på Ris-åkrarna ånder och stora långbente hwita foglar; men ej så nära at slågtet med säkerhet kunde urskiljas. Jag besåg då Danska skeppet, som war fullastadt med waror och folk långt mer än hos oss. Ibland skeppets wackraste och största hyttor war Skepps-Pastorns Lorenz Hercks. Han berättade mig, at Danska

Skepps-

Skepps-Predikanterne, utom lönen, åga en ansenlig öfserdag på skeppet; så at deras lön kan räknas 3 gånger så stor, som de Swenskas. Hos oss har den tillräckelig lön, som åger sina ähöreres kärlek.

Chinesiska **Turturduswor** köptes til hemresan, och wi hade dem en god tid lefwande på skeppet. Deras utseende war som följer: *Rostrum rubrum. Maxilla superior longior, ungviculata. Lingua triangularis. Corpus & alæ subtus ferruginea. Caput & collum supra magis obscura. Dorsum ad basin alarum maculis aureo-rubris, sed pone ex rufescente nigrum, cingulis duobus griseis ex apicibus pennarum. Remigum pennæ 22 & tectrices remigum aureo virides. Rectrices 11.*

NOVEMB. 27.

Danska skeppet affeglade i dag härifrån til Europa. De skynda sig på resan, men gifwa sig så mycket bättre ro til förskrifning under wägen. På utresan wälja de sig en angenäm hamn, som wåra skepp gå förbi; de lägga til wid Cap de bonne esperance, och så där de allrakosteligaste winer för ringa pris, de få tillika se et land där folket utwalt til prydnad det, som wi kunne wänja wid af blotta beskrisningar, jag menar: Hottentotternas Jungfrur, som gå med rå tarmar om blotta benen, til bewis at de ännu äro skönheter, med mera besynnerligt, som de resande weta at berättat.

Jag roade mig i brist af annat at beskriswa följan de Siskar, som här fångades:

Clupæa Myxus. Membrana branchiostega 10 ossiculis. Pinna dorsæ ovato-oblonga, ventrali opposita, ossiculis 13, quorum primum brevissimum. Pectorales oss. 17. quorum septem superiora divisa, longissima, ultra anum sese tendentia. Ventralis ovata

ovata radiis 7. *Ani* radiis 86 linearis, plusquam a medio piscis, ad caudam usque. *Cauda* acuta radiis 13 ad 20. *Denticuli* ventris 43. *Corpus* cathetoplateum, compressum; posterior pars attenuata. *Maxilla superior* longior, postice in enses dentatos porrecta. *Os* rhombeum, magnum. *Longitudo* spirithamea. *Color* albus.

Perca chinensis. *Pinna dorsi* a capite fere ad caudam, medio humilior, officulis 37. quorum decem priores pungentes; nonus brevissimus inermis. *Pinna pectoralis* 18. *Ventrales* 6 inermes. *Ani* radiis 10, quorum duo priores minores. pungentes. *Cauda* ovata radiis 17. *Os* oblongum. *Dentes* maxillarum. *Facies* *Percæ* majoris (*abborre*) sed minor; *Linea lateralis* curva. *Color* luteo albus. *Pinnae*, *lingva* & *palatum* sublutea. *Maxilla* interior brevior.

Clupea Thrissa. *Membrana branchiostega* officulis 7. *Pinna dorsi* unica, in medio piscis, officulis 16, quorum ultimus duplo longior. *Pectorales* 14. *Ventrales* minimi 7. *Ani* 24. post medium piscis incipiens, ad caudam usque. *Caudæ* bifurcæ 24. *Rictus* magnus, oblongus. *Maxilla inferior* longior, superne nigris punctis. *Corpus* compressum, album. *Denticuli* ventris 30.

Mandarin: *Sist. Sparus nobilis*. *Membrana branchiostega* officulis 3. *Pinna dorsi* prior officulis 4; posterior 9. *Pectorales* officulis 16. *Ventrales* 6. *Ani* 12. *Caudæ* 24. *Magnitudo* vix pedals. *Corpus* cathetoplateum. *Squamæ* albæ. *Caput* ovatum, teres. *Os* parvum, sphaericum. *Maxilla superior* longior. *Oculi* parvi, prope os, ad superiorem marginem. *Opercula branchiarum* officulis 3.

Snöhwita Tumlare, *Delphinus chinensis*, hoppade omkring skeppet, och kunde på långt håll intet skiljas ifrån de allmännare, widare än med tårgen. Följande dagen reste jag åter up til Canton.

DECEMB. II.

Denna dagen, som war den sjätte uti Chinesernas Schiengio eller elloste månad, är hos dem en stor märkelsesdag; en klar dag bådär dem et påföljande godt år; men om han begynnes med rågn, så wänta de miswärt. De frambara offer til sina Gudar, under hopp om förskoning för dyr tid. Hela dagen war nu wacker wäder; hwaraf de spädde sig et påföljande fructifamt år.

DECEMB. 17.

Före middagen bearof jag Häsmästaren Hubin, som i går bleswit död uti Factoriet af rödsoten. Han war född i Frankrike och upammas i det landets Religion, hade sedan i Göteborg antagit wår Lutherska lära, och ägde wacker insigt både i den förra och senare. Qwicsheten lyste under hans älderdom in til sidste slutet. Jag communicerade honom efter middagen, och kort därefter sloctnade han, som et utbrunnit ljus. När han nu skulle begrafwas, foro wi öfwer ålfwen til en Malm, och sedan igenom en stor Kanal med åtskilliga broar öfwer, då wi ändteligen kommo til hans betingade graf, som war uti en täppa på wänstra handen. Chineserna togo för grafwen 6 Tel. Wid begrafningsplatsen stodo en hep fistor ofwan jord, liksom på et annat ställe tilförne är omrördt.

Folket stormade omkring of, och begrafningen skedde som kortast. Wi gingo sedan til den förr omtalta Pagoden, som ligger på andra sidan om Kanalen i Hänamm. Deras åkrar här omkring woro täckte med halm, at kölden ej skulle skada det som war utsådt. På andra åkrar

åkrar woro små håll här och där, hwaruti frön woro nedstäppade och öfverhöljde med asfa. En del woro med mattor en aln ifrån jorden horizontelt täckte; hwarunder en medicinal-wäxt war planterad, som Chineserna mig berättade. Han war så spåd at jag ej wist kunde urskilja, om det war *Amaranthus tristis*.

Det wistes mig wäl wid Boca Tiger på långt håll, huru de högländta åkrarna stodo gröna med en ört, hwaraf Chinesen tager sit oljefrö, som kallas *Lazamm*, och sades, at de gärna koka fröet innan det säljes; det lärer wara *Selumum*.

Wi besågo deras Segelmakeri af Bambusplintor, hwarpå lades Bambusblad och kallades Tjockst. Rep gjorde de äfwenledes af Bambustågor. Här war defutan et ställe, där Fartyg större och mindre bygdes, och åror tillskapades, m. m.; samt åtskillige qwarnar och stampar til deras Ris-gryns malning. Wid åkrarna växte *Poa malabarica*. och et slags rör wid gårdesgårdarna, som på Chinesiska kallades *Lutå*, likast *Arun-do Donax*.

25. Slags trågårdssfrön fick jag ändteligen för i Piastre efter långt betingande.

DECEMB. 21.

Jag försogade mig åter til skeppet, och råfode under wägen uti Bångsalen Skepps-Predikanten Torén, sedan han på Franska wän begrafwit en Matros, som dödte på wårt skepp af Pleuresie.

Scolopendra pedibus utrinque XX. fans här wid Bångsalen.

Skeppen lagade sig til hemresa, undantagandes Holändska Commendeur-skeppet, som skulle blifwa qwar til Mars månad och afgöra skeppens räkningar.

DECEMB. 25.

Klart, stillt och mistigt.

Ostron, som Chineserna kallade *Sao*, köpte vi nu helt färskt. Dessa woro ej af samma slag, som de förutnämnda skaln; utan mera runda, 5, 6 eller flera sammanwårte och särdeles swåra at öppna, hwartil Chinesen brukte et egit järn, som han alltid hade med sig när han sålde i em. En del woro fäste wid stora stenar, och *Sertularia confervæ-formis* wårte på skaln. Det sågs tydeligen, at de woro updragne utur lerbotn. De kommo mycket öfwerens med våra Ostron, men äro gemenligen större, i synnerhet inmätet, hwilket Chinesen tog utur sitt skal och lade uti watten. På det sättet såldes de utan skal, at landets egne inwånare.

Sparus chinensis, eller små Mandarin-Fisk, som liknar Mört, fångades här omkring i myckenhet, och kallades på Chinesiska *Kjå-sö*. Dess beskrifning är följande: *Membrana branchiostega* officulis 5. *Pinna dorsalis prior* officulis 4 simplicibus, quorum postremum inerme. *Laminæ* ad latera *pinnæ lanceolata*, una utrinque. *Pinna dorsi posterior* inermis, officulis 9 ramosis, prioris longitudine. *Pectorales* 14; *Ventrales* 6; *Lamina* mollis, linearis, lanceolata utrinque & in medio. *Pinna ani* radiis 12. *Caudæ* bifurcæ 16 vel plures. *Caput* cathetoplateum, depressum. *Os* parvum. *Dentes* nulli. *Oculi* prope os. *Iris* alba. *Corpus* cathetoplateum, lanceolatum. *Linea lateralis* nulla, conspicua. *Dorsum* cæruleum; reliquum album. *Laminæ branch.* 2 integræ. *Longitudo* corporis vix spithamea. *Squamæ* rhombæ, albæ.

Sinn-hao, en grönactig rundad Fisk mindre än den förra. Descr. *Gohius chinensis*. *Membrana bran-*

branchiostega ossiculis 5. *Pinnae dorsales* 6-II. *Pectorales* 18. *Ventrales* 8, in unicam infundibuliformem connatae. *Ani* 8. *Caudæ* simpl. 12. *Corpus* subteres, squamis parvis, rhomboidalibus, viridibus. *Maxilla inferior* longior. *Dentes* in orificio plurimorum ordinum; parvi, acutissimi. *Oculi* in superiori parte capitis.

DECEMB. 27.

Eftermiddagen for jag med slupen längs efter landet wid Leyontornet. Här sågs et stort bärge nära wid stranden, hwarest den rödactige sandstenen blef bruten, huggen och bortskleppad, som brukas i Canton och på flera ställen här omkring til likstenar, gålf, gator, gårdar, m. m. Arbetsfolket hade bygt up en myckenhet små hus uti stenbrätten, så at bärget här wid sjösidan, där brytningen skedde, liknade en liten stad, och Chineser krälade som myror ifrån bärgets foten alt up til högsta tappen. På högden war en liten skants och stensatte wägar ned til stranden. På de afbärgade Hiss-åkrarne wore grafne flata rännor, at däruti qwarhålla Fisken under watnets utfallande. Jag begärade at slupen skulle lägga i land, men det stod ej i min frihet. Här torde likwål kunnat fås en wacker Stensamling. Wi undrade, hwarföre Chineserna, som satt ut sina nät på grunden; låshade det ena skättet efter det andra, utan at mäta efter något. Wid tillfrågan fingo wi den underrättelsen, at de ständigt måste hålla wackert wid sina Fiskerier och med skrämskätt jaga bort willänderna, som annars wittja näten snabbare än någon människa. Aldrig någonsin har jag sedt så djärfwa och så ansenliga härar af Andar; de kommo nu den ena skäcken efter den andra, wäl tusendtals uti hwardera hopen, och gjorde försök åtskilliga gångor at mangrant slå ned wid deras nät, fast än här war folk och buller öfwer alt; men blefwo hwar gång på förenämnda sätt hindrade. Dese

Billänder woro neg lika wåra Årtor, men dock ej aldeles de samma; som ses af följande: Descr. *Anas (chinensis) regione oculorum maris viridi*. Mas: Remiges circiter 28, quarum 10 primores longiores, cinereæ, margine superiori nigræ, basi cinereæ; apice albæ; proxima 4 vel 5 cinereæ, margine superiori virides, apices margine albæ; intima 4 mediis longiores, cinereæ. Tectrices mediæ primariæ supra apice albæ, ceteræ cinereæ; infra tegentes primariæ albo-cinereæ, reliquæ albæ. Rectrices 11. acutæ, margine albæ, basi cinereæ. Rostrum cinereo-nigrum, molle. Maxilla superior tegens inferiorem. Dentes inferioris maxillæ in margine, lamellofi. Caput supra (ut mentum) fuscum. Linea alba infra oculos. Regio oculorum viridis. Collum supra & pars dorsi pennis nigro & albo nebulosis. Dorsi pars posterior cinerea, ut uropygium. Collum supra pennis albis, nigro punctatis. Pectus & abdomen alba; postice nigro nebulosa. Anus pennis nigris, margine albis. Pedes & tibia cinerea. Pedes palmati, tridactyli, præter posticum. Palmæ margine denticulatæ. Femina: supra pennis nigris, artubus rufo-albis; infra alba, nigro maculata. Mentum album. Caput cum regione oculorum cinerea, albicans. Remiges & rectrices fere ut in priori. Chinesibus Hina-a. Alia species, quam nondum vidi, invenitur etiam ad Canton & vocatur Kång-ao.

Siff-foglen, som Chinesen brukar at fiska med. Han är afritad uti åtskilliga Nese-beskrifningar, och kallas här Lau-fu (*); men ingenstädes fullkomligen beskrefwen. Jag utlofwade en hederlig wedergållning åt den, som kunde skaffa mig en på en liten stund; men förgåfwes, fast än

(*) Louva kallas han uti Ambassade de la C. O. des Provinces un. p. 172. t. 173.

än et sådant Fiskeri skall vara brukligt wid Macáo. Figuren uti Rese-beskrifningarna liknar merendels Fregatten eller Man of war. Och metningen beskrifwes på följande sätt: Fiskaren låter sätta en järnring om halsen, så at foglen inter kan swälja fisken. Wid järnringen är fast en länk eller rep, hwar med foglen hålles fast. När någon fisk märkes wid båten, fastas foglen i watnet; då han uti et ögnablick gör sin sista och foglen updrages med fisken i munnen. Detta är en metkroft, hwarpå Chinesen ännu har enköp, och såses bästa stora penningar: ibland 50 Tel, utom en årlig skatt, som fiskaren dårföre måste årlägga.

År 1752.

JANUAR. I.

Wi fingo i dag om bord åttskilliga rötter, som Chinesiska Potatos, rostwor, Yams, morötter, löf, förutan kål och andra matwaror, sedan skeppet redan blifwit försedt med watn på hemresan til Java, och lastadt med Porcellainer, Te, Silke, och annat som följande Charga utwisar:

Te:

- 1030642 Skålpund Bohé-Te, uti 2885 kistor.
- 96589 dito Congo-Te uti 1071 kistor och 288 mindre dito.
- 67388 dito Soatchoun-Te, uti 573 kistor och 1367 mindre dito.
- 17205 dito Peckoe-Te, uti 323 kistor.
- 6670 dito Bing-Te, uti 119 kistor.
- 7930 dito Heyfan-Skin-Te, uti 104 kistor.
- 2206 dito Heyfan-Te, uti 31 Tubbar eller byttor.
- 3557 dito åttskilliga slags Te, uti 1720 kanistrar.

Sidentyger :

- 961 Stycken Poisses Damas.
 67 dito dito af 2 färgor.
 143 dito Meuble Damas.
 673 dito Sattiner.
 15 dito dito med 2 färgor.
 16 dito me' couleurta bouquetter.
 681 dito Padefoyer.
 192 dito Gorgorons.
 1291 dito Taster.
 16 dito Lampas.
 5319 dito gula Bomulls = nanfiner.
 5047 Skålpund rådt Silke i 33 kistor.

Årskellige Waror :

- 35314 Skålpund Gallingall.
 6359 dito Radix Chinæ.
 2165 dito Pärlemor.
 6325 dito Snör, rottingar eller smala rör.
 10709 dito Sagv.
 4171 dito Rhabarber i 24 kistor.
 9314 målade Papper.
 1250 Bouquetter, blommor ic.
 3400 runda Pärlemor = jettoner, a 140 hwarje Satts.
 62 dito dito, 10 uti Satsen.
 108 Laquerade Spellådor med Pärlemor jettoner.
 18 Laquerade Toilets-dosor.
 10 Laquerade Tabletter.
 6 liggare Urraf.

Porcellainer :

Uti 222 kistor, 70 Tubbar, 52 små kistor och 919 bundtar.

Stellet låg nu wid bakstammen 21 fot 10 tum;
men för 20 fot 5 tum.

JANUAR. 4.

Efter fyra månaders och 10 dagars wistande uti China, lyftades äudteligen wårt så wäl som det andra Swenska Skeppets ankare, til hemresan. All ting hoppade nu af glädje, åswen min Tebuske, som stod uti en kruk. Han föll ned på däcket under styckens låsande, och kastades, mig ovetandes, öfwer bord, sedan jag skött honom långa tiden på skeppet. Således förföll min önskan, at wid hemkomsten kunna aflämnas et lefwande Te-träd til mina hemmawarande Landsmän. En fågnad, som ännu ingen i Europa kunnat årnå med all omsorg och kårnad. En del hafwa wäl hemfört Te-nötter, sådane som de kunnat fås af Chineserna. Och om de skulle fås friska (hwarpå jag likwäl högeligen twiflar) så härskna de dock under wågen. Andre hafwa dels köpt sig Tebuskar uti krukor, och merendels fått dem wid afresan ifrån China i blomma; men hafwa dödt ut wid Cap de bonne Esperance, eller något stycke på denna sidan. Fingo Europeerna gå in uti Chinesiska Testogarna och själfwa hämta frukten, så at de kunde wara wisa om at nötterna ej woro för mycket torkade eller sock kofta eller omogna: så kan hända de kunde uti något förwaras; men här får man allenast i Factoriet buskar til köps uti små krukor, som ha alt för liten och kan hända otjänlig jord omkring sina swäda rötter. Nog borde Tebusken kunna wänjas wid wårt Climat; men om där af skulle wäntas någon nytta, måste wi wäl lära oss tilredningen, som torde bli långt swårare, än wi hit in tills tänkt; ty i själfwa China tilredes Teet illa af en del, och då smakar det intet så wäl, som något af wåra Swanska Teer. Men om wi kunde torkat på allra bästa sättet; så kunde dock aldrig et skålpund Te säljas här i landet för samma pris, som det Chinesiska, innan wårt Swerige fingo i proportion så många och idoga inwånare.

När wi seglat et stycke, sågs på höger en stor ö-
ning åt söm; men wi gingo åt *Boca Tiger*, hwars Ca-
staller ligga på 2 war mitt för hwar andra på kala bår-
gen, allenast några trån omkring. Det närmaste åt lan-
det war högst.

Litet utom *Boca Tiger* wålgdes medlersta segel-leden.

Om astoneu ankrade wi, tillika med Franska skep-
pen, som årnade sig til Macão.

JANUAR. 5.

En stund på dagen lystes ankare, och litet där efter
gingo wi öfwer *Boca Tigris* bar, af 4 famnars djup med
hög wadm.

JANUAR. 6.

Mulet wäder. Frisk coultie.

Lodsen gick ifrån bord, och coursen styrdes ifrån
öen stora Ladronen til den så kallade Engelska banken,
och sedan til holmen *Zapatha*, som af Portugiserna för
sitt utseende kallas *Låsten*.

Musson, eller den ständiga winden, som uti Ostins
disa söm blåser halfwa året igenom, war nu NO,
varierade ibland et strek på någondera sidan. Blåser
Nordost uti November, December, Januarii, Febru-
arii och Mars månader med torfa; uti April och Se-
ptember ombytes han, då grusweliga stormar infalla med
hwarjehanda slags wind. Den swåraste storm ibland al-
la år den som kallas *Ta-sun* på Chinesiska; ty, som mig
är berättadt af Swenske Ostindiefarare, skal han påstå i
24 timmar med sådan håstighet, at de intet kunna gå up
och ned i wadm, utan stå som fastbundne hwar på sitt
ställe. Utminstone råknas det för den swåraste Orcan,
som nånsin kan råkas under en Ostindisk resa. Uti Maj,
Junii, Julii och Augusti månader är winden här alltid
Sydlig, med rågn merendels.

JANU-

JANUAR. 8. Lat. 15 gr. 45 min. N.

Engelska banken råfades på 36 fammars djup. Grund-
den bestod af röd sand och Corall-ämnen.

JANUAR. 10. Lat. 10 gr. 38 min.

Klart och mulet skiftewis. Stark wind swår sw. Kläckan 4 eftermiddagen hade wi holmen Zapatha wä-
ster ifrån oss.

Sterna nigra, fronte albicante, cauda cuneiformi. Chin. Lagerstr. 9. fångades här. Des skrifspennor
woro 27 och stjärtspennor 11. Foglen är stor som en Kaya.

JANUAR. 11. Lat. obl. 8 gr. 11 min.

Måstadelen klart. Griff cultie.

Polo Condor mentes wara förbigången i gryningen;
men sågs ej denna gången. Anmärkn. D kallas Polo på
Indianska.

JANUAR. 15.

Mulet och ostadigt med rågn. Sådän wäderlek
mentes nu wara owanlig på detta stället.

Den Lingen, mitt under æquinoctial-linien, pas-
serades förleden natt.

Här fattas wäl ingen hetta; men folket kan dock in-
tet födas utan far och mor, som en Hednisk Skribent
berättar om öen Wack-vack. Se Baj. Comment. orig.
Sin. 278.

Polo-Taja hade wi förmiddagen på höger; sedan
om middagen de 7 öar på vänster, af hwilka 2 högre,
och wid den första höga öen en liten holme, som knapt lå-
rer wara affskild ifrån öen.

JANUAR. 16.

Merendels rågn och ostadigt. Förleden natt kläckan
half tu gingo wi til ankars uti Strat Banka, när in til
landet Sumatra, där Palimbankas flod utlöper, sedan wi
om

om natten gådt förbi Monopin eller yttre höga bärget på öen Banca, mitt öfver Sumatra.

Fredric Henric, en under watnet liggande Klippa, där skepp tilförne olyckats, hade wi lyckeligen gådt förbi.

Om middagen sågo wi den tredje Hucken eller första udden ifrån Canton af Sumatra, som war klädt med de täckaste och raraste löftrån, liksom hade hela landet bestådt af klippa trågårds-häckar. Förmodeligen woro de yttre Spaniska rör, och längre in, andra Palmtrån. Jag kan aldrig nog beskrifwa des härliga utseende på långt håll. Folket beskrefs som de argaste blodsugare, och kro- fodiser med flera farliga djur mente man fans i hwar buske; dock om både Tigrar och Lejon skulle mött mig, så hade min önskan varit at komma i land någon enda stund, men det styrdes åt Lalari, et bärq på Banca. Öndteligen, sedan andra Hucken war förbigången, gingo wi om aftonen til ankars.

JANUAR. 17.

Wackert klart wäder, undantagandes om morgonen; men liten wind. Wi gingo bittida til segels, så wäl som de andra skeppen, dem wi seglat ifrån wid China och nu åter råkade. Om middagen passerades öen Luciparra. Emellan denna öen och Sumatra är beswärligt at komma fram med stora fartyg; ty på bänken är watnet allena $3\frac{1}{2}$ famn. Men nar genomfarten är skedd, och Luciparra under hemresan lämnas i NO, så är faran all.

JANUAR. 18.

Kläckan efter 8 om morgonen hade wi 2 bröder helt nära på wänster. Så fallas twänne med trån bewäpta war, emellan hwilka skal wara så grundt, at en liten båt ej kan tränga sig igenom.

Här wid sågs ansenliga bränningar.

Efter

Efter middagen kläckan 4 hade wi **Täppers Satt** och **Bantams** höga skogrika land på vänster, och litet längre fram, utføre sidstnånnde land, kläckan half 6, en helt liten skogvärt klippa **Brabants Satt** kallad, samt mitt emot på höger en lång smal ö, liksådes med skog bestäckt, som kallas **Twårs i wågen**.

JANUAR. 19.

Rågnacktigt.

Efter 14 dagars resa ifrån *Ladrones* anfrade wi middagstiden uti *Nieu Bay*, den wanliga ankarplatsen, under det watnet afhämtas ifrån Java til hela hemresan. Efter middagen gick jag i land med skeppsbåten wid watnplatsen. Här är mycket swårt at komma up; ty hela båttnen är späckad med Coraller, *Millepora Javanensis*, så at båten måste stadna långt ifrån och folket gå i watnet til bröstet; och således kom jag med möda i land på deras arlar. Landet är här tämmeligen högt, och watnet, som ledes här igenom träskan uti skogen, forfar utføre wid siöstranden, där Matroserna lägga en slanga in til, som räcker ut til båten, och på det sättet fylla sina fastager. Watnet, som hämtades här, war tämmeligen godt, och i mitt tycke, det bästa wi fått under resan. Jordmånen wid stranden består af en fin, hwitacktig eller nästan grå sand, hwaruti finnes Coraller, som Orgelwerk och stjärnstenar, samt hwarjehanda *Cypræer* och andra *Snäckor*. Men jag öfvergaf det, och wandrade strax til skogs, tillika med en timmerman, som sökte sig något wacker slags träd til sina verktyg, klubbor och annat. Wi följde hwar andra i hamu och hål; ty om wi skilts at, hade wi knapt råttat hwar andra i skogen. Skogen war tät, at wi med möda trångde oss igenom. Lästen af hwarjehanda foglar, ödlor och annat hindrade oss at igenom ropande söka igen hwar andra. På många ställen war så wårt, at jag med misnöje följde honom; ty rågn tiden påstod nu hwar dag

Dag föremiddagen och om nåtten, ibland nästan hela dagen. Skogen war mörk, för des ofanteliga höga löftrån, som likwål intet hade särdeles tjocka stammar. En myckenhet af sex alnars höga Palmqwistar med krokuga taggar på deras blad, som höllo of fast och släppte intet, innan kläderna woro aldeles sönderrifne, så wål som huden på händer och ansigte. Dese små Palmtrån hafwa följande skiljeteckn: *Caryota* (javanica) *frondibus bipinnatis, aculeatis; foliolis cuneiformibus, rotundato-præmorsis. Fructificationem non vidi; unde genus obscurum. Frondes sunt bipinnatæ, ut in Caryota, subtus albidæ. Pinnæ alternæ, obovatæ, plicatæ, margine superiori rotundato inæqualis. Petioli superne aculeis plurimis oppositis, recurvatis, non solum ad pinnarum exortum, sed etjam sæpe par unum vel 2 inter pinnas.*

Andre små Palmtrån (*Palma Baculus*) stodo of äfwenledes i wågen. Stammen, som war utan qwistar och hade allenast en krona öfwerst, war späckad med raka taggar på stammen. Dese äro de äckta Spanska Rören, som wål af utwärtens skapnad intet kunde ses, men när wi dragit af barken, wid hwilken taggarna allena woro fäste, så war kåppen helt slät med sin rygg och aldeles lik dem wi så igenom Holländaren, som torde hålla det hemliga, at de förbiresande intet siälswa må hämta sig tillräckeliga rör i skogen. På Sumatra skola annars de mästa rören wåra. Jag tog et par kåppar til prof, men de förkommo under resan. Man måste söka sådana trån som äro långa emellan lederna, sem siälswa kåppens längd bör wara efter denna tidens mode; hwilka äro nog rara. Jag wet ingen ännu som gifwit of rätt uplysning om de Spanska rörens utseende då de ännu stå på sin rot.

Ändteligen sedan wi kommit et godt stycke in uti denna för Tigrar och andra odjur farliga skogen, och den goda

Dim

Zimmermannen försökt åtskilliga slags trån; fans ändresligen et med lång bar stam, som nedfåldes. Trådet inuti hade en wacker gul färg, åtminstone så länge det war rådt. Sedan trådet war nedhuggit, sökte jag efter dess fructification, men han war redan förbi; således kunde det intet igenkännas. På dess bark wårte *Hypnum javanense*. *Lichen pulverulentus viridis & albus* och *Asplenium Nidus*. Det sidstnämnda formerade emellan gren och bål liksom en bågare, hwaruti foglarne hafst sitt näste.

Rottaner, Calamus, eller mjuka smala trån utan grenar eller qwistar, flåtade sig up til tåpparna på de omkringstående särdeles höga trån, och liksom hopbundo det ena med det andra. Jag blef ock warse et litet tråd, hvars 8 fingers tjocka grenar hade slaget rötter, intet igenom kånst, utan af naturlig drift, och de 3 öfriga grenarna, som sträckte sig up åt woro ytterst på ändan fullsatte med swårdlika blad; men hwarcken blomma eller frukt kunde finnas.

Chinesernas Sjö-läck-tao flåtade sig omkring träden. En frukt, som något liknade Njupon til färg och skapnad, togs på et obekant tråd som nu intet hade några blommor.

Små Palmtrån hvars frukt liknade stora krasmandlar med grönt eller brunt stahl wårte här några stycken ej långt ifrån stranden, och en wårt lik *Alpinia racemosa*, jämte åtskilliga owanliga trån och örter, som i brist af tillräckelig fructification ej kunde igenkännas.

Epidendron amabile. wårte på trådens qwistar ut med stranden. Denna örten har stora hwhita wällucktande blommor, hvars like jag aldrig sedt. Örten låg uti min hytta åtskilliga dagar; men blommorna wisknade intet, utan upfylde rummet med den allraangestnämaste luckt. Dessa kostbara och mer än sällsynta blommor

mor får ingen annan båra på öen Ternata, än allena Prinsessor (*). Denna prägtiga växten har följande utseende: *Petala* quinque, quorum 3 exteriora oblonga; 2 interiora rotundo-ovata, patentia. *Nectarium* labium superius brevissimum, inflexum; inferius pinnatifidum, inflexum; pinnis quatuor; 2 ad basin majoribus obtusis; 2 minimis acutis. *Glandula* bifida, intus ad basin nectarium lutea, punctis minimis rubris. *Apex nectarium* labii inferioris 2 cirris filiformibus. *Radices* plurimæ, molles, compressæ, corticis arborum adhærentes. *Folia* tantum radicalia 3, integerrima, enervia, subfalcata. *Culmus* simplex, teres. *Flores* alterni, terminales.

Pavetta indica. et litet tråd, som stod ej långt ifrån vatnplatsen.

Jasminum azoreum. växte under de höga tråden.

Hibiscus populneus. et tråd med stora vackra blommor, ibland de sörenämnda. Dess blad woro något mjuka inunder, med tillbaka böjde stjälkar. *Bractæe* rotundæ. *Calyx* exterior brevis 11 fidus, interior 5 fidus, lexies longior, foliolis lanceolatis.

Stranden war nästan öfver allt betäckt med Coraller, i synnerhet Madrepora, och röda Corall-organer, utom petrificerade Swampar (utan stjälkar), och snäckor; men wi kunde swårigen komma fram för tråden, som på de mästa ställen lägo utöfver watnet.

Snäck-tjufwen eller *Eremita javanica*, fans ock uti et Snäck-skål; men den wänstra floen war här större, och således et annat Species än den allmänna Fn. Sv. 1250.

Lichen marinus. Chuf. hist. p. CCL. fans ymnigt på stranden.

Natten

(*) Rumpf. Herb. Amb. Angraecum album majus.

Natten nödgade mig at sluta et nöjsamt arbete, förr än jag önskat, och måste därföre gå med båten til skeppet igen, sedan jag beskådat det mång-greniga trädet, som växte wid watern-platsen, ifrån hwilkets quistar hängde en myckenhet trädlika rötter. När jag kom til skeppet, hade en god wån skaffat mig 2 rara Fiskar at förwara i Spiritus vini, som woro:

Chaetodon saxatilis? en gulactig Fisk til utseende nästan som en Glundra, med breda swarta gördlar tvärs öfwer. *Pinna dorsi unica humilis*, ad caudam usque, officulis 13 prioribus spinosis, reliquis radiis 26 longioribus, basi ex linea transversali & apice marginali nigris. *Pectoral. 16. Ventrals 6. Ani antice aculeis 3 præter radios 20 apice linea marginali nigra angusta. Cauda simplex 20 radiis. Corpus latum, compressum, squamis quadratis. Maxilla inferior longior. Opercula branch. squamosa.*

Sparus javanensis. Denna liknade en torfad Fisk som köptes i Canton til heimresan. Dess beskrifning är: *Pinna dorsi a capite ad caudam officulis 24, quorum 13 priores pungentes & breviores. Pectorales 15. Ventrals off. 5, quorum 2 exteriorum pungentes. Pinna ani a medio piscis ad caudam off. 15, quorum 7 priores pungentes. Caudæ bifidæ 18. Latera, excepto ventre, grisea, lineis curvis. Abdomen album. Labia mobilia. Longitudo corporis spithamea.*

Jawanerna uibodo på skeppet til salu Apor, Sndæ for, Turkiskt hwete och

Jawaniska Rådjur. (*Cervus javanicus*)
 Descr. *Dentes primores superiores nulli, inferiorum 8, duo medii apice triplo latiores; lateralium 3 utrinque acutorum. Dentium canin. superiorum unus utrinque acutus, longitudine primorum. E. non Capra perpusilla Mus. Reg. Sv. p. 12. Et Feminam*

& Marem vidi, sed sine cornibus, quibus tamen gaudent, ut nautæ nostræ afferuerunt. *Dentes molares superiores 9, quorum inferiores 6 duplicati, exteriores 3 lobati. Magnitudo hujus Cervi ægni recens nati. Color fuscus. Mas major striis longitudinalibus laterum albis, cujus cranium jam descripti. Vixerunt foliis recentibus Oryzæ, quam in ollis ferere curavimus.*

Dapegoje-Siff taltes wål om at hår finnes; men jag hade intet den lyckan at få se någon enda.

JANUAR. 20.

Et ymnogt rågn hindrade mig at gå i land förr ån efter middagen, då jag for et stycke ifrån skeppet på en liten skogrik obebodd ö, som ligger när in til Java och kallas *Nieu Eyland* (pag. 88.). Wi gingo hår i land wid en liten bäck, där wårt folk twåttade kläder. När skeppet Riddarhuset på utresan kom försent til Java, då den ständiga halftwa års motwinden i Ostindiska sjön redan begynt blåsa, måste det hår ligga öfwer så länge tills åter ombytte skedde. Under den tiden hade folket byggt sig hus hår på öen, och skurit åtskilliga namn uti träden til sin åminnelse, jämte åretalet 1743. som wi på åtskilliga ställen blefwo warse. På sjöbotten uti 2 famnars djupt watern, mer och mindre, stodo tåt med hwassa greniga Coraller. På stranden funnos både Corall-stenar, Corall-orgelwerk, Hippuris Saxea och åtskillige slags snäckor; men de woro oftast af wårnet bortskåmde och nötte emot stenar. Ibland dem som funnos woro i synnerhet Cypræer, Harpago 5 cornibus, med flera.

Jag gick något stycke in på öen, och såg huru förbudna trädet, *Musa paradisiaca*, wårte wildt; huru Markattorna sprungo i träden, som Skornar hos oss. Jag hörde et ständigt knarrande. Folket berättade, at det war

war et slags fyrfötter (Lacerta); men jag kunde ej få rått på någon.

Sjårilar flögo här åtskillige; mina ögon woro fäste på Flora. Jag fölgde åter stranden efter, då skogen war för tät, och anmärkte följande rara trån:

Sophora alopecuroides. Et litet tråd med weß stamm.

Morinda citrifolia.

Guettarda speciosa. et mång-grenigt tråd med wållucktande blommor. *Perianthium* cylindricum, fere integrum. *Corolla* monopetala; *Tubus* cylindricus calyce longior; *Limbus* 7fidus, Lobis oblongis. *Filamenta* 7, brevia; *Antheræ* longiores lineares. *Germen* subrotundum; *Stylus* filiformis, staminibus longior; *Stigma* subovatum. *Fructus* subrotundus. *Drupa* ficca. *Rami* quadrangulares, punctati & veluti figura ferri equini maculati.

Lobelia plumierii. är et litet tråd, som wårte ut med stranden och har följande kånneteckn. *Perianthium* brevissimum, quinquefidum; Lobi lineares, distincti. *Corolla* monopetala, uno latere ad basin usque rupta, calyce quadruplo longior; *Tubus* cylindricus, intus villosus, limbo longior, uno latere hians; *Limbus* quinquepartitus, ciliatus, Laciniis lanceolatis, margine crispo: medio crassiore. *Filamenta* quinque, filiformia, receptaculo inserta, pistilli longitudine; *Antheræ* oblongæ, compressæ, stigma amplectentes. *Germen* ovatum, pentagono-compressum, infra receptaculum floris; *Stylus* cylindricus, curvus, staminum longitudine per scissuram corollæ exiens; *Stigma* calyciforme ciliatum. *Drupa* subrotunda, Pisi magnitudine. *Arbor* ramis rugosis pendentibus ad litora. *Folia* obverse ovata cum acumine, glabra, integerrima, fere enervia, petio-

petiolata, petiolis linearibus. Flores albi in axillis foliorum.

Crinum asiaticum. växte i sanden wid stranderna med sina täcka hvita blommer. Jag hemförde til Sverige så wäl denna växten i en kruka, som löfvar där af i sand förwarade.

Corypha umbraculifera. fans här äfwenwäl. Här af göras de stora runda jössiädrarna, hwarmed Mo-sciter utdrifwas i China.

Cordia Myxa. Blommade wid stranden. Obs. Folia ovata, petiolata, integerrima, alterna. Arbor ramosissima; rami rugosi, teretes. Flores terminales, racemosi, lutei.

Phytolacca? javanica. Et stort träd, som stod ut med stranden, hwars blad äro släta med ludna qwistar. Perianthium nullum. Corolla monopetala, 5 fida; Lobis ovatis, minimis. Filamenta decem filiformia, superne curva, corollæ tubo inserta, corolla longiora. Antheræ subrotundæ. Arbor ramosissima. Petioli & rami tomentosi. Folia lato-lanceolata, petiolata, integerrima, glabra, axillaria, 7 nervia. Flores parvi, racemosi.

Flagellaria indica, hwars blad linda sig om andra trån; emedan stammen är ej tjockare än et pipstaf; men ofta af flera samnars längd. Perianthium monophyllum, bidentatum, brevissimum, ad latus exterius floris. Corolla monopetala, globoso-ovata, clausa. Filamenta brevissima, filiformia; receptaculo imposita; Antheræ oblongæ, erectæ, filamentis longiores. - - Stylus simplex; Stigma obtusum. Flores racemosi, terminales. Caulis teres, ramosus Folia alterna, arundinacea, subpetiolata, definentia in cirris.

Convolvulus Pes Capræ wårte ut med watnet i sanden.

Chiton marginibus dorfi spinosis hade en Mastros funnit i sfön.

Wi lyfte ankar; men för motwind skull måste åter anfra et litet stycke här ifrån wid

Prins Eyland (pag. 88.) som är större än den förutnåmda öen. Det berättades, at här bodde en liten Prins, som war Herre öfwer öen, at han förr hellsat på skeppen, och hållit til godo nog ringa gåsbor. Wi gingo i land efter middagen wid en liten flod, där watn kan hämtas, men är ej så godt som på Java. Jag blef intet warse något berg, hwarcken här eller på Nieu Eyland. Wid floden stod en liten Koya, som folket mente, at Engelsmännerna upstätt. Wi trångde öf in igenom skogen, men måste wända om til stranden, där jag öfwen med swårighet kom fram för de stora trån, som lutade ut öfwer watnet. På sådane trån wårte 2 slags Ormbunkar ibland hwilka et war *Polypodium parasiticum*. Bägge förlorades, när jag lät bära mig tillbaka öfwer floden. På träden fanns Lichen pulverulentus viridis & albus, och under trån Swampar (*) tillika med *Calla (javanica)* foliis lanceolatis och *Amomum zerumbet*, eller wid Jungefåra, hwaröfwer jag gjorde följande beskriwning: *Calyx* nullus, nisi bractæa ovata. *Corolla* dipetala. *Filamenta* 2, filiformia, brevia; *Antheræ* lineares, longæ, lateri corollæ adnexæ. *Germen* cylindricum, breve; *Stylus* filiformis, staminibus longior. *Stigma* oblongum. *Capsula* ovato-oblonga, interiori latere compressa, exteriori obtuse trigona multilocularis, succulenta, alba. *Semina* ad sex, ovato-oblonga, rubra, tecta. *Herba* in umbrosis ad litora. *Radix*

(*) *Boletus caulescens*, coriaccus, pilco cinereo & rubro.

dix Zingiberis, fibris longis. *Scapus* teres; bracteis obtusis cauli adpressis. Flores & fructus in *amento*, ovato, molli, rubro. *Frons* vel folium radicale pinnatum, pinnis lanceolatis integerrimis.

Mammea asiatica. Et stort tråd, som merendels låg wid stranderna utöfwer vatnet. Små swarta myror höllo sig merendels på alla trån; men i synnerhet på detta i stor myckenhet; så at jag swåriligen kunde komma uppå grenarna efter blommar; som likwål måste ske, innan följande beskrifning kunde göras: *Perianthium* diphyllum, foliolis, ovatis, concavis, magnis, persistentibus, corollam involventibus. *Petala* 4, ovata, clausa, decidua, cum staminibus calyci paulo majora. *Filamenta* filiformia, plurima, flexa, longa sed stylo breviora, corolla & calyce longiora, basi petalis adhærentia, decidua. *Antheræ* subrotundæ, parvæ. *Pistillum* persistens. *Germen* sub flore, obverse ovatum; *Stylus* longissimus; *Stigma* acutum. *Arbor* ramosissima, decumbens ad mare. *Ramuli* teretes. *Folia* apice ramulorum adgregata, integra, sessilia, glabra, carnosæ, apice subcrenata, nervis transversis alternis.

Hernandia sonora. Et stort märkwärdigt tråd, hwaraf 2 allenast wårte här wid stranden. Här af hämtas et säkert medel emot gift, då des små rötter dels lågas på såret, dels åtas; hwilket en fången qwinna uplåct för Rumpsius uti kriget 1667 emellan Macassarerna och Holländaren. De förras soldater ha dersöre altid denna roten med sig til läkedom, när de bli särade af förgiftade pilar. Obs. *Arboris* hujus *folia* crassa, glabra. *Alia* arbor huic similis, foliis non tam crassis & glabris, etiam heic crescit.

Melia parasitica. En liten ört, af knapt en fingers längd, wårte på trädens stammar. Hon är så rar, at

at aldrig någon sedt henne tilförne, så wida funnugt år. *Pेरianthium monophyllum, tridentatum, cylindricum, corolla dimidio brevius. Corolla monopetala, cylindrica, 5 partita: petalis oblongis. Nectarium campanulatum, margine præmorsum, cujus margini interiori filamenta 10, brevissima vix conspicua, inserta. Antheræ subquadratae. Germen cylindricum, pentagonum; Stylus subulatus, basi lanatus; Stigma capitatum. Flores racemosi. Folia nulla. Efter et så kort åskådande af denna hårliga öen, måste jag åter til skeppet, at wänta på tjänlig wind til hemresan.*

JANUAR. 22. Lat. 8 gr. 34 min. S.

Rågnactigt.

Wi gingo til segels helt bittida ifrån Prinsens ö, och efter middagen lämnade Java utur ögnasigte.

JANUAR. 26.

Mycket rågnactigt. Måst stilt.

Two stycken *Boniter* fiskades. Wägge bröstfenorne af Boniten sattes på en krok, at kroken med dese wingar eller sammanhängande fenor skulle utwisa en flygande fisk, efter hwilken Boniten jagar med all styrka och hoppar ofta högt utur watnet.

JANUAR. 27. Lat. 10 gr. 38 m. S.

Mulet och rågnactigt.

Camellia som jag hade i krukka, begynte öppna sina knäppar. Obs. *Gemmæ axillares conico-imbri-catae, foliola gemmæ ovata, obtusa, alterna imbri-cata. Foliatio equitans.*

JANUAR. 28. Lat. 12 gr. 35 min. S.

Fram på dagen måst flart och motwind.

Dolphiner (*Coryphæna*) sågos 4 stycken wid skeppet. Denna fisken liknar Lay; men skiftar grön och blå färg

fång uti watnet. Räknares för den bästa fisk, som blifwit fångad under hela resan.

JANUAR. 29. Lat. 13 gr.

Klart. Passad-winden war nu begynt, men nog knapp.

En Hwalfisk wisade sig med sitt watsprutande et litet stycke ifrån oss.

FEBR. 3. Lat. 15 gr. 44 min.

Larva fenestrata, som togs den 13 Sept. förledit är på *Croton sebiferum* och undergick natten där på sin andra förwandling, kröp nu utur sin dwala, hwar uti han legat in emot 5 månader, och war en *Phalæna fenestrata*, som intet annat kunde märkas, fast än hon kom fram oskaplig.

Dermestes subrotunda atra hölt på at åta up *Leontlaj*-frön, som jag köpt i China. När kärnan war utgrafwen, så war skalet et lagom stort bo för denna kryparen, och en tid där efter låg hwar och en död i sitt skahl.

FEBR. 6. Lat. 18 gr. 50 min.

Klart. Frisk Coultie.

Jag hade ingen Termometer; men bladen på *Camellia* och *Batatas* wiste at kölden war starkare här än uti Canton. De sjöfarandes berättelse om starkare köld wid Södra Polen är nog sannolik.

FEBR. 8. Lat. 20 gr. 47 min. S.

Nu sågo wi åter en eller annan flygande fisk.

FEBR. 11. Lat. 22 gr. 54 min. S.

Klart. Medelmättig wind.

En *Södra* hade följt med ifrån Canton, och fans nu uti en hytta. Denna war *Lacerta (chinensis) cinerea cauda ancipiti, corpore paulo longiore, pedibus pen-*

pentadactylis omnibus ungviculatis. Caput depressum, planum, oblongum, læve. Oculi tecti membrana, punctis aureis tribus oppositis ad rimam transversalem in medio. *Narium* foramina rotunda, quorum unum utrinque majus ad apicem rostri, sed tria superiora utrinque minima, præter foramina minima, plurima ante oculos. *Dentes* plurimi, parvi. *Lingua* plana, obtusa, crenata in medio. *Truncus* depressus, planus, lateribus compressis. *Corpus* tegitur tuberculis albidis, nigricantibus. *Anus* transversus. *Cauda* corpore paulo longior, anceps, depressa, squamis luteis, raris, ad latera. *Palme & plantæ* 5 dactylæ: omnes ungviculatæ, fissæ; ungues incurvi. *Digitus* quintus brevissimus; omnes digiti subtus lamellosi transversim. *Color* corporis supra cinerea, nubeculis transversis nigris, caudæ II. Color subtus totus albicans.

FEBR. 13. Lat. 24 gr. 7 min. S.

Mulet, rågnächtigt och ostadigt, sedan jämn wind.

Watnet, som wi haft ifrån Java, war nu fullt med Gråsfuggor som stupade kullbytta liksom grodningar.

Blomsterlöfvar af *Crinum* asiat. som togs på Java och sattes uti en krukka begynte nu skjuta up små blad.

FEBR. 17. Lat. 27 gr. 20 min. S.

Passaden slutades i dag.

FEBR. 19. Lat. 27 gr. 59 min. S.

Klart, stillt och stark hetta.

Vi sågo en Hwalsfisk, och en stor Hay med 4 Lodsar, som gingo fram och tillbaka wid skeppet. En half hõna sattes på en stor kruk at fånga Hayen med; men han war nu icke hungrig. I mörkningen framkommo Dumlare.

FEBR. 20. Lat. 28 gr. 32 min.

Rågnactigt, sedan klart. Frisk wind.

Om morgonen passerades Holländska Skeppet Harlem.

FEBR. 22. Lat. 29 gr. 49 min. S.

Klart, stillt watn, medelmåttig wind.

Wi woro nu nåstan mitt för Madagascar.

FEBR. 23. Lat. 30 gr. 2 min. S.

Klart, stilt; emot afton god medelmåttig wind.

En Dolphin sågs wid skeppet, och watnet blommande, som allmänt talas.

FEBR. 26. Lat. 29 gr. 52 min. S.

Klart, motwind. Om morgonen kalt.

Et trästycke kom flytande tillika med Sjögräs.

Dolphiner och Dumlare församlade sig wid skeppet.

MARS. 5. Lat. 34 gr. 23 min. S.

Emot aftonen blixt, öfvedunder och mycket rågn.

De tilförne omtalte Slammor (p. 110.) hade nu satt sig på alla 3 täpparna, som en stor stjärna, kläckan 7 om aftonen, då det war beckmörkt, sedan det swåra wädret och blåsten stillnat af.

MARS 7. Lat. 35. gr. 41 min. S.

Klart, god wind; eftermiddagen måst stilt.

Jeän van Gents, et slags stora hwita foglar med lång hals och ytterst på wingarna swarta, swingade här i lusten. Dese skola wara et fullkomligt bewis til Caps bank. Wi lodade därföre om middagen, men fingo dock ingen grund. En del mente at wi woro en half grad längre i Söder, än efter räkningen.

Natten påföljande saknades en Lärstörman wid wackrens utropande kl. 12, och wi fingo aldrig mer se honom. Det mentes at han uti sömnen gått igenom styckgluggen och således intet kunnat hjälpas.

MARS. 8. Lat. 35 gr. 26 min. S.

Klart, måst stilt; emot aftonen wind.

Sumlare sprungo här i myckenhet.

Folket berättade mig at watnet blommade; men såg ut när det uptogs, som röd fiskräk. Jag satte det uti et glas, då det om aftonen lyste helt klart af en ljus blå färg, liksom hade en hop små pärlor legat tusentals tillsammans, men förlorade följande dagen allt sitt sken. Det flöt alltid åsivan på salta watnet, hwar med det war blandadt. Det såg ut wid dagen eller ljus som en röd brun seg Sago såppa, då det slogs på papper, liknade det små watnfärgade Sagugryn eller Kämm, och märktes ingen rörelse. Om morgonen war det sunkt och helt tunt, men ändock rödaktigt och neder uti glaset aldeles hopblandadt. Jag slog det åter på et papper, då grynens besunnos watnfärgade, men papperet färgades med små röda fläckar af watnet.

Följande natten lodades 90 famnars grund, efter 63 dygns resa ifrån China.

MARS. 10. Lat. 33 gr. 13 min. S.

Klart och god wind; sedan stillt.

Trumpet-gräs (*) kallades af Sjömännen et slags Tang, som före middagen åtskilliga gånger flöt förbi. Han war halfannor aln lång och därutöfwer, tjock som

(*) *Fucus (maximus) caule tereti, fistuloso, simplici, flabello quasi terminato.* An *Fucus pavonicus?* cfr. Trombas. G. M. A. V. V. L. Descriptio itin. navalis in ind. p. 51. fig. mala. Obs. Folia terminalia, adgregata, distica, inferiora gradatim minora. Caulis defoliatus.

som et Spanskt rør, gemenligen flere stjalke til sammens, på åndan næstan som en flugsmålla. Mitt sällskap mente at dese konna ifrån våra väster om Cap. När skeppen under resan til Ostindien få se Trumpetgräset, så anses det som et godt märke at Caps bank intet är längre borta än wid påß 10 Swenska mil.

MARS. 17. Lat. 28 gr. 34 min. S.

Klart och stillt.

Besanties (conf. p. 65. Tab. 12. Fig. 1.) fluto på watnet liksom Maneier, och sågo ut, som de haft et litet segel på ryggen upspändt som en båga. Dese fräken skita fårgor nästan som rågnbågan; de kallas därföre af sömlige Bidewinds seglare, ehuru det namnet äfwen brukas om något annat, som flyter på sidorna af skeppet, som wi blyas wid at gifwa sitt råtta namn. En Besanties uptogs, men war af de mindre, lik wäderblåsan på fiskar. Jag hade honom uti hafswatn knapt en dag innan han dog, fast ån man intet på annat sätt kunde märka des död, ån derigenom at des tentacula förföllo til et slem, och blefwo således wanskaplige, sådane som de äro hwilka hemfördes uti Spanskt Brånwin. Beskrifning gjordes så snart det uptogs utur hafwet, och är följande: *Physis pelagica. Holuthuria. Besanties.* Rumpfi amboinsche Rariteitkamer. p. 49. *Corpus* ovatum, inflatum, hyalinum, cauda luteo-viridis. *Dorsum* obscure viride, acutum, unde nervi 7 vel plura paria eveniunt, antice rufescens. *Rostrum* spirale, rufescens; *Tentacula* plurima, longiora, quorum breviora teretia, media tenuissima, hyalina, apice globosa lutea; *reliqua* tentacula pedunculata, plurima longiora, unum medium crassius & duplo longius obscure cæruleum. Versus hæc ad latus alterum eminentia cærulea composita, forte velum quod expandit adhuc in mari jacente.

MARS

MARS. 25. Lat. 12 gr. 10 min. S.

Mulet och klart.

Boniter begynte nu åter at fångas, så wäl som *Al-*
bekärer. Til ägn brukades jämwäl *Sjöfatter*, när de
kunde årnås.

Nu begynte trädet *Camellia*, som jag haft med mig
ifrån *China*, at träna bort. *Tetråd*, foglar m. m. ifrån
China plåga gemenligen wid Caps högden taga skada och
dö innan man kommer til *Europa*, fast än under samma
högd som *Spanien*, om icke närmare linien. Jag mins
mig aldrig på södra sidan om linien, sedt någon klar ho-
rizont.

MARS. 30. Lat. 15 gr. 53 min. S.

Måst klart; sedan mulet. God wind.

En *Tropiskfogel* flög här mycket högt, efter
wanligheten.

Slygande fisk och *Boniter* uphöllo sig här uti
myckenhet.

S. Helena, en ö som hörer *Engelsmannen* til,
fingo wi uti ögnastigte. Denna ö, som efter berättelse skal
wara nästan 3 *Svenska* mil uti omkræts och in emot 2 mil
bred, ligger under 15 graders och 56 minuters sydlig högd
uti öpna hafwet närmare *Africa* än *America*, wid påß
200 *Svenska* mil ifrån närmaste land, 600 leags ifrån
Cap de bonne Esperance. Den, som skal wara rätt
wacker och frambara åtskilliga *Indianska* fructer, är an-
senligt hög och åt siösidan bärgacktig; så at hon kan synas
20 leags därifrån. Hon har fått sitt namn af *Portugiserna*,
som först upfunnit hånne på *Sanct Helenæ*-dag 1501. År
1600 blef hon af *Engelska Ostindiska Compagniet* inta-
gen, år 1672 af *Holländarne* och nu är hon befäst och be-
bodd af *Engelsmän* sedan år 1673. År 1701 bodde här
200 familier, måst *Engelska*.

Yams (p. 195.) skal här wara planterad och åtes i stället för bröd af de fattiga.

De sjöfarande som ämna sig i land wid S. Helena, måste wäl se sig före, at de intet falla för mycket af, och sedan intet kunna hinna up landet. Swenska skeppen plåga merendels här gå i land och skaffa sig förskrifning, men wår kosa styrdes genast åt Assensionen.

APRIL. 3. Lat. 8. gr. 50. min. S.

Klart, medelmättig wind.

Flygande Fisk sågs både i går och i dag i stor ömnoget.

APRIL. 4.

Måst klart, medelmättig wind.

Styrdes W. t. N. at få Longituden af Assensionen, den wi ock föremiddagen seglade helt när och anfradede ändteligen på 24 famnars grund uti Kors-bayen wid nyfnåmda ö.

APRIL. 5.

Förleden natt fångades 31 Skyllpaddor.

Om morgonen gingo wi i land på höger om Kors-bayen.

Assensionen är en ö uti 8 graders Latitud öder om Lineen, 8 grader 24 minuter ifrån S. Helena, i stora Æthiopiska hafwet wida affskildt ifrån land. Nästnas wara öfwer en Swensk mil i längden och en half i bredden. Har fått sitt namn af Portugiserna, som up-täckt hånne på Christi Himmelsfärds dag. Är aldeles obebodd och skoflös. Men de största Skyllpaddorna hafwa här tagit sitt hufvudsäte; så at 100:de tals ibland kunna fångas på en natt. Europeiska skeppen fara sällan förbi när de komma ifrån Ostindien utan at landstiga och fånga så många Skyllpaddor, som de kunna behöfwa; men på utresan ses intet denna öen.

Brån

Bränningarna wid stranden äro mycket swåra, och sätter folk i största håpenhet som tilförne intet sedt et så håf- tigt watn-swål; det kan kasta båten långt up på landet, hwilket skedt för Svenska Ostindiska Compagniets skepp Göta Lejon år 1749, då slupen så wål som en del af manskapet förlorades. Bästa tiden at komma i land skal wara helt bittida om morgonen i de första månaderna på året.

Stranderna äro täckte med et särdeles slags sand, som består af föga annat än söndermalna Snäckor, mås- tendels rundade, större och mindre än korngryn, helt hwita och glånsande, som pärlsand; men kornen äro intet så jämna och runda, merendels större, och bör heta Snäck-sand.

Om natten kryper Skyllpaddan up uti Snäck-sanden som ligger helt lös til några famnars bredd ut med stranden, och ofta nog högt ut med watnet; så at det är undrans wårdt huru hon kommer up, då en människa har swårt nog wid at komma ifrån stranden, emedan sanden wiker undan fötterna, som man gingo uti ärter. När Skyllpaddan kommer litet stycke ifrån watnet, så gör hon en rund håla uti Sanden däruti wårper hon sina ägg och lägger sedan så nått sand ofwan på at ingen kan märka, hwar hon warit. Sedan går hon til sjös igen och frågar intet mer efter sin afföda; utan Solen kläcker ut dem och ungarna gå samma wåg som Modren så snart de fram- kommit.

Matroserna paka på wid stranderna om Natten, och så snart någon Skyllpadda kommer up uti Sanden kan- tra hånne (som de säja) eller wända henne på ryggen med handspikar eller, om de förmå, med blotta händerna; men i det senare fallet måste de wål acfta sig för Skyll- paddans mun, som utan möda klipper af fingrarna; hwil- ket en Matros nu måste med sin egen skada erfara.

Skyll-

Skylpaddorna fångas i synnerhet uti 2:ne namn-
kunniga Bayar eller wifar; den Engelska, hwarest skall
wara swårare, och Kors-bayen där wårt skepp hade upp-
slagit sitt tält på högra sidan af et bärge ned wid stranden.
Uti bärget woro 2 grottor eller af naturen giorda stora hål
in til hwar andra. I den ena närmast hafwet lågo åts-
skilliga Fransöfka och Engelska bref ifrån förledna åren, til
deras underrättelse som efteråt hitkommo. Uti den öfra
skall en Engelsk Supercargo haft sitt hemwist, som för nå-
gra år sedan efter begångit Sodomiteri, blifwit qwar-
lämnad tillika med något uppehälle och en nyå, hwarmed
han kunde slagta skylpaddor, och förmodeligen steka dem
på bärget uti Solhettan. Han skall sedermera af någon
annan Nation blifwit här ifrån hulpen.

Obehageligare ort har jag aldrig sedt i werlden, än
denna öen. Climatet är i sig själf hett, i anseende til des
nära belägenhet til Linien; men kunde wara drageligt, om
här funnos något tråd at skyla sig under. I fordna da-
gar hafwer hon intet varit skoglös, hwartil åtskilliga tyde-
ligen petrificerade qwistar, trästycken och i synnerhet en
stor rot äro ännu ojäfackiga wittnen. Den är späckad
nästan öfweralt med stenar, intet kullerstenar, utan kan-
tiga Pimpsstenar, som hålla mer och mindre järn; men
där någon slätt finnes så är hon emellan stenarna täckt
med en grof jord, som liknar sot; men in under med en
rödacktig Sandne. Här och där, i synnerhet wid stran-
derna äro små Gråstens bärge. På lågländta ställen, där
watnet under vågutiden stådt öfwer, war jorden täckt med
en brun skorpa som gaf sig ned liksom skräf-is under fötter-
na. Här och där funnos bitar af hwitt Kråfguld. En
Mineralog kunde wäl här samla sig några slags Sten-
arter, som intet fås på andra ställen; men hettan är odrä-
gelig, och sätter en aldeles utur stånd at kunna bära
något, knapt kläderna; i synnerhet när wäglaget är så
beswårligt. Den som wil gå hit måste hafwa skor med
tjocka

tjocka sälar och ändock lägga sig om qvällen med öma fötter. Ifr steniga Arabien sådan, så beklagar jag dem som skulle wandra därigenom.

Åtskilliga stora högder äro här, bestående af försrenämnda jordmän: grof swarbrun Sand, blandad med mindre och större pimpstenar (*), som ligga lösa och sätta en uti fara at mista armar och ben, om de rafa ned.

Så snart jag kommit i land, föll min wäg til en stor conisk högd, et godt stycke ifrån det stället där wi landade. Högden war mycket brant, och särdeles swår at komma upföre; sand och stenar åfte ned wid hwart steg; wårman tiltog, och jag måste hwila åtskilliga gångor. Efter min uträkning gaf högden wår Kinnekulle intet efter. På hela högden, hwarken ned omkring eller ofwan på, war icke et enda gräs; utan öfwerst, där luften war rätt kylande, stod en 3 famnars stång fastbunden med tåg på sidorna och liner at hisa up flagg med. Härpå woro hängde 2 kors, det nedre af trä, på hwilket war utskurit INRI, och knapt en famn ofwansföre war fastsatt et måsings-kors, med en Fransösk inscription wid des fot af år 1748 den 15 Novemb. som ej kunde läsas ned på backen. På stången och Trå-korset woro inskurne åtskilliga namn och årtal.

Landet nedanföre liknade stenhoparna wid våra grufwor, där feglarna suto i sin ro och hwilade, sedan de uti hafwet måttat sig med fisk. De hade på somliga ställen målat stenrösjorna helt hwita, så at det liknade nästan en förstörd stad där allenast några hwit menade spisar och skorstenar stå qwara.

Assistenten Thollander, en wån af Wettenskaper och deras idfare, skildes nu litet ifrån mig, och sam emedlertid den rara *Aristida adscensionis*. På den samma högden skulle finnas en källa, eller rättare sagt en

☞

håla,

(*) Pumex cupri. Museum Tess. 79. 2.

håla, hwaruti watnet stannar efter rågn; men war nu uttorkad.

Getterna, som Fransoserne planterat här på öen, fingo således lefwä utan wärn; ty här fins annars intet, utom Hafs-watnet. Men i det stället lefwä de af den fastiga willa *Portulaka*, som wäxer här och där emellan stenarna, hwilken nu war helt späd, med 2 eller 3 blad allenast.

Fransoserne hade här på et ställe i år begrafwit några lif, och upsatt til äminnelse på deras grafwar kors och hwita fanor.

Naturalier, som funnos här på öen utom förenämnda stenarter, äro följande:

Råttor, i myckenhet hitkomne med Dampiers skepp, som när det fätt läck, måst lägga til här wid öen, och afbida något annat skepp, som afhåmtade folket. Sjömännerna som warit här tilförne berättade, at fast än de bundet sina matpåsar på ändan at upresta stänger, likwål haäwa dese skadedjuren ätit up maten, ja kommit fram medan folket ätit och welat dela med dem.

Getter hafwa tåmmeligen förökt sig: Jag såg et par hopar, som woro tåmmeligen folkstygge; men sprungo likwål intet fortare än at folket kunde hinna up dem. En af dem blef tagen och förd på wårt skepp. Hon war af minsta slaget och mycket inager. Wi kunde märka, at hon intet war wan wid watern; hon drack wäl litet, men det rann på stunden ut igen per posteriora, liksom watern blifwit öst i en lutande rånna. Hon slagades; men knapt någon wille äta köttet.

Sjö-foglar finnas här til öfwerflöd, och det som är besynnerligt, så tame at de, när wi gingo dem tåt förbi, suto helt stilla och låto taga sig med blotta händerna.

De foglar som nu wisade sig, woro:

Tropik-foglen (pag. 84.) (*). Denna foglen är stor som en anka. Särigen under hals, bröst, maga och bort under stjärten aldeles hwit, samt en del af täckfiadrarna ytterst på wingen; på hufwud, hals rygg, täckfiadrar på wingarna och på kroppen til de yttersta fjadrarna har merendels hwar och en fjäder några swarta ränder tvärs öfwer, brede som en segelgarns trä; men fjadrarna på sidan bort öfwer benen äro något mer swarte; äfwenledes på wingarna, där skrappennorna, som äro 7 til antalet på yttra kanten äro aldeles swarta och på inre hwita; men de kortare fjadrarna där innan före midt uti swarta och på kanterna hwita. Täckfiadrarna inunder wingen aldeles hwite. Wingarna äro korta. Näfvet är öfwer 2 tum långt, hwarst, mycket hoptryckt på sidorna litet krokigt, ned åt rödt öfwer alt. Kåkarne nästan lika stora och långa, snarare den öfre kortare, innan på kanterna sågade, hwarmed maten sönderfåres. Näsbörorna som sitta nästan midt emellan näfrets spits och ögonen äro småa med en liten fåra et stycke ned åt kåkspitsen. Fjadrarna gå ned omkring ögonen. Ifrån ögat up åt hufwudet går en swart rand. Söttren äro half lyfte och sotige; baktäen mycket liten. Uti stjärten war et par pennor längre än hela foglen, hwita til särigen som de andra små stjärt pennorna med swart stälf. Dese foglar sågo wi på åtskilliga ställen inom Tropiquen flyga mycket högt up uti luften, ofta långt ifrån landet, och flaxade merendels på et ställe; hwaraf en del Sjöfarande aiordt den slutsatsen at de hålla sig ständigt uti luften i en sådan högd.

Delekan med röd påsa under halsen (S. N. 50.1.) flög här af och an; men wille intet hwila sig. Det är
 2 Denna,

(*) Tropik - Bird. Grew. mus. p. 74. Avis Tropicorum Willugby.

denna, som uti hieroglyphiska beskifningar plågar anföras såsom et exempel at stor ömhet för sina ungar. Han bor merendels uti stora sand-öknar i Africa, där intet watten finnes; men flyger många mil efter watten, det han samlar i sin hakpåsa och upfyller därmed ungarnas bon; där Kameler och andra djur äfwen samlas at få släcka sin törst. Folk, som sedt honom töma ut sin röda watten-påsa, ha trodt at han huggit sönder bröstet och gifwit ungarna sit egit blod, i brist af watten, men blifwit bedragne.

Pelecanus aquilus. Des^e Näs är öfwer en tvåår hand långt, hoptryckt på sidorna; öfra kåken längre med spetsig krok på ändan. Näbb-hinnan, som är blå, sträcker sig up omkring ögonen ned til kroken på näsret och öfwer hakan. Kåkarna hafwa inga fjäll eller skårer, som Sjö-foglar plåga betjäna sig af i stället för tänder. Näsret är täckt med korta fjädrar ned til ögonen, som äro tämmeligen stora. Tungan är kort, nästan treuddig; hörnen där hon är fastsatt äro klufne. Hakan blott och bar. Vingarne bestå af 3 stycken, och äro mycket länge. Wing-pennorne uti yttersta leden äro 22, ibland hwilka de 10 ytterste äro mycket länge. Bägge inre lederna bestå af 22 kortare fjädrar, täckfjädrarna undantagne. Stjært-pännorne äro 12, ibland hwilka fido-pännorne twida öfvergå de medlersta i längden; så at stjärten liknar en sey. Hela Foglen är nästan så stor, som en Gås; en aln lång. Färgen på hela kroppen är swart, äfwen täerne; men husrud, bröst, mage och främre delen af halsen äro snöwhite. De korta täckfjädrarne, pennorne på ryggen och stjært-pännorne äro på ändan ljusbrune. Des^e mat är Fisk, som han trugar sig til af andra; då det faller honom sielf för mödosamt at fiska. Han kallas därför på Engelska Man of war, eller Orlogs-fogel på Swenska. (an Fregatta Barrer.) När wi kommo til Affensionen, kommo dese foglar oss til mötes, och höllo sig
måst

måst öfwer wimpeln, som skulle de däröfwer fallit i för-
undran. De flyga långsamt som en Glada.

Diomedea Adscensionis tog jag. Han war
aldeles hwit, jämwäl på sina 13 Stjårtpånnor, hade rö-
da lyckta fötter och war allenast ytterst på wingen swart.
I öfrigt aldeles lik *Diomedea piscatoria*, som ock fans
här. Des utan sågo wi små hwita Tårnor, men allenast
i luften, och et slags små swarta foglar.

Skylpaddor (*) Dese äro öfwan på affsär-
gade och in under gulhwita. Framföttren äro längre än
bakföttren; de förra en aln, de senare 6 tum. Halsen
är en aln i omkrets. Själlen midt öfwer ryggen äro 5.
Fyra par fjäll därnäst på hwardera sidan, ibland hwilka
de 2 närmaste äro aflånga och mycket stora; de andra 2
paren olika. 25 Själl wid sidorna rundt omkring. Brö-
stet är täckt midt efter med 13 fjäll, och därnäst med 4 par
större på hwardera sidan; utom 7 eller flere par mindre
omkring hakan och et wid stjärten, samt sido-själlen. Ö-
gonen äro stora; på ena sidan wiste sig röda köttet. Ög-
nehinnan är beströdd med åtskilliga röda puncter eller små
fjäll. På framföttren är et rundt fjäll i själwa handlo-
gen som liknar en penning. Ryggskalet är ovalt, ofta
öfwer 2 alnar långt, och bredden i proportion. Dese
skylpaddor wäga ifrån 500 til 700 marke, och swälla
mycket ut, när de kokas, så at en Affensions-Skylpad-
da räknas så dryg som en Öre, hwarmed en besättning af
130 Man kan spisas. Detta Skylpadds-fångeriet är så-
ledes intet ringa besparing för Compagniet, hålst de u-
tan föda kunna bewaras lefwande i 5 eller 6 weckor (**)
allenast salt wain slås på dem 4 eller 5 gånger om dagen,
och hon får ligga ibland på ryggen, och ibland på buken,

(*) *Testudo atra*. *Museum Regis* p. 50. *Amœnit. Acad.* l. p. 84.

(**) 1755 fördes en stor lefwande Skylpadda här ifrån til Gö-
teborg; men blef straxt efter heimkomsten slagad.

Da något läggs under halsen, och acftas så mycket möjligt är för hetta och rågn. Då hon slagtas, huages först hufvudet af, och sedan skäres skalén isfrån. Köttet är grådt, men ju svartare ju fetare. När det feta är kokt blir det grönt, och smakar som mærg; det andra köttet är dels hwit, dels annorledes, och har smak nästan som oxkött. Köttet kokas uti såppan, som tilredes med Skyllpadd-ägg, ätes med ättika, och är en hårlig låkedom emot förbjugg, förstoppning och andra sjukdomar. Bröftet stekes med skal och kött under namn af Callopée och smakar kosteligt, i synnerhet medan de ännu äro feta; men när skyllpaddan hungrat i några weckor, är intet underligt at köttet blir magert och mindre smakligt. Tarmar och lefwer tjäna äfwenledes til mat. En Skyllpadda har ofta 5 a 600 ägg, och, som mig är berättadt, ibland 1500. De äro helt runde utan någon hwita, med mjukt skal. De ätas aldrig allena, utan dels i såppor, dels i Pannkakor; men deras tranacktiga smak kan likwål intet döljas.

Squalus Adscensionis. Obs. Corpus supra cæruleum, subtus album. Caput valde depressum. Oculi in marginibus, non supra. Pinna ani prope caudam. Longitudo ulnam superans. Membrana branchiostega sub apertura branchiarum ossiculis 6.

Balistes Vetula, som Sjöfolket kallade **Gamla Kåringar.** Obs. Pinnae dors. 1:ma 3. 2:da 30. Peet. 14. Ventr. 12. Ani 28. Caudæ 12. Magnitudo & statura Cyprini Fn. 323. sed color lutescente cinereus; cutis aspera, crassa, figuris rhombeis. Hic piscis captus murmurat, unde vetula dicta. Pinnae dors. prior triangularis, semicirculis erosa, ossibus 3. quorum primum crassissimum, latere antico scabrum denticulis numerosissimis, brevissimis. Hæc pinna potest includi intra rimam dors. ut vix observe-

fervetur. *Pinna dorsi posterior* inermis, margine superiori veluti crenata, figura parallelogrammi, ani opposita & æquali longitudine, radiis 30 inermibus; 2:do longissimo. *Pinne pectorales* vel laterum ovatae, versus priorem dorsi, radiis 14. *Ventralis* unica medio ventris, primo osse crasso, antice scabro, usque ad anum, humilis radiis 12. cum denticulis ad basin trium ordinum, adeoque 36. *Pinna ani* ab ano ad caudam fere, pinnam posteriorem dorsi adsimulans, radiis 28. *Cauda* falcata radiis 12, exterioribus longissimis. *Longitudo* totius piscis vix pedis. *Figura* Carassia. *Dentes* oris lati, 8 utriusque maxillæ, *Labia* crassa, mobilia, intime linea cærulea notata. Duæ lineæ cæuleæ ab ore ad pinnas pectorales utrinque. Supra has linea viridis. Radii 9 curvi, virides, ab oculo utrinque. *Oculi* ad superiorem partem capitis, prope pinnam priorem dorsi, versus pinnas pectorales, magni, Iride viridi supra 6 punctis cæruleis oblongis. *Pinna ani*, posterior dorsi & caudæ basi & margine cæuleæ. *Latera* sub pinna post. dorsi colore viridi variegato. *Ventriculus* albus, oblongus, crassus, debilis. *Edit* conchas vel testas. *Capitur* fere in fundo maris.

Balistes nigra. Denna Fissen kan ofta tagas med blotta händerna vid stranden, om litet bröd fastas åt honom, när vatnet hvålfver sina vågor långt uppå landet. Så at både fiskar och foglar äro här lifsom samma. *Descr.* *Pinna dorsi prior* off. 2. *posterior* 34. *Pectorales* 16. *Ventralis* nulla, præter officulum unicum. *Ani* 31. *Caudæ falcatae* 13. Radii laterum versus caudam 8. *Squamæ* rhombeæ asperæ. *Dentes* humani veluti, duplices. *Pinnæ Ani* & posterior dorsi basi linea cærulea. Reliquum *corpus* totum nigrum, & figura antecedentis, sed hæc plerumque paulo minor.

Bårg-Tårst, *Scomber* (*Adscensionis*) *eminentiis lateralibus caudæ aculeatis*. *Pinna dorsi prior* 7; *posterior* 25.; *Pector.* 20.; *Ventr.* 5. *Ani* 25. *Pinna dorsi prior* officulis 7, subpungentibus. *Pinnae dorsi posterioris radii* 7, primores longiores ante ani incipientes; omnes radii posteriores breviores, rotundati, non pungentes. Interstitium minimum inter has duas pinnas. *Pinnae pectorales* curvæ radiis 20, extimis longissimis 4 pollicum. *Ventralium* 5, *pectoralium* pinnis dimidio breviores. *Cauda bifurca*, radiis 20, exceptis duobus aculeis brevibus ad latera. *Ani* antice altior. *Corpus* cathetoplateum, subtus album, supra cinereum, longitudine pedis & quod superest, cute tectum. *Eminentia laterum* vel *caudæ aculeis* plurimis adpressis (27. 49.), constituentibus posteriorem partem lineæ lateralis rectam, sed antica pars lineæ lateralis curva inermis. *Caput* declive. *Os* oblongum. *Dentes* minores. *Maxilla inferior* longior. *Lamina branchialia* integra.

Perca Adscensionis, *Svetice Sten-Uborre*. *Descr.* *Membrana branch. off.* 8. *Pinna dorsi* 27. *Pect.* 16. *Vent.* 8. *Ani* 14. *Caudæ bifurcæ* 26. *Pinna dorsalis* medio humilior, cujus officula 11 primora pungentia, 16 posteriora inermia, quorum anteriora, altiora. *Laminae branchiar.* 2, denticulatæ, quarum 2 dentes maximi, reliqui minimi plurimi. *Maxille* supra nares dentatæ. *Primum offic.* pinnae dorsi brevissimum, 2: dum crassissimum, acutum, postice canaliculatum; *tertium* paulo brevius & tenuius; reliqua inermia. *Corpus* cathetoplateum, supra rubescens, infra albicans. *Squamæ* transversæ, oblongæ, antice dentatæ.

Trachinus adscensionis. (Jacob Bebers. Reini dissert.) denna Fischen smakar öfvermåttan wäl, och
 fliljes

skiljes ifrån andra med följande känneteckn: *Pinna dorsif* 28. *Pect.* 18. *Ventr.* 5. *Ani* 11. *Caudæ* 16. *Membrana branch.* alba, punctis fuscis, *Offic.* 6. *Pinna dorsalis* unica, linearis, a capite ad caudam, undecim officulis, primoribus pungentibus. *Pinnae pectorales* obverse ovatae. *Ventrales* obverse ovatae; primum officulum pungens. *Pinna ani* obverse ovata; 3 prima officula pungentia. *Cauda* cuneiformis radiis brevibus. *Corpus* cathetoplateo-teres, cute albicante, punctis contiguis fuscis. *Caput* compressiusculum. *Lamina branch.* offic. 3, medium 2 dentibus terminatum; unum longum, acutum. *Oculi* vicini in superiori parte magni. *Nares* rotundi; alia majora foramina duo rostro propiora. *Dentes* in palato & orificio plurimi variorum ordinum longi, acutissimi, quorum 3 majores in superiori maxilla & 2 in inferiori. *Maxille* æquales. *Sapor* excellens.

Öbland Insecter funnos *Dermestes elytris hirsutie cinerea.* in arena.

Hippobosea nigra. In Pelecano aquil.

Musca vulgatissima.

Musca nivea.

Cancer Adscensionis (ctr. Diff. Chin. Lagers.)

Et slags Krabbor med hwita puncter på fötterna, som springa här emellan bårgen ut med siöstranden och swårli- gen kunna fångas; ty så snart det jagas efter dem, springa de med största snabbhet under stenarna.

Asterias. Här af sade Skepps-Predikanten To- ren at han funnit en petrificerad wid stranden, hwarest jämwäl finnes åtskillige snäckor; men af watnets hafs- wande merendels förskämde.

Helt små *Ostron* (*Ostrea adscensionis.*) suto på bårgen ut med stranden.

Örter fann jag ej flera än följande:

Aristida adscensionis. På en högd.

Sberardia fruticosa. Et enda stånd på en slättmarck.

Convolvulus Pes capræ. ut wid stranden.

Euphorbia organoides. emellan stenarna, af beten af Getterna.

Portulaca oleracea. På samma ställen med föregående, men helt spåd. Denna war allmännaft. Större brist på örter har jag aldrig sedt på så stor ö. Där stenar intet täckte marken så hade hon utseende af et swedjeland, och af de förenämnda örter funnos här och där några stånd. Här fans wäl på stenarna Lichen foliaceus albus och farinaceus både hwit, grön och gul; men jag kunde i sådan hetta hwarken bära några stenar med mig, mer än et par petrificerade stycken af tråd rätt tydeliga: Den ena af et halft tråd eller gren, på hwilken bark, tråd och kärna helt tydeligen ses, det andra war en qwist så tydelig at det behöfwes knif til at pröfwa om det är tråd eller sten.

Sedan wi blifwit utmattade af en obeskrifwelig hetta, hwars like jag aldrig årfarit: så hunno wi med möda fram til det stället, där wi landstigit, och fingo upfriska våra uptorkade kroppar med mat och dricka. Sedan råkade jag på bärigen ut med stranden, dem wattenet ibland öfverswimmade:

Fucus lendigerus.

Fucus muscoides.

Ulua lactuca.

Wi gingo ändteligen omkring Korsbayen öfwer åtskilliga bärg til en liten wisk, där slupen öf wäntade. När jag under denna halsbrytande wägen skulle gå utför et bärg-ras, rusar en stor sten efter och hade så när oförmodeligen slutat min wäg; men kom i största håpenhet lyckeligen

Feligen undan. I denna wiken kunna fartygen med all säkerhet landa och wäl förwaras; ty wiken är instängd af bärg på båge sidor, som hindra, at watnet intet kan rus- sa på med sådan gruswelig häftighet. Fast än sanden är liten, skal likwäl et skepp fångat här 18 Skylpaddor på en natt. De måsta fås likwäl uti Korsbaven, som war närmare til skeppet än den Ängelska, där ammars de måsta Skylpaddorna landstiga. Men at få dem landwägen hit ifrån de wikarna, woro största beswårighet, om icke omö- jeligt; därföre måste båten lägga i land wid det stället, som Skylpaddorna fångas.

APRIL. 8.

Klart. Liten wind.

Sedan wi fått alt manskapet om bord och 41 lef- wande Skylpaddor, som krälade på däckan; lystes ankar. Med ankartåget fölade et hwitt Corall-ämne; hwarpå en röd Snäcka, *Peecten adscensionis*, som hade många grenar på skalet och war fastwårt. Denna hemfördes, och förwaras ibland et af de största Natural-samlingar i Swe- rige. Wi gingo til segels föremiddagen i sällskap med Götha Lejon til Fayal.

APRIL. 15. Lat. 1 gr. 34 min. S.

Sedan wi haft stilt i 3 dagar fingo wi liten wind och råfode et Halländskt skepp, som för 2 månader sedan kommit ifrån *Capon*, et land uti Africa mitt under linien. Det innehade **Guldsand** och **Elphenben** ifrån Gui- neiska custen; men led brist på mat, Capitain och fol- ket woro största delen siuka och således uti et ynkeligit til- stånd med all sin innehasda rikedom. De fingo ifrån vårt skepp åtskilliga matwaror för intet.

2 Boniter fiskades.

APRIL. 16. Lat. 15 min. S.

Klart. Liten wind; men stark hetta.

Ma-

Malke (*) funnos uti Boneterna, som i dag fiska-
des; och et slags små fiskar, som til storleken liäna *Spigg.*
Gobius Tropicus. *Membrana branch.* ofi. 3 vel 4.
Pinna dorsi a capite fere ad caudam 12 ofi. & quod su-
perat. *Pect.* 15. *Ventral.* 8. *Ani* 12. *Cauda* rotundata.
Corpus teres, versus caudam tenue. *Squamæ* asperæ.
Caput magnum, rugosum. *Opercula branch.* 2 lami-
nibus linearibus, longis dentatis. *Os* magnum sub-
rotundum, crusta capitis vel rostri tectum. *Oculi*
magni, laterales.

Vi sågo nu åter en *Tordkapare*, som sprutade watten
ifrån sig med all hästighet.

APRIL. 20. Lat. 3 gr. 4 min. N.

Hafvet war helt lungt, och några ifrån skeppet Gö-
tha Lejon spisade hos oss middag. *Ubbekärer* och *Bo-*
neter fångades nu så wäl som i går och föregår.

APRIL. 22. Lat. 3 gr. 23 min. N.

Liten wind och tjockt luft.

Uti *Albecorerna* funnos utom *Sjökattor* 2 slags fi-
skar; af hwilka den ena såg ut nästan som en liten *Dunda.*
Clupea Tropica. *Membrana branch.* VII. *Pinna dorsi*
unica, a medio dorsi ad caudam, rad. 26. *Pector* 17.
Ventr. 6. *Ani* longit. dorsi 25. *Corpus* cathetoplateum,
latum, compressum, squamis albis. *Linea lateralis* re-
cta, dorso multo propior. *Abdomen* ferratum. *Caput*
declive. *Maxilla inferior* longior. *Rictus* oblongus,
magnus. *Dentes* maxillar. unius ordinis, plurimi, mi-
nimi, acuti. *Oculi* prope rictum. *Lamina branch.* 2.
utrinque tectæ squamis. *Cauda* cuneiformis radiis cir-
citer 20. *Species E. nova.* Den andra mentes wara
Slygfisk; men bröstfenörna woro på denna helt korta.

APRIL.

(*) Vermis gelatinosus hyalinus, teres, rugis annularibus, pro-
bolcide ad latus aperturæ capitis, cauda globosa.

APRIL. 23. Lat. 3 gr. 25 min. N.

Föremiddagen rågnade starkt.

APRIL. 24. Lat. 3 gr. 36 min. N.

Rågnactigt och god wind.

Albekärer fångades.

APRIL. 25. Lat. 5 gr. N.

Mulet; emot middagen rågnade ansenligt.

En Hay fångades på krot efter wanligheten; men til agn bruktes Balistes Vetula.

De 2 följande dagarna stilt, då åsven Hayar fångades.

APRIL. 28. Lat. 6 gr. 2 min.

Nu begynte Nordostwinden blåsa, som sedermera de följande 14 dagarna hjälpte oss förbi Tropicus Cancri.

Denna winden är här beständig år ifrån år, fast än han kan ändra sig et strek på någöndera sidan.

Skeppen måste både på bort- och hemresan hjälpa sig fort med samma passad. De måste således nu Bidewind tränga sig fram, och göra en god krot, til dess de af Västliga windarna åter hjälpas til rätta igen ifrån Mare Pacificum.

Boneter och Albekärer fiskades. Sjökatror och små Råkor funnos uti dem.

Et skepp sågs i lowart, som mentes wara en utgående Ostindiefarare.

Följande dygnet uppfiskades 68 Albekärer och Boniter.

MAJ. 1. Lat. 8 gr. 57 min.

Klart, frisk Passad-wind.

Glysfisk fångades, och war något stild ifrån Exocoetus Artedii: 3 a 4 tum i längden. Membrana branch. off. VIII. Pinna dors. off. 14. Pect. 12 vel 15. Ventr. 6. fere inter pectorales & anum. Ani 9. Caudæ 19 cum minoribus. Några Albecorer fiskades, som woro helt toma.

MAJ.

MAJ. 2. Lat. 10 gr. 6 min.

Klart; friskt passad.

Boniter, Albecorer och Flygfisk sågos i myckenhet. Uti den ena Albecoren fanns en smal hvit fisk $7\frac{1}{2}$ tum lång, som Sjömännen kallade **Chinesiska Strumpband**; *Syngnathus argenteus*. Membr. branch. lam. 1. *Pinna dorsi*, a capite ad caudam, off. 46. *Pectorales* prope caput off. 14. *Ventrales* officulo 1. minimo prope pectus sub ventre. *Ani* poll. transvers. & dimid. a cauda, offic. 12. *Cauda* integra officulis 24. *Caput* acutissimum, pollicis transversu longitudinem superans. *Maxilla inferior* longior. *Dentes* acuti, unius ordinis, quorum 3 magni in maxillæ superioris apice. *Oculi* magni. *Corpus* Cathetoplateum, crassitie digiti. *Squamæ* parvæ. Sjöfolket berättade, at de under sitt vistande uti Ainam med skeppet Drottningen åtit et slags torkad fisk, som mycket liknade denna; at han kunde åtas färsk utan skada, men war ej helsosam när han torkades.

Förmörkelse i solen, som hemma uti vårt land intet kunde märkas, war nu på denna högden ansenlig. Månen tog bort solen ifrån oss innan förmörkelsen börjades, så at wi ej rätt blefwo honom warse förr än kläcka $\frac{3}{4}$ til 6 efter middagen, då hon til $\frac{2}{3}$ blef bortskydd af månan och åter straxt där på af en mulen himmel.

MAJ. 9. Lat. 19 gr. 20 min. N.

Förleden natt hade wi passerat Solen (*); därför kunde ingen observation ses i dag, fast än det war klart väder. Efter middagen blef vinden föränderlig och stillnade af. Albecorer, Boniter och Flygande Fisk, sånades nu så wäl som tilhörne hela veckan. Sjögås, som flöt förbi skeppet, och andra blifwit warje redan i föregår, war en förbådare til den efterlångtade Gråsfjön.

Nå

(*) Så kalla Sjömännen det når Solen går igenom Zenith.

Någre af folket plågades af en svår hufvudvärk. En del mente at det härrörde af röfka Ubekäror och Boniter, som de åt; och påminte sig at det äfven så händt på skeppet Drottningen nästan wid denna högden.

Wi sago nu åter en Tropik, fogel.

MAJ. 10. Lat. 22 gr. N.

Klart, liten passad-wind.

Grås = Sjö (eller Krå-Sjö, förmodeligen af Engelska ordet Croiser pilgrimmar,) nämnes den delen af stora Hafwet hwarest Ostindiefararne råka sitt Sjögrås eller *Fucus natans* i mindre eller större myckenhet flytande. Fast än de kalla alt slags *Fucus* Sjögrås. Denna Grås = Sjö kom således under vår hemresa först i ögn sigte den 7 Maj under 17 och en half grads nordlig högd och $22\frac{1}{2}$ grads longitud väster om öen Assensionen, samt väster ifrån London 37 gr. 21 min. första dagarna nog sparsamt uti små stånd wida afstilde; men långre fram, under 26 gr. latitud uti drifwor, ibland af några samnars längd hopsamlade, som warade til den 25 i denna månad, då en frisk Sydvästlig wind i latitud. knapt 24 grad. Longit. $24\frac{1}{2}$ grad väster om Assensionen samt 39 gr. 9 min. väster om London, förde oss utur Gråssjön, den wi under stillt och liten wind granneligen skårskadat.

Man skulle wäl i början tänkt, at denna wandrande sjövärtan (*Fucus natans*) som mötte oss med nordlig wind war kommen ifrån Africanska sidan eller de där in til gränsande öar; men i slikt händelse hade wi förmodeligen snarare träffat honom under utresan, då wi under denna högd passerade nämnda land långt närmare, som dock aldrig någon blifwit warse. Den Nordostliga passaden, som hulpet oss fort ifrån 6 graders latitud på denna sidan dagjämningens linien, nödgat alltid Ostindiska skeppen på hemrejan at gå långre i väster än annars wöre nödigt, då man ändteligen blifwer warse förenämnda Sjögrås,

mer

mer eller mindre, alt efter som det bår närmare eller längre ifrån Westindien. Hwar af klarligen lærer kunna slutas at denna wårt kommer ifrån America, och skal efter berättelse finnas til stor mängd uti Floridæ Hafs wiken; hwarifrån en mycket håstig ström skal drifwa honom til sjöns, då wästliga winden förer honom så långt bort, at äfwen de som komma ifrån östra Indien få se den wästras producter, och annan wind hindrar sedermera at han ej drifwes öfwer til Africa, utan måste här i stora Sjön flyta af och an, för Boneters, Albekärers och andra fiskars uppehåll, som därföre noga visitera dessa stånden och utföka hwad dem lyster, förutan det at den ena af dessa små fiskar och insecter, som däruti hafwa sin boning, tjånar til den andras föda.

Stjälken af denna månggreniga wårten, som dock af tjockleken swåriligen skiljes ifrån grenarna, war sällan öfwer en half ålms längd, och utan ringaste teckn til rot; likwål såg man honom wara i stånd at utskjuta nya blad til widare förökande. Dess klotrunda fructification war under tiden så wål som en del af bladen, stjälken och grenarna, på de äldre mer än allmänt hårde; hwilket torde hårröra af det stlemmet, som ibland finnes omkring dess grenar, blad eller någon annan del, hwaruti helt små swartagtiga arn, eller kan ske råttare sagt, Krabbors och andra insecters ägg woro inneslutne; som då de med tiden öfwer gifwit sina hemwist, lämnat dylika spår efter sig, sedan stlemmet hårdnat. Understundom hänger ock omkring bladen et klart stlem til quantitet och utseende som en ägg hwita, hwar uti oräkneliga små ägg (ova Cochlearum) urgöra liksom en binnikemass eller kädja af hwit eller gul färg, böjde af och an, at hwarfen början eller slut kan utredas utan åtskiljas då man rörer wid dem. Ej heller har jag hwarfen på dessa eller de förra med microscop kunnat rätt se någon skapnad eller lif. Sedan de stått några timar i watten, hafwa de kommit uti oordning och til en del förfallit. Om dessa

deſa eller de förenämnda ej äro Dampiers fiſk-rom, ſom ſkal flyta i Sargazo, ſå har åtminstone jag ej ſedt dem. Wid blåswäder ſjunker icke denna Fucus, utan håller ſig gärna jämt med watnets yta; undantagandes då böljornas drift ibland ſänker honom helt litet under watnet; eller förmedelſt watnets flödande, (Då han kommer när ſkeppet) ſjunker djupare och lyſer grön, faſt han annars är gulactig; at förtiga watnets häftiga ſkummande, då han kaſtas tillbaka i hafwet, och huru han i ſuſtigt wäder gifwer ifrån ſig en anſenlig hop ſälta, faſt ån han tillförne varit torkad. Inſyltad i ättika, ſkal han wara ſå god ſom Chrithmum, hwilken i Spanien och England ätes jämte ſtef med ſtor begärlighet. Mån intet någon af våra Fuci ſkulle göra ſamma gagn? då kunde wi där af ha tillräckeligt både för oss och Utlänningarna. Uti denna wandrande Sjöwårten hölt ſig följande kråk och fiſkar:

Slotqwabba *Lophius tumidus* Mus. Reg. p. 56. *it. Vestrog. tab. 3. fig. 5. ſed filamentum & pinna prior dorsi apice letosa fetis mollibus. Corpus totum cute mucosa & fulcris parvis foliaceis, quæ vix obſervantur extra aquam, ſed cuti adhærent. Riſtus & venter magnus, ut plures Cancrorum ſpecies vel juniores ex ſua ſpecie includere poſſit. Providentia fortassis hiſce fulcris veſtivit, ut a rapacibus piſcibus confundatur cum Fuco, ne plane deſtruatur.*

Cyprinus pelagicus. Pinna dorsi, a capite ad caudam, medio brevior officulis 36. Peſt. 15. Vent. 6. Ani 28. Caudæ bifidæ 22. Iris aurea. Riſtus oblongus. Corpus maxime compreſſum, albescens ſquamis minimis.

Syngnathus pelagicus corpore medio heptagono, pinna dorsi anum verſus. Pinna dorsi offic. 31. Peſtorales 14. Ventrals & ani 0. Caudæ ſcabelliformis 10. Longitudo piſcis ſpithamea, craſſitie pennæ anſerinæ a capite ad anum, vel vix medium corporis,

heptagonum laminis 18, deinde tetragonum laminis 32 ad caudam usque. *Feminae* ovarium pone anum, ut Artedius Syn. 3. p. 3. observavit, ubi corpus polygonum, subtus latius. *Rostrum* longum, cylindricum, angustum.

Zoapterygius pelagicus, eller Sjöharar, Mus. R. Seba har ment at desse skulle vara ungar af *Lophius tumidus*; men där om är svårt at bli öfvertygad, innan någon upföder dem, til dess de undergå en sådan förvandling. De ha annars följande skapnad:

Corpus subgelatinosum, oblongum, compressum, cinereo lutescens, subtus rima longitudinali, qua Fucum longitudinaliter vel transversaliter, anteriori vel posteriori parte, pro lubitu amplectitur. *Longitudo* corporis 2 pollicum; *Latitudo* vix unius. *Latera* plana, conicillis carnosis parvis, plerisque albescentibus. *Dorsum* (quod a quibusdam frustra habetur pro inferiori parte) fere planum fetis brevissimis, obscuris, in marginibus acutis, quibus fulcra sive antennæ & pinnæ insident. *Caput* cathoplateum, subacutum, difficile post mortem distingvitur. *Antennæ* capite breviores. *Os* edentulum margine ciliatum subrostro. *Rictus* parvus, suborbiculatus. *Antennæ* 2 supra, paulo ab apice rostri, oblongæ; foliaceæ, pinnis brevioribus, apice latiores, orbiculatæ, peripheria ciliata, limbo depresso, conicillo carnoso in medio, quo etiam Fucum amplectitur. *Pinnarum* 2 paria utrinque, interstitio æquali posita, foliacea, oblonga, extime latiora, crispa, marginibus fetosis vel laceratis, in hirsutis marginibus dorli fixa. *Venter* in medio corporis lineari-oblongus, ex quo fructificationes Fuci, quibus vescitur, conspiciuntur. *Cauda* perpendicularis, foliacea, subrotunda, fulcris latior sed brevior, ciliata. Movit sese in aqua segniter flexione

xione extremitatum. *Loco antennarum nomen manus & loco pinnarum Pedes 4 ponere maluiffem.*

Cancer (pelagicus) brachyurus, manuum articulis omnibus dentatis, extimo heptagono. Manuum digiti xix ventricosi, striati, dentati, æquali longitudine. Reliqui pedes monodactyli. Thoracis latera ferrata, posticus longus, validus, acutissimus. Color testaceus maculis albis inæqualibus. Femine cauda multo latior, subrotunda (cum brevi acumine) articulis 7. Cauda maris angusta, subtriangularis, articulis 4. Seta unica utrinque ad latera caudæ longa, curvata, basi crassior officulis lateralibus piscium similis.

Cancer minutus, som är den allmännaste, åter Sepia och mindre Krabbor. Hon kunde springa rätt snabt på vatnet ifrån den ena sivolgråshögen til den andra, ofta några samnar, och når hon fick fast något kråk, tog hon sönder med handen den ena biten efter den andra och stoppade i munnen.

MAJ. 12. Lat. 24 gr. 15 min. N.

Klart och nästan stillt, som i går.

Dolphin eller Coryphæna Hippuris har följande kännetecken. *Membrana branch. off. VII. Corpus viridescens punctis cæruleis, longitudine 2 pedum, cathoplateum, angustum, acutum. Caput declive, breve; Maxilla inferior longior; Oculi sphærici, Iride aurea. Dentes plurimi in maxillis & palato breves. Dorsum & abdomen acutum. Cauda bifurca. Pinna dorsalis unica, a medio capitis ad caudam versus, caput latior officulis 60. Pinne pectorales off. 19. Ventr. 6. Ani ab ano vel medio corporis ad caudam offic. 27. Caudæ bifidæ 20 utrinque. Piscis celerrimus colore viridi & nigro in aqua varians. Ovarium oblongum, magnum, duplex. Linea lateralis curva, dorso prior, inter anum & caput vix distingvenda. Nun-*

quam (saltim raro) occurvit, nisi ubi ventus variabiles, ut circa lineam æquinoctialem & post ventus constantes.

Boneter och Ubekäret woro nu mera rare; men följande dagen emot aftenen öfwerflödige. Nu så wäl som följande dagarna fångades förenämnda Gräs-sjöns Naturalier, som lades uti starkt brännwin och hembragtes.

MAJ. 20. Lat. 28 gr. 34 min. N.

Ibland annat råfode wi åfwen *Dorado* (Belgice *Draador*) en fiff af en alns längd, som mycket liknar *Dolphinen*; hwarföre och *Artedius* förer honom til et och samma *Species Coryphænx*; men på den som nu fångades fans följande olikhet: *Coryhæna Equisetis*. *Pinna dorsi* a medio capitis ad caudam off. 53. *Pectorales* 19. *Ventr.* 6. *Ani* 22. *Membr. branchiostega* officulis VI. *Pinna caudæ* officulis fere 20. Denna *Dorado* är annars mycket sällsyntare än den andra; så at de, som warit många gånger på Ostindiska resor, aldrig blifwit någon sådan warje.

MAJ. 22. Lat. 30 gr. 45 min. N.

En Seglare, som wi sedt några dagar, kom of nu nåra. Skeppets namn war *Duc de Parme* och fördes af *Capitain Chevailler d'Arquis*; det war kommit ifrån *Bengala* och åmnade sig hem til l' *Orient* i *Frankrike*. Et flart wäder och liten wind gofwo anledning til viliter hos främmande, fast ån midt på hafwet. Wär första *Supercargo* spisade middag på förenämnda skepp, och hos of twänne Herrar ifrån det medföljande *Svenska* skeppet.

Följande dagen war of merendels stilt, då skeppen åfwen hade tillfälle at söka hwar andras sällskap.

MAJ. 26. Lat. 35 gr. 24 min. N.

Rågnacktigt och solken ibland.

Boneter och Ubekäret fiffades nu til slut, fast ån de förra jämmål fågos följande dagen. Gräs-sjön hade wi således lyckeligen öfwerfarit.

MAJ.

MAJ 28. Lat. 38. gr. 28. min. N.

Storm. Föremiddagen mulit, sedan mdt klart.

Efter middagen hade wi högden af Fayal, som tillika med de öfriga Azoriska war höra Portugijen til. Seglade sedan i Longituden, tills wi den 30 kläcfan 4 eftermiddagen fingo Fayals pik i sigte, och den 31 gingo förbi Pico Fayal och S. George, som ligga uti 38 grad. och 38 min. Latit. Skeppen hade befallning at lägga til wid Fayal, och efterfråga tillståndet uti Europa; men för det starka wädret skul, resolverades at fara förbi.

Således gick jag misste om at få en hop obekanta örter, som utan twiswel finnas på dessa war, de där ligga nästan mitt emellan Europa, America och Africa uti öppna hafswet.

JUN. 1. Lat. 41 gr. 10 min. N.

Klart och mulit. Frisk bidewind.

Turdus chinensis; *Dissert. Chin. Lagerst. II.* Kallas på Chinesiska Whäm-maj, och kunde wal heta Skrit-Stare på Swenska, för sin hårda röst. Denna war fåpt i Canton för en Piastre, men blef nu död och hedrades med följande minne: *Rostrum subcultrato-conicum. Lingua lacero-emarginata. Fem. Corpus totum ferrugineum, exceptis 3 remigum & 3 rectricum penis ad maximam partem albis (quod in altero hujus speciei non occurrit), linea brevis circum & pone oculos alba. Abdomen cærulescens. Pone nares seta quædam. Rostrum, tibia & pedes albicantes. Remiges penis 12. Rectrices 12 longitudine corporis. Magnitudo Turdi vulgaris. Edit oryzam, blattas, muscas & carnem.*

Wi mötte i dag et Engelskt skepp, som för 16 dagar sedan gådt ifrån London, och ännade sig med sina slaf-war (män och hustrur) til America.

JUN. 13. Lat. 49 gr. 16 min. N.

Wi lodade och fingo förleden natt 90 famnars fin brunaartig sandgrund.

Maskar wårte uti brödet; således behöfde wi snart något bättre, och wäntade efter land.

JUN.

JUN. 14.

Klart; medelmättig wind.

Sorles-darna singo wi ändteligen se före middagen. Dese öar och klippor äro helt låga och således swåriligen märkas före än man är nära wid; hwarföre och oräkneliga skepp här wid ingången til Canalen blefwit förölyskade, fast än här äro 2 fyrstorn til de sjöfarandes under rättelse om natten. Klipporna rögde sig nu bäst igenom de starka bränningarna.

Fucus divaricatus, *vesiculosus* och *Zostera* kom flytande ifrån öarna; Engelska båtar kommo til oss ifrån Sorles-öarna med smör, magra Får, Gås, Änder, Höns, Ägg, Fisk Plaice (*) och Rockfish (**), Potatos uti korgar, rostwor med sin kål, långa och mörkröda Rättikor, Callat, samt *Critimum maritimum*, som, sedan hon war rensad ifrån des rötter, gröfre stjälkar *Nardus stricta*, *Statice Armeria*, *Arenariarubra*, *Lichenes schyffiferi*, lades i salt watn, och skulle, sedan det lesgat däruti et halft dygn, kokas i årtika med Neglikor, Ingefära och Allun; men Neglikor och Ingefära kunna dock wara mistelige.

Efter middagen passerades *Lands end* den första udden af England wid ingången uti Canalen, där åbb och flod ersätter, hwad som brister uti winden. Floden mötte oss om aftonen wid *Lizard*, en udde hwarifrån Engelsmännerna merendels räkna sin Longitude, och äfwenledes wåra Swenska Sjömän, som betjäna sig måst af Engelska böcker.

JUN. 15.

Klart och liten wind.

Wi gingo förbi Gostard uti Plumuth, hwarshärliga åkrar, med lesfwande gårdesgårdar omkring, goswo oss en nöjsam utsigt. Landet lyste hwitt och högt ut med stranden af Fritbårgen.

JUN.

(*) *Pleuronectes*. LINN. It. Westrog. 179. sed pinna dorfi radiis 74.(**) *Sparus* LINN. It. Westrog. 179.

JUN. 16.

Musenligt rågn hela dagen och motwind.

Wi passerade Deventher, Signilsher och kommo ändteligen efter middagen til Dowern, den bekante staden och Castellet i England, som ligger midt emot Calais i Frankrike, och ej längre emellan, än at bågge Riken kunna wäl ses på en gång, när man seglar igenom Canalen. Wi dråjade bi wid Dowern, och fingo där låsa Engelska Gazetterna, foro i land, köpte Ox och Fårkött, Hwit och Blomkål, Gurkor, Morrötter, Sallat, Persilja, Salvia, Löf, Kronärtskåcor, Bönor, Dricke, Bröd, m. m.

Engelsmänner kommo ombord til oss med nya Manskläder, Skor, Peruquer, Hattar, Strumpor, Ur och annat, som de utbudo emot penningar eller bytte med Ostindiska waror, i synnerhet grönt Te; det brukna är hos dem uti ringa wärde. När wi fått hwad som fordrades til förfriskning, styrdes Kosan til Göteborg. Wi råkade emedlertid under wågen ibland andra skepp, et ängelskt, som ämnade sig til Petersburg.

JUN. 25.

Efter 8 dagars resa ifrån England fingo wi lyckeligen Jutland uti ögnasigte och följande dagen

JUN. 26.

Marstrand och Göteborgs skären och ankrade strart innom Eksborgs slätt före middagen. Estermiddagen kom jag, Gildi lof, med helsa och glädje i land, sedan Tullstaten förseglat våra hyttor.

Utta Man hade wi förlorat under resan; en blef död af rödsfoten, en af Pleuresie, 3 af hetfig Feber och 3 omkommo igenom wädeliga händelser. Men GILD ware

lof, som lyckeligen heimförde et hundrade tjugu fyra

Man til vår Swenska Fädernes ort!

Min Herre.

Jag har låsit detta Min Herres wackra Wercf både med fågnad och förundran. Det är oemotsäjeligt, at de flästa böcker i werlden ej gagna det allmänna så mycket som Resor, där hwar och en finner utur en främmande werld något för sig tjänligt och tilförne obekant; men de måste Resebeskrifningar hafwa genom barbariska nämn på de skapade ting lämnat of lika okunnige om saken som tilförne, och därför ej annat kunnat uträtta än endast reta wår wettgirighet. J, Min Herre, hafwen allestädes rest med Wettenskaps blöf, nämt all ting med fina råtta och af den kunniga werlden begriplige namn, som definerat och utstakat species. Ty tycks jag mig följt Eder på resan och liksom sedt med Eder alt det som förekommit. Då Resebeskrifningar på sådant sätt ställas, få Wettenskaperna hämta mogen fruct. Jag gratulerar Eder, Min Herre, som först kunnat råka den förnuftiga wägen, hwilken efterwerlden skal gå, och altid erindra sig den honom först banat.

CARL LINNÆUS.

En

En
Ostindisk Resa

Til SURATTE, CHINA &c.

Från
1750 April 1. til 1752 Jun. 26.

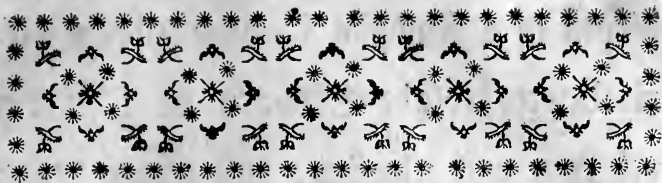
Förrättad af
OLOF TORÉN,
Skepps-Predikant wid Ostindiska Compagniet.

Uti Bref öfversänd
Til
ARCHIAT. LINNÆUS.

THE GREAT BRITAIN

AND THE KINGDOM OF IRELAND
BY ACT OF PARLIAMENT
IN THE SEVENTH YEAR OF THE REIGN
OF HER MAJESTY QUEEN VICTORIA
CAP. CXXV.

BY W. CLAY AND COMPANY

uctor, som war begåfwad af naturen med qwicket snille, fattade åhoga at såsom Skepps-Predikant ifrån Gøtheborg bese den främmande werlden; och derföre, at han med mera klara ögon måtte märka hwad som i så aflågsen werld fdrefommo, reste han til Upsala, at uti Natural Wetenskapen inhämta något lius, för hwilken han fans åga synnerlig hog. Härpå wardt han antagen til Skepps-Pre-

dikant af Ostindiska Compagniet i Götheborg; följde Skeppen til Ostindien och kom wäl tilbakas, fast något bruten til sin hälsa. Under sin resa samlade han en myckenhet rara Växter, dem han skänkte sin forna Wägledare uti Naturkunnigheten, hwilken ock upnämde, efter sin upfinnare, den bekanta örten *Torenia*. Efter hemkomsten öfversände han äfwen, genom bref, ifrån d. 20 Novemb. 1752 til d. 3 Maji 1753, denna korta, men artiga berättelsen om sin resa, hwarpå han straxt derefter med en salig död slutade wid Näfinge sin mödosamma lefnad år 1753 den 17 Augusti.

I.

Wälborne Herr ARCHIATER.

Högförnåme Gynnare.

At jag så när hade förgåtit Herr Archiaterns befallning at berättå någøt om min sista Ostindiska resa, tåckes Herr Archiatern gunstigt ursåfta. Mine egne och Anhörigas angelågenheter, samt slåt hålsa åro til denna försummelsen wållande. Om det, som jag nu kan i hast påminna mig, kunde tjena Herr Archiatern til någon stunds enskylt lisa, efter drygt arbete, så skulle jag ha mer ån mycket at sågna mig öfwer.

1750. April 1. gingo wi med Götha Lejon til sjöds, sedan Wåstan-winden wid Götheborg hållit sina 5 Månader ut, och snart inbillat öf, at man i Cattegat skulle få en passade. Winden narrade öf at löpa April, ty utan för Skagen måste wi wånda om och åter anfra på Riswe Fjohl. 8 April hade wi bättre lycka. Med såfligare wind ån den förra kommo wi utur wrån, och i följe med åtskillige Seglare fortsatte wår resa. Öwanligt träffade wi intet, mer ån et Danskt skepp, Cronprintzen kalladt, årnadt til China, som gått ifrån Köpenhamn den 4 Decemb. 1749 och således tilbragt lång tid på kort resa.

Nordsjöns höga sjö och Flamske Banquerna hindrade öf, at wi ej förr ån d. 19 April hunno til Dynkirken. Jag fick ej gå i land, ty det woro så, som dertil hade frihet. Men jag fick af ortens belågenhet tilfälle at nogare esfertånka, hwad orsaken har warit, at Engeland lagt

sig så mycket emot Dynkirks befåstande. Staden ligger på öpen redd; inloppet är svart; Lotsen begärte 600 Franska Liv. för sitt omak; men utom det at Armateurer i ofreds-tider kunna härifrån göra ansenlig Skada, så ligger han så wäl til at ta emot Smuglers, som Canalen är full af, och deremot Skutsa af til England Franska Liqueurer och Nipper, som der äro så högt taxerade: Utom det at Österriska Nederländerna från denna staden såsom Porto Franco kunna upfyllas med både nödigt och öfwerflödigt, wisa Na-boer til ringa båtnad.

Härifrån seglade wi den 22 April med så god wind, at wi d. 4 Maji anfrade på södra sidan af *Madera* wid *Funchal*. Skeppet kom at ligga på et sådant håll, at landet förestälte den täckaste paisage, som jag i werlden sedt. Det refer sig up i en tämmelig stor båge, som en Amphitheatre, nedantil prydd med åkrar, Trä- och Wingårdar, som Naturen skaffat ganska fördelaktigt låge emot både up- och nedgående solen. Öfwantil äro brante backar klädd med löftrån. Här och der ligga wackre landgårdar, som göra utseendet än täckare, och nederst i centro ligger staden.

När man far i land, har man på högra sidan et Watern-Batterie, och på wänstra en annan Rät. De, som här anlända, måste äfwen som i Portugall akta sig för Tobaks-handel; en enda Tobaksrull kunde sätta både skepp och folk i fara. Det bästa är, at Tullbetjeningen likwäl tager emot raisoner, när de äro wigtige.

Staden har mur, et Castell inom muren, och et commenderande från en högd, men alla utan wallgång, blott med en hög Banquette och alla Flanquerna ganska forte, som måstadelen sker, när de skola stå perpendiculert på Courtinen. Husen äro tämmeligen wäl bygde, til tre wåningar höge men den nedersta sällan bebodd. Glas-tönster såg jag ej i privata hus, utan i det stället järngalvor.

Mång-

Mångfaldiga *Processioner* hindrade mig at se mig omkring så mycket jag önskade. *Franciscanernas* Kloster besåg jag en gång. Det har ingen särdeles Symmetrie, men är beqvämt, täckt, leende, och wisar, at det har goda inkomster. De goda Patres hade dragit sig hit utur werlden, som Rättan i Osten, men de måtte dyrt betala sina goda dagar, ty jag såg ingen, som hade det ringaste at göra. Ut i et så godt Land, under Portugisiskt Herradöme, äro Nunne-Kloster och Jesuiter-Collegier, år låte at gifva.

Min Wård Mr. *Timothy Dowling* försäkrade, at han gierna wille tjena Swenska Wetenskaps Academien, med det, som på desß befallning från Madera eller Brasilien kunde förskaffas; och som han sielf war curieux, torde det löna mödan at påminna honom sitt löfte. Han hade funnit några Petrificater: en wårt, hwilken han påstod wara den *Laurus*, som frönte de gamla Romare. De synnerlige wårter, som annars på en kort excursion synes, woro: *Cactus* på en brant klint. När den är i möglandet och man har et godt Microscop til hands, så är wäl den tjenligast at observera, om pollen går ned genom hela vagina styli eller ej. *Musa*, den wåre Swenske Sjöman efter Malayer och Holländare kalla *Pisang*, Engelmännens *Plantains* och Portugiserna *Bananas*, gosswo här en större frukt än jag annorstädes sedt. Men den, som kan se et crucifix i en *Pisang*, måste hafwa en god imagination. *Passiflora* fann man utansför gårdsgårdarna, *Castanie*-Trån woro bibehållne för deras wördiga ålder och löfrikhet. *Winrankorne* ge, efter berättelse, emellan 30 och 50000 pipor Win på ön, som dock ej är öfwer 10 Swenska mil i omkrets.

Det woro för dierst, at af twänne städer döma om twänne folkslag. Men sedan jag varit i Cadiz och Funchal tycks mig, at dem emellan är större skillnad, än Reli-

gionen, Climatet, Gransfapet och Språket tyckes medge. En *Señor* i *Cadiz* är brunstekt, så framt han ej är instrifwen i någon Kloster-Matricul; har sin fotsida Kappa, en linnen Nattmössa, och en Hatt der ofwanpå, är gravitetisk. I Funchal åter woro de af rätt liflig hy, fylligt ansigte och tåmelig otwungit omgånge: Klådedragten Franssk, undantagandes de oråknelige fotsida swarta Kappor och Kåltar, som utgöra en god fjerdedel af de synlige.

Portugisiska *Sruntimmer* äro wäl ej hwardagsfoglar på gatorna. Men så mycket man kunde bekifa dem, då de spectaturæ & spectandæ lyfte up sina galler, tycktes de ha en fin blond hy och muntra ögon. De, som ses i *Cadiz* tyckas ej kunna råfna til 5, äro långlagde och brunette. Jag märkte der, at Jungfru *Maria* åswen hade samma mine, hy och skapnad på deras målningar; och dömdede deraf, at det lårer wara Nationens smak i skönhet.

Sedan wi här försedt oss med provision i wåto och torro, gingo wi d. *11 Maji* til sjö och hade den goda jämna wäderleken, och winden emellan *Africa* och *America*, som så mycket befordrar farten at *Ostindien* framsör både *Hudsons* och *Nord Caps* wägen, deräst winden är owis och farwatnet obekant.

Bort under *Brasilien* måste wi wända at *Oster* och hade der några dagar en sjö, som hade kommit en owan at hisna. Om jag sade, at wi den ena stunden tänkte med topparne riswa *Nubes magellanicas* af himmelen, och den andra, at med kölén frossa *Glaucus*, *Triton* och alt det andra packet, så woro det ej extravagantare än hwad många *Poëter* sagt. Den, som warit på sjön eller wet *Sjömans* måtningsfått, kan snart förstå, huru det har blåsit, när wi lupo 8 *Knop* för *Jock* och refwade *Marssegel*, då skeppet war fullastadt och ej af de bästa *Seglare*.

Caps Dufwor kallas et slags sid-fogel, som man på denna högden får se i myckenhet. Namnet låra de fått af sin fringa flugt och någorlunda likhet med dufwor til storlek och wingarnas flagnad. Jag kunde ej examinera dem bättre, än at jag förde dem til *Procellaria capensis*, men til färgen äro de brofote af hwitt och swart som et Damast; derföre somlige Engelsmän kalla dem af Spaniskan Pintado-Birds. När det blåste starkt, fick man ock se den mindre mörkbruna Stormwåders-foglen, på Port. Malefit, Angl. Petrel eller Fowl- weathers-Bird, men tycktes wara större än den jag 1748 såg i Nordstön. (*Procellaria equinoctialis*).

Under *Cap de bonne esperance* slog sion o-barmhertigt öfwer Steppet, som derstädes ej är owanligt. En gång blef ock något i mörkret blänkande infastadt. Jag språng til och fick fatt på detta järtefnet, och såg wid ljuset, at det war allenast en liten Näsa.

II.

Smellan Africa och Madagascar funno wi bland annat et fråk i watnet, som såg ut, som en Matk, när det lefde i sitt Element, men när det blef up-tagit och lagt på en talrick med watn, delte sig hwar led från annan, och hwar led hade sin särskilta rörelse. En liten *By-de-wind-Seglare*, (*Holothuria velificans*) fans der ock. Desutan et owanligt sid-djur, Substantiæ gelatinosæ, som swåriligen kan beskrifwas; men Hr. Braad lærer redan upfänt ritningen deraf.

När wi hade med trångtan efter land sedt *Madagascar*, *Massotta*, *Mohilla* och det höga *Comaro*, kommo wi d. 16 Aug. til den norra Wiken af *Johanna*.

Detta är wäl et af de behageligaste land på jorden. Jag är intet allena i den tankan, ty andre, som hade rest långt mer än jag, hade samma tycket. Du är wäl ojäm, och bergaftig, men det ökar des råckhet, emedan både backar och wäggbanta berg äro klädd i grönt. *Cocus*, *Musa*, *Ananas*, *Granat-äplen*, *Carica* och andra frukter finnas der til öfwerflöd. Oxar med en knyl öfwer bogarna, Getter med slofande öron, *Söns*, *Guinea-Söns* kan man få för tämmelig godt pris. *Soltet* äro Mahometaner och til härkomsten Araber från Africa, men ganska höfliche, och mer än man skulle tro, upriktige. Och efter åtskillige bland oss talte Engelska; bemötte de oss med sin wanliga compliment: Englishman come, alla one brother come. De äro til färgen mycket olika. *Scheriffen* i den släkten, der wi lade til, war nästan helt swart, men hans Broderson ej mer än som solbränd, och äfwen sådan skidnad är bland de öfrige. Håret wil gierna löpa i ull, äfwen som på Negrerna, hwilket med rakande knapt wille låta råtta sig. Med deras klädnad är slätt bestält; det war rart at få se en Turban, och många humno knapt skyla det, skylas borde.

Här fans ock et djur (*Lemur Catta*), til färgen, gråbrunt på ryggen, rödaktigt, som en Räf wid öronen; ringswis grått och swart på swansen; nosen spitsig; swansen en trediedel längre än kroppen, som sättes yfwiig i wädret lif en *Tforn*, men ej så långhårig. Ut jag anförer denna så ofullkomligt beskriwne, kommer deraf, at jag fruktat, det någon torde mistagit sig; och trodt denna wara ex genere *Simiarum*, hwartil fötterna snart kunna ge anledning, ty ungues äro *quini*, *planiusculi*, *rotundati*, utan någon annan irregularite, än at tummarna på bakfötterna äro ganska stora, och index hade på samma fötter unguem subulatum *). Så mycket jag såg; woro tänderna icke som

*) Ut andra fingret på bakfoten skal hafwa en Fogelklo är wäl icke summit på *Lemur Catta*. Mån et distinct. Species?

på Apor, ty ögontänder syntes intet, och om der war mer än en sågad framtand i öfre kästen, så war der åtminstone 5 små. Widare fick jag ej syna djuret förr än jag blef biten, och när det dödt blef fastadt öfwer bord, war jag ej tillstådes. Det war deruti lift Aporna, at det höll god utkif, och war ständigt syllesatt, men mera flyggt och ej så läraktigt och tjenstaktigt i orid. Det finnes på Madagascar och Mauriti-
 tius, och kunde denna resan nogare examineras, men det fås ej för intet.

Den ohyttigaste och beswärligaste ohyra är här **Öd-
 lor** eller **Syrfötter**, som man nästan utan hyperbole kan säga wara oräkneliga; mera här än på Madera. På et **Cocos-tråd** af 20 alnar kan man säkert räkna 60 sådana kråk. Man kan på somliga ställen ej gå et steg, utan at fråma up hela tjoget undan det nedhuggna löfvet.

Deras **Båtar** äro måsteds af en stock utholkade, run-
 da i botnen, men, at de ej må kantra, äro på hwar sida tvenne utliggare, som med et widfäst och i ändarna spitsigt bråde hindrar Båtens hwalfwande. Dese blifwa intet rod-
 de, om man skal tala som **Sjömån**, utan de faras eller kafs-
 was, då **Kahråhren** (**Pagaye**, **Paddle**) i arbetet står rätt up och neder.

Den 20 Aug. hade wi fått nödigt watten och tillräckeli-
 git slagt om bord; gingo derifrån och fortsatte resan utan hinder, undantagandes at några Portugisiska fartyg brag-
 te oss i gewår.

D. 16 Sept. fälde wi ankar på **Suratta** redb, wid
 pass en Svensk mil från landet, emedan **Bancarna** ej
 tillåto oss gå närmare.

At nypa en ny handelsgren i de orterne fördrar både
 tid och warsamhet; derföre drog något ut, innan alt kom
 til riktighet, hwartil **Mahometaner** mindre än **Christne**
 woro

woro wällande. Kan hända, det Swenska järnet, som redan låg i Grangården, kunde intet lida det nykomna, efter det fördes på Swenskt köl. Den gamla beställningen, at wi woro Sjörofware, gjorde intet intryck hos Nabab; ty den war utsliten. Araberna hade brukat den emot Portugiser-na, desse emot Holländare, och de siste mot Engelsmän, som säges. Efter åtskilligt onödigt bemödande respecterade Gentlemen & Myne Heeren Hans Maj:ts Paj och åtminstone lämnade oss offentlig frid.

Stjön swallar här wid Ebb och Flod ganska starkt, och är full med Sjö-matt, som ej allenast håller til up i dagen, utan ock åter up sielfwa Ankarstocken i botnen, så at, om ej hans borrh woro för swagt i det papper, beck och här, som är inom förhydningen, skulle snart et skepp gå under.

Nästa landet är öfwer alt ganska lågt, späckat med slätter och lösskog. På åkrarna såddes den tiden måst *Sirs*, och de måst heliga träden woro *Cocos*, som här afrappas, så at de ej bära Nötter. *Benjans*-tråd fallar man den underliga. *Ficus indica*, som från sina grenar nedstjuter nya rötter til jorden, och lærer så wara kallat, emedan Gentiverna hålla det för heligt. Kan wäl hända, at sådane trån, utom denna omsorgen skulle snart utrotas. Jag såg tämmelig noga efter, men kunde aldrig så se ringaste qwarleswor, hwarken af frukt eller blomma eller rot-skott. Det tyckes ej wåra särdeles fort; det höga och wida *Benjans*-trädet, som tjenar til kånning på reddan, måtte wara ganska gammalt. Den tiden wi woro der, war det helt åsventyrligt at företaga Botaniska promenader, ty utom Suratts portar war esta sientlighet at befara af Maratter och flere. Hwad jag der och annorstädes funnat samla, tanquam canis e Nilo, lærer utan twiswel redan wara i Herr Archiaterns händer.

De prägtige Grafwårdar ute på landet bygde en d'ome (hvilket byggnadsfätt Mahometanerna älska) tyckte wi ej wara så mycket wärde at admirera, när wi wiste at ambitionen råcker utöfwer listtiden. Men många ganska diupa brunnar, som med öfvermåttan stor kostnad och arbete blifwit gräfne och wäl murade borde håldre ha namn af den, som anlagt dem på en torr och wattulös ort. Watnet blir der af et par Orar med tog och skifwa upwindat utur brunnen, fylles sedan på Lådersäckar, och föres på Buffel-orar in i staden til salu.

Jordmonen är tåmmelig mager. Matjorden liten, men derunder en god Krukofakare=lera, som kommer dem ganska wäl til pass, emedan de, som andre Asiatische folkslag måst bruka sådane käril.

Efter wid pass 3 Swenska mils seglande eller roende från Ankarplatsen, kommer man floden Tapti eller Tapta upføre til staden *Suratte*; det, som för sin högd först synes, är en ansenlig massa byggnad, som heter *Castell*. Det har haft fyra rundelar, men en har fallit ut, och en slät mur, som i desz ställe blifwit tilbygd, tyckes snart följa efter. Det har i ånskilliga etager stycken nog, men aldeles utskutne och så ojämt sorterade, at bredewid en Canon af 18 ff kan stå en om 6 ff .

Detta Castell är medelpunkten til nästan en half circul af låg ringmur med kantige rundelar och torr graf, som innefattar staden, hvilken åter omgifwes af Förstäderna, som hafwa samma säkerhet, och derinom sadas wara öfwer 100000 menniskjor.

Visitationen wid Porten tycktes första gången wara något strång, emedan Betjenterna äfwen wille weta huru mycket penningar man hade i byrsäcken, och som det berättades fordrade man en wiß proCent för importen deraf.

deraf. Wi sluppo fuller den afgiften, men jag kunde ej nog undra på en så bakvänd Politique; innan jag kom ihog, at Gouvernementer i de orterna ges bort på wis tid. Jag fick sedan höra at Nabab eller Gouverneuren ej satt fast i sadlen. Det är ock ej owanligt, at man tar en närvarande fördel håldre än en tillkommande, fastän större och säkrare.

III.

Såsom Gatorna i Suratt äro irreguliera och många wackra byggnader ödelagde af elden, som Mahometanerna tro wara säfångt at emotstå, när ödet wil ha huset omfull. Stenläggning brukar man heller intet, och ehuruwäl ägare och hyresmän låta dageligen stänka watn på gatan för sina hus, så är dock dambet ofta beswärligt. Om man än wille stenlägga gatorna, skulle det dock wara säfångt, ty rågnet, som ofta warar nästan hela halswa året, skulle losa och följa bort hela arbetet.

Husen äro tåmmeligen wäl bygde, af Tegel och Korswärf, men utan diagonal-band, innantill öfwerstrufne med en fin hwitmening, hwilken gör wäggen så slät, som hon wero jämnad med Pimpsten. Detta sadet wara giordt af sönderstött äggskal och sockerdragg. Hr. Cap. Shierman berättade, det han och andre fångar hos Angria fått den slytan, at stampa Kalk med Sockerdragg, som til samma bruk lårer blifwit anwändt. I nedersta wåningen äro inga fenster, och i de öfre icke många. Man brukar så, kan jag tycka, mer af swartsjuka än af fruktan för tjuwar, ty när en stöld, af 5 bouteiller Rosenwatn, straffas nådigt med bågge händernas afftympande, som då stebde, lårer wäl den klådan förgå dem.

Indelningen af deras Hus hade jag litet tillfälle at se mer än i Svenska Logen. Huset war bygd't aldeles fyrkant, och i ställe för Gårdsrum war en Blomster-parterre, der utom andre en stolt Alcea (*Hibiscus surattensis*) åfwen i Januarii slut prälade. Rundt om woro gångar af sten 2 trappsteg höga, och på de fyra sidorna åfwen så många Salar, at gården aldeles öpne och med nicher på alla 3 wäggarna, alt från taket til 3 fot från golfwet. I hörnen äro Sångkamrar eller Kök, och de, som bo i nedre wåningen få, til sin wederqweckelse i hetan, draghål, som begynnas et stycke up på wäggen utantil, och löpa sedan neder in at rummet. Öfwanpå är en jämn stenlagd terrasse, der man kan ha utsigt, och åfwen, om man wil, derpå bygga andra wåningsrum. Cisterner, och, om det låter sig gådra, Watnkonster äro det folkets delice, dels för ståt, dels af nödwändighet för deras ablutioner skul. Trapporna äro trånga och stegen höga: för öfrigt är underbyggna-den otroligt kostsam. I Logen hade wi 2 Brunnar, til 12 alnar djupa, som dock hade nästan odogligt watn. I den Svenska Latti eller Uplagshus war en hel dam öfwerhwalfd under Huset.

Architecturen är wäl intet lånt hwarken af Greker eller Italienare, men deras Pelare ha dock sin smak, och ej obehagelig proportion. Några Sivater på basen och capitalen tyckas wäl ej wara rätt applicerade, men de äro dock ej orimligare, än då man wil inbilla folk, at blad eller fiäder skola uppehålla et helt bjelkelag. På Baron *) Rbeedes von Drakenstein Graf hade Indiska Byggmästare wisat, det en byggnad kan ha en wiß Majestät, utan at binda sig til hwarken Toscaniska eller Corinthiska ordningen. Engelsmän, som der blifwit döda, hade Graf-byggnader, dem mången Förste ej skulle skämmas för at hwila uti.

Hem-

*) Denne Rbeede är Auctor til det namnfunniga Werket *Hortus Malabaricus* af 12 Tomer in Folio.

Hemfolket här på orten är af 3 slag: Först Malabari-
ska Hedningar, som af resande kallas *Gentiver*, *Genturer*
eller ock *Gentils*. Dese äro de äldste Inwånare i orten, och
som bekant är, delade i wiså hufvudslågter, af hwilka hwar-
dera har sin handtering. *Braminerna* och *Benjanerna* håll-
la heligt den lagen, at ej döda något, som har lif och känsel.
Jag har sedt dem hjerteligen intercedera för stinkande ohj-
ra. Men Soldate-slagten är ej så granlaga, särdeles emot
menniskjor.

Fastän *Gentiverna* ej äta annat än Mjölck, Smör och
wårter, så hinna de dock til godt hull. Jag har sedt Bra-
miner och Benjaner med en reputerlig buk. De ha del-
jämte sin riktiga kroppslängd, en rak och otwungen stålning
och gång; reguliera Lineamenter och liflig upsyn, men
til hyn helt svartbrune.

Deras Qwinsfolk äro måst lågwårte, brune och bred-
lagde; sägas wara ganska bittida giftfärdiga, men snart gam-
la. Deras klädebonad är något sällsam: Utom Ringar rundt
om hela Drat; sitter en Ring med en Rubin eller Granat
och 2:ne Pärlor i Näsan på wänstra sidan; en hel hop på
Armarna både ofwan och nedan armbogen; stora silfwer-siät-
trar kring Benen, och kanske en Ring af samma metall på
hwar Få. Halströja täcker ej mer än Brösten, och til nedra
delens Skylande linda de et stycke Tyg, måst rödbrandigt, om
midjan, som de sedan draga emellan Låren och fasta fram-
mantil. Öfwer hufvudet ha de en dof af samma Tyg, som
går öfwer wänstra Armen, men under den högra, och göres
fast wid bältet. Allt det öfriga är bart. Dese gå helt rake,
at knapt någon Dansmästare skulle få bättre skick på dem.
Men det lärer komma deraf, at de bära det watnet på huf-
vudet, som de hwar dag hämta från Elfwen. Et Genti-
viskt Qwinsfolk kan ha 3 frukor ofwan på hwarandra, och,
utan at hålla dem med handen, gå up och nedför, wända
sig, stå och squälra och dyligt. Om de förnämare och för-
mögna-

mognare äro förbundne til at hämta watn sielfwe, wet jag intet wist; men jag har sedt den komma med sin kruk, hvars Ringar kunde betalt mer än en Bondegård. De ha annars den olyckan, at wederbörande ej tro dem ha en oöfwerwinnelig dygd, och af detta folkslaget tagas Danserför i hela Mogols Herradömmen.

Jag fick ej se deras padoger eller solenna ceremonier, utan allenast deras morgonbön i Eßwen. Der skulle de först twätta sig öfweralt, följa sig i munnen, och sedan wända sig emot Solen wid bönen reciterande. Kadband, som äro så brukelige hos en del Hedningar, Mahometaner och Catholiquer (at äßwen Jfr. Maria, til at hålla contraråfning, målas i Cadiz måstedels med Kadband, äro ej hos Gentiverna i bruk, så wida jag wet. Men det är underligt at widskepelsen skal ändå mötas på något ställe, när man har tagit an den grundsatsen, at sedan et wist antal böner äro, liksom på karsstock, upräknade för det högsta Wäsendet, så har man giordt alt hwad Det kan fordra. Gentiverna råfna sin bön på fingrarna, och begynna från yttersta ledet på lillfingret nedåt, och sedan på de andra i ordning, lägga så bägge flata händerna tillsammans och buga för Solen, derpå stiga de up och låta tefna sig af en Bramin på stranden.

Braminerna sielfwa ha några twärstref öfwer Pannan af aska, töras wäl och färga sig dermed öfwer hela kroppen. Benjanerna ha måstabelen en röd fläck, stor som en hwit snöfwer, mitt öfwer Näsan, hwarifrån gå twänne gula stref upåt, och en gul fläck på hwardera öronlappen.

När de bära ut sina lif, löpa de i galopp och ropa *Bejram Rambolu*, hwilket efter berättelse skal betyda: *Mine Bröder åkallen Ram*. Utan för staden wid Eßwen blir lifet brändt, men Hustrun behöfwer ej här at leßwande följa sin Man i elden. När man kommer ihog deras hälsofamma spis, och ändå så många lif ses brinna, så

måste man sluta det många 1000 Gentiver i Suratt ha sitt hemvist.

De hafwa och sina Santons eller lefwande Helgon, som willa skilja sig från allmänna hopen och med tofugt upförande göra sig hos Ram och hans bröder förtjente. Sådane, som Bernier beskriswit och astagit aldeles nakna i någon slags twungen ställning, har jag wäl ej sedt; men ofta får man se dem, som äro mer än halfnakna, med långt hår, som lindas fring hufwudet likt en Turban, hwilket i den orten måtte wara ganska beswärligt. Jag såg en gång en Novice af denna Orden, som tiggde på et underligt sätt. Han stälte sig för en Bod, at allenast trampa på jorden, och sedan han länge haft tålmod at lyfta up den ena foten efter den andra, så åtnjöt han i stillhet sina undfångna bitar. Underligt är, at håret på desse bleknar och får en halmfärg, men det måtte befordras af konsten, ty de af Mahometanernas Santons, som behålla sitt hår, behålla också derpå den swarta färgen, och ha derwid den förmånen, at de se ut, som Djeslar af första classen, ty håret står som en Enebuska fring hufwudet. Braminerna sägas ha många Arcana; i synnerhet är det derstädes nästan som wist antagit, at den berömde Pedra de Cobra är en composition, som de alena ha sig bekant, och kan hånda Gaspar Antonio eller *Pedra de Goa* och åtskillig Swin-Bezoar eller *Pedra de Porco* kommer från samma wärkstad. Der måste sökas någon utwäg at föda sig, när ceremonierna ej kunna föda en hel caste eller hufwudslägt. Deras händes, at ofta Braminer ge sig i tjenst hos förmögna Benjaner, dock salvo jure præminentia, ty Herren får då ej röra et Risforn, som betjenten skal äta; det blefwo då orenat.

IV.

Parsier eller Parther härstammande från de gamle Perser äro det andra folkslaget, som här bor. De ha efter Hamiltons berättelse i desß *New account of East India* blifwit drifne utur Persien långosedan. De dyrka Eld, Sol, Måne och Stjernor. Man kan intet förmå en Parfi at släcka ut ljuset utan med westande. En liten Gåse satt en hel stund och mumlade, jag wet ej hwad, samt knåpte med fingrarna öfwer en ljusbrand, som med flit fastades på golfwet, och hölt ej förr up, än sista quistan war utsläckt. Man får ej kalla dem Gavrer, ty Gaur, Gavre, Guebre eller Cafer betyder en fåttare, otrogen eller Hedning. De äro eljest måst hwitlätte af alla infödda, hurtige och oförtrutne, och blifwa i mindre årender måst employerade af Europeerna, hwartil kanske nöden drifwer dem, ty de leswa i mera betryck än Gentiverna: funna ej få någon tjenst; ha ej capital eller den makalöst långa erfarenheten af 1000 slags grep, som Benjanerna. Deras Qwinsfolk äro af försökt folk besundne wara, framför de andra, ganska obenägne til det, som strider emot ärbarheten.

Man skulle wäl tro, at hos dem i sådant tilstånd ej skulle finnas split i Religionen. Men der war en mer beläst än de andra, som hade funnit, at de ej sirade sit Nyår i rättan tid. Han fick anhang och tycktes af contrapartiet få förtret. Men det är ej owänligt, ty en Thomist och Scotist kunde i gamla dagar ofta ej skiljas åt utan luggar och örsilar. En tid såg man håldre en Jude än en Arminian; håldre en Siameser än en Jansenist &c. Wisja R. R. P. P. sägas i China öfwerskyla både et och annat, der de likwäl wille dömma en til Bal, som ej är ense med dem angående *conceptio B. virginis*.

Den 3:dje sorten äro *Mahometaner* eller, som Sjö-
 män kalla dem, *Morer*, kan hånda contract af *Mogor-*
rer, som betyder *Persianer*. Dessa äro til färgeren mitt emel-
 lan de för omtalte tvåanne. Deras Religion är den herr-
 skande, särdeles den Secten, som wördar *Omar*. Men
Ali måtte dock ha många tilhängare, ty wid en procession,
 som med mångfaldiga uptog, skedde d. 26 Nov. til åmin-
 nelse efter de 2:ne siste *Imaum* i *Persien*, tycktes wäl wara i
 det ringaste 2000 personer, alla *Mansfolk*. *Faquirer* eller
Ziggare-Munkar wid denna Festen woro mångfaldige,
 klädde i en wid *Tröja* af åtskilliga klutar och färger, med en
Mössa til skapnad lik en sockertopp. *Derviserna* tjena måst
 i *Mosqueer* eller wid andra tillfällen. En wis *Dervis* kom
 jag at sätta märke på, som förstod ceremonierna ganska
 wäl, i synnerhet blef han anliten at gå ut til de dödas graf-
 war. Han dansade hela wägen ut och in, och hade jämte
 sig, utom en läring, åtskilliga andra, som slogo på et slags
Trumma och derjemte sjungde *La Allah* &c. En *Santon*
 såg jag, som trocktes behöfwa en god dosis stryk för sin he-
 lighet. Han mortificerade sig dermed, at han gick split-
 ter naken gatorna omkring. Man skydde honom intet;
 twärt om hade han städse en hederlig *Mahometan* jämte
 sig, som tog emot och förwarade *almosorna*.

Utom den förenämnda klädedrägten på *Braminer* och
Gentiviska *Dwinsfolk*, äro måstedels alle om lifwet klädde
 i hwitt Bomulls-lärst. Klädningen består måstedels af et
 par *Tosfor*, som affastas utan för dörew; et par sida *By-*
ror; en kort *Skjorta*, frammantil öpen, utan på *Byrorna*,
 deröfwer en fotsid *Kock*, som går tätt om lifwet, men ryn-
 kas sedan som en *Rjortel* och har långa årnar, at de falla
 i rynkor fram på handleden. Den åtskillnaden är emellan
Mahometaner och *Hedningar*, at de förre binda liffstycket
 af *Kocken* under högra armen, men de senare på wänstra.
 Om lifwet ha de en *Bördel* af samma *Tyg* eller något bättre,
 hwar-

hwaruti en dyr Kuis, och omi lefnadsarten så tillsäger, en Dolk sättes. Under denna Gördelen ha Parsierna et snöre, som hos dem måtte vara et stycke af Religionen, ty jag såg i Dombes (en fläck nedan för Suratt) en Parsi, som, innan han hälsade på sina gäster, med detta snöret måtte sut Panna då han gjorde compliment för Mänen.

Turbanen är af allehanda färgor. Den gröna färgen respecteras intet. Men Suratt-Turban skiljes lätt från Persiska och Arabiska, ty fast än dertil fordras öfwer 30 alnar duk, sitter han dock helt nått åt hufvudet, undantagandes, at han har en stor walf öfwer högra ögat.

Swinsfolks drägt, wälförstående deras som man ser på gatorna, är deruti olika Mansfolkens, at Rocken är frammantil öpen, och går ej med något slag öfwer andra sidan. Men Byxorerna aldeles fotsida. Öfwer hufvudet och armlarna ligger allenast et löst kläde. Hos de fattigare af bägge könen äro kläderna kortare och trångare.

Bägge Könen bruka et sätt at hälsa: de lägga handen på pannan eller hufvudet. Somlige säga derwid Salam eller Salam alék. När mera undergiftighet skal betygas, lägges handen först på golfwet eller marken, dernäst wänster på bröstet, och sedan på hufvudet. På den oinnämnda Festen til Persiska Martyrernas ära såg jag et annat sätt, at abordera sina wänner: man lade hufvudet först på den andras wänstra axel, sedan på den högra och åter på den wänstra, tog sedan den andras händer emellan sina, och til slut förde handen til Pannan.

Språket, som Gentiverna bruka är Malabariska; Morernas en dialect af Arabiskan, hwilken oc Parsierne, såsom de nedrigaste måste lära sig, och dertfore äro så Parsier, som kunna sina förfäders tungomål. Annars kan man med bruten Portugisiska hjelpa sig fort i alla handelsstäder i södra Asien.

De äta sittjande på golfwet eller mattan och ha duken på samma taffel. Ris är i stället för bröd, dels kokat i gryta, dels knodat och bakat på en plåt, som flat-bröd i Bohuslån. Swad drick de förnämre bruka, wet jag intet säkert, men watn släcker de ringares törst; och om de åstunda något starkare, så så de Toddi eller astappad Cocos-saft för godt köp; desutan kunna rötterna af Hirs, efter P. Bonæventuras berättelse, äfwen inebriera. En besynnerlig inbillning hindrar det folket ofta at äta i fat med hwarannan. En Mahometan kan sluta en handel på 100000 Rupit med en Benjan, men kan ej bjuda honom til måltids, och heller intet gå hem med honom. Alla de Kåril, som en Bramin har i sitt kök, äro helgade, och få ej röras af någon utom Bramin-slågten. En tjenstaktig Parsisk Gumma, som wid förbiresandet gaf oss Myölk, wille ej tillåta, at hennes krukorna skulle komma på et kvarter när vårt glas.

Röttwaror ha de nog, men kan hånda de äro icke så hälsofamma, i synnerhet när man kommer i land från lång sjöresa, ty om man då följer appetiten, så kan man ganska lätt få en öfning *ανω και κατω*, at lifwet sättas i fara. Kan wäl wara, at Brama eller någon annan, som i början gifwit Gentiverna lag, sunnit denna spisen för Malabarerna otjenlig. Den listige Mahometh fann sin räkning wid at påbjuda åtskillige ablutioner, hwilka här äro wid wiså tillfällen oumgångeliga, om man wil undwika excoiationer, brännande och kanske något wårre. Den som om morgonen wil gå ut i Förstäderna eller ammars i Gränderna, får snart se, huru syflesatt man är at med wånstra handen twåtta barnen.

Utom nästnämde sjukdom, är ofta *Feber* Europeerna i möte. Fransmännen hade derigenom i början mist mycket folk, och, som de berättade, måste på slutet anlita Landsens Medici, som i hetig Feber aldeles ogilla äderlätning och Tamarind, hwilken wårt på långt när ej har den cre-

credit i Ostindien, som i Europa. Röda Sunden är en åfomna, som de måste få erfara i de warma länderna, hälst när wid, eller på land, i den varmaste tiden. Han synes med röda fläckar, som i Måfling, hwilka flia och sticka; slå sig på slutet ut i små blåsor, som ta huden med sig och gå bort.

De gamlas frictions måtte ej wara illa grundade. Alla, som ha råd och tycke i Suratt låta drängen froterra sig om astone, som måtte mycket hjälpa til circulation.

Med deras *Musique* är slätt bestält. Italienska stycken får man intet höra, men wäl framlande af Måfingsbåcken, små Trummor, somlige med en och somlige med 2 botnar. Blås-Instrumenter äro et slags råta Trompeter til 4 eller 5 alnar långa, som ge et wrålande ljud: De ha ock ibland et stort Horn, som kröker sig likt et S och hördes ej oftare än Nabab eller någon annan förnäm war i antågandet. Reveillen speltes på Flageolet från Castellet. En Zittra och Giga war deras Instrument, som tiggde på wens och accompagnerade ansöfningen med vocal musique. Annars bruka de södre Asianer måst en Martialsk musique, och det behöfwa de, ty doux ton torde göra dem än mera effeminés. Spartanerna hade kanske mer än gammal sedwånja til ögnemärke, då de cassetade en strång, som war öfwer wanliga antalet.

Deras Gycklare äro ej at förlifna emot Chinesernas, enär man tager undan, at de kunna tåmja en Cobra de Capello at han dansar. Då Morerna eller andra wilja ha något divertissement på landets wis, så låta de kalla til sig et band Danserskor. De heta så, men stå dock måsta tiden stilla, och siunga kärlekswers med några oblyga åthåswor. Detta tidsfördrifwet är ofta beswårligt för Gramarna, ty de derwid brukade Måfings-Instrumenter lämna dem ingen nattero.

Blå ögon har jag aldrig sedt i södra delen af Europa eller i Asien förr än jag i Suratt träffade en Arab, som ej hade den wänliga sotsfärgen på Iris. De sägas ej wara så begärliga i Serailler, kanske de kunna aldrig bli så brillanta, men de bruna kunna heller intet så ofta bli afswarssamma.

Til *Gewår* ha *Morerna* *Sunt-Musqueter*, *Bogar*, *Sabel* och *Dolk*, den sista har en besynnerlig *Skapnad*, ty fästet består af två ämne stycken jern, som stå så långt ifrån hwarandra, at handen kan beqwämligen emellan dem fatta 2:ne tvårjern. Bladet är öfwerst wid fästet til 3 finger bredt, och ej mer än $1\frac{1}{2}$ quarter långt. De äro mycket mone om at ha sina *Gewår* blanka och fästet förfilradt. Desutan ha de en rund *concave-sköld* af *Buffelhud* 1 alm i diameter. *Pioner* eller de, som man, efter *Landsens* maner, både för heder och säkerhet skul, måste ha gåendes för sig, bära *Sablen* presenterad och *Skölden* på wänstra armen.

Huru wäl *Suratt* ligger til handel, kan man snart se på *chartan*. De *Arabiska* *fostbarheter* kunna der beqwämligen bytas emot *Indiska* och *Chinesiska* *tilwårkningar*. *Dlycka* är, at *Regeringen* ej är stadig. *Håfwet* ligger i *Dehli* och *soswer*, medan *Gouverneurerna* i *Suratt* bruka *nåf-rätten* mot hwarandra: Den starka *regnfloden* från *Maji* til *Septemb.* ändrar ofta *Bararna* eller *Bancarna* och gör *anländningen* swår: Af *Sjöröfware* är *farwatnet* så fullt, som *Östersjön* i *Wikinga-tiden*. Dese tre hinder utom andra borde göra wise *Europeer* i *Orannlaget* omhogse at draga *handelen* til sig, som kanske ej skulle wara swårt, om man wille lägga något å sido *samwetstwång* och *despotisk myndighet*, samt med mera *estertryck* sätta sig emot *Sjöröfware*, hwilket hittils med flit, som man säger, blifwit försammat af dem, som wilja wara *souveraina* både i *Östra* och *Wästra* *farwatnen*. Men detta oakadt löpa i *Suratt* många 1000 *Rupi* händer emellan för *Persianska* och *Chinesiska*

sta Sidentenger, Bomulls-lärfter slåta, randiga och rutiga; Cambay Agater, Cejlonsta stenar, som alltid äro mjuka, och ofta de dyrbara från Viliapur och Golconda, samt andra mångfaldiga Waror. Morerna, såsom måst Skyddade af Regeringen ha wäl en god del af winsten, men Benjanerna äro dock bland de slugaste Handelsmän i werlden, och som i så långliga tider Son efter Son lärdt och upfunnit allehanda knep, så kan man ej undra derpå. De måtte wara grusweliga och rare, om det, som mig sadet är sant: at när jag af en Benjan lånar 9 Rupi, måste jag betala 1 Rupi första månaden, i den andra, och så hela året igenom. Då woro ej underligt at Scha Abas wille ha dem från Ispahan, och antaga Armenianer i stället, såsom mindre olägenhet. At Köpmän der kunna komma til auferlig rikedom, såg man för några år sedan, då en wiß Köpman hade 19 gångande Skepp för egen räkning, men (som Mahometanerna uptogo för et tydeligt prof af ödets wälde) kunde ingen gång hinna til det 20:de. Denne sadet ägt en hel Arib eller 1000 Millioner Rupi, hwilket dock ej är troligt, när Nadir Schas infall ej räknades kostat Mogols rike mera, då alt war inberäknadt, som kunde utföras til wiß summa penningar.

Wigten är härstädes först en Candi, som håller 20 Mahn; i Mahn är 40 Sehr. En Sehr kommer helt när et Swenskt Skålpund. Deras mindre Wigter wet jag ej noga, men Guld och Pärlor wäges emot Semina glycines, såsom lätta, hårda och waraktiga. Wanliga myntet är Rupi, som wäger wid pass $3\frac{1}{2}$ qvintin, och har, som man säger, finare silfwer än Piastrer, hwilket äfwen Chineseerna i handel medge. En Rupi galler 48 Pois: dese äro af Koppar ofta oformlige och gälla hwardera 48 Kraftmandel. Myntningen förrättas med slägga och handkraster; således måste många Rupier spricka i kanten, och i Wärlarens hand ha en mindre flang, samt mista något af sit wärde. Der äro et

slags Rupier, som ha den hedren, at de blifwit nämde af Europeiska Numismatici, men den berättelsen, som jag hos dem låst är ej aldeles lifa, med den jag i Indostan hörde. Om den är riktig, så hänger det så tillsammans: Nur Mahal gift med en Officerare råfode en gång, emot sin tanka, at bli sedd af Stora Mogol Jehan Gir, som då han på annat sätt ej kunde behaga henne, genom tjenliga medel expedierade hennes Man, och änteligen efter många böner förmådde den högtbedröfwada at hållå til godo hans egen fång. At denna skönheten förstådt Sparlakans - Politiquen mågta wål, fingo Styf barnen förnimma. Jehan Gir förändrade då hennes namn och i stället för Nur - Mahal (Ljus i Frustrugun) blef hon kallad Nuri - Jehan (Werldenes Ljus eller Jehans - Ljus). Han gaf henne åfwen en gång frihet at låta slå Rupier med sit namn, och lade dertil den compliment, at hon då borde låta prågla derpå de 12 Himmels - tefnen. Dese Mynt äro redan i Indostan en raritet, af orsak, som sadet, at Morernas Fruntimmer stundom bruka dem til halsband, hwilket låter troligt nog, när man wet huru mycket Mahometanerna tro fascinationer, Amuleta, Stjernors influence, Talismans och dylikt. Rupier äro gångse öfwer hela södkanten i Asien, men, det som underligt är, fråmmande Rupier äro på många ställen wårwådade. En Bombay eller Pondichery rupi mister til 4 proCent i Suratt. En Suratta - rupi mister åter i Mahié. Öfwerhetens Förordningar tyckas ej wara tilräckelige at åstadkomma denna olifheten, ty Benjanen är för slug, at deraf låta binda sig händerna, när han ser af halt och förnyttning, det han kan winna. Wi nykomne hade ej allena den olågenheten, utan de, som redan wistats der i några år, woro ej eller dershöre frie. Denna proCenten är ej den enastie: När man ger sin Drång penningar at wårla eller köpa något för, så tar han deraf 2, 3, eller 4 proCent, alt som summan är stor til. Detta döljor han intet; det är en customada. Köparen eller säljaren måste betalat utan inwåndning.

Af djur finnas der wäl åtfylliga slag. Men en så torr jordmon kan ej föda många. Nabab hade en Tiger i en bur innesluten, som war af det största och iisfaste slaget. En liten stod på et annat ställe, som också hade tvåstrimor, men nosen, gång och ögon woro mera life en Warg. Wille man ligga i en Bondstugu öfwer natten; så är det ej owanligt at höra *Jackals* tjuta nära wid wäggen eller mattan. Nabab ägde ock åtfyllige Elephanter, som endast brukades när han eller hans Anhörige skulle solenniter wisfa sig. En händelse, wid wårt wistande der, wisar huru erkänsam Elephanten är: En Soldat i Holländsk tjenst war wan at gå i Gouverneurens stall och ge en gammal Elephant något af sitt medhårda Risbröd; en gång kommer han dit så full, at han tumlade under djurets fötter och der fönnade, men blef af Elephanten så noga bewakad, at knapt en Fluga fick komma när honom.

Håstar äro dyrbara djur i Indostan. De bästa måste siöleds hämtas från Arabien, der man ofta älskar Håsten mer än både hustru och barn. Om berättelsen är riktig, så köper man ofta Håstens stamtafla äfwen så dyrt, som sielfwa Håsten. Således är Saladin ej så myccket at lasta och wisfa Engelsmän ha en hög Herre at imitera.

Kameler ses ej många. Getterna äro af det slocköriga slaget. Orarna ha en knyl öfwer bogarne lifasom på Madagascar, Johanna och alt intil Strat Malacca. Sårren äro froknäsige och ha slockote öron; men deras ull är grofware och stråfware än det wårsta Geteragg, så at jag här blifwit fullkomligen öfwertygad, det et warmt climat ej strax gör fin och mjuk ull. Längre up i landet låra finnas *Gazeller*, som ej ännu äro rätt bekante. At hornen äro nästan öfwer alt annulata och gå i en spiral Linia, lærer Herr Archiatren redan sedt på det off- och defensive Gewår, som jag köpte af en Patan, och Herr Comm. Rådet Lagerström utan twiswel Hr. Archiatren tillsändt.

Som-

Somlige Tyfkar kalla Kalkoner Calecutische Hühner; Jag såg derföre efter dem, men fann dem ej mer än på et enda ställe, der de tyktes säga, at de woro i et främmande land.

De gröna Papegojor (*Psittacus cubicularius*) med lång stjert funnos hår til myckenhet. Den ringa hog, de hade at tala, ersattes dermed, at de så noga wiste, hwar de om morgonen, i sällskap med en hel hop små fogel kunde få frukost. Schafdar Cans hus war så bygt, at man genom några hol kunde meddela foglar det Ris, som ofta blef nekät menniskor.

För Wagnar och Kårror spännas Orar, dem de så sorgfälligt sköta, som en Hyrkusf sina hästar. Sjelfwa deras excrementer bli uphämtade, blandade med halm och brukade til bränsle; askan deraf är Braminernas sminck. At drifwa dem bruka de ingen piffa, utan på Portugisiska sättet, en kåpp med en spik i ändan. De ha en särdeles byggnad på Kårror: Axeln är af järn, knapt så tjock, som yttersta leden af lillfingeret, men sitter fast i hjul-axlen, och löper på ena sidan i underredan, men utansföre i en upstående, som tillika med twänne stråswor och en båge håller uppe Bambu-nätet och duken, der man sitter på, antingen med eller utan gardiner. Bambuerna gå sedan fram at distelen, och ge kusten tilfälle at rida grensle derpå som en sadel. Detta war ringare folks voiture. Armenianer och Europeer åkade i Carosser, men måst af den skapnad, som kanste war i mode år 1500.

De förnämre låta bära sig i en Paleki, som ser ut lik en Säng eller hängmatta bunden wid en krokug stång. Deras Fruntimmer äro inneslutne i et Skåp sammanflätadt af Bambu, som sedan höljes öfwer med dubbla dukar. På hwar sida går en stark svart Snöping med Sabel i handen.

Fast än Hundar äro Mahometanernes stygge, äro dock gatorne af dem fulle. Persierna ha en wis, högachtning för dem och det sadas at de för några år sedan i en stark hungers-nöd delte ut Almosor til dem.

Syrötter finnas ej der så mycket i husen, som på andra ställen i Ostindien, men från små bruna Myror kan ingen Tegel-wägg i öfwersta Wåningen fria en. Gentivernes achta sig noga, at de ej trampa ihjäl dem, utan spisa dem heldre med utströdt Poudre-Säcker.

Man säger, at i Gamron och Bassora skal wara större hetta än i Suratt, men då måtte hon der wara ganska stark, och då undrar jag ej på, at Holländska Betienter anse Gamron som en förlorad påst. Ännu i October Månad steg Swenska Thermometern til 37 gr. och, det som tryktes ha ännu mera wärkan på hålsan war, at Köld och Wärma ymsade starkt. En Florentinsk Thermometer wisade om morgonen klock. half 6 37. men steg klock. 2 om eftermiddagen til 75. P. Bonaventura hade anmärkt, at 3 dagar för och efter nytändning, war kallare än annars. Det är eljest sälsamt, at, fastän Orten är belågen så mycket norr om Linien, heter det likwäl Winter från Maji til September, efter det då rågnar, men de andre Månaderne räknas för Sommar.

Af Christne äro i Suratt *Armenianer*, de måste från Julka, som här hade sin Archimandrit. De äga åtskilliga Böcker på sitt språk, tryckta i Amsterdam. Äro bekante för sin drift och slughet i handel, och leswa wäl af sin winning, efter det är derstädes nödigt för en handlande at göra Figure. En del af dem gå aldeles i Moriska Kläder med Turban; somlige bruka likt sine Landsmän en liten Calotte och derofran på en swart fyrspitsig Sammets-Mössa med et 2 tumms högt bräm, som bak och framman til är öpet. Ha gärna sin Lifskorta från Christi Graf i beredskap.

Uf *Catholiquer* bo der Portugiser och deras afkomma. Det är märkligt, at ehuru sträng Inquisitionen är i Portugall emot Judar, så hade dock Juden Kohen i Suratt Portugisiska affairerna om händer.

Fransmännen låra willa uprätta sin der förfallna handel. Tre Franska Capuciner hyrde sig et hus och måste hjälpa sig fram som de kunde. Deras Superior P. Bonaventura gjorde stundom med sin kunskap i Medicinen conventet någon nytta, men han måtte ock utdela mycket Plåster gratis. Dese äro förpliktade at bli der qwar i all sin lifstid efter sina myndige Öfvermäns pålaga.

Holländarena ha här en Directeur med en Stat och Betjening, som hos dem i Ostindien är brukelig. Ryfko-Staten bestod af en Ziektoester.

Engelsmännens Huswud-contoir på denna sidan är i Bombay, men de ha dock i Suratt sitt Factorie med nödige Betjenter. En clergyman anses för onödig.

Judar äro der ock, som stå sig wäl. En wid namn Moses Tobias war i synnerhet berömd för sin gismildhet emot alla Religions Förwanter, så at hans almosor sades stiga öfver 40 Rupi om Månaden. En Cacan eller Skriftlård gick med öf som Passager til Tellichery, hwilken berättade at det länge eftersökte Sceptrum Judæ stodo ännu at igenfinnas, och at han hade fått säker kunskap, det et stort antal Hebræer hade egen Öfverhet i Africa wäster om Abyssinien.

I Suratt är wäl en Ammiral, men det är olyckan, at han ej har några Skepp at commendera. Engelsmän och Holländare öfwa Jus Ammiralitis på reddan och strömmen, så at icke en enda Skuta emot deras wilja får gå up til staden. De störste Handelskepp äro bygde aldeles på Europeiskt maner. Swarwid det är märkwärdigt, at
ju

ju äldre Skeppet är ju snarare blir det fraktadt, efter det har et lyckeligt öde, eller, som våra Sjömän säga, en god kölherre. De som måst brukas emot fiender kallas af Holländare Goerabben, af Engelsmän Grabbs; ha 2 eller 3 master, bygges och tacklas som våra Skepp, undantagandes at förstaswen är låg, spitsig såsom en Galere, at der ej allenast kunde sättas et par Stycken, utan ock i nödsfall et par Arar, at hjälpa Grabben öfver i stilla wäder. Gallivatter äro mindre och brukas såsom Grabber både til Sjörofweri och Köpmåns tjenst. De ha sällan mer än en Mast, som stupar 16 til 18 gr. föråt, och et segel, som et stycke ifrån ser trekantigt ut, men har dock föra hörn. Åswen sådana segel äro på lastbåtar, som kallas Hurri. Skeps-slupar ros med Arar lika Rakspadar, och äro, som de förre något spitsiga för och finala achter. På alla dessa fartyg, snedast plankorna, at de falla utöfwer hwarandra, och fästas åswen fins emellan med spik tillsammans. I stället för Dref och Tjåra bruka de Bomull och et slags tjock olja, hwilket skal göra dem så råta, at de ej behöfwa Pumpen så mycket, som de Europeiske. Det tråd, hwaraf de bygga sir a Skepp, lårer ej rosta järnet, så mycket som Eken, emedan de på inre sidan måste wäl nåda spiken, och dertfore äro våra korta och tjocka spikar dertil odogliga.

I summandet är folket ganska färdigt; jag såg en simma et godt stycke, och hålla i handen mer än $\frac{1}{2}$ lispunds tyngd öfwer watnet. Öfningen gör wäl mycket dertil, men kanske sättet åswen så mycket, ty de bruka ej mer tillika än högra handen och wänstra foten, och åter wänstra handen och högra foten, som lårer trötta mindre och wara säkrare.

Under den tiden wi lågo här, bleswo wi emot förmodan oanfåttade af Sjörofware. D. 20 Oct. 1750. kom allenast en Sjörofware, som man kallade Budgero, med et följe af wid påß 200 segel större och mindre på reddan. De sågo ganska wäl ut, på långt håll, men då de kommo öf när-

närmare och til en del lade sig emellan öf och landet, måste wi laga öf til at taga emot dem på tilbörliigt sätt. Dock de hade intet otalt med öf, utan gingo ester et par dagar sina färde, och låto öf wara i fred. Men man må intet tro, det de altid äro så höfslige. Några Gallivatter gingo i Sept. månad ut under bestödd af et Engelskt Skepp. Detta blef i war åsyn och de qwarliggande Engelsmännens, angripit af 8 eller 9 Sjörsware-Gallivatter, och hållit i ständig eld et par timmar, utan at någon för flodens skul kunde komma det til hjelp. Leven lyckades så, at de fingo tillfälle at swappa bort 2 eller 3 af last-Gallivatterna, och låto så Engelsmannen obehindrad fortsättja sin resa.

Wåra SuperCargeurer hade en gång någon förtret uppe i staden, hwaraf jag hwarken fick eller wille weta råta sammanhanget; til at bringa Nabab eller den, som der til war skulden, på andra tankar, sans nödigt at taga 3 Morska Skepp i qwarstad tils widare, som ock gick lyckeligt. Capit. Shiermans kunskap i språket och goda conduite gjorde så mycket at de med gods togo emot Swenskt wakt til desz saken blef bilagd.

Et par nyheter i Politiska Historien bör jag ej förbigå, fast jag ej kan aldeles gå i borgen för deras riktighet. 1748 i slutet af April månad dog Stora Mogol Mahometh Lue venerea ester Jesuiten P. Tieffenthalers berättelse. Hans enda Son *Achmet* född af en frilla kom ester honom, och war då på åter-marchen från Seranda, deräst han slagit Patannernas Armée, som från Candahariska bergen hade gjordt et infall i Rifet.

Persiska Rifets tillstånd beskrefs sålunda: *Nadir Scha* hade af misstankar låtit sticka ut ögonen på sin äldsta Son och utnämndt desz Broder til Esterträdare. Men när *Nadir Scha* på jagt war mördad, kom hans Broder son, som kallade sig *Adel Scha* och utrotade hela desz slägt, undan-

dantagandes en wid namn Scharock Scha, som war Nadirs Sonejon och Scha Hussleins dotterjon. Denna Adel Scha skal sedan warit mycket mild emot sina undersåtare, i synnerhet dem, som bo näst omkring Hispahan, dem han eftergifwit skatten på 5 år, och gifwit dem penningar til, at sätta dem i stånd til at bruka jorden. När Jus talionis äfwen öfvergått honom, bemäktigade sig *Scharock Scha Corazan*, och sadet ha bästa delen af Nadirs rikedom i sitt wåld: Solyman Scha, som tillsörene warit Scharocks be-
tjent, tog in Hispahan, och Ali Mehemeth Scha försä-
krade sig om Tauris. Prints *Heraclii* företagande blef
öf ej bekant förr än i Canton, der Armenianerna det
med glädje berättade.

Sedan wi här uppehållit öf 5½ månad och jag under
den tiden haft frihet och tillfälle, at wara 23 dagar i land
alt inberåknadt, lyfte wi d. 1 *Martii* 1751 ankar och seglade
nymsom med land och syd-wind til Mangulor, der wi d. 12 i
samma månad antrade med samma olägenhet, som på förra
stället och sedan ända til Canton, nemligen på öpen redd.
Der skulle dock ej behöfwas mycken kostnad at anlägga en
beqwämlig och säker hamn, som innanför det tränga in-
loppet kunde rymma en hel örlogsflootta.

Flåcken *Mangulor* är öpen, widlyftig nog, men
består måst af Trågårdar. Husen äro låge, bygde af en
rödaktig sammangyttrad sten, som i jorden såges wara så
mjuk, at han med ringa möda låter handtera sig, men
hårdnar up i dagen.

Takreglet är af samma skapnad, som i Suratt och
Cadiz. Tegelslagaren gör en utholad cylinder af wid påß
12 tums längd och 4 tums diameter. Denna skärs mitt i
tu efter längden, brännes i små ugnar, lägges på tafet skif-
tewis, at en rad wänder den concava sidan upåt, och den
andra upnedwänd täcker fogorna. Här så wäl, som i Su-
ratt

ratt lårer någon slags stark saltä vara i jorden, som upåter
hvitmeningen nederst på väggarne.

Utom en lifnelse af en hwit Elephant, som war ståld
på sina hjul, utan twiswel, at föras i någon procession,
såg jag ock et par Wagnar, som tycktes vara årnade at wid
samma tilfålle båra något afgudabelåte. Hjulen woro af
et stycke tråd $1\frac{1}{2}$ alm i diameter och tjocka derefter, samt så-
ledes mer ån tilråckeliga at froða de blindningar, som derun-
der wille förwårfsa sig sällhet.

Solket åro Hedningar; flåda sig som i Suratt, un-
dantagandes at det rödrandiga Bomullstyget hår mera bru-
kas, och at de gå barsota eller ha en tråsola, som med rem-
mar bindes fast wid foten, liksom Barsota-Munkarna, men
når de sitta til håst bruka de stortån, at fatta i stegbyglen.

Benjans-tråd (*Ficus indica*) åro der många och
stora, som med sergfållighet fredas. Rundt om år stora
och widlyftiga skogen, men man sade mig, at om jag spat-
serade dit, så woro jag förlorad, efter der skal wara en
myckenhet af de glupfaste Ligrar.

Jag hade allenast et halst bygn tilfålle at wara i
land. Den 17 Mart. gingo wi härifrån, och efter i Ca-
nanor ingen ting war at gjöra d. 18 gingo wi til Ma-
bié, hwarest wi stadnade den 19.

Denna staden eller Plantagen hörer Franska Com-
pagniet til. Ur utan för stranden och åmynningen betåckt
med en lång rad klippor öfwer watnet, at ingen owån kan
med en Jolle komma förbi dem. Til försvar åro åtskillige
skansar med höga murar, som i den orten betyder mycket.
Öfwerst på en af dem wore hår och der stådde stockar, som
på långt håll lifnade folk. Jag glömde at fråga, hwad de
dogde til, men de tycktes wara gånsta tjenlige til at fylla
luckorna, når manskapet skulle til walls. Detta woro et på-
fund,

fund, som wid sina tilfällen kunde gagna åfwen så wål som trästockar i stället för Canoner. Jag har nog hört, at annars trähuswuden sättas til Poster, men wiste aldrig, at de kunde gjöra et blindwärf i en belägring.

Solen stod här mitt öfwer huswudet på öf; Ristjan brakade faseligen, särdeles uppe emot Cardamom-bergen; Hettan war odrägelig, at åfwen de inländske höllo sig inne mitt på dagen. Förgiftet hos Ormar och andra giftiga djur lärer i hettan wara swårare til sin wärkan än i kölden, om det är sant, som i Swerige berättas om Ormslo och i Ostindien om Scorpionen, derföre afträdde mig Fransmännerna aldeles at löpa bort i buskarna. Och jag hade dermed ändå gjordt ringa nytta, ty skulle man skaffa den återstående uplysning i Hortus Malabaricus, så skulle man förstå Portugisiska och Malabarisiska namnen, som af B. Rheede äro blandade, och sedan skulle man nödwändigt wara der på orten under regnmånaderna, ty annars är den stenhårda Malabarisiska jordmonen föga tjenlig at bära hwarcken blomma eller frukt, och åter är den tiden för skepp ganska osäker på den Kusten för Orcaner skul.

J en så brinnande hetta doger ingen ting mindre, än at examinera en ört, om man ej har alla märken på stigrarna, ty när man et ögnableck håller henne i handen, wisnar hon och blir odogelig at lägga in. Detta lärde jag af en förtretelig erfarenhet förra resan, och tyckte altså nu bäst wara at gömma henne til Mästaren, derest ej desto flere af samma Species woro til hands. Den tjocka *Bambu* fick jag dock i sin wårt se här på et ställe. Han är knapt 4 samnar hög, men en twär hand i diameter, har en bar stam, och i toppen allena folia digitata. Desz talrika ar, som genom en stida bröto ut mitt på stammen, woro ännu i knopp. De andre Bam buer wåra til 6 eller 7 samnars högd, men äro ej öfwer en tum tjocka, ha grenar på stammen och folia pinnata.

Här hade jag ock tillfälle, at undra på en Elephant, som af sin Herre war utlegd til dagswårke, och hade då fått den syltan at utur watnet slåpa up timmer, hwilket han under en Gofes commando behändigt förrättade, och lade sedan stockarna så jämt på hwarannan, som någon dåldragare.

Om alla *Malabariska Orar* äro sådane, som wi fingo, så är ej under, at Hedningarna ej wilja äta deras kött. Blotta beskrifningen af dem kunde betaga de hungrigaste sin appetit. Om det felet härrörer af någon Oestrus, så är antingen orsaken eller wårkan långt swårare än hos oss. Kan wål hända, at detta delicata köttet war orsaken eller hjälpte til, at många af oss från denna tiden blewo så grusweligen plågade af nästan otaliga furunculis.

De fulaste djur som eljest sägos woro *Gentiviska Dwinfolk*, som ej hade mer än blotta lårskoden på sig: deras nakna och swarta kropp äger wål ingen ting retande.

J Mahié fik jag den rara Insecten, som har en lång strång emellan Thorax och Abdomen, och fins i min lilla upfända samling.

Fast än jag ej wil characterisera *Europeiska Nationerna* i anseende til deras upförande fins emellan i *Ostindien* bör jag dock ej förgåta, det *Fransmännen* öfwer alt bemötte oss med mycken höflighet. Wi hette altid *Leurs grands aliez* och *complaisancen* gick så widt, at wi i Mahié fingo begrafwa en af våra döda wid deras *Kyrka*.

Härstädes hade wederbörande intet satt eget hushåll, derföre måste hwar och en, som kom i land hålla sig sielf, så framt han ej hade besalning at gå i land, och som der war tämmeligen dyrt, så war bäst at hålla sig om bord.

Utom *Guldmyntet Pagoder*, som galler 4 *Rupier* äro silfwerpenningar *Rupi* som håller 5 fanó: Tar är af koppar och galler slifa.

De Båtar, som här i Mangulor brukas, äro platte i botnen, som en Skiff, och spitsige i ändarna. Man måtte uti dem hålla en noga jämnwigt af fara för Kantring. Men det sadet, at i Mahié, måste de Malabariska Roddare betala lif för lif, i fall en Europé i deras följe skulle drunkna.

Wi hade fått af förenämde örlika kreatur nödigt förråd, och andra tjenliga waror om bord d. 21 April, då wi gingo derifrån och timade oss intet särdeles, mer än at d. 23 dito Stor- och Förstång gick öfwer bord. Denna skadan blef snart uprättad, men 4 Skepps-gåsar blefwo med det Jamna aldeles borta. Sedan gick resan wäl til *Queda* i Strat Malacca der wi sålde ankar d. 13 Maji.

Landet är här et godt stycke från stranden ganska lågt, men öfwer alt bewurit med tät skog bland andra trån af *Tamarind*, *Carica*, *Glycine Abrus*, hwars Bår Malayer-na i brist af annan sten infatta i ringar, emedan en slåt gullring hos Asianer ej är i mode; et trå som jag ej kunde komma åt, men såg at det öfwan ifrån skjuter ned i marken, andra än de wanlige grenar. De kallas i Westindien *Mangroves* af Engelsmännen.

Wid utloppet af en stilla flytande Elf, låg et Castell, som ej ännu war fullbyggt. Ingenieuren hade wäl intet gäddt i Schola hos Vauban. Facerna woro parallela med courtinerna; muren så pass tjock, at $\frac{1}{2}$ dusin 6 ff kulor kunde gjordt breche. Innansföre woro anlagde Logementter, hwilkas taf tjente til Batterier. Stycken woro til en god del komne från et Engelskt Skepp, som så lyckeligen olyckades strax utanföre, at man hade tid til at föra så swårt gods i land. Ghuru slåt denna Råken ser ut i Europeernas ögon, är han dock tilräckelig at främma Grannarna här-omkring, endast med det, at han ser Europeiskt ut. Här såg jag några fångar, hwars hals och händer woro med widjor bundna wid en stång. De hade myntadt penningar,

och tycktes ej kunna wänta någon förskoning, men gäfwro ej det ringaste tecken til, at de woro försagde, hwilket jämte en dum hoglöshet måtte komma af inbillningen om ödet.

De öfrige husen äro måst bygde på stolpar 2 alnar från jorden, för hög flod skul. Wäggarna och golfwet äro ofta af klufwen Bambu.

Magmud Hussein Pascha, som war Herre på orten stod i lindrigt Vasallage, under Konungen i Siam. Han war mycket mån om at befrämja handlen i sitt land. War wäl sielf, som alla Malajer Mahometan, men tolererade dock både Hedningar och Christne. En Fransmans Enka fick ej lof at flytta derifrån, utan han lagade så, at hon blef gift med en Chinesisk Christen, på det ankommande Europeer måtte få tjenligt härberge, dem han gjerna wil wäna til sig. Dersöre kunde wi ej få så mycket Tenn, som åstundades, efter han wille ha något i förråd til de efterkommande Steppen.

Drar, Bufflar och Höns fås der för ganska godt köp. Skogen byser Tigrar, som sägas ej skada menniskjor, men då de ta bort Hundar framme wid husen, så måtte man ej wäga sig för långt. Markattor finnas der öfwerflödigt: en del stora, med ganska lång swans, grått hår, hwitt stagg och beckswart hud; andre små semicaudatæ, cauda deorsum inflexa: Et slags Papegojor (*Psittacus galgulus*) ej större än en Stegliska, ofwan högröna och inunder ljusgröna; ofwan på swansen och under halsen röda, näbbet swart. Somlige hade ofwan på hufwudet en blå fläck. När de sofwa, hänga de sig ofwantil i buren med hufwudet nedföre. De makalöst nått sammanwäfne hängande Fogelnästen funnos, men foglarna sågos intet. Din ej desse woro bygde på det sättet, skulle Markattorna hålla en förderfwelig hufesyn, men innan de nu komma til öppningen, så går den nedra delen som swagaste sönder, och gästen faller i marfen, utan at ungarna i sin ro bli förstörde.

J stört fins utom andra Giffar åtskillige slags Råtor. Om en af dem (*Cancer arenarius*), som hade sina ögon på långa stiftar, och beshynnerliga fötter, skulle tidit skada, då hon blef Herr Archiatren tillsänd af Herr Comm. Rådet Lagerström, skulle det gjöra mig ondt. Så länge hon war lefwande hade desz ögon så stark lustre, som trots en Olho de Gato. I Esswen och utanför är lafjetals Dstron, men ock hundradetals *Crocodiler*, som under floden, då watnet fyller alla de diken, hwarmed låga landet af naturen är igenomskurit, gå långa stycket up i skogen, at så snart man hörer något röra sig starkt i desse puppar, är bäst at skynnda sig derifrån.

Tenn fins ej på denna Herrens territorium, så wida man ännu wet. Men han har deraf Tull och stapelrätt. Det sadas, at på orten, der det finnes, blir det ej hämtat ur berg, utan gräfwes med sanden utur jorden. Det anses för bättre än Engelskt Tenn, åtminstone är det begärligare hos Chineserna.

Mynt äro Rupi, som håller 3 Cupang, denna 4 Condorin, alt af silfwer.

Den 27 woro wi segelfärdige hådan; uppehöllso oss förgäfwes utan för Salingor från d. 30 Maji til den 2 Junii; seglade sedan emellan de många täcka öjar i Sundet. På en af dem war en stenart aldeles lik Dlands sten, men gick i små tårningar ej öfwer $\frac{3}{4}$ aln långa och breda.

I början af Julii månad hinde wi få se China, gingo förbi *Macào*, blefwo examinerade af de Betjenter, som ha sitt tilhåll på Castellen wid det tränga inloppet *Boccatigris*, och anfrade wid *Wampo* d. 7.

V.

Den 17 *Martii* sände jag med en god wån suiteu af förra berättelser och wil nu ge wid handen hwad jag sedt i *China*.

När man första gången kommer til detta landet, är det liksom man kommo i en ny werld; ty nästan all ting har annat utseende, än på andra ställen, deråst ej. *Climatet* pålagt en nödwändighet at lifna andra.

Ståren äro intagna af otaliga *Fiskare-Båtar* och redskap, långt ut i sjön, at man strax kan gissa hwad myckenhet folk der måtte wara i landet. De *Skallota* och obebodda öjar, som derpå möta, tyckas wäl ge en andra tankar, men kommer man längre up, äro dalar och slätter witten til inwånarnes antal och idoghet.

De lågländtaste stälten beredas til *Risåkrar*, efter *Risen* fordrar wäl watern, som uppfoden meddelar utan brukarens möda. Dessa åkrar äro åtskilda med så stora diken, at man under floden med små *Båtar* kan fara dem emellan. De säas och bärgas här 2 gånger om året; *Risen* galtras i upwårten och omsättes i ormlinior, at watern så mycket bättre må komma åt roten. De, som ej ha den förmonen at watern sielfsmant kommer på deras åker, måste bära eller leda det dit eller fordra det up med machiner, af hwilka Hr. *Wilh. Chambers* förra resan tog ritning, och, kan handa, communicerat med sak. Hr. *Bar.* och *Swer-Intend. Hårleman*.

Den del af marken, som bär upføre lämnas ej eller obrukad. Der äro backar, som stiga up til 40 gr. men äro delte i affättningar, hwilka besättas med *Convolvulus Batiatos* (*Dioscorea*), *Gossypium*, *Sockerör* och mångfaldigt annat efter årstidens och jordmonens beskaffenhet. Så snart regn kommer, fångas det strax up och ledes från den

na affättningen på den andra. Bli det för mycket, så öppnas aslopps-diket til fri genomfart. Ut de bruka gödsel, märkes wäl af des flitiga samlande i Canton och de stinkande Sampaner eller Båtar, som dageligen gå förbi Keppen. Men på de näst wid Keppen liggande åkrar sågs sällan annan gödsel, än Risrötter, som med den widhängande leran kastades på den oswar belågne spat-blandade jorden.

Swad som til Uker eller plantering ej kan nyttias är med Trå bewurit, om det för högd och torr Jordmån se kan, men en god del är intagen til Grafställen, och man kunde snart tänka, at Chineserna handla emot sina egna maximer, i det at så mycken Markt af Begravningsplatsarna görs onyttig, efter ingen Graf får rubbas. Men derföre blifwa många begrafna i branta backar eller eljest obrukeliga ställen. Och den hedren, Barn och efterkommande bewisa Föräldrar och Förfäder äfwen efter döden, måtte anses för en påfölgd af den oinskränkt lydriad de äro förbundne til under lifstiden, som lägger grunden til en stark Subordination och undergiffwenhet för Öfwerheten, utom hwilken det skulle vara omöjeligt å den Orten at styra en sådan myckenhet af bångstyriga och wanartiga Underfätare. Dese Grafwar ha måstedelen en liten öpen öfwerbyggnad af sten, som går nästan i en half-cirkel, och har en liten niche hwaruti Rökfatet sättes. Af kostbarare Graf-byggnader såg jag ej mer än en norr om Staden, som täckes af twenne runda hwalf och är igenmurad.

På wisa höga backar äro upreste 8:kantige Torn, som alla äro nio Etager höga, nästan jämnwida, med gluggar på sidorna och slutas med en spets. Dese sågas tient til Wård-Torn i ofredstider. Derföre äro de stälte på sådana håll, at teknen kunna beqwämligen synas från et til annat. Mindre Torn får man se i Byarna, fyrkantiga 3 Etager höga, men dese sade Chineserna wara Pagoder.

En bland de första omsorgerna man derstädes efter ankomsten har, är at få en Bantishall - Bygd; det är et förborat stort Hus af Bambu och Mattor på en dertil anwist Holm, under hwilket förwaras reserve-Gods och det som om bord är mindre nödigt, eller wid lofsande, Skeppets rengörande, inlastning och stufwande kunde vara hinderligt. Holländarna säga, at de ej willa onödigt kosta Penningar på en Banks-hall, andre säga, at Chineserna ej willa lämna dem den friheten. De nästa Djar locka dem snart i Land, som så länge, som wi, flutit på watnet. Franse Eyland, der Fransmännen ha sina Banks-halls, är nästan det endaste, der man har någon frihet, och der wi plåga begrafwa våra döda. Men man måste ej gå för långt särdeles ensam, ty snart kan det hända, at man blir plundrad til bara froppen. Europeernas nåsvishet och nyssfenhet är wäl ej at ursäkta. Men Folket i Landet ser ut, som de ej skulle behöfwa prætexter at wäldföra sig på de Främmande, när de kunna vara dem öfwermågtige.

På half-annan Swenskt Mihs wäg från Ankar-platsen til Canton, måste man wid påfordran låta visitera sina Saker och Kläder 3 eller 4 gångor. Tullbetjenten, som ständigt ligger i en Båt wid Skeppet, ger Förteckning på hwad man har med sig och hwad deröfwer fins, är de jure confiscabelt wid de 3 Tullbodas på wägen, dem man måste lägga til, om man ej är i Slup med flagg. Elfwen är i förstone på bägge sidor instängd af Risåkrar, och detta är det olyckeliga Skede, der så mången brunstig Europée satt til hålsan.

Ju längre man kommer up, ju mera öfer sig antalet af större och mindre Fartng, som dels gå til och från, dels ligga stilla. Närmare Staden är knapt rum för dem i Elfwen, utan de måste förtöja sig achter och för och lägga sig i ordenteliga lång och twärgator. De som således tillbringa sin tid på watnet äro ej alle Siömån eller Sjöfare. Färjemån,

mån, som sin wiða tid gå och komma, äro många, Roddare än flere. De öfrige kunna wäl och wara Handtwärfare eller drifwa små handel, ha Hustru och Barn, Swin och Höns med allt sit Husgeråd i Väden, at de ej behöfwa eller åstunda komma i Land; ha ock öfwer sig särskilt, wiða af Regeringen tillsatta Uppsyningsmän. Om sielfwa *Cantons* Stad kan jag ingen ting nämna mer än, at han är i Anson's Voyage aftagen erichtigt (efter en gammal Ritning; som jag såg i Sverige innan L. Anson den gången gick från Engeland, och hwars original också är felaktigt) och at han är omgifwen med en slätt rund-mur, som är tämmelig hög, och har ofwanpå tåta slättgluggar, hwilket jag menar Herrar Ingenieurerna kalla crenaux. I Elwen äro trenne Holmar på samma sätt gjorde til Casteller, med den tillökningen, at innanföre är en Ca-vailler murad, och 2 wånningar hög, som kunde commendera både innan och utantill, samt tjena til retirade. Denna Skapnad ha ock de andre å landsfidan på högder anlagde Skantsar, och wiða at deseinen har sitt affeende på säkerheten men intet på Chinesernas Naturell. Af goda Officerare och fåcka Soldater kunde en sådan Räf försvaras länge nog i de länderna, men när Chinesen ser, at han har undflygt, så lårer han knapt gjöra några hjelte-wärf wid yttersta Påsten.

Swad **Sörstaden** angår, der Europeerna ha sina Factorier, är han genomfuren af många Canaler, och bygd så tätt, som möjligt är, at man äfwen et godt stycke ut i watnet har hus på pålar bygda. Quarteren äro stora och således tomterna smala och långa, hwarsföre ock indelningen måste wara rättad derefter. Grundwalen måste wara något kostsam, efter man har gjerna rånsterna neder i jorden, men åbyggnaden är ej särdeles fast. Här och där är öpet gårdsrum, och deremellan kunna underfundom anläggas golf för öfwer-rum, som ha ej annat

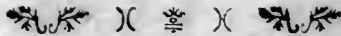
nat Tak än teglet. Trapporna ha samma fel, som i Suratt, at de äro trånge, stegen höge och smale. Der man ej får ljus från dörren eller öpen vägg, äro fönster af vråkt Perlemor, at Goa Domkyrka i detta målet ej bör räknas bland *Miracula mundi*. Båggarne äro kläddede med fint Papper, antingen hwitt eller målat, och pryddede med några Chinesiska eller Europeiska stycken. Hos Chineserna sielfwa hänger måstadelen någon Taffla med tänkespråk, och i et litet gårdsrum, som är nästan wid hwar kammar något sparadt til sång eller krukor at sätta växter uti, och något rymligt kåril för Snäckor, Gullfisk och dylikt.

Deras Pelare äro endast at uppehålla Sparrarna. Proportionen af delarna läser Herr Chambers ock ingiswit. En wiß Triumph-port tycktes efter ögnemättet gifwa $\frac{2}{3}$ af högden til medlersta porten; Sidoportarna hade emot den medlersta äfwen så mycket i högd och bredd. Bättre fick jag ej mäta honom, ty jag blef hindrad af Canaillen.

I Trågårdar får man intet se treillager, alleer, häckar eller figurerade parterrer, utan allt står i en naturlig confusion. I stället för grottor, resa de af en hålig stenart en liknelse af berg och klippor. Detta tycket för et wildt utseende i Trågård går äfwen til de små sångar och ört-krukor i husen.

Af de förnämsta *Pagoder* är en i Förstaden belågen, i en stilla lund, utantill af samma utseende, som de många andra, men högre och widlyftigare. Hon säges fordom tilhört Jesuiterna. Byggnaden och indelningen är aldeles efter Chinesiska smaken något raffinerad. I den första och lägsta delen eller förmaket stå 4 Jättebilder, af hwit, mörk, svart och röd färg, med sablen i högsta hugg. Detta ser intet Chinesiskt ut, ty, låt wa-
ra,

ra, at Chineserna fått weta hwad färg Americanerna ha, hwarpå jag dock mycket twiflar, så hade de wäl ändå påstådt, at den hedren, til at wara Afgudens Drabant borde dem sielfwa exclusive tillkomma. Dese bilder ha ock mer uppspilhade ögon, än någon Chines kan hinna til. Det torde wäl ha varit ärnat at betefna ecclesiæ R. universalitatem; et epithet, som de mera möda sig för än för de andre attributa. Innansföre är et gårdsrum, på sidorna inslutit af låga hus och frammanföre et högt frittstående hus tåmmeligen widt, mera bredt än långt, som i andra Pagoder. På en kring hela huset gående trappa, åswen som söder i Europa, stiger man til dören, men får ej gå derin, hwartil jag ej wet orsaken och wil ej åsventyra gissningen om de bilder, som knapt kunde i så mörkt rum synas. När man gåde förbi detta, är åter et gårdsrum, som delas af en Canal, och på andra sidan står åter en Pagode 2 wänningar hög. I den nedre sitter på et Altare eller Sofa en Afgud tjock och fet, halfnaken, liksom storfrattande, i en owärdig posture med det ena benet under sig och det andra knät i wädret. Frammanför honom står et Kålaltare af jern, hwaruti brinna luntor gjorde af raspat trä. I öfra rummet är en Qwinnebild, sittjande med benen i kors under sig, nedslagna ögon och et modest mysande. Bägge dese Bilder äro öfwer wanlig menniskjo-storlek och öfwer alt förgylde. Utan för staden på en hög backe är en Pagode, dereft i Förmatet stå 2:ne hwita Håste-bilder. I yttre rummet sitter en liten Bild, som en Husfru med et Barn på armen; i det inre en större på en stol, efter Chinesiska sättet, med långt stägg och har framför sig 4 stående Bilder. I hwart hus, på alla Skepp och Sampaner ha de på bagbords-sidan et litet Capell, der de röka och sätta några Oranger eller dylikt; kan och wara, at hela Capellet består i et målat och ofta tonderriswit papper på sidan, och et litet Lerkåsil med

med affa och luntor derjämte. Sjömån och åfwen Dese-
beskrifningar, som man ser af de Vries aenmerkingen,
falla Pagoder Jofs-hus, ty när en Chines blir tilfrå-
gad hwad Belåtet heter, svarar han Grande Jofs i stål-
let för gran Dios. De wanskapeliga Bilder som Pin-
tos omtalar, har jag intet sedt. Bonzer, som tjena
wid Pagoderna, ha fotsida grå klåder, med wida armar,
hufwud och stågg rakat; swarta runda mössor. Twårt
öfwer Elfwen ligger en stor Pagod, der wål 100 Bon-
zer underhållas. De ha så widlyftig mark, at de kunna
så tilräckelig Ris, frukt och bete, för några kreatur, som
de sägas allenast föda och begrafwa. Dese ha i sitt egit
frå alla nödiga Handwärfare, och tyckas således ej wa-
ra andra til beswår. Processioner brukas ofta med Bil-
der, Masquer, Spel och Ghycklewärf. Men för öfrigt bry
Chineserna sig litet om både Afgud och Pagoder.

Folket äro til wårten olika, men högwårte äro få.
Hyn är gulblek hos Mansfolken; de bättre af Qwinkönet
äro blonda, men de ringare mer eller mindre solbrända.
Ögonbenen stå ut och formera med hafan en Triangel.
Ögonen kunna de måste ej lyfta rätt upp och man säger;
det den wanan, at bära barnen på ryggen med hufwudet
nedhängande, är ersaken til, at ögnelocken äro liksom swul-
ne, ty orbita är lik andra. Näsan är något platt, Låp-
parna lagom, och minen så sot, som socker, om de der
med hoppas winna något.

Barnen bli i början rakade, at befordra hårwårten;
sedan lämnas 1 eller 3 lockar. Mansfolken, som bekant
är, måste låta raka sig, undantagandes en pißka från hjes-
san, som flätas med 3 lockar. Deras nit för full hår-
wårt lærer tagit af; jag såg i Queda, at et par Chine-
ser der boende, som wål aldrig tänkte at se China, hade
hufwudet på samma sätt rakat, då deras Granne, som
och

och war Chines, hade på gamla sättet alt håret knutit i nacken. Ståggwårten wil ej fort för dem, kanske de och ej wilja ha annat än tunnstågg. När man frågar en Chines, hwad han wil ha för sin pissa, frågar han tillbaka, hwad man wil ha för sitt hufwud. Det är ej underligt, om man är rädd om en ting, som man aftadt i 20 eller 30 år. Dwinsfolk knyta håret öfwer hjeskan, och på det knuten må bli desto större öka de honom med löshår, och sätta deruti så många och så kostbara nålar, som de ha råd til. De äro mycket mone om, at håret är slätt och blankt, och deras möda dermed är, kan hånda, orsaken til, at det i åldren wil falla af. Wägge Könen låta Näglarna wära det längsta de kunna om det ej är dem hinderligt.

Många blinda får man se på Gatorna, och desse äro de endaste Tiggare man är beswårad af. Den almofa de så af Chineserna bestå i et stedblad Ris. Den annars måst gängse sjukdomen är frukten af deras kåttja. En alfwarsam Chines berättade, at den cureras per *τερυφωγία* alternis diebus, alternis jejunio i 100 dagar. Om det är sant, kan jag ej försäkra, men jag wet, at det är möjeligit så tilräckeligit förråd af den råttten. En Chines tar heldre penningar för sin afkomma, än fastar den i watnet för intet, hwilket senare jag ej kan twifla på, sedan jag sedt flere wråka omkring i Elswen, men om det sker med öfwerhetens tilstånd, eller icke, kan jag ej säga.

Klåderna äro wida och långa, hårpå orten måst gjorde af Gaze eller annat tunt tyg. Stöflarna af något slags sidentyg och stickade, med tjock botn utan klackar. På hufwudet har man en Hatt af sammanwäswen Rottang, och fodrad med Flor, som har en conist flagnad eller lik et täckfat. I toppen sitter en dofs af rödt hår, som på alla sidor täcker Hatten, och der öfwanpå en knapp efter

efter personens rang, den P. du Halde utmärket. Om
 Vintren brukas en rund Mössa af svart Sammet eller
 Sattin, med et litet bräm, och doffen af rödt silke, samt
 warmare liffläder. De ringare ha slätare tyg i kläderna,
 strumpor af Nankin, skor af samma tyg, utan spännen,
 och gå måst med bart hufvud. De fattigaste ha allenast
 Byxor och ingen ting mera. Dwinsfolken äro barhöfda;
 kläderna sitta något mer åt lifvet, men Snörlis äro dem
 obekanta. En Engelsman hade denna gången sin Fru
 med sig i Canton, och Chineserna kunde aldeles intet
 begripa, at der war någon proportion emellan den wid-
 lyftiga underredan och den öfra etagen. Deras skor äro
 spitsige, med styfwa klackar, efter de på dem måste stulta
 åstad, när de wilja flytta sig utur stället, emedan präß-
 ningen lärer betaga Lärna all styrka. De fattigaste ha
 ej mer än en sid Kost oswan på Byxorerna.

Hela werlden wet, at Chinesiska Språket är swårt
 at lära; men man kan ej nog föreställa sig det, förr än
 man får höra dem. Deras mångfaldiga Accenter äro
 en stor swårighet. Det ena ordet hugga de ut, som de
 wille tråta; det andra drages så långsamt, som tungan
 lādade wid gommen, starka aspirationer åfwen framför
 initial-consonanter låta ej utsäga sig af hwarje tunga.
 Annars ha Chineserna ej särdeles swårt at lära Euro-
 peiska språk, om allenast D och R ej woro. Dersöre i stäl-
 let för Doctor och Padri säga de Locta och Pali. D
 kunna de någorlunda komma ut med, men R är dem alt
 för beswårligt. Med de Swenske tala de måst blandad
 Engelska, eljest bruten Portugisiska, Fransyska och Hol-
 ländska, några få kunna ock litet Swenska. En Köp-
 man blef tillspord: Have you any Stockings? R. No
 habb. Man pekade på et par strumpor och frågade what
 is that? Oh! swarade han, telumbo, telumbo. När
 en sådan wil säga stor eller liten, säger han intet great
 or

or small utan grande eller galande och pequenini, och så i annat åtskilligt.

Hurudana deras böjelser och sinnelag äro berättas af andra. Jag undrar allenast på, at då deras andra härskande laster, egennytta, snålhet, finare och gröfre tjuvart ic. nämnas, så tala Millionairerna hel sparsamt om deras brutala lösaktighet. Man kunde tänka, at de ej fått weta deraf, men det är knapt troligt. Chineserna ha wäl så mycken försyn at de ej så cavallerement berömma sig af sina extravagancer, som en del Wästerländningar, men när man någon tid varit i Canton, så kan man snart förstå en och annan Latinsk Poët, som druckit af dyngpusen i stället för Aganippe. Någon torde gifva, at de anse det för en Peccadillo, hwilken ej så noga råknas. Detta woro en för hård tanka om H. H. P. P. De låra utan twiswel ej wela skymfa Nationen, ej eller nämna sådan styggelse. Ehuru det är, så kan man ej skylla på klimatet, hwartil en ofullkomlig Slutats likwäl kunde förleda en, ty hela Argumentet fastas öfwer ända när jag anförer exempel af Malabarer och de kyska Parsier, som likwäl i Suratt bo under samma stjernor som Morerna, och ha långt warmare luft än in Latio.

Courage ha de aldeles intet mer än då de wilja stjåla, så at de då wåga både rygghud och ofta sielfwalifwet. Men de äro dock hårdgirige och lönske, liksom alla små sinnen. Sacksamhet utan affigt, barmhertighet, försenlighet, och hwad som har blandning af ädelmod sökes hos största hopen säfångt; så at om Rochefoucault hade blifwit född och upfödd bland Chineser, torde han aldeles nefat, det någon dygd är til i werlden. Med allt det äro de ganska höfliga, och måste wäl så wara, när et af Rissens högsta Collegier har äfwen privata ceremonier til ögnemärke. Hålsningen sker på det sättet,

Ha
at

at man knyter vänstra handen, lägger den högra utanpå, sänker dem neder, bugar sig och lyfter dem sedan up. De, som blifwit wana wid Europeernas friare omgång, skaka allenast händerna således knutna, och säga Kin Kin (på Swenska sättet uttalt). Wid dören krusa de, om, hwilken som först skal gå in, och innan de sätta sig måste man ännu depensera några böner. Kommer man til dem, blir man sågnad med Théé, Syltsaker och kanske Europeiska eller Capiska Winer, alt som der ges hopp til handel. Man har frihet, at gå omkring i rummen, allenast man ej kommer för när Fruntimmers rummen, ty de äro swartsjuka, som alla Polygami. Detta alt och mera angår endast Köpmän och Handtwärkare. Huru det är med de förnämre, är mig obekant; hwad de ringare om dem berätta är osäkert at lita på, och blir ofta af resande tilöft med egna inventioner.

VI.

Sedan jag medelst Herr Archiaterns benågenhet blifwit liter bekant i Botaniquen och derjemte hördt och läst något om Baron Rheedes meriter, skulle det varit en oförsvarlig försummelse af mig, om jag utan upmärksamhet gådt hans Mausoleum förbi. Det hindret war derwid, som wid många andra tilfällen, at som det ej war anständigt för mig at hålla Pioner, måste jag passa på, när jag fick följeslagare, och de wille ej altid uppehålla sig, der jag tyckte något märkwärdigt finnas; när jag annan gång kom dit, woro luckorna tilslutne. Således fick jag ej skrifa af hela Epitaphium, men allenast det förnämsta, som jag längesedan skulle comuniceradt, om jag wetat at det förut war obekant. Det jag i hast affres lyder så: Hindrich **Adrian** Bar-
ron

ron Von Reede Ter Drakenstein Heere van OMEY
 - - - - Commissaris van de General Nederlandse
 Geoctroyerde Oostindiske Compagnie over OSTIN-
 DIA, Representerende in dien qualité de Vergade-
 ringen D. E. Heeren, Overleden d. 15 Decemb. A:o
 1691, op t' schep Dregterdam zeylende van Couchin
 na Suratta, op de hoogte van de Engelse STERK-
 TE bombay. Oud ongevaer 56 Jaaren. Efter det
 derpå orten ej är någon särdeles hemlighet, så kan jag
 wäl i Sverige tala ut, hwad som sades, nämligen at han
 har blifwit befördrad utur uselheten med et requiescat in
 pace. Det är eller intet otroligt, ty så ample fullmägt
 i en redelig Mans hand måste för wederbörande warit en
 hotande aspect. När man hört i Ostindien några A-
 necdoter, om förvaltningen af Holländarnas der ågan-
 de myndighet, undrar man ej på, at sillan någon blir
 ombetrodd at stöta Compagniets affairer, som ej wisar
 goda prof på, at han wäl stöter sina egna. Man kunde
 tro, at Swebbesälet skulle derpå ha inseende, men de
 ha från Vaderlant med sig den härliga Reglen: Leven
 en leven laten, som astyrker dem från strånga revisi-
 oner.

Med Herr Archiaterns tilstånd will jag fortfara i
 beskrifningen om wår resa och nu om Chinesernas öfriga
 förhållande.

Til djupsinnigt estertänkande äro de antingen odogse
 eller obenagne. Utstillige Europeer måste ock medge Msr.
 Loubre, at man i hettan är trög til at meditera. Men
 Cantonesernas application til handel är så mycket större.
 De äro outtröttelige at jaga efter winning, och ofta öfwer-
 dådige i sina speculationer, hwaraf ock många failisse-
 ments hända. Alla Menniskor willa handla, at när en
 Arbetskarl kommer från sitt arbete, går han om astone om-
 fring med något smågods eller tjussaker. Slugheten at be-

draga i Räkning, Mått, Wigt och Wahrans godhet ha de gemensam med många andra, äfwen som at uphöga sina Wahrer wid wiße conjuncturer. Säkert blir ändring i Prix Courant när Emdenska Skeppen komma dit. Til at sälja eller byta äro de alltid färdiga, men trögare at ge ut Silfwer för något, om icke för Stimulantia, som der ha bästa affättningen. Det är något besynnerliget, och som man ej skulle tro dem om, at de sätta ett extraordinairt wärde på Antiqua Målningar och Porcellainer. Jag falkade på en liten fuhl Théé-Kanna för hwilken man i Sverige knapt welat ge 3 Dal. R:mt, men Köymannen begärte 10 Stück von Achten och wisade mig stämpeln i botnen; at hon war gjord i en wiß Kejsares tid för 4000 Åhr sedan, liksom man til hjelp i Chronologien walt så ringa och bräckliga färil i den tiden. Denna dyrheten lärer wäl förorsakats deraf at Regeringen warit mohn om Antiquiteter.

Handwärfkare äro många, således flitige och i priset skälige, om man ej låter narra sig, som ofta händer en nykommen. Deras öppna Wärfstäder måtte ha den nyttan, at en Konst ej är aldeles obekant eller anses för swår af de förbigående, hwilket är en särdeles förmohn i Södra Länderna, som kanske i de Norra äfwen torde erhållas, om man aflade den wanan, at ej tillåta någon komma i Wärfstaden, om han ej wil köpa något, hwilken tyckmyckenhet och swartsjuka jag knapt tror ha kommit från de Swenskas Handwercks-Gewohnheit. Cantoneserne äro nog mohne om at arbetet ser wäl ut och kommer snart utur händerna, men ej så mycket huru starkt och godt det är; de ge det ej heller sjelfwa ut för det bästa och finaste, ty när de willa berömma sin wahra, säga de at hon är från Nanking: e. g. Nanking Silk, Nanking Ink, Nanking Fans, ja äfwen Nanking Hams.

Målarne skulle wara goda nog, om de kommo til rätta med fluggningen. På Papper och Glas får man der
wackra

wackra stycken, men ock så många otuchtiga ritningar, som någorstådes. Laquerat trä och emallerat Koppår fins knapt på andra ställen för det köpet. Bildhuggare i trä eller sten hörde jag intet af, men Portraiter af ler göras för stället pris. Snickare kunna nästan härma ehwad arbete man wisar dem. De ha få instrumenter, ty hwad skal han till ex. med höfswelbänd, när ofta foten gör samma tjensten? I fogningen gör dock limningen det mästa til styrkan. Smedernas arbete är ock förkient; när han will göra en ring eller mårta, så hamrar han henne intet rund utan bränner henne. Der finnas Wäfware i myckenhet, och de som för wäfningen tilreda Silket eller Bomullen: Desutan Tenn-gjutare, Gullsmedar, Porcellaines Ritare och lappare utom många andra.

Liktorns, och Nagelskärare bruka ett instrument likt ett litet swarfjärn. Barberare ha en makelös lätt hand till rakande, men en owan blir bestört, när de efteråt nypa honom i näsan och begynna at bulta med knyt-näsven i ryggen. Deras Medici tyckas wara achtsamma, när de kunna sitta en hel timma wid pulsen, men de måste ock betjena sig af Charlatans konst, då de deraf willa säga, huru många sedes Patienten haft.

Sura och swaga ögon säga Europeerna komma af Ris, som är den vanligaste födan. Kanske stanken bidrager ock något dertil. Utom Ris är Glåst och salt Fisk det almännaste, som skäres helt smält och tillika med Risen ätes med ett par pinnar. Men hos förmögnare får man Fogelbo, Hjortsenor och slika stärkande delicateffer. Emellan målen brukas Thee, Syltsaker, Bettle, Tobak, som är helt fint som snus och af bägge Könen rökas, utur en Måfingspipa. Chineserna tycka ock wäl om Opium, som alla Orientales, fast än det är strängt förbudt.

De wille gerna Spela Terning; ett slags Dame-Spel; med Trå-Kort och annat, men friheten at spela lårer wara inskränkt. Deras Gycklare äro ganska behändige: En tog fram ett stycke trä och efter några hocus pocus gjorde deraf en lefwande Orm och Sköldpadda. Comœdier ageras på gatan emillan 2:ne Öfwerwåningar eller på något annat ställe der Spectateurerna kunna få rum. Der ges wäl åtskilliga Barbarismer i Actionen, såsom at representera 2 Armeer med 8 eller 10 Personer, klifwa up på stolar i stället för högder, och dyligt; men dock äro de bandes, som bestå af bara Poikar, förunderligen färdige, så at de ofta hela dagen utan staplande agera, med orätteliga grimacer, ån siungande och ån talande, och det alt efter Tactt, så at wid deras såchtande och brottande måste de passa hugget och låta slå sig i marken efter så noga cadence, som i en Dans-skola. Somliga Passioner kunna de så lifligen föreställa, som nånsin Originalerna. En Poike skulle agera en sticken, swartsjuk, men sin Hustru undergifwen Man: Den andra en Hustru, som är något Coquette, men wet at bruka sitt wälde wid tilfällen, och är rått ils. Der wankade stryk i början, men när Mor begynte snysa, gråta och snysta, så at hela kroppen hoppade, kunde han knapt med många knåfall och til halfs blidka henne, och Freds-Articlarne tycktes ej wara honom fördelaktige. Instrumenter härwid äro ett par stycken små tråd $\frac{1}{4}$ aln långa och i ena ändan sammanbundne, dem man sätter på tummen och knäpper som Castagnetter och hålla tacten. Dess utom små Trummor, större och mindre Pufor, cong cong eller runda Måßingsbåcken, som en stekpanna; Twärpipor, Zitror, Metallfallmejor, råta lurar och ett instrument, som jag förra Resan upfände och består i en iholig half Sphaera med 13 eller 15 upstående Pipor, de der genom en darrande fallucka, emottaga den lusten, som blåses in i hohligheten. Om ej Pans mångröriga Herde-Pipa warit på sådant sätt gjord, så wet jag ej huru han skulle kom-

ma ut med 32 delar. Så slåta som deras stycken äro, så sätta de dock högre värde på dem än Corellis, och deruti måste man berömma dem, at om 5 eller 6 spela tillsammans, skal man knapt förstå, at det är mer än en, fastän Chinesiska musiquen skulle i hast wara en obegripelighet för sielfwa Roman.

VII.

huru jag budit til at lämna ute det jag redan sedt hos andra riktigt beskriswit; ser jag likwål af Stockholms Weckoblad för Åhren 1751 och 1752 at jag antingen litat förmycket på minnet eller på Titlarna i Engelska collection.

Chinesiska Alnemättet eller Cubit som det kallas, håller något när $14\frac{3}{4}$ Wårktum. Måhlfåril tror jag knapt ges, emedan nästan alla saker säljas efter wigten, in til Wed och Watn. 1 Pekul gör wid påß $142\frac{1}{2}$ R Swenska: 100 Catti gör en Pekul. Med desse wågas swårare Wårror: Silfwer, Guld och dylikt wåges efter Tehl, hwaraf 16 gå på 1 Catti, och innehålla 10 Mes, desse 10 Candarin, som wåga 10 Cas. P. du Halde anförer ännu 8 alt mindre och mindre Wigter, så at Sun, som är den ringaste, tyckes endast tjena för dem, som med knif och wigt wille experimentera, an materia sit divisibilis in infinitum. De ha, som bekant är, ej mer än 1präglat Mynt af Måsing, stort som ett Rundstycke, med ett fyrkant höhl uti; swarar i wårde mot en Cas Silfwer, men nu ge de ej mer än 8 sådane Måsings Cas för 1 Candarin; äfwen som Gull denna resan hade $14\frac{1}{2}$ gång wårde mot Silfwer för wißa orsaker. Simphun eller Råfningetaflan är en fyrkantig ram, som närmare ena sidan är efter längden afdelat med en påß, hwar-

A a 4

ige-

igenom sättes 11, 13, 21 eller flere pinnar, och på desse löpa Rulor 2 på ena sidan och 5 på den andra. De senare betyda 1, 10, 100 &c. &c. De 2 andra betyda hwardera 5 sådane emotstående enheter, 10 tahl &c. &c. Addition och Subtraction sker ganska snabt, men sedan går det ej så fort. Det är nu hwarken första eller sista gången jag beklagar at jag ej kan Rita, men, om jag mins rätt står ritningen i Louberes description de Siam, och förra Resan sånde jag up en sådan Simp-hun. At Skrifwa bruka de en Pensel, som de hålla perpendiculairt emellan Tummen och de bågge sista fingrarna på ena sidan, och stödja allenast handlogen på bordet eller papperet. Man skulle tro, det deras Skrifwande måste gå långsamt, men Penselen löper wäl så fort för dem, som Pennan för den snabbaste Europeiska Skrifware. De ha ock en cursiv Styl, men den brukas ej, utan i deras egna Kladdböcker.

Til at hålla 900,000 Cantonenser i tyglen behöfs så god författning som den Chinesiska. *Justicen* sker prompt, särdeles på särst gerning, men *Injusticen* ofta äfwen så. Ibland händer dock, at åtskilliga invändningar upstiuta satisfactionen för Europeerna, som ej gerna ge efter sin rätt, om den kan erhållas, och dertil äro Chinesiska Betjenterna sielswe wällande, som för en eller annan orsak full, ej wille taga sig saken rätt an. Prof ser man i Ansons Voyage. Men hotar man at på ett annat ställe söka rätt, så måste de fruchta, det deras Förmån åter på dem öppna den öma silfwerådren. At de ringaste Syflor, ja äfwen Mandarins heder sås för penningar, är så almant, at hwar man wet tala derom, och de wåga säga det på Theatren. En Besökare, som låg wid Skeppet, tog en wacker summa af Båtkarlen, som herbergerade honom, för den förtjensten, han kunde ha af Skepsfolkstet. Besökaren åter sade, at han hade gifwit Tullnären, och så lärer det gådt widare, at det ofta händer, hwad en af wårt följe sade, då han omtalt Portugisiska Tull-inrättningen: Den ser ganska wäl ut på
pap=

papperet, men doger i wärkställigheten litet eller intet. Po-
licen gör dock så mycket både i Staden och på watnet, hwa-
rest en wiß Officerare håller ordentelig ronde, at om nat-
ten alting är toft och stilla. De portar, som på gatorna om
nätterna tillutas, blifwa näst omkring Factorierna öppnade
för Europeerna, och om natten kan man gå hel säker, der
man om dagen måste achta sig för byrsäckstjuswar: Wär man
långre bort i Staden, så flyga stålsord och småstenar som
yrfnö fring dronen; och will man bese sig utom Staden, bör
man gå fort, ha följe och en god kåpp i handen. Smått
och plumpt Tjusweri straffas med wißa slag af Bambu.
Fångar sitta om huswüdet och ena handen slutne, så at han-
den ej kan komma til huswüdet. I Augusti Månad 1748
afmåttades några Rebeller wid Canton på detta sättet, at
med ett snöre gjordes ett dubbelt slag rundt om lifwet, och
för ändarne sattes hästar, som dermed reswo kroppen twärt-
af. Som annars förnämre och ringare Betjenter äro nä-
stan souveraina hwar öfwer sin underhafswande, så måste
ofta den brotslige wid mindre förseelse med djupaste ödmjuk-
het och på knå, ta emot stålsord, spottande i ansigtet och
dylifa mercurialier.

Äf odjur näst MennisKior äro *Tigrar*, som skola fin-
nas uppe i bergen, dem man måste öfwer, om man will
landwägen norr ut, och för hwilkas skull, man om winter-
nätterna ser hundrade tals lyctor avancera upföre de resan-
de til säkerhet. Hundarna töras ej mehr än ställa. Små
hållst Spanska Zundar älskas mycket af Chinesernas Frun-
timmer, och betalas wäl af deras Män, hwilket kan hånda
ock är en slughet. En wiß slags kärlek bör på något sätt fi-
geras. Det måtte wara en underlig cirkel, som snart kan
beskrifwa både Parabolor och Hyperbolor. Här fins
Bufflar, *Orar*, *Sår*, hwilkas swants är en twär hand
bred och lång; *Swin* i myckenhet, efter det är den allmän-
naste spisen. Några få *Hästar*, ty många behöfs intet, ef-
ter bättre Folk bäras i Portchaiser, och annat, som ej kan

föras i båtar, bäres på arel; och härutinnan wisa de annars wefa Chineser, hwad fördehl man har af handlaget. De gå lätt och jämt, lägga altid stängen på sned öfwer arlen: Således röres ej mycklebetet; de kunna lätt hymfa arlar, och 3 kunna bära lika på en börda, som är 2 förswår men 4 för lätt. Rattor äro nödige för de många råttorna skull. Chineserna kunna fåna deras godhet på färgen i ögonen, och des ändring, ty de säga at en katta 2 gånger om dagen förändrar honom.

Af *Wachtlar*, *Gåß* och *Zöns* får man derifrå godt förråd. Äfwen finnas *Siamesiska* eller *Purrhöns* med dubbel unguis posticus. Änder kunna på en båt födas några 100 och blifwa med wisa ljud, commenderade, at gå ut och komma tillbaka. *Cockado* (*Plittacus cristatus*) är ett slags hwit *Pappegoya*, med en gul tofs på hufwudet. Sällsynta *Djur* och *Foglar* komma ofta fahla til *Factoriet*, men man will ej gerna syna det, som man ej ser sig kunna föpa.

Så tunnklädde, som Chineserna äro, ha de dock plåga af ohyra. *Swedknott*, eller som *Sjömån* kalla dem, *Muskiter* (af *Mosquitos*) beswåra mycket *Europeerna* om natten, at man måtte stånga dem ute med *gardiner*, ty deras stynng både swida och swulna. Ett slags *Blattae* som våra kalla *Kacklakker* och *Engelsmännen* *Cockrodges*, göra i myckenhet följe till *Europa*.

Hwad wårter der äro, wet *Herr Archiatren* bättre än jag, men jag måste nämna, at jag ej sedt något *Cocos* träd fring *Canton*, och kanske det wårer intet så nära *Tropiquen*, ty hade det kunnat planteras der, hade det aldrig af Chineserna blifwit underlåtit. Wi hade med oss, på hemresan 2:ne *Thée-Buskar*, men bägge dogo ut, all sorgfällighet oachtadt. Det ena slaget war *Ankoi* och det andra *Soatchoun*. Ättsilnaden bestod deruti at bladen

bladen på Soatchoun wero lanceolata, men på den andra oblonga.

Chinesernas mindre fartyg kallas *Sampaner*. De byggas platte i botnen utan Köhl, äro breda och ej djupa emot längden; ha åtskilliga indelningar och utbyggnader, samt den beqwämlichkeiten, at man för regn och solstken sitter fri under Rormattor, de der emellan Bambu bogar liksom et hwall spännas öfwer Sampanen. Sådane torde ej wara otjenlige på något ställe i Mälaren. De blifwa ej rodde utan wreckade af en eller flere, och deras wreck-åhr har en skapnad artigare än man kunde förmoda af dem, som ej ha mera theorie i Mechaniquen. Den är sammansatt af tvåanne stycken midtpå, men något på sned, och leker på et rundt hufwud af en jernnagel; således wrider åhren sig sielf både på naglen och i watnet, och Karlen behöfwer endast föra den fram och tillbaka. Rodret har ganska bredt blad, hwilket ock lårer behöfwas, emedan sådane fartyg i brist af Köhl låra lystra litet och drifwa mycket. På de större Last-Sampaner har man desutan i bogen en styf åhr fastgjord, hwarmed man snarast kan wända sig i trångsten. Ankaren äro af trå, som bekant är, stundom jernbeslagne på ändarna, och ofta med et fly allena. I stället för stock sätttes nedre wid flyn et tvårtråd genom läggen, som gör samma gagn, efter wincklen wid hopsogningen är spitsigare. Seglen bestå af Mattor, som af flere Sprit utspännas; wid ändarna på dese Sprit äro linor, som löpa tillsammans i en Hanefot, at man med et omak halar an både Skot och Bras.

Deras Köpmanskepp, som äro ärnade at gå något långt utom-Skärs, äro djupa och tåmmeligen korta, til in-
emot 200 swåra låster drågtiga. Wi kalla dem Junker. De äro ock utan Köhl; ha måstedelen 3 Master, den största öfwer 6 Palm wid Decket utan skälning och stång. Stående godset är af flätad Rotting; Seglen hisas up med wind-
spel.

spel. Rummet är afstiftadt i flere afdelningar, men alla äro så tåte, at om en låcka skulle släppa vatnet in på et ställe, står derföre ej hela skeppet i fara. I stället för dref, ha de et slags Kalk, som jag tyckt vara blandad med riswen Bambu. Och som Chineserna äro alt för fåra i Drake = bilder, ju hiskeligare ju bättre, så blir äfwen flyglen derefter skapad. När man kommer om bord til dem eller går bort, ramla de på en cong cong; faller och upvaktning derwid weta de ej af. Matroserna klyfwa och lägga rotting i stället för plattning.

När Chinesiska Resfarens Sjömagt räknas af dess undersåtare til 9999 Segel, så skulle wäl en god del vara wid Canton, men det är allenast några stora Båtar, som ej skulle bära 10 = 12 pundare utan at siunka. Det är ej eller nödigt, at hålla fwarare Kronofartyg, så länge Chinesiska Regeringen ej wil eller behöfwer göra conqueter på söstidan. Af dessa Båtar ligga fring Europeiska skeppen 5 eller 6 stycken til wakt emot lurenträgeri och öfwerwäld. De Gewår, som på dem och annars brukas, äro stöddar af det makalöst nyttiga bambu, små Sablar, Pertuisaner, Bogar, Piquar af en förfärlig skapnad, ty spetsen är nästan en alm lång och aldeles lik bladet på en Wästgötha = tålgknif; små slangor, som stå på byglar. Det är annars nöjsamt at se wiisa Ambetsmän ro förbi hwarandra, så framt man har nöje i at betrakta menniskans sinnelag och den allmänna fåsån gan: En upjeller nedfarande har sin Flagg och sitt märke, hwaraf den andre strax känner hans numer, och om den, som ligger stilla eller möter honom är sämre, så låter han slå först sin cong cong, blir med samma Instrument swarad af den andre, och önskar tillbaka på lika sätt lyckelig resa. Nog kunna Chineserna göra Krut. Om de disputera Hålland, Italien och Tyskland första inventionen af tryckt etiquette och Krut, så torde de ej ha så galit. Men deras är dogligt til Fyrwärkeri och knapt til annat, ty det smäller och

och brinner wäl, men lämnar mycken kohlsfärg på papperet, och tycks ej kunna särdeles drifwa. Det är förunderligt, at man får Raquetter, Swärmare, Dykare, ja äfwen Wä-derböjor för godt pris i Canton, der folket är så styggt för Skjutgewär, at de fly för en swart Bambu-käpp som för Oden.

Om någon förut hade sagt mig, at på $23\frac{1}{2}$ gr. latitude kan, utan konst, frysa Is, skulle jag aldrig trodt honom, men nu måste jag tro mina ögon och Swenska Thermometren. Denna kölden war oss något beswärlig, sedan wi 18 Månader ständigt warit i Zona torrida, och nu lågo på en öpen Sjård, der Nordost-winden hade full magt. Från denna och mera swårigheter sluppo wi, då wi försedde med Chinesiskt Pass och Lots, samt beledsagade af en hop hwita Lunlare, d. 4. Jan. 1752 gådt igenom Boccatigris Sund, och d. 6 lämnat Skären aldeles. Wi woro så lyckliga, at wi d. 19 i samma Månad hinde til det stället, som Engelsmännen kalla *New Bay* och ligger i södvästra ändan af Java, at intaga nödigt förråd af det der besinteliga och ganska goda watnet. En ottondels mihl från landet ligger en Holme, som på Franska Sjöforten kallas *Cantaye*, hwilken jag nu årnade med flit bese, men den enda gång jag fick lof at gå i land, war der, til min olycka, högt watn, at jag måste wada til midjan, til at komma bort åt stranden, och hade til lön för min möda allena et stort stycke *Millepora*. Således måste jag nöja mig med at sitta och se på *Javanerna*, som äro Mahometaner, tala Malaiska, äro mörkbruna til färgen, låta håret wäxa til axlarna wid pass, men binda dock up det med en flut eller bast. De tugga *Bettle* til öfwerflöd och kunna löpa en mihl för en bit *Opium*. Deras Båtar ha ganska stora segel, men ock en bambu på ena sidan, som är fäst i 2 utliggare och hindrar Båten at kantra både med sin lätthet och tyngd. Javanerna föra om bord *Cocos-Nötter*, *Pisang*, *Pumpelmus*, *Lemkies* eller *Lemontjes* (af Holländarne och våra Sjömän så kallad).
Den-

Denna sista frukten fins til öfverflöd öfver hela södra Ostindien, och liknar mycket en Citrus; jag har aldrig sedt dess blomma, men hwarken Hr. Osbeck eller jag kunde finna någon, som war mindre än 10 locularis. Desutom hade med sig et slags groft brunt Socker (*e Palmis*), som ofta blir förbudit at köpa, emedan det förorsakar stark diarrhée; Höns, Fisk, Sköldpaddor, Sertularia och wäl arbetade Dolkar, hwilkas klinga går i flammor och såges wara förgiftig.

D. 21 Jan. gingo wi derifrån och försökte i Martii månad Caps wäder, som efter gammal wana war oroligt, blandat med storm och lugn. Wi sågo der en af de slags **Sköldpaddor**, som Engelsmännen kalla Hawksbills af hufwudets Skapnad, som är compressum, maxilla superiore adunea. Dess scuta ligga nästan imbricatim utöfver hwarandra; unguis pinnarum anteriorum 3, posteriorum 2: Skalén äro tjockare, brofotare och tjenligare til arbete än andre slag. **Swalar** bleswo wi ock warse, samt **Manneter** och et slags Zoophyton, som kanske kommer under samma genus. De Swenske kalla det **Bide = wind = seglare** (*Holothuria velificans*); Engelsmännen, *Man of War*; Holländarne *Besaentjes*; *Dampier Cuttlers* om jag mins rätt. Kroppen är intet mer än halfrund, står i wädret rätt up; har mångfaldiga längre och kortare tentacula; är gelatineux, helt genomskinlig fast blåaktig; lyser om mörka nätter; är förgiftig, som jag sielf erfarit, och så lätt, at han knapt sjunker i Spanskt Brännewin. Under Cap äro desse små, men i Wästerhasiwet större och många, särdeles i Mars månad. Gamla Ostindiefarare berättat sig sedt det, som Thevenot kallar Carnasse. Om det eller desse **Be = de = wind = seglare** skulle wara det rätta **Babarras**, som Hr. Comm. Rådet Lagerström på Hr. Archiaterns anmodan recommenderade mig in specie til efterspanande, wet jag intet.

Når wi kommo närmare Tropiquen wisade sig åter **flygande Fisk**. Jag bör ej förgåta, at alla de flygande Fiskar, som jag sedt öster om Cap, hade korta bröstfenor, men deremot äro pinnæ ventrales utspånade under flykten, annars kunde ej jämnwigten bibehållas. Der är ock et annat slag flygande Fisk, som har sina tentacula och sitt blåck, men, om det är *Sepia Loligo*, kan jag intet säga.

Denra gången kommo wi ej til S. Helena, utan sökte *Ascension*, der wi antrade den 6 April. Landet har ej friskt watur, mer än det, som någon gång regnar ueder, och är derföre tort och ofrukttsamt, och tycks endast af Försynen wara så skickat til Sköldpaddornas hemwist, och de Sjöfarandes förskifning. Getter, *Perlikaner* och mångfaldig Sjöfogel kunna dock triffwas, fastän der är faseligen hett om dagarna och kallt om nätterna. De så låga strander, der man kan komma i land, äro täckte med en hålig *Perlesand*, i hwilken Sköldpaddorna gräfwä ned sina ägg. Watuminstning eller tecknertil syntes ej, kunde ej eller synas för en ganska stark bränning, som ästwen i låsidan är så stark, at 1749 blef Slup med 4 Man borta strax wid landet.

I *Sargassos* råfode jag ingen ting särdeles, mer än det underliga djuret, likt ritningen af en *Spinnel*; kanske det är allenast *exuvia* af sielswa djuret.

Den 22 *Maji* singo wi tala wid en Fransman, som från S. Helena hade tidning om det stora fransfallet, som skedd under wårt utewarande. Det war besynnerligt, at en Officier af Franska Skeppet frågade, om de Swenska antagit *Symbolum Apostolicum*. När en Fransman har så slåta tankar om Lutheranerna, så kunde Spa-

Spaniorer och Portugiser anse oss som Turkar och Hedningar.

Den 30 Maji fingo wi se Wästra öjarna eller *Agores*, der något hwar hoppades få draga litet landsluft, men resolutionen blef ändrad; man höll af til Engeland, emedlertid fick *Skjörbjuggen* tid at gripa an både en och annan. Lycka war at Besättningen bestod af nationelt folk. Den 14 Junii fingo wi se Engeland, och, när wi der fått något grönt och fårstt at fåsta tånderna med, lämnade wi Dover d. 19. Den 26 Junii woro de *Skallote Götteborgs Skjår* i våra ögon de wackraste wi sedt på 27 Månaders resa.

Strömstad d. 3 Maji
1753.

OLOF TORÉN.

Register.

A.

A canthus ilicifolius	92	Angria	326
Achyranthes aspera	210	Ansigtemakaren	143
- - chinensis	205	Anthemis valentina	56
- - lappacea	206	Antirrhinum arvense	49
Adelphozion	83	- - bipunctatum	52
Adonis annua	56	Anthoxanthum odoratum	61
Africa	79	Anthyllis tetraphylla	52
Agave americana	43	Apelsiner	192
Agaricus chinensis	221. 36	Apelsinträd	135
Agrostis Indica	215	Apis chinensis	248
Aira	220	- - javanica	97
Aiqua	186. 191	- - violacea	54
Alcadrasser eller albatrasser	75	Apluda mutica	206
Ulibetärer 69. 300. 301. 303. 304. 308		Apocryptes cantonensis	131
Albula chinensis	237	- - chinensis	130
Allium subhirsutum	49	Apotheken i China	144
Ullmanacher Chinesiska	182	Aralia chinensis	233
Alopecurus hordeiformis	232	Areca cathechu	163
Alfne media	16. 46	Arenaria rubra	56. 60
Ullun	157	Arib	337
Amango	193	Aristida adscensionis	298
Amarimia baccifera	238	Aristolochia rotunda	45
Amaranthus tristis	218. 259	Armenianer	341
Ammi hispanicum	57	Aromas	53
Amomum zerumbet	277	Urrack	198
Anacardium orientale	207	Artemisia vulgaris	242
Anagallis latifolia	46	Arum Arisarum	42
- - monelli	56	- - maculatum	46
Anambo - barna	106	Arundo Donax	45. 259
Anas chinensis	261	Asclepias gigantea	93
- - nigra	81	Usta	194
Anchusa angustifolia	56	Ustien	84
- - officinalis	48. 53	Asparagus acutifolius	45
Andrachne fruticosa	228	- - aphyllus	45
Andropogon bicorne	47	- - falcata	45
- - fasciculatum	216	- - officinalis	45. 61
- - ischæmum	216	Asphodelus fistulosus	47
- - ischenanthus	216	- - ramosus	47
Anemone malvæfolia	47. 52	Asplenium Nidus	271
Anethum fœniculum	45	Aspensionen	286 &c.
Angeri point	89	Aster indicus	234
		Asterias	297

R e g i s t e r.

Astragalus boeticus	61	Bly	4. 119.	156
Atriplex portulacoides	45	Blommör gjorde i China		156
Averrhoa Bilimbi	191	Boca Tiger	114. 255.	266
Avicenna officinalis	207	Bodar i China	142.	143
B.		Botbindarebodan i Spanien		26
Baccharis indica	242	Bombay		342
Backea fructescens	231	Bomull	153.	218
Baj wålfoms	88	• = tyger		155
• • Pepper	88	Bonaventura		342
• • Lingri	88	Bonet 67. 279. 285. 286. 300.		
Balistes chinensis	112	• 303. 304. 308		
- - nigra	295	Bongoba		194
- - nigro - punctata	112	Borax		157
- - Monoceros	110	Borickor		35
- - scripta	111	Borrago officinalis	46.	54
- - Vetula	294	Boutsåj		195
Bambu	204. 347	Brabants hatt	103. 269	
• • rötter	194	Braminer	328. 334	
• • straff	182	Brasilien		320
Bananas	319	Briza elegans		246
Banca	106. 268	- - media		61
Bantam	104	Bryonia cordifolia		231
• • des udde	105. 269	Bryum		45
Bar i Cantons ålf	254	- - murale	16.	39
Barleria cristata	225. 235	Bråntorf		1
Barna upföstran i China	253	Brånwin Spanst		32
Barnlekar	203	• • Chinesist		197
Bartramia indica	232	• • torn		131
Basella rubra	249	Breder två	105.	168
Bassora	341	Bubbi		85
Batavia	104	Buffeloxar		188
Begravnigar	20. 235. 258	Buprestis maxima	207.	237
Begravningsställe	210	Buxoides aculeata		242
Benjans - tråd	324	Bytlius candelaris		48
Benjaner	328	Båtar Spanst		9
Braminer	328	• • Chinesist		124
Besantjes	65. 284	• • wid Funchal		323
Besökare	11	Bångsal		117
Betelblad	196	Bårg i China		261
Bibel Spanst	26	Bårgtårst		296
Bidewinds - seglare	284. 321	Böcker Chines.		150
Biscutella didyma	46	Bolder		200
Blechnum occidentale	222	Böner		43
Blindhet	199. 359			C.

R e g i s t e r.

C.			
Cacalia incana	234	Cassida nigra &c.	210
Cactus	319	Cassytha filiformis	243
- - Opuntia	36	Castaniolas	36
Cadix	11	Castor och Pollux	110. 282
- - Baj	8	Cateches Spanst	26
Caffe	199	Catholiquer i Sjina	179
- Honor Jawanska	100	Celofia cristata	136
Calabass	98	Centaurea pullata	46
Calamus	271	- - sphaerocephala	46. 61
Calendula officinalis	47	Cephalanthus orientalis	221. 242
Calla javanica	277	Cerastium viscosum	41
Cambogia	165	Cerbera Manghas	91
Camellia japonica	252. 279	Cerithe major	56
	280. 285.	- - argentea	210
Camphert	161	Cervus javanicus	273
Canalen	318	Chaetodon saxatilis	273
Canarie-Pis	64	Chamerops humilis	45. 46
Cancer	62	Charga	263
- - adscensionis	297	Chiton jav.	277
- - arenarius	351	Cheiranthus incanus	16. 41
- - chinensis	115	- - trilobus	42. 57
- - minutus	307	- - cheiri	53
Candi	337	Chenopodium hybridum	16
Cana	45	Chiclana	54
Canna indica	206. 220	China Kejsardöme	119
Canoner	184	- - namn	120
Cantharis chinensis	224	- - inbyggare	120
Canton	139	- - Regenter	121. 123
- - des fästad	140	- - ärofring	122
- - gator	140	- - Kejsares namn	122
- - stadsmur	140 253	- - Landskaper	123
- - lilla	255	- - waror	124
Cap de bonne Esperance	321	Chinam	125. 372
Caps duswor	75. 77. 321	China rot	162
Capsicum frutescens	136	Chineser	168
Carabus	51	Chinesiska handelen.	4
Carduus syriacus	40	- - landet sägs	111
Carex cespitosa	57	- - stångården	112
Carica	322	Chinesiska strumpeband	302
Carpesium abrotanoides	206. 252	Chiton	62
Cartas eruditas Feyo	22	Christne i Suratt	341
Cassia procumbens	210	Chrysanthemum coronarium	56
- - sophera	206	- - segetum	56
		B h 2	Chry-

R e g i s t e r.

Chrysanthemum indicum	246.	Corypha umbracylifera	276
251. 253		Coryphæna Hippuris	279. 307
Chocolade	32	- - equisetis	308
Cicada chinensis	207	Costus dulcis	164
Cistus Fumana	51	Cotyledon umbilicus	16. 39
- - tuberaria	51. 56	Cratægus Oxyacantha	61
- - falicifolia	51. 52	Crepis barbata	41
- - salvifolia	60	- - fætida	61
- - hirtus	52	Crinum asiaticum	94. 276. 281
Citrus grandis	98	Crithmum maritimum	40. 305.
Clematis chinensis	242	310	
Clerodendron fortunata	228	Crocus Bulbocodium	47
Climatet i Spanien	10	Crotalaria juncea	210
- - China	124	Croton sebiferum	246
- - Suratt	341	Crypthanthus chinensis	215
Clupæa tropica	300	Cunnus chinensis	190
- - chinensis	242	Curcuma chinensis	205
- - Myrtus	256	Cupang et mynt i Queda	351
- - Thrissa	257	Cynara humilis	56
Clupeola Jonthlaspi	45	- - scolymus	42
Coccinella	51. 228	Cynoglossum cheirifolium	47. 56
Coccus nucifera	94. 322	Cynosurus ægyptius	232
Columnæa chinensis	230	Cyperus odoratus	130. 224
Commelina chinensis	242	- - haspan	232
- - communis	242	Cyprinus cantonensis	119
Commædier Chinesiska	202	- - pelagicus	305
Compagniets förbåd	119	D.	
Comprador	113	Danserster	335
Conferva bullosa	48	Danska Steppet	255
Confucius	178	- - den	118. 228. 247. 254
Conojito	45	Daphne Gnidium	45
Convallaria chin.	220	- - indica	246
Consul Bellman	19	Datchin	166
Convolvulus althæoides	61	Datsäu	253
- - alfinoides	241	Dehli	336
- - Batatas	194	Delphinus chinensis	258
- - reptans	195. 235	Dervis	332
- - Pes capræ	92. 225. 277	Dermestes adscensionis	297
Conyza chinensis	238	- - subrot. atra	280
- - hirsuta	242. 231	Desman	157
Coraller	269. 272. 274	Diodon ocellatus	225
Cordia Myxa	276	Diomedea piscatoria	85
Coronilla securidaca	52	Djur i Suratt	339
- - litoralis	61	Doli-	

R e g i s t e r.

Dolichos finensis	190	Ziffa	261
Dolphiner	80. 279. 282. 307	Zifffogel	262
Dorado	308	Ziffmåfor	5
Draador	308	Ziffkare Chines.	113. 115
Dustwor Caps. <i>Se Caps-dustwor.</i>		Zjårilar	206. 275
Dyswels-træct	163	Zlotqwabba	305
Dynkirken	317	Flagellaria indica	276
E.		Zlygande fiff	65. 87. III. 280. 285. 286
Echeneis	72	Zlådermöff	105
Echinops Retro	48	Zlåff i China	187
Echium creticum	56	Foe - Secten	176
Elephanter	339. 346. 347	Fogelnåsten	164. 350
Elphenben	163. 299	Folkrifheten i China	172
Eldar på Java	88	Frans Ujland	118. 216
Epidendron amabile	271	Fransmän i Suratt	342
- - ensifolium	251	Fredrich Henric	107. 268
Eremita javanica	272	Frictiones	335
Eriocaulon sexangulare	238	Fringilla	103
Erythrina Corallodendron	93	Fritillaria Meleagris	61
Euphorbia Esula	48	Fruentimmer i China	142
- - exigua	48	" " Portugif.	320
- - falcata	48	Frutex baccis albis &c.	205
- - helioscopia	40. 48	Fron	259
- - Myrsinites	48	Fucus divaricatus	310
- - neriifolia	205	- - lendigerus	298
- - Origanoides	298	- - muscoides	298
- - Paralias	37	- - natans	303
- - Peplus	48	Fujenn	140
Exocætus	301	Fumaria officinalis	45
F.		Funchal	318
Fa	248	Fyrfötter	341
Factoriet	132. 136	Fyrguar	143. 201
Faj - je	130	Får Espanfa	42
Fajfjö eller Fajfjö	194	" " Surattiffa	339
Fayal	309	" " Chinesiffa	188
Febbar	200. 334	Fårgare	148
Fejoo	23. 24. 25	Fårniffa	148. 157
Fiador	138	Fårö - darna	5
Ficus indica	235. 324. 346	Fönfter i China	134
Fiff	15. 135	Förmörkelse i Manan	80
" " Iefwande	141	" " " Solen	302
Fiffa med mattor	130		
Fiffa med not	13. 131	• B b 3	G.

R e g i s t e r.

G.		Gungung	118
Galeopsis hirsuta	46	Gynclare	234. 335. 366
Galium Aparine	45	Gåß Chines.	189
Galivatt	344		
Gallingall	163	H.	
Gator i Spanien	17	Hafswatnets yrände	81
Gatt	135	Hafs-vrter	10
Gaur	331	Hagel	64
Gazeller	339	Handastögder	32
Genista angliea	58	Handels-skepp i Suratt	342
Genturer, Gentiver	328. 339	Handel	154. 324. 336
Geranium cicutarium	45	- - i China	4
- - gruinum	51	Happfejli	231
- - molle	47	Hattmakare	151
Getter	188. 322. 339	Hay	70. 281
- - på Assens.	290	Hundhay	78
Gewår	184. 336	Hedera Helix	54
Giftermål	20. 180	Hedyotis herbacea	245
Glecoma arvensis	47	Hedysarum coronarium	57
Globulus	108	- - gangeticum	206
Glycine Abrus	237. 337	- - Lagopodioides	216
Gnao	194	- - triflorum	220. 241
Gomphræna globosa	136	- - heterocarpum	220
Gossypium herbacum	218	- - pulchellum	231
Gostard	310	- - triquetrum	231
Grabbs	343	- - biarticulatum	233
Graswar Chines.	211	Helena S.	285
Graswårdar	324	Helicteres angustifolia	232
Granatbårgen	7	Hernandia sonora	278
Granattråd	129	Hetta	69. 341. 347
Grillo	54	Hibiscus mutabilis	129. 248
Grodor	187	- - ficulneus	205
Gryllus	233	- - Surrattensis	327
Grytor	143	- - populneus	272
Gråbo	242	Higuera del inferno	46
Grås i China	216	Himmelstecfn på mynt	338
Grås-sjö	303	Hippobosca nigra	297
Gujaves	173	Hippocrepis comosus	52
Guettarda speciosa	275	Hirs	324
Guld	156	Hollåndaren i Suratt	342
Guldsand	299	Holothuria velificans	321. 374
Guldsmeder	146	Hortus Malabaricus	347
Guldros-såder	213	Huampu	115. 129
Guldappersbåtar	180		Hun*

R e g i s t e r.

Hundar	341	Jordvästar	43
Hurri	343	Jordmän i Spanien	40
Hus i Spanien	15. 16. 17	" " China	217
" " China	142	" " Suratt	325
" " Suratt	326	Ipomœa Qyamoclit	136
Hushållning	184	Ipfida viridis	96
Hvassijf	280. 281	Iris Xiphium	47
Hwete	40	Ischæmum muticum	92
Hyacinthus ferotinus	45	" " aristatum	232
" " Monstrosus	45	Illa	60
Hyoscyamus albus	61	Juncus acutus	41. 43
Hyoseris radiata	57	Judar	342
" " Hedypnois	57	Jungermannia chinensis	221
" " Rhagadioloides	57	Junkare	106
Hypericum chinense	244	Jussiaea repens	252
Hypnum javanense	270	Justicia procumbens	235
Hypochæris maculata	61	" " purpurea	230
" " radiata	48	Ixora coccinea	220
Hårfrätten i Canton	140	Järnträdet	251
Hålamm	203. 252	K.	
Häppå	140	Kackelacker	109
Hårfogel	63	Kaj - jin	231
Håstar i Spanien	34	Kaj på y	225
" " Suratt	339	Kaling - fa	242
Högtider	180	Kalkoner	340
Höns i China	189	Kallwanfer	190
" " ifrån Guinea	322	Kameler	339
L.		Kanderin	167
Jackals	339	Kong	192
Jao	192	Kas	166. 167
Jasminum azureum	272	Kategnai	242
Java Land	84. 85. 104	Katjåa	242
" " Inwånare	90	Katong - qva	231
" " Huswud	87	Katå	242
" " Luft	85	Kattje	166
" " Rådjur	273	Kattor	270
" " Strander	91	Kausänn	249
Jean van Gents	282	Kilång	148
Illecebrum Paronychia	47	Kinam	243
Impatiens Balsamina	136	Kjå = je	260
" " chinensis	215	Klappers ö	87
Indigo	163. 218	Klippan S. Pedro	7
Ingefära torr och insyllad	194	Kläster Franciscaner	319
		" " 4	Klä

R e g i s t e r.

Blådebrägt i Suratt	332. 333	Lamium amplexicaule	47
" " Spanst	18. 19	Lampa	135
" " Manspersonernas		Lands end	310
" " i China	169. 171	Landsvägen wid Cadix	36
" " Drinnokénets	171	Lanius Afchack	227
" " Barnens	171	Lan-tå	111
Rockfa	246	Larva solani indici	222
Rengånfa	242	" " fenestrata	280
Roppar	156	" " + Lång-ann	234
Rorsning	20	Lattseo chinensf.	136
Rort	202	Latt-få	246
Rofu	248	Lau-fu	262
Reatur lefwande	4	Laurus Rom.	319
Rrigsfolkt	184	Lavfonia inermis	220
Rrigslepp Hållånd.	103	Lavandula Stœchas	52
Rrouårtstäckor	42	Lazari tråd	132
Rryddor	165	Lazur-sten	157
Rråfor Chinesiska	233	Leengao	194
Rulier	138	Lemur Catta	322
Rylat fåj	231	Leontfaj-irån	280
Ryrtor i Spanien	19. 20	Lepas anatifera	82
Råbl	161	Leyant-storm	54
Råja på Java	91	Leucojum autumnale	52
Rål Chinesisk	195	Leukåo	233
Råmm	192	Libellula	109
Råmm - hoång loåå	213	Lichen chinensis	221
Råmm - fatt	191	" " cristatus	42
Råo - Kaj - Kånn	250	" " Euphorbiæ	233
Råppna	187	" " marinus	272
Råång	190	" " parietinus	16. 39
Rårtor	340	" " pulverulentus	271. 277
Rold fæder om Linien	280	" " phyfodes	48
L.		Lif	329
Laamm	259	Lif-kistor	205
Laanfa eller Leenfa	136	Lif-proceff	210
Lacerta	275	Lingen	107. 267
" " chinensis	280	Ling-fåmm	191
" " chinensis	134	Linienß passerande	74
Lack-fa	242	Linnthji	180
Ladronen	266	Linting	113
Lagurus ovatus	48	Linum ufitatiffimum	47
Lakerare	148	Lobelia zeylanica	241
Lakerwert	156	" " plumierii	275
Lalari bång	268		Gods

R e g i s t e r.

Lods	73	Mangel Chinesisk	133
Lodsbning in i China	113	Mangifera indica	193
Lopa	193	Mangulor	345
Lophius tumidus	305	Mao	248
Lotus cytifoides	41	Markattor	274. 350
Loxia Cardinalis	16	" " Jawauska	99
- - violacea	16	Marmor	20
Luciparra	105. 268	Marrubium vulgare	47
Lupinus albus, varius, hirsutus,		Marstrand	311
luteus	56	Maſkar	309
Luta	259	" " i brød	84
Lycium barbarum	252	- - Boniter	300
- - europæum	45	" " ſom åta ſtepp	324
Lystehøgiden	249	Mat i Spanien	29
Lycopodium cernuum	221	" " China	186
- - nudum	221	" " Suratt	334
- - varium	221	" " waror på reſan	4
Lycopſis veſicarius	48	Mat i ſtallet for Lafan	90
Lysmaſk Chineſisk	224	Matricaria Chamomilla	46
Læſ-tao	191	Medicago polymorpha	42
Lång-ann	193. 204. 234	Melaſtoma octandra	212
Långhalsar	82	- - Malabathrica	220
Lågersmål i China	182	Melia paraſitica	278
Låjtang	166	Meloë variegata	50. 61
Låmjes trån	135	Memecylon capitellatum	293
" " deſ fruct	192	Merecurialis annua	39
Lårft af bark	236	Meſ	166
Lårſtyrman	283	Michelia Champaca	93
Låſten	266	Mimosa chinensis	233
Låtjes	192. 204	- - farneſiana	53
Løſ Chineſ.	193	Min-tao	232
		Mirabilis odorata	263
		Mogol den Stora	344
Macáo	113. 266	Mollugo pentaphylla	238
Madagaſcar	282	Monarda chinensis	240
Madera	318	Monopin	106. 107
Mahié	346	Moqvaj-fa	136
Mahn	337	Morer	332. 333
Mahometaner	332	Morgonbøn i Suratt	329
Malmucker	75	Morinda citrifolia	275
Malva rotundifolia	41. 46	- - umbellata	225
Mammea aſiatica	278	Morrøtter Chineſ.	194
Mandariner	114	Motacilla	102
Mandarin-fiſk	257		
Mandei-trån	42		

M.

R e g i s t e r.

Mulåsnar	35	Olivetrån	42
Murar i Cadix	12. 14	Olyckelig händelse	6. 283
- - Cantons	253	Omiscus	51
Musa paradisiaca	99. 153. 274.	Ononis	41
319. 322		Os-tao	194
Musca vulgarissima	297	Ophioglossum scandens	232
- - nivea	297	Ophrys insectifera lab. quadrif.	57
Muscus eller Zibeth	237	- - Adrachnites lab. trif.	55
Musique	335	- - bracteis cymbiform.	59
Mussaenda frondosa	225	Oricella	10
Musson	266	Orm böb	112
Myntforter	33	Ornithogalum umbellatum	52
Myosotis scorpioides	46	Ornithopus compressus	52
Målningar Chinesiska	156	Orobanche major	58
Målningar ned i bärger	89	- - ramosa	58
Mårkelse-dag	258	Ortega	46
Mölja	10	Oryza fativa	218
Mölnare	152	Osbeckia chinensis	213
N.		Ostron	260. 297
Nabab	326. 339	Ova Cochlearum	304
Namång	135	Oväder	64
Narcissus Tacetta	136	Oxalis corniculata	240
Nardus articulata	215	Oxar	322. 339. 340
- - ciliaris	220	Oxwachtare	40
Nerium Oleander	38. 206	P.	
Nieu bay	269	Pack fan ny	237
- - Eyland	88. 274	Packla	193
Nordkapare	6. 82	Pagod	153. 348
Norige	5	- - i Hålamn	203
Nordost wind	301	- - Canton	356
Nordsjön	317	- - Morsta	212
Nyctanthes hirsuta	205. 252	Pakock-fa	225
- - orientalis	136	Palamm	248
Nymphaea Nelumbo	194. 203.	Palankin	142. 235
208		Paleki	340
O.		Palimbancas flod	267
Ocymum gratissimum	232	Palma Baculus	270
Objur	201	Palmito	46
Okao	245	Palintrån (Phoenix)	41
Olam-sjö	248	Pangeká	230
Oldenlandia umbellata	238	Panicum arborefcens	206
Olja	17	- - alopecuroides	232
Oljefrå	259	- - brevifolium	215
Olivet Chinesiska	193	Pani-	

R e g i s t e r.

Panicum Crus galli	48. 215	Picaroner	9
- - dissectum	215	Piedra blanca	110. 111
- - patens	215	Pinang	163. 193. 319
- - glaucum	231	Pinus pinea	41
Papaj eller Carica	322	Pioner	326
Papaver Rheas	46	Piper Betle	196
Papegojor	16	Pisang	99
Papegojesist	274	Pistacea Lentiscus	58
Papilio	51	Pistia stratiotes	135
- - carolinianus	49	Plantago Coronopus	61
- - Lintingensis	11;	Plantains	319
- - Helenes &c. &c.	207	Poa chinensis	206
Papper Chinesist	174	- - angustifolia	234
Parasoller	150	- - malabarica	259
Parietarica lusitanica	16. 39	- - tenella	206
Paron	54	Poesie Spanst	21
Parfier eller Parther	331	Pois	357
Pastad nordostlig	69	Polo Candor	108. 267
= = Sydostlig	75	- - Nanka	106
Passagerare Spanst	62	- - Taja	107. 267
Passerina hirsuta	50	- - Tingey	107
Pastiflora caerulea	54. 319	- - Zapatha	109
Pavetta indica	272	Polygala ciliata	221. 242
Paulinia asiatica	248	Polygonum barbatum	219
Pecul	166	- - chinenses	206. 241
Pedra de Cobra	330	- - orientale	219
- - Goa	330	Polypodium cristatum	221
- - Porco	330	- - Barometz	221
Peleskan	291	- - parasiticum	277
Pelecanus aquilus	292	- - varium	248
Penningar Spansta	4. 33	Pompelmoser	98. 192
Penninge-rakning i Ch.	166. 167	Pompor	98. 193. 225
Perca chinensis	257	Pontal	58
Perdix fusca	16	Populus alba	13
Periploca graeca	209	Porcellaine	149. 155. 224
Persiska Niket	344	Porcos	7
Phalæna caput mort.	89. 234	Portulaca oleracea	298
- - fenestrata	206	Potatos Chines.	194
Phaseolus Max	191	Poterium sangvisorba	61
Phlomis purpurea	45	Prinsens ö (Prins Eyland)	88. 277
Phyllanthus Niur	244	Processioner	21
Physalis	46	Præar	97
Physis pelagica	284	Præster i China	154. 180
Phytolacca jav.	276	Pfidi-	

R e g i s t e r.

Psidium Gujava	193	Rosdjur	37
Pittacus	101	Roswor Chinesiska	193
- - javanicus	101	Rosa indica	129. 249
- - Cubicularius	340	Rosario	20. 329
- - galgtulus	350	Rosentråd	136
- - cristatus	270	Rota	7
Pumex cupri	289	Rottaner	271
Punica Granatum	46	Rubus fruticosus	57
Puerto de Santa Maria	33	- - parvifolius	259
- - real	54. 55	Ruellia crispa	240
Parlamento-arbetare	148	- - ringens	229
		Rumex Acetosa	48
Q.		- - spinosa	42
Qvaj-fa	250	Rupi	337. 351
Qvarantaine-båten	8	Rusin	32
Qvarnar	259	Råttor på Assension.	290
Qveda	349	Råfnebråde i China	162. 367
Qyongfong	284	Råfning Chines.	167
Qwickfilswer	157	Roswarepack i China	201
		S.	
R.		Saccharum chinense	248
Rana chinensis	187	- - pulviatile	130
Ract	198	- - officinarum	218
Radiser	193	Sagittaria	208. 253
Rakare	149	Sagu	164
Ramassera	149	Salicornia fruticosa	56
Ranunculus bulbosus	48	Sallat	40. 310
- - aquatilis	48	Salvia verbenacea	47
- - muricatus	61	Saltamatos	50
Religionen i China	175	Sam-nimm	191
- - Suratt	331	Sampan	124. 371
Renetter	192	- - för ankar	131
Refeda glauca	46. 61	Samsubrännare	151
- - lutea	61	Sandeltråd	165
Retamas	37	Sandsten Chines.	261
Rhabarber	162	Sangvis Draconis	164
Rhamnus lineata	219	Santons	330
- - Thea	161. 232	Satureja capitata	52
- - Oenopolia	238	Saupan gipp	242
Rhodes graf	327. 362	Scheriff	322
Rhus chinensis	232	Schoenus nov.	41
Ricinus communis	46. 52. 54	Scarabæus	51
Ris (Oryza)	162. 218	Scilla	
Risåfrar	128. 352		
Rochelle	6		

R e g i s t e r.

Scilla peruviana	64	Skator i China	233
Scirpus chinensi	220	Skapp Europeiska i China	116
- - glomeratus	203	" " deras hemresa	259
Scolopendra	259	Skinner	189
Scomber albicans	69	Skjuts	36
- - Ductor	73	Skvg	I
- - pulcher	67	Skolar	21
Scorpiurus falcata	56	Skomakare	150
Serophularia sambucifolia	57	Skråddare	150
S. Sebastian	8	Skyllpaddor 66. 97. 115.	293
Segelduvs . fabrique	60	" " Stahl	163
Sehr	337	Skällsord i China	252
Secter i China . 175. 176.	178	Skörbiuggs örter	238
Selleri	196	Skördetiden i China	38
Senecio vulgaris	39. 46	Smilax aspera	58
- - divaricata	234	- - China	248
Serapias	46	- - Saffaparilla	248
- - Lingua	59. 60	Snickare	146
Sertularia	260	Snäckor 98. 274.	299
Sherardia arvensis	47	" " rijswoen	272
- - fruticosa	298	Soisin - fatt	136
Shierman Capitain	326	Solanum diphyllum 205.	218
Sida spinosa	206	- - indicum	222
Siden . fabrique	152	- - nigrum vulg.	46
Sigesbeckia orientalis	231	Solens passerande 68.	302
Silene Conoidea	46	Soiffjädrar	156
- - nova	48	Solidago chinensis	241
- - pendula	48	Sonchus oleraceus	16. 46
Silke rådt	135	Sophora alopecuroides	275
Silkesånger	155	Sorles - barna	310
Simia	99	Sovaja	41
Simmande	341	Spanierer	18
Sinapis orientalis	193	Spaniska rör 103.	270
Sin - hao	260	Spaiswar Jawanske	103
Sisymbrium Irio	39. 46	Spartium monospermum 37.	41
Sitta chinensis	250	- - spinosum	52. 58
Sjujångai	135	- - junceum	60
Sjufdomar	199	Sparto	19
Sjögårds	81	Sparus chinensis	260
Sjöfat	66	- - javanensis	273
Sjö - lejon	80	- - - nobilis	257
Sjö läck - tao	242. 271	Spegelmakare	150
Sjörsfware	343	Spel i China	202
Skags Fyrtoorn.	5		Sper-

R e g i s t e r.

Spergula pentandra	53	Syngnathus pelagicus	305
Spermacoce verticillata	221	Såcker	157
Spinat	196	" " brunt	98
Springare	70. 93. 112	Såcker-rör	218
Språk Chinesf.	173. 360	Såja	161
" " Jawansf.	104	Såja-mån	239
" " Malaisf.	104	Sår	200
" " Spanstf.	27. 28. 29	Sebra forset	74
Squalus adscensionis	293	Sörjande	211
" " caninus	78		
" " conductus	70	T.	
Stadsporter i Cadix	10	Ta-fun	266
Statice Armeria	61	Taho ålf	115
Stellaria arenaria	48	Taj-hoang	162
Sten til hus	12	Tal Chinesf.	18
Stenhuggare	152	Tall Chinesstf	217
Stenriket i China	124	Tamarinder	193. 334
Sterna	109	Tanacetum Balsamita	53
" " nigra	267	Tang såj	249
Sticklack	165	Tannåa	131
Stipa	12	Tao-the	175
Stårnor på maskerna	110	Tapeter i China	134
(Se Castor och Pollux.)		Targionia hypophylla	45
Stormvådersfoglen	77. 78	Tast-spelare	234
Streff i China	182	Tau-fu	191
Strander i Spanien	41	Te	158 seqq.
Strat Banka	267	" " träb	265
Succoji - fa	208	" " drickande	196
Sugare	72	Tel	156.
Sumatra	88. 106. 267. 268	Ten	166. 351
Sundhets Collegium i Cadix	8	Tdassjö	195
Suratta rebb	323	Tenebrio	51
" " stad	325	Teneriffa	63
" " gator	326	Termometer	280
" " hus	326. 327	Tetradapa javan.	93
" " qvinsfolk	328	Teucrium fruticans	52. 62
Sun	195	Thlaspi bursa past.	46
Swalor	65. 108	Thollander assistent	289
Sampaner Chinesstfa	196	Thuja orientalis	136
Swin Chinesstfa	188	Tjapp-hus eller Tull hus	129. 132
" " Spanstfa	38	Tideråfning Chinesf.	183
" " själfböda	126	Tiggare i Spanien	13
" " förgifwas af peppar	127	" " China	190. 359
Span-pång	168		Tigrar

R e g i s t e r.

Sigrar	339	Ulva lactuca	298
Tiockji	259	Upupa	63
Tillæa procumbens	57	Urena chinensis	225
Tjän-jao	161	- - procumbens	238
Tobak	II. 36. 98. 318	- - finuata	93
" " Tursk	199	- - lobata	220
" " handel	318	Urmakare	152
Tophus	12	Urtica dioica	46
Torenia glabra	310. 220	- - nivea	235. 253
Torg i Canton	153	- - urens	46
Torn på Hufen i Spanien	16	Utanläsar i China	135
" " i China	130. 353	Utricularia bifida	243
" " Cantons	132	V. W.	
" " Bränwins	131	Wacktlar	190
Torvicho	50	Wagnar i China	141
Trachinus adscensionis	296	Valeriana cornucopiae	42
Tractering i China	204	- - chinensis	220
Tragopogon Dalechampii	47	Valteria indica	232
Trapa bicornis	191	Wampo	116
Trichomanes chinensis	222. 248	Wapn Chines.	121
Triton	82	Wagö Håla	I
Tropik-fogel	84. 285. 291	Waror som söras til China	163
Trumpetgräs	283	" " ut ifrån China	155
Tryffel Chines.	195	Watu	239. 280
Trädslag	143	" " wid Canton	196
Trågårdar	38. 41. 204	Watnets blommande	282. 283
Trån på Java	91	" " rutnande	69
Tsong	193	" " lyfande	80
Tångtäck	140	Watu, Meloner	193
Umlare	281. 282	Wed i Cadix	33
" " Indhwita	258	Verbascum Obs.	61
Turban	333	Verbefina alba	221
Turdus chinensis	309	- - calendulacea	221
Turturdufwoor Chinesiska	256	- - chinensis	242
" " Jawanska	103	- - lavenia	93
Tusch	157	Veronica agrestis	46
Tutanego	156	- - Anagallis ▽	56
Twärts i wägen	89. 269	Whomma	233
Tång-sjö	182	Whommaj	309
Täppens hatt	103. 269	Vicia lutea	46
Tärnström	108	- - Faba	43
Tättsjö	251	Vientaro	91
U.		Wigt i China	165. 166
Ulex europæus	58	Wigt	

R e g i s t e r.

Wigt i Suratt	337	Yedra	54
- - Spanien	33	Yerva de Santa Maria	53
Win Chinesiskt	197	Z.	
• • Madera	319	Zanthoxylon trifoliatum	242
• • Xerez	31	Zapatha	266. 167
• • plantering	42	Zinober	157
Vincoper point	87	Zoopterygius	306
Wind ständig halft år	108. 266	Å.	
• • Nordost	301	Ålfråkor	4
Winter Chinesiskt	255	Å.	
Viscum	210	Åbb och flod	10
Visite på hafvet	308	Ågg i China	189
Vitex Negundo	206	Ånder	261
- - trifolia	92	Ångelska Banken	266. 267
Volcameria inermis	231	Ångelsmän	311. 342
Wassång	154. 180	Åplen i China	192
Wäderketen i Spanien	62	Årter Chines.	190
Wårdshus	132	Ö.	
X.		Ödlor	134. 323
Xerez win	31	Öen Danska	118. 228. 239
Y.		Ögon med blå Iris	326
Yams	195. 286	Öl	198

Explicatio Tabularum.

- Tab. 1. BÆCKEA frutescens
 Tab. 2. OSBECKIA chinensis.
 Tab. 3. fig. 1. PTERIS femipinnata.
 fig. 2. UTRICULARIA bifida,
 a) cum fructu,
 b) flore.
- Tab. 4. PTERIS vittata.
 Tab. 5. HELICTERES angustifolia.
 Tab. 6. TRICHOMANES chinensis.
 Tab. 7. RHAMNUS lineata.
 Tab. 8. BARLERIA cristata.
 Tab. 9. GERARDIA glutinosa.
 Tab. 10. CARPESIMUM abrotanoides.
 Tab. 11. CLERODENDRON fortunata.
 Tab. 12. fig. 1. HOLUTHURIA vellicans.
 fig. 2. SCOMBER Ductor, p. 73.
 fig. 3. CHINES. HOFTÅNG, p. 147.
 a) Hel och hållen med sin ring.
 b) Foten utan ring.
 fig. 4. CHINES. MÅNGEL. p. 153.

Exemplaret kostar 10 Dal, 16 öre Rmt.

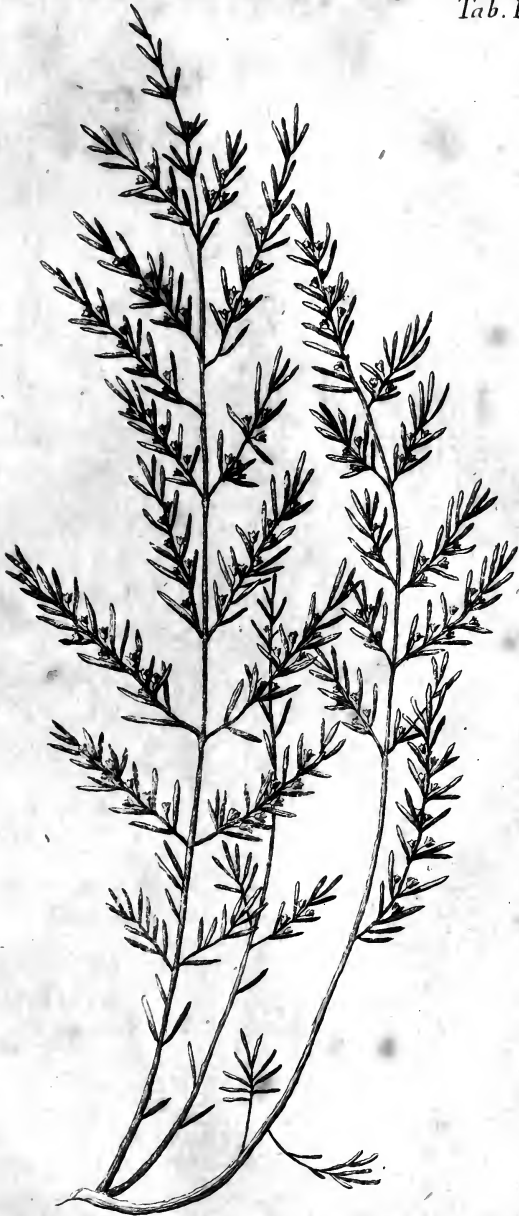

Fig. 3.

Fig. 2

Fig. 1

金香蘆

茶

茶

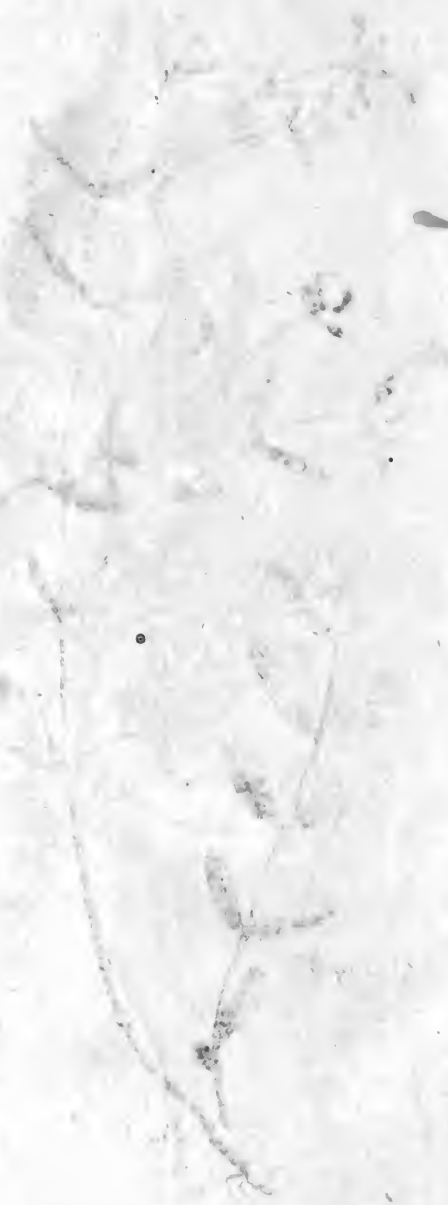

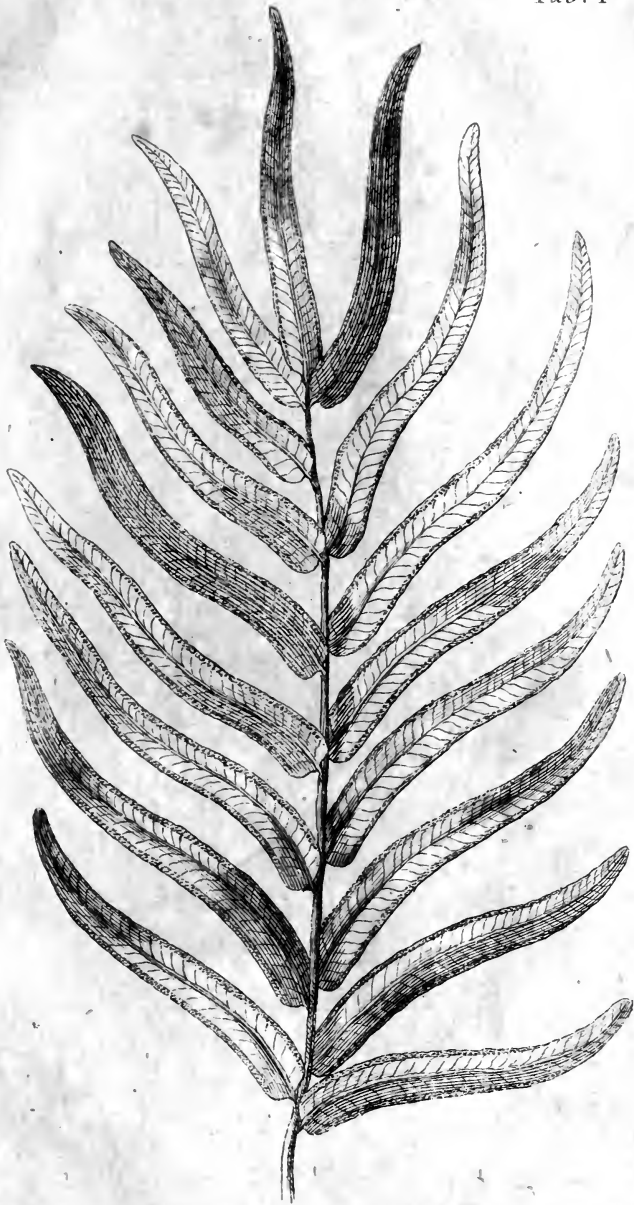
Fig. 2

Fig. 1

b

a

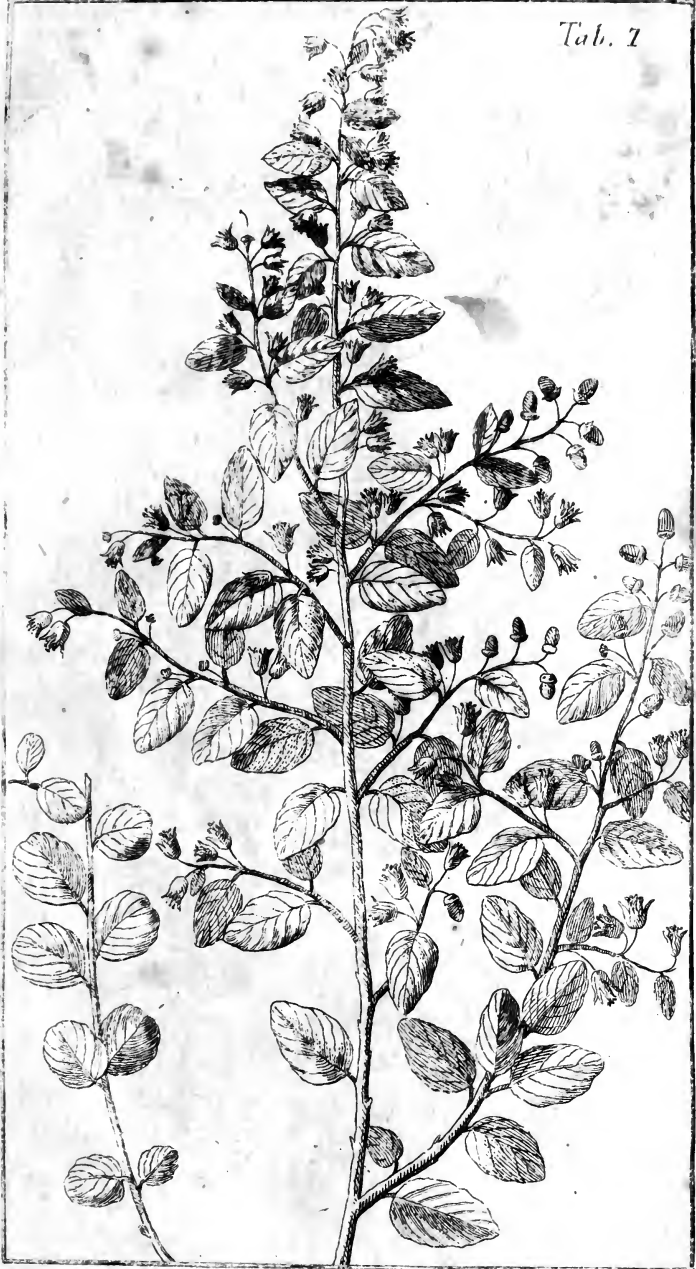

Tab. 6

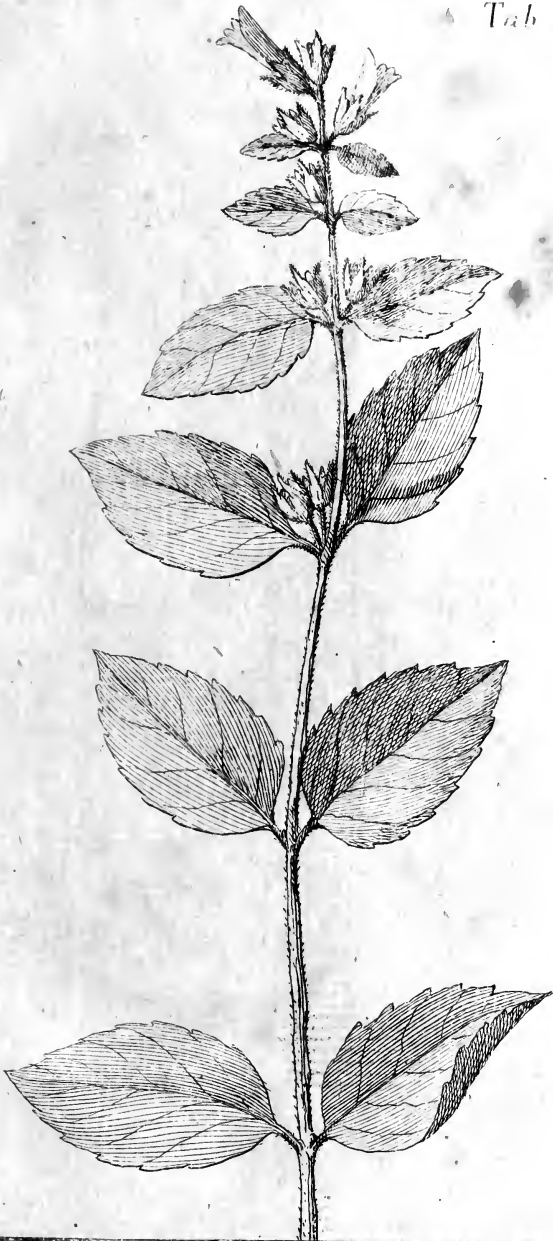

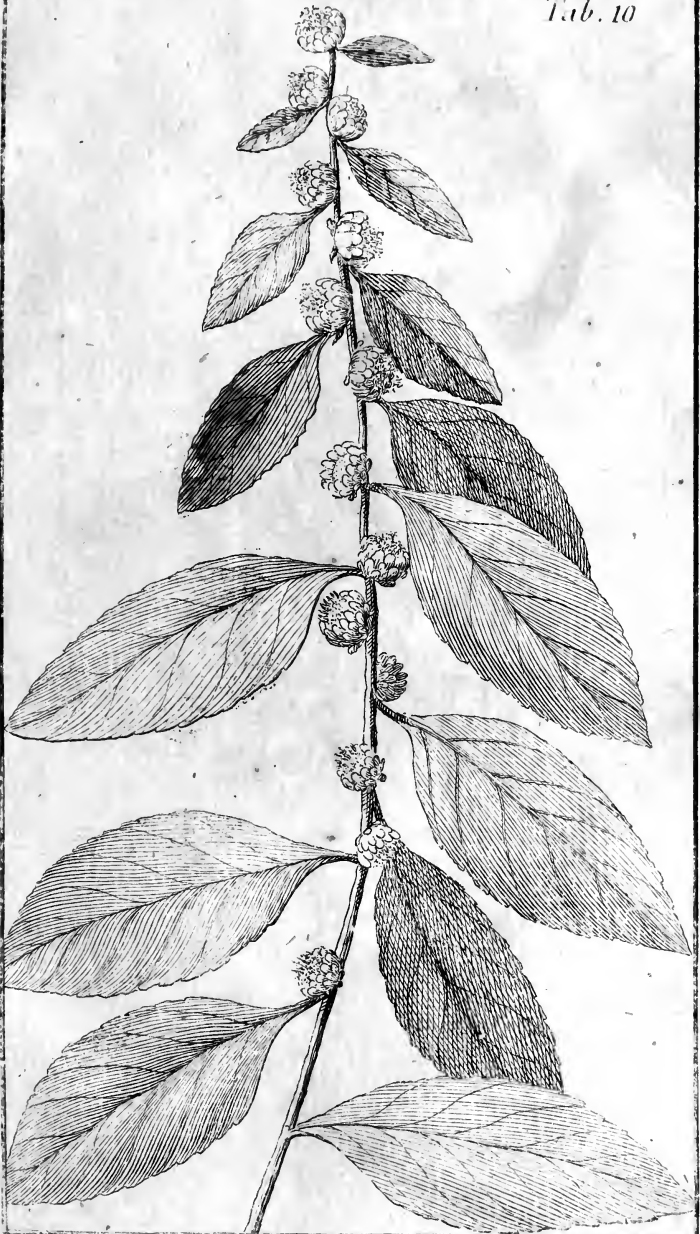

Fig. 1

Fig. 2

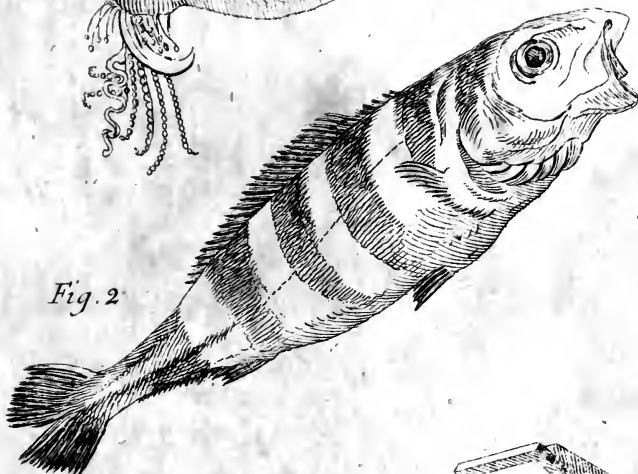

Fig. 4

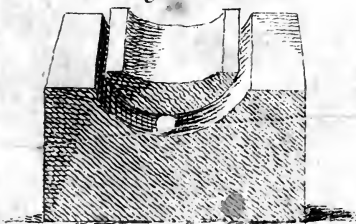
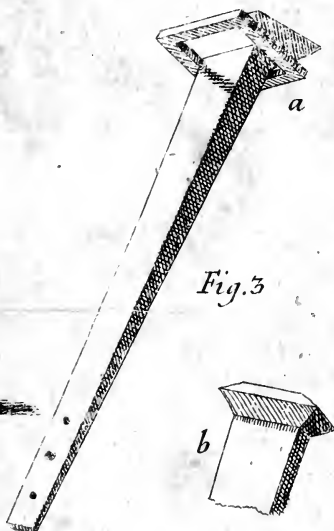

Fig. 3

THE

RECORD

OF THE

CITY OF

NEW YORK

1850

1850

1850

1850

1850

1850

1850

1850

1850

1850

1850

1850

Kort
Berättelse

Om den

Chinesiska

Landt-Hushåldningen,

af

C. G. E. B.

C. G. Ekberg

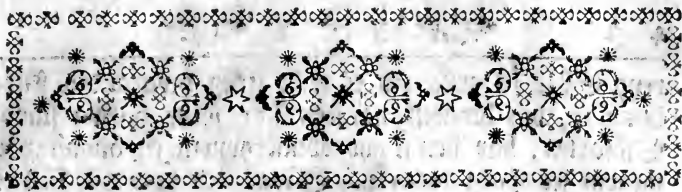
SENDERDEM,

Tryckt hos LOR. LUDV. GREFING, 1757.

1107
31191111112

Sougl. Wetenskaps Academien, til
hvilken denna berättelse År 1754.
blef ingifwen, har pröfwat nyttigt och
tjenligt, at låta henne genom trycket
blifwa allmän, såsom et Bihang til Herr
OSBECKS Chinesiska Rese-beskrifning.

P. E. S.
PEHR WARGENTIN.

Å Riken kunna berömma sig af, at inom
egna gränser äga så många och särskilda na-
turens förmåner, at ju icke det ena i mån-
ga mål behöfwer det andra.

Denna ofullkomlighet tyckes wara det allmänna
bandet, hwarigenom alla Samhällen kunna hållas til-
sammans; men det tyckes, som Naturen med China
welat afka en annan ordning: Om detta Riket får man
med skäl säga, at det kan bestå för sig sielf.

Des låge är så lyckligt, at des Nordra delar ej
hafwa orsak at klaga öfwer för mycken köld, de Sö-
dra ej öfwer för mycken värma: bägge äro för Inwä-
narena dragellige; Lusten öfwer den emellan liggande
tracten är blid, jämblandad och följakteligen lustig
för lefnaden, beqwäm för hälsan och willig at framal-
stra alla Växter.

Skifte-Winden, som råder öfwer de Södra och
warmare delarne, tillskyndar ej ringa förmåner; den
Nordra renar lusten och bortförer alla af warman up-
dragne skadeliga dunster, den Södra deremot återförer
en ren swalkande luft uti den qwalmiga och warma
årstiden.

Största delen af des gränser äro med widlyftiga
haf wattnade, som göra segel-leder emellan säkra och
rena

rena Skår til goda och ej widt ifrån hwarandra skilde hamnar, och hwarest naturen här synes hafwa stängt Sjöfarten, har hon å nyo öpnat honom en annan väg igenom segelbara watern uti Elfwär och Klar til Rikets innersta, hwilka sedermera uti smärre grenar sprida sig, igenom särskilta Landsorter.

Watnets stigande och fallande, som sträcker sig et godt stycke in i landet och til 5 Swenska milar åfwan för Canton, gör farten mera beqwäm, at dela den ena ortens fördelar åt den andra, och yppar en starkare rörelse både uti handelen och det allmänna.

Jord=artens beskaffenhet är så fruktbarande, at eshuru oskickelige högderne och sumpige Moraser synas, betala de likwål arbetarena mödan rikeligen, så at både Sådes=wårten samt Jord= och Träd=frukter, som i fullkomligaste trefnad wära af oräkneliga slag, täfla med hwarandra at förnöja och öfwerhoppa brukarena med ständiga bergningar.

Stora widlyftiga Skogar framgiffwa, utom många slags Timber och Wirke, tjenligt för hwarjehanda bruk, åfwen åttskillige finare och dyrbara trädslag, ej mindre än mångfaldiga nyttiga safter, kådor, bast och bläder; de äro jämwål tilhåld och hemwisit för många slags djur, som gifwa både föda och kläder. Malm, sten= och jord=arter af flera slag: Salt, Guld= sand, Wår=lor, Coraller, fast ej af bästa slaget, och oräkneliga slags Fiskar til öfwerflöd omkring detta Rikets friska och salta stränder, intyga, at Naturen ej eller i detta målet warit sparsam: Oräkneliga skarar af Sjåder=sånad, som wisa sig i alla dessa delar, förnöja både syn, hörsel och smak; med et ord, man finner uti China Naturens rikten uti all fullkomlighet; de härligaste utsigter, belågenheter och hwarjehanda beqwämlichkeiten, som hwarcken påfund

påfund eller konst kunnat åstadkomma, samt alla nöd-
wändigheter til kläder och föda, utan tillförsel ifrån an-
dra orter, när onödig öfwerflödighet är undantagen.

Som et Rikes wälfärd ej litet beror på god ord-
ning och idoga Inwånare, alltså täflar detta med män-
ga, äfwen uti den delen. Chineseernas slitighet och
händighet i allahanda handafögder omtalas icke allenast
uti alla Beskrifningar öfwer dett. Riket, utan läggas
til en del å daga i de åtskillige Waror wåra Skepp
hemföra: Utinen dertil hafwa de nog sielfwe, af lans-
dets egen afkastning.

Såsom til et prof af Chineseernas makalösa idog-
het, tänker jag här korteligen berätta, hwad jag, under
mina trenne gångers långsamma 15 Månaders wistan-
de i Canton, anmärkt, om deras dageliga eller enskil-
ta hushållning.

Ris- bruket.

Uti de sydliga och åt söjidan gränsande delar af Chi-
na är, såsom hos de mästa Österländningar, de-
ras förnämsta föda Ris, hwilken såd uti sådan låglant
och fuktig jord- mån bäst triffwes. Det gifwas ock an-
dra slags Ris, som tåla högländtare och torrare stäl-
len, som man ser somligstads på Java, och dylika högt
belågne orter, af hwilka slags Ris de nästliggande Lä-
nen af China, som bestå af sådane torra och närma
land, med mer fördel betjäna sig, hwilka slag uti Qvan-
tung eller de södra lägre orterna skulle med förlust ut-
säs, efter de hwarcken äro så dryga som det andra, och
fördra jämwäl nästan dubbel tid til mognad, hwaremot
detta är groft och stridt, wåper frodigare och fortare,
samt tål stå hela tiden under watten. Af detta slaget
gifwes et ännu sämre och rödaktigare, som nyttjas af

gemene man, åfwen at bränna et slags Brånwin af, det de falla Samsu.

Det är mig sagdt, at ju mer man skiljer sig ifrån dessa sydliga delarne åt Norr, ju mer skal Ris-wårten efter hand aftaga, och i det stället brukas Råg, Korn, Swete, Bönor, Årter, med mera: at uti de nordligaste, hwarest aldeles ingen Ris triffwes, de med fullkomlighet förstå skötseln af dessa sednare slagen.

Jcke desto mindre säs både Swete, Bönor, små Årter och Linser uti dessa södra orterne, som Inwånarne både för sig och främmande nyttja, men ej til den myckenhet som Ris, hwilken man besynnerligen wil om-tala, såsom Brödsödan uti landsorterna omkring Canton.

At China är et öfvermåttan folkrikt land, är redan af många bewist. De fläste Landsorter äro så tätt bebodde, at man må stadna i förundran, huru Landet kan afkasta Säd nog til så många millioner inwånarens underhåll, hålst de ifrån främmande orter hafwa ingen widare tillförsel af spannmål, än at någon Junk ifrån Cochinchina eller Malaya, och något Hol-ländskt skepp, hwilket likwål sällan händer, kan införa några Låster. Men då man gifwer akt på deras nästan otroliga flit och idoghet at cultivera och nyttja alt hwad nyttjas kan, samt på deras sparsamhet och måttelighet uti dageliga lefwerket; blir man öfvertygad, at et Land kan af sådana inwånare nästan aldrig blifwa så folkrikt, at de ju finna sin nödorstiga bärning. Ja, det är just denna myckenheten af arbetsamt folk, som bidrager til Landets rikedom och alla inwånarens bättre utkomst; ty hwar och en flitig arbetare, i synnerhet Åkerbrukare, frambringar alltid mer, utur jordens tack-samma sköte, än han ensam behöfwer förtära.

Den högd, hwartil åkerbruket, i synnerhet Ris-
skötselen, är drifwen i China, är förnämsta grunden
til detta Landets lycksalighet. Landt-handteringen är
ock den, som hålles för hederligast och måst upmuntras.
Reisarena sielfwe, för at på et utmärkt sätt wisä, hu-
ru högt wärde de sätta på åkerbruket, och at gifwa si-
na undersätare det upbyggeligaste efterdöme, gä ännu
sielfwe ut på en wis dag i året, med de förnämsta
Herrar i Regeringen, sätta handen til plogen, tilreda
och besä sielfwe et stycke land, och det samma sedan
med egen hand inbärga. Men, jag bör inkränka mig
wid Cantons reddan.

Jord-arten.

Jord-arten wid Canton är, liksom annorstädes, skil-
iaktig i anseende til dess läge. Lera och mylla, tå-
ka alla lågländta orter, en gul och röd-gul Jord blan-
dad med äkra, skimmer och sand, tager efter hand e-
mot, alt som man nalkas högderna, som då hön fäde
til någon tid ligga obrukad och ej rörd, blifwer igenom
skiften af rågn och solheta til sin yta nästan stenwänd-
lad. Jcke desto mindre hafwa Tall och årtillige slags
fädaktige löfråd fattat fäste uti denna hårda jorden:
några slags ej så grantaga örter, som hos oss plåga
wäxa uti gamla murar och på sten-örar, hafwa af-
wen uti sprickorna rotat sig och trifwas wäl, som wiste,
at Jorden på de afhållande högderne utstått, både e-
mot wind och torra, wore ej obenågen at fram-älstra
wårter, fast rågnen utlakat och affört dess fetma.

Floden Ta eller Taho, som förbi Canton utlöper
i hafwet, och i denna negden igenom Ebb och flod blan-
dar warmet uti färskt och salt, delar de omkring staden
til några milar liggande landen uti ganska många stör-
re och mindre Holmar, hvars stränder äro helt widd

sträckte, flatta och låga, at watnet, när det är som högst, några timmar öfverflödar dem, och då lifna mer widlyftiga siöar än åker-fälter: Den ständiga wättskan kan ej annat, än göra denna leraktiga jordarten sumpig och gytjog, at wid arbetande folket öfwer knäet wada djupt deruti innan fastare grund möter.

Det synes, som skulle en jord, hwilken hwar 12:te tima städt under watten, vara ifrån all must och fetma affölgd och at bära såd aldeles obegwäm; om ock något til des underhåll wore af floden upfördt, skulle det med det borttrinnande watnet åter aflöpa, och i detta fallet åfwen all gödning vara förgåfwes och fåsång: Sant är ock, at dessa wata Risfält få ej eller någon annan gödsel, än de upnedwända Risstubbar, som lämnas til förrutnande: Jefe desto mindre gifwa de årligen ifrån sig hundrade kornet.

Hwar gång watnet flödat öfwer åkrarne, lämnar det alltid någon fetaktig lera eller muddre efter sig, som gör jorden mera fruktbar; ty flodwatnet, som upstiger ifrån siön, är saltare och åfwen grumligare än Ebbwatnet, som synes wid aflöpandet klarare: defutom löper Ebben eller det affallande watnet i förstone långsamt; så at Ris-åkrarne dro redan bare förr än waterns aflöpp blir häftigare, och således ej får afföra något af det nedfallna salta grumliga muddret, som utgör åkrens gödning.

Ris-Fälter.

Deßa Ris-åkrar äro somligstads så lösa, at watnet i floden afföljer jorden ifrån stränderne, til förekommande hwaraf de blifwa med Cyperer besatte, hvars rötter sammanbundne fins emellan fasta jorden: Och som hwart widlyftigt åkerfält blifwer ifrån floden med miodre

Dre grafwar eller breda diken skilgt, så gifwa dese i långa rader satte Cypresse-gångar rätt artiga utsigter, särdeles när fältet står under watn.

Hwarest flodwatnet ej hinmer up til de höglandtare ställen, äro et annat slags Ris-åkrar anlagde, och at hålla Risen uti dem i jämn wättska, hafwa de omgjordat hwar åker med 2 til 3 fots höga Jordwallar, innom hwilka wid rågn-tiderna de efter behag samla och utsläppa watnet, och i torra tiden leda och ösa watn in uti dem. Jordarten uti dessa är fastare lera och mull tillsammans, och såsom dessa emot de andra få göra dubbel afkastning årligen, blifwa de med gödsel af åtskilligt slag underhållne och bättre ansade; de betjäna sig utom dessa af sumpiga wåta och sjölandta fälter til åkrar för Risen, men efter deras belågenhet ej utan mycken möda och kostnad stå at hålla id jämn wåta, så de merendels miswårt af dessa, då årstiden är torr.

Frowårdige Chineser hafwa berättat, at uti Landskapet Jockien, och där floden wid Changcheu och Amoy utlöper i hafwet, är watnet långgrundt wid stranderna; folket misnögd, at så stora trakter skulle vara utan nytta, göra Flättar, på hwilka de först lägga mattor, och der ofwanpå jord, hwaruti de plantera Ris och med mycken fördel betjäna sig af dessa flytande Ris-fälter. Wid Wind-skiften få de understundom af stormar skada, men eljest hållas de för särdeles bärande, efter de ned ifrån få en jämn wättska, så uti wåta som torra tiderne, och kunna i den förre ej blifwa skadade, efter rågnet snart aflöper: Et wåfund och prof af deras idoghet, som är förundran wårdt.

Sättet, at tilreda Jorden på alla ofwan nämde Ris-åkrar, är antingen med Plog eller Hacka, bägge

gå på et ut, som endast består deruti, at den gamla Risstubben blifwer omvänd; ty, som jorden är ständigt sumpig, at, som tilförne sagdt är, folket inemot knäet går djupt deruti, ske bägge ganska lätt; Plogen, som är mycket slätt och ensaldigt gjord, drages af en oxe; med Hackerne kunna de utan särdeles möda i gytjian hugga så djupt de wilja. Efter den nästa flod, som skädt öfwer fältet, sätter det öfra af jorden sig så jämt, som Harfwen skulle gådt deröfwer; de behöfwa ej eller annan öfker-redskap, efter den ständiga wätan hindrar jorden isfrån at blifwa klimpog.

De andra slags åkrarne blifwa alla på enahanda sätt tilredde, efter de passa den tiden, när åkrarne äro af wäta som lösast, då de med mera lätthet kunna handteras.

Et litet stycke åker til 60 fot mer eller mindre uti fyrkant, blifwer någon tid förut gödd, upplögd och ansad: de blöta Ris uti wättn, hwaruti gödsel och kalk legat, och utså den ganska tätt på detta åkerstycke, som wäl får wara sumpigt och suktigt, som de andra, men likwäl så långt skilgt isfrån floden, at det höga wättnet ej sätter det aldeles under. Sedan Risfen beghnt gro, hålla de denna åker en twär hand djup under wättn, och efter 30 dagar äro dese Risplantorne färdige, at utsättas på de större fälten.

De äro wid utsättningen ei så nogräknade at hålla jämna rader, lemna allenast emellan hwart stånd så stort rum som är tilräckeligit för Ris-tårswan, gemmenligen til 8 eller 9 tum. Sättningen sker, som all annan handtering, ganska lätt och på det sättet, at sedan de brutit et par tum af spitsarne på Risplantorne, fatta de et eller flera stånd, alt som de äro stora och widlyftiga til, och med det yttersta af fingrar-
na

na uti den wåta jorden til 2 tunn öfwer roten djupt nedtrycka. Risen på detta sättet utfatt, får ingen vidare ansning; de tillse allenast om mark, sinå Krabber och Råkor, medan han ännu är spåd; skada honom, då i de afsåtna ståndens ställen de sätta nya och sedan stö tunt Kalk öfwer åkren, för hwilken denna ohyrå styr.

Skifte-Winden och Wäderleken.

De sydligaste delarne af China, innom Kråfvetans krets, hafwa af det på denna negden blåfande skifte-winden stora ändringar i wäderleken, som dela året uti två tider, nämligen den wåta och torra. När solen ifrån Dagjännings-Linien går åt söder i September Månad, blifwer lusten efter hand swal, då October och en del af November af smått dimbogat fint rågn blifwa merendels fuktiga. Hwar gång NO. winden bryter in, klarnar lusten åter och blifwer ren, intil des denna Winter-winden fullkomligen satt sig. Wäderleken är uti de följande månaderna mera stadig med tort och wackert wäder, til des åter solen giordt sin Winter-resa och gådt öfwer Dagjännaren åt Nore i Martii Månad.

Den upwärmida lusten, som smönningom dragit up en hop dunster, gifwer dem efter hand uti flera och starkare rågnskurar tillbaka, hwilka uti Maji och Junii Månader blifwa stridare och trågnare, at stundom man får räkna 12 til 14 rågn dagar i et följe tillsammans. Rågnet öser ned uti ymniga skurar, måstadets blanda de med häftiga åskeslag och windkastningar från Syd til Wäst. Fast solen i Junii månad åter börjar rätta sin gång Söder åt, lemnar hon likwål wärman starkare efter sig på dessa orter, än då hon lodrätt sten up
på

på dem. Wäderleken tyckes likwäl blifwa til någon del stadgad, och uphålds-dagarne flera, fast den efterlemnade wärman kanbarare än tilförene blifwer bruten, stundom igenom en, stundom flera dagars ostadigare wäderlek med låga starkt drifwande rågn-moln och käftwindar blandad. Augustus är mera mild, men får närmare September föränderligare wäderlek, som slutar sig uti stilla och dimbegt wäder, intil den andra winden fåst sig igen. I anseende härtil falla de April, Majus och Junius, rågn-månader, efter rågn-net faller då ymnigare, at man ser det uti stora bäckar utföre branterne göra åtskilliga wain-fall, och skära sia emellan klyftorna åtskillige wågar och gångar; Inwånarena leda dem til sina Ris-fåltter, i fall torkan skulle tillsätta i följande månaderne. Härwid bör omtalas, at dessa wind-ombytningarne, som hända wid Dagjämningarne, sällan aflöpa utan et slags förutgående stormar; dessa äro de häftigaste af det slaget, och falla måstadels in uti månaus skiften, en eller par dagar för eller efter: Lusten blifwer då mycket låg och nästan full af dimba, som för den häftiga winden ej får tid at sätta sig til rågn, utan som en yra blifwer kringförd. Stormen tiltager, ju närmare han kommer Wäst-strefket, så at hus och trån ej altid stå fasta nog, och flyttar han sig det ena strefket efter det andra, til dess efter 24 timars rasande han begynner aftaga. Sällan händer, at han icke tilfogar inwånarena någon skada, antingen til deras åkrar, fartyg eller hus, hwarföre Chineserne kalla honom Tay Fong eller Stor Wind.

En sådan wäderlekens gång och ordning weta Chineserne föra sig wid åkerbrukandet til fördel, at de bereda jorden, medan hon, af Höst-wädret fuktad, är ännu blöt til Winter-sådet eller sättningen, hwilken sker omkring December, och som lusten nu är swalare, kan

wat-

watnet ej så mycket uttorkas, at det icke skulle befrämja wårten och skynna på bårningen innom 120:de dagen eller i April månad. Åkren, som då af rågn-tiden är åter upblött, gifwes sparsamt gödsel, plöjes och tillagas, at andra gången eller å nyo sätta Ris uti; den wanliga tiden til detta andra utsådet innom året, är antingen i Maji månads slut eller Junii månads början. Man skulle tycka, at rågnet och wårman wårelwis om hwarandra skulle drifwa Ris-wårten fortare denna än den förra tiden; likwål sker, at de så räkna längre tid ifrån sätningen til uppskiärning denna gången, och merendels 130 dagar, så at bårning uti September är sällsynt.

De sidlåndte åkrarne blifwa wid slutad April eller börjad Majus med Ris-plantorne besatte, kråfsja så många dagar, som de andra til Risens mognad, och höstas gemenligen uti September Månad, ligga sedan intil April uti tråde, då stubben och rötterne af den fordna Risen äro så rutna och förmultnade, at de wid plöjningen aldeles falla sönder til jord.

Så snart Risen hwitnar til mognad, affkåres han med handskåror, hvars åggar äro taggiga, som sägar, bindes sedan uti kårswar tilsammans, och til torra uphögda ställen bortföres, hwarest han torkas och stackas til des han blifwer afströskad. Denna Ris har ännu skalen omkring sig och kallas Paddi, tjånar, som han nu är, til widare utsåde och til söda för kreatur; men innan han nyttjas af Inwånarena, stötes han uti Stenmortare med Tråstötur, at han slapper skalen, som sedan ifrån wannas och rensas.

En del Landtboer, som hafwa widlyftigare fält, än de sielfwe wilja stöta, aflåta stycken deraf emot en wis afgift åt fattigt folk til bruk; desas förmåga är ej,

ej, at med plog och orar tilreda åkren, utan bruka Hackor, köpa Niss-plantor af andra, och dem utsätta de, uttröfka den mogna och affkurna Nissen under öppen himmel på bara bergkullar eller backar, wid torr wäderlek, och sedan de rensat honom, betala deraf jordägaren efter aftal.

Gödsel.

Sil förekommande, at de wid så widlyftigt åkerbruk skulle hafwa brist af gödsel, hafwer en hop fattigt folk, at förtjäna födan, företagit sig at så wäl fring gator och hus, som med små Sampaner ut med stranderne af floden, hopsamla allahanda ämnen, som der til kunnat tjäna, så wäl efter folk som fänad, hwilket de hos andra, som hålla sådan handel, försälja; de åter at åkerbömmen, sem hafwa det af nöden, hwarföre de uti husen altid släppa sitt watern uti käll, som jämte den andra gödseln församlas. När god års wårt år, sälles en Pekul af det förra slaget för 2 Mes, det andra för nästan hälften mindre. Utom det är hwar Landthushållare angelägen, at efter den i wall gående boskapen, gödseln ej får ligga onyttig: barn, och de som intet kunna uträtta andra syflor, måste gå och samla in detta; de förwara åfwen alla slags ben, hwilka de upbränna, och denna askan jämte hwad de samla efter upbrända örter och wed, strö de ut på åkrarne, at få dem mera fruktbara.

Något fuktigt åkerstycke, högländtare än de om talte och af mer mylla bestående, blifwer tilbörlligen gödt, plögt, och til sänning jämfadt. Hwete, som et par dagar warit ströpt uti dygmwatern, warder, då de hafwa god tid, rått utsädt på en säng, och plantorne utsatte. Stundem blir ock sielfwa ströpta Hwetet uti den

na tilredda åkren utsatt 4 tum emellan hwarje stånd eller for. Jorden blifwer derefter omkring dem tilltryckt. Om torra tillsätter, insläppes sparsamt watten; den tilframade jorden gör emellan hwar rad djupa fårar, at watten wäl får gifwa wättska, men ej dränka såden. Rätta utsättnings-tiden häraf är wid eller omkring December månads slut; fast lusten den tiden är swal och stundom natt-frost infaller, skjuter den bruden likwäl efter 14 dagar uti torfwo, som uti Martio afgifwa hwardera 7 til 9 stånd med ar, halmen fortäre än hos oss: Maji månad gifwer en rik skörd. Jag har hört at 120:de kornet och ibland mer varit samlat, som lönar rikeligen den möda och arbete de derpå använt.

Emedan Chinesernas söda, som sagdt är, på denna orten består til större delen af Reis, i stället för bröd; ty blifwa allenast små åkerstycken nyttjade til Hwete. Hwad de behöfwa, är allenast för deras Sockerbakwärf, som de wid Högtider bruka til myckenhet uti deras Pagoder och Offerhus, samt något för sig sielfwa; Utländningarne förtära det mesta af denna slags såden, och förslår ej hwad i detta landskapet wärer, utan blifwer en stor del isfrån de andra Nordliga orterne för dem infördt.

Jag har uti Junio på en liten åker sedt korn rätt frodigt stå i ar, hwilket, efter det war sent sådt, dref wärman, som nog allredan tiltagit, det för starkt uti wårt, at det blef, innan det kom til stadga, förwisnadt, och lemnade uti de strida axen ej annat än toma hopkrumpna skal. Om det blifwit utsådt den swalare tiden, såsom Hwetet, hade det säkert gifwit ymnig skörd; hwaraf jag slöt, at så mycket som dessa Såde-slagen wäl triffwas af sättning och omsättning uti wäl ansad jord,

jord, underhållen med jämt och nödigt wättn, så är afwen en swalare luft för deras wärt bättre än hetta.

Sättet at aströfka Risen eller ock Hwetet, är esnahanda och lika som hos oss, med slagor. Hwetet måste efter tröskningen gå igenom en dertil gjord kast- eller rensnings-låda, uti hwilken alt damb blifwer bortwådadt, innan det blifwer malit. Woro Qwarnarne uti Canton på så behändigt sätt inrättade, som denna renselådan, kunde både folk och arbete derwid sparas. Malning med Handqwarnar är rått mödosam uti detta Riket. Det synes nog underligt, at uti smärre Wårks drifwande hafwa Chineserne ibland nog artiga påfund, som gjöra dem lättare; men Qwarnar, Sägar och dylika, som fordra mer kraft, drifwa de med handstyrka, då de likwål hafwa lågenhet både i Floden och på högderna af Winden för sådana Wårk.

På detta sättet wända de alla flacka och lågländta platsar til åkerbruk, och ungas med ringa möda med den lösa jorden, den de hålla altid lika. Hundrade Kornet i skörden är allmänt, utom när oordentelig waderlek infaller, antingen af torcka eller wåta, emot warligheten, då de, som annorstädes, få kännas wid miswärt, som här i landet har stora påföljder. En liten uphögning i Ris-köpet orsakar ofta knorr hos de lattare och fattigare, som utbreder sig sedan til upror och slutas ändteligen, när andra sällat sig intil dessa i misnöje, emot Tartariska Herrawäldet, såsom år 1751 hände, utom det at swälten förde sjukdom med sig, som tog lifwet af ganska många.

Uffrar, anlagde på högderna.

De afhållande och stupande högderna woro alt för esbeqwäma at framskaffa någon goda säjom de ä-

ro; ty antingen skulle uti wåta månaderne det ymniga rågnnet dränka och bortföra alt hwad där blifwit utsatt, eller ock utställa wårterne, då de blifwit igenom waterns aflopp ifrån jord blottade, för heta och torka uti den warma tiden; derföre til förekommande af alt detta, hafwa de warit omtänkte, at jämna högderne och ställa dem i lika flackhet med slätterne igenom affättningar öfwer hwarandra, hwilkas bredd och högd de weta inrätta efter backarnes mer eller mindre stupande. Dessa använda de til åtskilliga wårter, och gifwa hwar slag i synnerhet de ställen, som öfwerensstämma med dess naturliga trefnad. De wårter, som tåla måsta torka, få öfwersta rummet, och de som äro mer granlaga, det nedersta; så at sedan rågnnet fyllt jorden uti de öfwersta affättningarne, ledes det igenom färar, på de andra: Utöm det desse eljest njuta af rågnnet lika, få de öfwen hwad de öfre haft för mycket af watern.

Dessa affättningar warda 4 til 5 fot öfwer hwarandra anlagde, hwars jordkanter få af solhetan och rågn omsider den hårdnad, at de i flera år kunna ut hålla: Jefe desto mindre hafwa de wid dem utsatt åtskilliga träd, hwars rötter om hwarandra slätade på de befästa kanterna, skygga de utsatte wårterne för wind och solheta, jämnwål pryda de i trappewis tilredda hög derna med rätt artigt utseende.

Når jorden uti affättningarne med en liten plog eller spada blifwit uprörd, samt med en upnedstående kam i stället för Hars slättad, gifwes henne stundom under arbetet så mycken gödsel, som de wårter, hwilka de deruti ärna utsatta, fordra; dock rätt sparsamt. De blöta håldre gödseln med watern uti runda i jorden murade grepar, och dermed watna de utsatte fröen och plantorne: stundom lägga de en hand full aska öfwer dem, föregifwande, at den gödsel, som utbredd kommer at ligga emellan Gåde=stånden, wore utan nytta och förgåfwes utkastad.

De på affättningarne eller ock annorstädes anlagde Ertesångar njuta näppeligen en månad hvilat, utan blifwa efter den ena wårrens mognad och inbärning tilredde at taga emot en ny börda, så at inom året få de gifwa ifrån sig trenne afkastningar, hwarjämte Skermånnerna råtta sig åfwen efter den Sådens art, som de utså, så at de såde=slag och plantor, som ålsta wåta, köld och torka, få alla sådane dertil skickelige års=tider, och blifwer Hösten endast rotwårterne tildömd.

De slags fröen, som i allmänhet utsåddes på de omtalte högderne, woro:

Et slags groft frö til blad, blommor och fröhus likt Radiser med smala rötter. December Månads början war råtta utsättnings=tiden för detta; den slåt=tade jorden lades förut uti långa fårar en fot breda och hälften så djupa, hwiika fins emellan gjorde långa smala sångar, ofwan uppå et qwarter breda. Watern fick fritt uti dessa fårar aflöpa, när för mycken wåta tillsatte, sedan det nedifrån gifwit wårten den wåtsta, som behöfdes: En twår hand djupt nedsattes dessa fröen och lemnades 7 å 8 tum emellan hwart stånd til utbredande i wårten. Efter denna war den torra års=tiden, ty blir det i början watnat. 3 Februari war det i full blomma, och i Aprill des fröhus gulnade, då det uprycktes, torkades och fröet utflappades, som gaf fårdeles ymnigt efter bärningen; häraf präskades den olja, som de sedan brukade til hwarjehanda i hushållningen, i synnerhet at bränna i Lampor; de nyttjade den åfwen, medan hon war färsk til matlagning. Olian är så fet, at den til målning war otjänlig, efter hon ej wille torka: Af röken efter denna Lamp=olja giöra de det bekanta Tuffchet.

Bomulls=fröet, som de kalla Minfu, får merendels årfwa platsen efter Oljo=fröet. Jorden lagas til på föresagde sätt och fröet nedlägges uti sådane smala sångar, som

som det förra, en fot ifrån hwarandra skilde (det är at märka, at de göra dessa sängar smalare och bredare, åfwen och tätare eller längre ifrån hwarandra, alt efter som wårten skjuter sig ymnigt och widlyftigt til); des utsåttning är uti Aprill för sig gången. Et par nåfwar aska bränd af Olje- eller annat gräs, lagd öfwer hwar frö, är den fetma de gifwa jorden denna gången: I torra dagar wättnas det, til des det kommit i 4:de bladet; wårman och rågnen i de följande dagarne drifwa de i Julii utslagne gula blommor, i Augusto til knoppar, som, mognade wid torr wäderlek, öppna sig, at Bomullen synes, dem de då afpläcka och skilja ullen ifrån fröet, som til wårdare utsåde förwaras. Mycken wåta skadar detta så wäl under wårten, som hindrar knopparnes mognad, at de wid långsamt rågn på stjälkarne hänga förrutnade, hwarföre de sällan hämta så ymniga bärningar af detta, som af det förra. Råttor söka åfwen begärligt efter detta fröet, så wäl när det är utlagdt, som uti knopparne wid des mognande.

Potatoes, det de kalla Fauci, får wara det 3:die och sidsta, som de i affättningarne utsätta. De ansa jorden efter Bomulls-fröet på ofta omtalte sättet, nedlägga Potatoes uti små bitar skurna 3 qwarter wid pass emellan hwardera; och efter detta straxt ej är så granlaga som de förra, wåre långsammare, tål åfwenwål kölden; ty lämna de de öfriga månader af året at det til wårt. Dessa Potatoes äro til någon del skilde ifrån wårt slag: rötterne hafwa röda skal, äro längre, gula, af en söt angenäm smak, men gräset liknar i öfrigit det Europeiska Potatoes-gräset.

De sölja intet altid denna ordning til utsättande med Olje- och Bomulls-fröet, samt Potatoes efter hwarandra; utan andra såde-slag, såsom Linser, Bönor, Locktau, och Calavanter byta ibland rummen för Bomulls-fröet; men Olje-fröet börjar och Potatoes slutar gemen-

liagen årsbördan af deras affättningar, och följa de alltid den ordning, som ofta är nämnd wid jordens tilredning, åfwen och nedläggga aldrig något frö, innan det förut en eller par dagar warit stöpt uti watn, hwaruti gödsel eller osläckt kalk blifwit upblött.

Jams, som de kalla Utau, sätta de och sköta på samma sätt, som Potatoes: jordarten är til denna mer skiljaktig; de använda sumpiga och wata ställen til annat säde, otjänlige för dessa rötter, stundom och en ny affkuren Risåker, den de det året ej afka å nya beså, ju längre de fingo stå, ju större blewo rötterne; ty uphämtades de gemenligen i November.

Säcker-rören lades i affrumpade stycken, hwardera af et par utskätt eller leders längd, öfwer et qwarter djupt i jorden, och emellan hwar rad en aln, så wäl på de högsta affättningarne, som på hel låga ställen. Mars och Aprill war utläggnings-tiden på de sidländta, och de wata Månader på de högländtare ställen, hwaraf den och olika inbärgades. De wero til ingen del granlaga, nögdes både uti friggde som mot solen liggande, både uti wata och torra, höga och lägre liggande ställen, tälde så wäl köld som värma. När rören begynte gulna, blewo de afskurne; ty om de då stodo längre ute, började de wid jorden rutna, deras högd war ifrån 4 til 6 alnar. De föra til någon beqwäm och när wid floden belägen plats åtskillige Sampans laddningar Rör tillsammans, uppsätta där et hus af Bambuer och Mattor, uti hwars ena ända de giöra en ugn med 2 inmurade stora Jernkettlar, i den andra ändan en stat wider botn af plankör, öfwer hwilken et par Orar fringdrifwa en kantig rulla af hårdt träd. Rören, som lades hwarstals under Kullen, sönderbråkades, at saften, som leddees igenom en ränna wid ändarne af bottnen, samlades i et stort Kär. Utur skaln af Rören utkokades saften i den ena kettelen än widare, som, blandad med den förra och silad, kokades i den andra

dra fetteien til stadgat brynt Socker; bladen och de ut-
 midne skalen woro det brännel de härtil brukade, och när
 på det stället ej war mer tilgång af Rör, togo de huset
 ned och förde redskapen bort; dessa Socker = syudare foro
 landet omkring och kokade Sockret för Landtmännenne u-
 tur Rören, hwilket sedan af andre Socker = kokare rena-
 des til Pudersocker af sämre och bättre slag.

Krydd = Gardar.

Efter jag ej haft lägenhet bese flera af deras Krydd = går-
 dar än några ofullkomliga, så är äfwen min berätt-
 telse om dem ej så tillräckelig, som jag welat. Hwad jag
 om dem wet at anföra, är, at de gemenligen anwända
 leraktig jord af sidländt läge til dem, wid hwilka de ock
 bruka mindre sparsamhet af gödsel. De bekanta wårter
 woro Lactue, långa och korta Augurkor, Purjo, Hwit-
 löf, Selleri, Spinat, Morötter, röd Målla, et slags
 watnaktiga Roswor, långa Radiser, Pumpor och Watn-
 Meloner, som de uti dem utså (af hwilka slag de i bör-
 jan af Portugiserne sådt fröen), utom flera slags jord-
 frukter til namn och skapnad aldeles hos oss obekanta. Por-
 tulak wåyer ock wildt, hwilken de ej sielfwa nyttjade eller
 brydde sig om. Et slags grof Watn = Spinat höllo de i
 1/2 famns djupa danimar, hwilken wårte der så ymnigt, at
 han öfwertäckte hela watnbrynen och äfwen war ibland
 deras allmänna föda af grönt.

Ingefära lägga de i bitar, wid hwart utskätt asbrut-
 ne, en twår hand djupt uti leraktig och wåt jord. Fe-
 bruarii och Martii Månader äro rätta sättningstiden;
 ty senare på året drifwer wårman til blad och stjekar för
 starkt, at rötterne blifwa både lösare och smårre, de tal-
 de desutom både köld och wårma

Sebak, som de kalla Jien. Des plantering är så
 mycket fördelaktigare i China, efter han är nästan här
 mer begärlig än annorstädes: de spara derföre hwarfen
 möda eller god jordman för honom. Uti Martio utsättra

de plantorne 3 qvarter emellan hwardera, uti Augusto är han mogen, då han afpläckas, swettas och handteras på samma sätt som hos oss. Detta Tobaks-slaget synes ej vara det bästa, är med wårt aldeles lika, utom smak och luft, som är ganska widrig; Chineserna gifwa honom förträde både för den ifrån Manillhas och Aynam, hwilka bägge täfla med den Brasiliska i godheten. De torkade bruna bladerne spånna de på hwarandra lagde i en präsk, som med en bred jern-höfwel skäres uti hel fina rimsor, som här också brukas; han lemnar efter rökningen en seg illa luktfande olja, på gröfre sätt skuren, brinner han nödigt. Utgången häraf i denna orten är så stor, at myckenhet ifrån de nästliggande orter insändes.

En obekant wäxt lik kruzig Mynta, med blekare blader, som de kallade Fokiong, war på breda sängar i rader utsatt, och stod i Martii Månad en fot hög, syntes nog beswärlig at stå, efter hon för wärman skul war sådd den kalla tiden, och war då både afwan och på alla sidorna med Mattor skydd; de höllo denna ört i högt wärde, at en Pekel såldes för 50 Thel, föregiswandes at des nytta wore förträffelig emot Lungrot.

Ricinus den större och mindre, satte de allestädes utan ordning i sina Kryddgårdar på Aynam, i synnerhet utsåddes mycket af den mindre. Kärnorne gifwo rätt umnigt i präskningen en hwit klar olja, af hwilken de med Minja, osläckt Kalk och Victriol-jord igenom kokning drogo fetman til en tjock Färnisa, hwarmed de målade: denna Färnisan torkade fort och hade en stark glants.

Et slags Gräs, som de bruka i stället för Kål, af stora grofwa blader, lika Karborre-blader, som alla med tjocka stjellkar ginga ifrån en liten grenig rot. De gula blommorne, fröstander och frö liknade Kålfrö, och dagesligen war det allmänna gröna de förtärde, åtgången derföre war så mycket starkare, at så snart någon säng war ledig, såddes hon å nye. Det wäxte mycket fort alla ti-

der året igenom, de halffokade det och torkat, förde med sig på sina siö-resor. Utom detta hade Tartarerne ifrån Peking nedfort et slags Hwittkål af hel långa och smala hufwunder, som war ännu intet mycket kommen i bruk, hwarföre han ock war rar.

Träd - Skötsel.

Stast här gafs åtskillige slags rått goda Träd-frukter, såg man likwål dem ej synnerlig wårda trädens skötsel; de hade åtskillig slags träd åfwen fruktbarande omkring sina Kryddgårdar och affättningur utsatte, såsom ock stora lundar, hwilka de höllo för särdeles prydnader och hade dem dertföre måst anlagde wid Pagoderne och Lustgårdarne: utaf de fruktbarande så wål som de andra, word rått så hos oss bekante.

Apelcin-trädet, hwaraf igenom Portugiserna wi fådt arten til Europa, fans här, som bar goda och stora frukter; det sadet, at i Fockien och omkring Amoy det skulle ännu wåra fullkomligare. Här gafs af dessa åtskillige slag, en del hel små som Walnötter, et annat slag stora som Renetter, et slag kantige och rödaktigare, med flera slag. På så ställen hades dessa träd i ordning och rader utsatte, kringgrafne och bättre skötte; men utom des trisdet de wål, och boro ymnigt, utan widare ansning, hwarest de i lugn för starka windar wordo utsatte. Fockien och Quantung så här af årligen giöra ansenlige affickningar åt Häfwet til Peking.

Leichi är det träd-slaget, som de rått så mycket tycktes wåra måna om, som Apelcin-trädet, hwaraf gafs jämwål åtskillige slag, större och mindre, såsom ock wilda; bären, stora som Muskater, omgifne med et groft och knottigt rödaktigt skal, wåra i klasar som Windruswor, trädet wårer högt, som Pårön-träd, hafwer smälare, spitsiga och taggiga blader: de förwåra dessa Bär torkade, då de hafwa smak som Rusin. Det synes ock troligt, at landet omkring Canton, hwarest endast den

na frukt wäyer, indrager ärligen 100000 Thel för torfede Leichier.

Thée, som de kalla Chia, wäyer på denna orten allenast på en *S* uti Rivieret, midt emot Canton belägen, som heter Honam, hwaraf det kallades Honams Thée, war namnkunnigt för dem, som hafwa swaga bröst. Buskarne i å $1\frac{1}{2}$ aln höga woro satte uti rader, en aln emellan hwardera på terra och sandiga backar. Uti Martii månad afläckades de ljusgröna och mjuka löfwen, hwilka de råstade uti Jern-kettlar, och sammanrullade som de andra slags Théerne: de hårda och mörkgröna bladen blefwo qwarlämnade. Det tycktes, som man wid Buskarnes widare ansjning användt ringa möda, efter hälften af dem stodo uttorfede.

Areca-Trådet, ehuruwäl jag ej blef det warse wid Canton, slöt jag af de färsta Nötterne som wankade, at det wärte ej långt derifrån. På Aynam woro åtskillige Lundar af dem, de tridfes uti fuktig och fet jordmån, woro til wärten ej olika Cocos-trådet med raka stammar: deras Nötter såto ned omkring och midt på stammen; när de woro mogna, blefwo skalen brandqula, då Nötterne ej olika Muskater, uttogos, torfades och åt de Nordliga orter förskickades.

Betel-buskarne woro ej eller granlaga, wärte ostötte, hwarest de fingo rotfäste, bladen af detta, bestrufne med litet Kalk och en klysta af de oöwunnämde Areca-Nötter, är det bekanta Pinang, som med så mycken begärighet tuggas af dessa och flera Österländska folkslag.

Mangos-trådet wärte högt med spridde grenar, så som *Ust*: löfwen liknade löf af wårt *Oxel*-tråd, frukten hålles före wara den hälsofämaste at alla Indiska frukter.

Pumpmoser, et slags stora söta Citroner, träden woro lika Citron-trådet, men löfwen bredare.

Små sura Citroner, Longan och flera slags frukt-tråd tillika med Otomchu, som *LE COMTE* berättar, de taga kådan af til sin *Järnißä*. Olif-

Olifve-, Påron- och Hoplestrån, samt Windruswor, hwilka alla woro för widlyftigt at upräkna och beskriwa. Det kan ej säjas, at det ena hade någon förmån för det andra uti ans eller stötsel, utan lemnades måstadelen så som wilda; ympning i somliga af dem bruka de och äro derwid nog lyckelige.

Lust-Gårdar.

Si mycket som deras tycke är skildt ifrån andras uti seder, klädedrägt och andra saker, så mycket wilja de också hafwa sin egen smak med Blomster- och Lustgårdar. Ritningar, Häckar, hopwäxte Lustgångar och det enas likhet eller öfwerensstämmande med det andra äro de ej särdeles måna om; de tycka mera om, at något bart och slätt stycke är med stenar af åtskillig färg och storlek i figurer, som Drakar och Blommor, besatt, än deruti någon ritning af artigt utseende skulle lämnas grön och med gräs bewäxt: ej eller få deras gångar wara öppna och fria, utan merendels på sidorne stängde med murar, emot hwilka Winrankor eller något annat klångande refaktigt gräs är satt, som, ofwan upburne af stänger ifrån den ena muren til den andra lagde, wara tillsammans och skugga gångarne. Bänkar äro jämwäl, där inga murar stå upstälde, på sidorne af gångarne igenombrutne medelst stenarnes olika sättningar i åtskillige hål, på hwilka Krukor af åtskillige slags blomster stå stälte. Gångarne leda igenom många krorar, ibland öfwer någon liten slät stensatt plan, liggande för et öpet Lusthus, på hwilken Blomster-Krukor stå stälde; ibland igenom något af smal Bambu dubbelt, men i olika form sammanslätadt spillte, innom hwilket et slags yfwiigt Jord-ref är satt, som lindar sig derom och liknar en grön wägg med et stort rundt hål på, til utgång öpet lemnat, och förefomma wid dem allehanda förändringar; en stogslopen bergskulle, under hwilken en bäck rinner, som föreställer en ödemark, omgifwen med tät hopwäxte träd af stark skugga: byggnader af 3 och 4 wä-

ningar och måst på ena sidan öppna; torn; knaggiga och uthalade grätter; bryagor; dammar; något stycke åker med Bönor sådt; et snår af tätt sammanvärtte buskar alla i ordning öfver hwarandra satte, lik en skogs-park, och mångfaldiga ändringar möta utsikten; de hafwa åfwen låga flata stenbord under skuggan af widlyftiga trån eller oswan på någon högd, hwarifrån de hafwa lång utsikt, och flera påhittningar.

Fäst de hafwa dessa Lustgårdar nog widsträchta, göra de dem likwål igenom en enda frodig gång, som stundom förer fram och stundom tillbaka, at synas widloftigare, och kan skönjas, at deras största tycke består deruti, at intet af alt, hwad man sådt se, liknar det andra: de upgräfwä jemliga af dessa Lustgårdar uti dammar, hwar omkring en sådan gång förer til alla nämde ställen; de hafwa åtskilliga Lusthus wid dem, som alla äro olika inredde och stå med den ena wäggen gemenligen uti dammen, at igenom de stora fönster kunna updraga Fisk, som de uti honom underhålla; inuti Lusthusen hafwa de i mindre dammar Guld- och Silfwer-Fiskar gående, utom Foglar, Djur och Blomster, Målningar, Bilder af Drakar och flera saker som kunna förnöja.

Boskaps- Skötsel.

Omkring Canton, och de åt flösidan belagne orter, äro Inwånarena föga tilgifne Boskaps-skötsel, och akta den ej eller så nödig som uti de Nordligare och nästgränsande orterne; ty de kunna med liten möda utan dragare bruka sin jerd, floden tjänar dem i deras resor och foror, och tid-watnet gör farten lätt. Til födan äro de på Öre kött ej särdeles begärlige, men Fisk, som uti myckenhet wanfar, fyller det stället, hwarföre utom Mandarter och Krigs-betiänter, så ibland dem hafwa hästar. Orar och Bufflar äro hwad de endast betjäna sig af wid åkerbruket, i synnerhet på de ställen, som ligga långre ifrån floden, och för afwel skul hafwa de allenast några Kor, efter de

sielf

sielfwa nyttja rått litet mjölk. Tilförene hafwa de än mindre idkat denna handtering; men sedan Europeerna så ymnigt begynt söka hit, och ärligen förtära en god del så wäl under deras wistande i Canton, som för hemresan, hafwa de för deras skul nödgats lägga sig til mera boskap, så wäl til slaget som til mjölkande.

Får hafwa de omkring Canton ej så ymnigt, som inåt och nästliggande landet, hwars skinn- och ull de i den kallare tiden använda til kläder, men hålla dem uti nog wärde, så at det är ej hwars mans förmåga, at wära ägare af boskap, i synnerhet af detta senare slaget.

Ussur hafwa de omkring Canton ej så många, som uti landet, dem de betjäna sig af så wäl til arbete som på reior; Tartarerna hafwa mycken smak för deras kött, hwilka infört seden at så wäl slagta dem som hästar til at äta, jag har och så sedt dem här försälja kött af dessa slagen.

Så mycket som de kommit til korta och äro efterlätnene af den nämnde Boskapens skötsel, så mycket mer äro de åter tilgifne ansning af de mindre slagen, dem de med ringa möda underhålla, emot den förmån och nytta de ständigt göra sig och andra af dem. En lång årsarenhet har bragt dem til den färdighet de hafwa, at dermed så umgå, at små samhällen til öfwerflöd igenom denna handtering förtjäna rikeligen sit underhåll och föda.

Swin, dem de med mycken begärlighet dageligen förtära, underhålla de i myckenhet; det slaget af dem, som här faller, är både rått fruktsamt, och wäl triswande, at innan de hunnit blifwa årsaamla, hafwa de framskaffat ungar, fast i början ej så många som 3:die och 4:de gången, då de merendels lägga 17 å 18 hwar gång, af hwilka fållan någon enda bortdör. De som bränna Samsu, stampa och rensa Ris eller hafwa Qwarnar, hålla alltid en god del, dock ej til den myckenhet, som de omkring siökanten boende och Fiskare, hwarmed de utan kostnad föda dem; men detta slaget är ej särdeles smakeligt utan alltid

något

nagot tranaktigt. Deutom hafwa måst alla små hushåll, som bo på Sampaner, Swin både för sig sielfwa och at af-lata åt andra. Den som sedt dem på alla gater båra om-kring både rådt och stekt Swinekött, som åfwen hwad de hwar måltid deraf förtära, at nämligen deras förnämsta ständiga rätt är af smått skurit flåsk tillagad, jämwäl at hela stora Swin stekta är den besynnerligaste heder de be-wisa både til offer i Pagoderne och andra Hög-tider: skul-le undra, at afkastningen här af skulle wara så tilräckelig, utom hwad de förtära på sina siöresor, åfwen ock lämna åt Europeerne. Grisar som falla efter unga Swin, och den första eller andra gången, blifwa ej särdeles stora, åfwen ock de Suggor som hel unga komma at grisa, hwarföre de gjöra de Hön-grisar ofrukt samma, som de ärna föda up til slagning.

De underhålla ock många Höns, dock mer för de främmandes än eget bruk, äro ock rätt färdige at capone-ra dem; de tilstådja Hönsen sielfwa framkläcka sina Kuck-lingar utan tilhielp af ugnar; den warma wäderleken bi-drager ej litet til deras förökning och den hymnighet ägg de lägga.

Phasaner hafwa de wäl omkring Canton, men ej til det antal som up åt landet, hwarest de åfwen gifwas til utseende wackra af allahanda färgor, de föras derifrån til Canton som rariteter och hållas uti ansenligt wärde.

Kalkoner gifwas icke uti China, och ehuruwäl at skepp ifrån Malabariska och Coromandeliska Kusten, hwarest de-ras rätta hemwist är, arligen komma hit dermed, hafwa de likwäl aldrig warit måna at skaffa sig afwel efter dem.

Dufwor trifwas och ökas wäl af åtskillige slag.

Gås liksådes; de äro här smärre än hos oss, komma i likhet närmare våra wilda Gås, deremot äro deras wil-da Gås lika våra tama.

Uti Anders eller Ankers skötsel äro de fullkomliga måstare. Dessa äro näst Swin den begärligaste och för det

båt

bättre slags folket en dagelig föda, hvarföre för den starka åtgången skul fordras för dem en slitig och god ansning. Den här ständiga blida wäderleken och beqwäma belägenheten af floden gynnar deras sörföstring och trefnad ansenligen, och kunna underhållas med ringa kostnad af de små Fiskar och Kräftor, som efter wattnets affallande stadna på Nisfällten; många menniskor på denna orten hafwa igenom denna handtering sin föda och utkomst, en del upköpa och handla med deras ägg, somlige utfläcka dem till ungar uti ugnar, och andra åter upföda ungarna till större Under. De hafwa till denna fläckningen ej några konstiga ugnar. En murad eldstad allenast, öfwer hwilken en järnplåt med en qwarterns hög Låda är lagd, uti hwilken de lägga sand, deruti äggen det ena wid det andra uti rader, stjelpa deröfwer et Gäll och lägga ofwan uppå en Matta. Kol af et särdeles slags tråd, som hafwer den egenkapen att de brinna långsamt och likwäl hålla jämn eld, bruka de härtil; och gifwa i början en lindrig wärma, den de efter hand öka till dess att han är tillräckelig till äggens mognad; när wärman någon gång är starkare, hånder, att ungarna för hastigt utfläckas, men de tåla då hwarken kallt eller wåtta och dö gemenligen bort inom 3:die eller 4:de dagen. De utfläckte ungar säljas till dem, som upföda dem, hwilka pröfwa, om de äro för hastigt utfläckte, på det sättet, att de taga dem i näbben och låta dem hänga: om de då sparka och slåcka med fötter och wingar, äro de treflige och hafwa fädt lagom fläckning; men twärt om, när de under fläckningen fädt för mycket wärma. Ofta kunna dessa sidstnämnda lefwa, till dess de släppa alla ungarne till watten, hwarmed merendels en wecka fördröjes, då de i en hast yra omkring, få sendrag, wända sig på ryggen och efter några sparkande dö bort: de rycka dem då utur watten och låta dem orkas, då de ibland åter komma sig före; men föråas omsider af en sådan yra, då de blifwa igen wåta. När watten är utfallit, gå de och samla Näfkor

och

och små Krabbor, koka och hacka dem sönder och dermed föda up ungarne i början medan de äro spåda, och i de följande dagarne blanda dertil något kokad Ris och grönt fint hackat: när de bli äldre, flyttas de til en större Sampan, som rundt omkring är öfver watnet belagd med en widlyftig Bambu-bottn med stångsel omkring och en brygga som stupar åt watnet, de små ungarne få en gammal Anka til stjuksmoder, som förer dem an, då de utföre denna bryggan ifrån Sampanen släppas i bete; den gamla Ankans är så wan wid de rop, som de gifwa ifrån Sampanen när de wilja om aftnarne hafwa dem tillsammans, at de half sinna och half flyga at skynda sig til sit hemwist igen; de flytta sig då med Sampanen ifrån detta til något annat ställe, hwarest de finna för dem mer föda och släppa dem dageligen omkring stranderne af Ris-fälten i wall, och får man ej utan förundran ibland se sådane Sampaner, med Ankor större och mindre til tusentals omgifne, och är besynnerligt, när flera Sampaner äro tillsammans på et ställe at beta sina Ankor, de altid då de blifwa hemfallade weta til hwilkendera de höra. Med Ankes skörseln umgå de alla tider, utom de tre kalla Månader om året, och ehuruwäl den fordrar mycken aftning, likwål synas de använda derwid liten möda; ty när de fädt ungarne at öfwerleswa 14:de dagen, äro de i stånd at skaffa sig födan sielfwa.

Til detta ämnet hörde wäl ock, at berätta om Silkesmatkarne och deras skötsel på denna orten, hwilka, i anseende til den nytta de föra med sig, få billigt rum ibland sinå kreaturen; men emedan man redan uti andra på Swenska tryckta skrifter derom finner tillräckelig kunskap, wil jag det här förbigå, och allenast nämna, at Chineserne äta Maskarna med mycken smak då de äro kotte, efter silket afhårpling, antingen straxt, eller förwara dem torlkade, som gälla 8 å 9 Candrin hwar Catty.

Upp åt Chinchiu skal gifwas et slags rått stora Silkes,

Fesmatkar, af hwilka de samla et groft silke, i förstone likt Hampa, de göra jämnväl et slags tyg af detsamma, som nytt liknar oblekt Lärst, men brukat och flera gånger twåttat, får både glants och bättre utseende; det synes som detta Silke ej wille taga åt sig färg, efter de bruka det alltid ofärgat, men skal deremot wara af en otrolig styrka, och falla det efter orten ChinChiau.

Fisken.

Floden Taho, som är nog lång och wid utloppet wid lyftig, är en af de fiskrikaste watten i detta landet; der många slags Fisk i myckenhet fångas omkring alla stränder. Det synes wäl som tidwätnet eller Ebb och floden til någon del skulle hindra dem i deras fiske, åtminstone wid de twårdjupa stränderne, som til Notdragt äro obekwäma, at de ej få på denna tracten så ynniga fångster som annorstädes, likwäl göra de med den slags redskap rätt stora samlingar. Den allmänna Fiskebragd de här hålla, äro långa stänger eller rättare pålar på grunda bänkar ifrån stränderne en famn ifrån hwarandra utsatte, emellan hwilka de fästa af tjockt garn sammanbundne och swarta färgade Not-käpar, så at Fisken, som längs stränderne kommer och blifwer motad af dessa Käpar, stryker in och uti dem fångas. Detta slags Fiske kommer i likhet med våra i strömmar brukelige Lanor öfwerens.

De hafwa ock en hop halfannan famns långa och wid hwarandra med widjor sammanbundne Bambu-spjälkar, som likna våra Käpar, hwilka de wid och längs med stränderne utsätta; de betjäna sig af detta slags Fiske wid springtid, då wätnet flödar högre än i allmänhet, lämnandes öpningar wid ändarne af denna Bambu-raden, hwarest de med sina Sampaner eller Båtar ligga tyste och stilla, at den ut med landet gående Fisken får obehindrad gå in, men motad af en rad Bambu, som ligger twärs ifrån de andra och åt landet, ej wid den andra ändan kan gå ut igen: Så snart wätnet återwänder at flöda, stån-

ga de wid åndarne med lika fästade spjålar denna gård, som wid utfallande watnet blifwit torr; då de gå in och med lätthet uptaga hward Fisk, som derinne stadnat. De nytja åfwen til detta Fiske uti Tid-watnet en hop Flått-nåt, som de fästa uti en lång råcka wid hwarandra emellan 2:ne Båtar, en wid hwardera åndan af dessa nåt, och med floden drifwa up och utföre, hwarest de då möta någon Fiske-stim som fastna wid nåten.

Jämwäl bruka de emellan 2:ne långa Bambu-stån-ger stora håfwar, med hwilka de så wål utmed skeppen som midt uti floden draga Fisk.

Krokas lägga de åfwen ut med långa Kefwar, dem de agna med Matk och Råkor, och dermed få både Åhl och annan små Fisk; likaledes bruka de långa och låga Sampaner med et långt och hwitt-målat bråde längs med sidan af Sampanen liggande, och göra i Sampanen en liten eld om nätterna, då Fisken, som löper efter elden, hoppar in uti Sampanen. Detta Fiske är endast iurättadt för et slag som heter Mulletter; hwilka efter elds-ljus springa uti mörker.

Uti Skären och Hafs-kanten idka de Fisket så wål med Notar och Nåt, som Krokas, och göra stora samlingar, hwaraf de til myckenhet både saltad och torkad föra til de omkringliggande Städer och Byar.

Åf de många slags Fisk här falla, gifwes åtskillige, som til någon del likna wår, såsom i synnerhet Karp, Gös, Ort och Wimbor, men med wisshet kan jag ej såja, at de äro af samma slag; de endaste som äro mig bekanta, äro Ål, Krabbor, Råkor, Ostron, Muslor och Hummer, af hwilka senare slagen fångas neder i Skären åt Macao både stora och til myckenhet; i synnerhet Ostron, af hwilkas skal de ej allenast brånna Kalk, utan bruka ock.

De största i stället för Tegel wid sina hus.

byggnader.

AUG 1 1979

